

BIBLIOTEKEN
VID LUNDS
UNIVERSITET
1986–2026

EN ORGANISATORISK
UTMANING

Catta Torhell
Eva Nilsson Nylander

Biblioteken vid Lunds universitet
1986–2026

Biblioteken vid Lunds universitet 1986–2026

EN ORGANISATORISK UTMANING

*Catta Torhell
& Eva Nilsson Nylander*

LUNDS
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket
Lund 2026

Utgivare: Universitetsbiblioteket, Lunds universitet

Text © Catta Torhell & Eva Nilsson Nylander

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges.

Om inget annat anges, omfattas inte bilder och foton av denna licens. Användning av dessa kräver tillstånd från respektive upphovsrättsinnehavare.

ISBN: 978-91-985432-5-4 (tryckt)

ISBN: 978-91-985432-8-5 (pdf)

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.368>

Skrifter utgivna av Universitetsbiblioteket i Lund, Ny följd 13

ISSN: 0348-4572

Grafisk form: Johan Laserna

Utgivningen av boken har möjliggjorts av
Einar Hansens Allhemsstiftelse, Magnus Bergvalls Stiftelse,
Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur,
Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen, Stiftelsen Lars Hiertas Minne,
Stiftelsen Längmanska kulturfonden, Thora Ohlssons Stiftelse
och Åke Wibergs Stiftelse.

Biblioteken vid Lunds universitet 1986–2026

– en organisatorisk utmaning

© Författarna och Universitetsbiblioteket i Lund 2026.

Grafisk form: Johan Laserna

Tryck och bokbinderi: Livonia Print, Riga 2026

Skrifter utgivna av Universitetsbiblioteket i Lund,

Ny följd 13, Lund 2026

ISBN 978-91-985432-5-4 (tryckt)

ISBN 978-91-985432-8-5 (pdf)

ISSN 0348-4572

Innehåll

FÖRORD	13
INLEDNING	17
Våga välja nätverk	17
Lunds universitets många bibliotek	18
”Välkommen UB, till övriga universitetet”	19
Nätverkets noder	20
Debattens vågor	21
Lärosätesbibliotekens uppdrag	22
Viljan att förstå	23
Bokens kapitel	24
Källmaterial	27
Namn och termer	27
 1. EN SAMARBETANDE HELHET	
– BIBLIOTEKEN UNDER 1980-TALET	31
Omorganisation och datorisering	31
Biblioteken vid Lunds universitet	32
Biblioteken växer i takt med universitetet	33
Seminariebibliotekens framväxt	33
Institutionstjänsten	34
Nya finansieringsformer	35

Ny organisation och nya samarbetsformer	36
Ny teknik	38
 2. EN VISION TAR FORM 1988–1994	 43
På väg mot det första biblioteksnätverket	43
Arbetsgruppens förslag	45
Arbetsgruppens förslag går på remiss	47
Medicinska fakulteten – med en knapptryckning	47
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten	
– utan centrala pekpinnar	48
Lunds tekniska högskola (LTH) – system och standarder	48
Odontologiska fakulteten – konsultstöd från Universitetsbiblioteket	49
Lärarhögskolan – bristande konkretion	49
Juridiska fakulteten – ålderstigen teknik	50
Området för humaniora och teologi – bibliotekets mjukare sidor	51
Samhällsvetenskapliga fakulteten – representation i styrelsen	52
Universitetsbibliotekets referensgrupp för biblioteksnätverket	
– här finns kompetensen	53
Kvinnovetenskapligt Forum – göra sin röst hörd	54
Institutionsbibliotekariegruppen – tydligare ansvarsfördelning	54
Vetenskapliga bibliotekariers tjänstemannaförening	
– professionell personal	55
Vad betyder detta?	55
Rektor tvekar	56
Äntligen!	58
En skraddarsydd organisation	59
Ännu en omorganisation på Universitetsbiblioteket	61
Habberstadutredningen	61
Fem år senare	65

3. FINN-NÄTVERKET 1994–2000	69
Ett slagkraftigt namn	69
Institutionsbiblioteken formerar sig	70
UB-gemensamt	73
Besparingskrav	74
Biblioteksnätverket tar form	75
Första avtalet signeras	76
Arbetsgrupper inom FINN	77
Kvalitet och utvärdering	78
Studenternas bibliotek	78
IT-strategi	80
FINN-bibliotekens första år	81
FINN finner formen	83
Ett nätverk med värk	86
FINN-nätverket går i graven	87
4. DRÖMMEN OM DET KOMPLETTA	91
Bakgrund och utblick	91
Sverige	92
Danmark, Norge och Finland	94
Frankrike, Storbritannien, Tyskland och Italien	94
Lund och det nationella reservexemplaret	95
Den heta sommaren 1992	97
Fortsatta strider om reservexemplaret	104
Ny utredning om reservexemplaret	105
Vad kostar det?	107
Finansieringen – en vända till	108
Fjärrlåneansvar med ekonomisk kompensation	109
Ett förändrat kulturarvsbegrepp	110
Ett förändrat medielandskap	112

”Bevarandet har försteg framför tillhandahållandet”	115
Beredd till bådadera	117
 5. BIBLIOTEKEN I RYMDEN	 121
En snabb utredning	121
Höiseths och Heseltines rekommendationer	123
Nätstationen	128
Ett nytt ledningsorgan	128
Finansiering	129
Sammanfattning av förslaget	130
Rapporten går på remiss	131
Samhällsvetenskapliga fakulteten – i allt väsentligt inga problem	133
Juridiska fakulteten – inte bara studenter	134
Området för humaniora och teologi – allvarliga invändningar	135
Konstnärliga området – styrning och finansiering oklar	137
Medicinska fakulteten – under fakultetens kontroll	138
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten – en utveckling helt i linje med fakultetens önskemål	139
Lunds tekniska högskola (LTH) – läsplatser för studenter inte Universitetsbibliotekets uppgift	140
Biblioteksnämnden – risk för bristande helhetssyn	141
Övriga remissvar	142
UB1 – nätstationen för långt från verksamheten	142
UB2 – viktigt att UB2 får finnas kvar	143
UB-Gemensamt – Öresundsregionens tyngsta resurs	143
Universitetsbibliotekets IT-avdelning – digitala tjänster kräver en stark central enhet	144
Universitetsbibliotekets kansli – placering på nätstationen	145
FINN-kansliet – biblioteken ägare till nätstationen	145
Kungliga biblioteket – nätstationen hör hemma på Universitetsbiblioteket	145

Motstridiga synpunkter	146
Sagan om Karlsgården	149
Beslut om biblioteksorganisationen	150
”Se positivt på detta ansvar”	151
Från vision till verklighet	153
 6. ”ALLT RÖR PÅ SIG FÖR TILLFÄLLET”	
– NÄTVERKSORGANISATIONEN 2001–2011	157
 Biblioteksstrukturen	157
LUB-bibliotek	159
Fakultets- och institutionsbibliotek	160
Biblioteksdirektionen	162
Kulturavsuppgiften	162
Ännu en remiss	163
Biblioteksbarometern	165
Arbetet kan börja	167
E-biblioteket	168
Vetenskaplig kommunikation	170
Utveckling, utveckling, utveckling	171
Orosmoln	172
Ny översyn och nya beslut	172
Noder och länkar	176
Dialog ersätter kriterier	177
Kompetensutveckling	177
Vad säger användarna?	178
Otydligheter i organisationen	179
Koloss – nej tack!	180
En hundraåring	183
”Var för sig väl fungerande”	184
Ny styrelse, nya instruktioner	187

På väg mot ännu en utredning	188
Vem gör vad?	189
Ny utredarduo	190
Det stormar kring elin@lund	190
En period går mot sitt slut	193
 7. ETT KAPITEL FÖR SIG	 195
Området för humaniora och teologi	195
Området tvekar	198
En första utredning	200
Fyra förslag	201
Arbetsutskottet tar ställning	203
Remissvar	204
En andra utredning	206
I den synnerligen komplexa situation som råder	206
Debatt och remiss	209
Beslut om vägen framåt	211
 8. DYSFUNKTIONELL OCH DJUPT UPPSPLITTRAD	 215
Visionsutredningen 2011	216
Lunds bibliotekslandskap 2011	217
Problemanalys	219
Trender	220
Den digitala utvecklingen	221
Strategi 2011–2015	222
Och så var det remissdags	224
Arbetsordningen visar vägen	225

9. FÖRÄNDRING ÄR NORMEN – 2012–2019	231
Omstart – ny universitetsbibliotekarie, ny biblioteksstyrelse	231
Nytt uppdrag för biblioteksstyrelsen	232
Universitetsbibliotekets organisation	235
Uppföljning av Universitetsbibliotekets organisation	236
Ny arbetsstruktur inom Lunds universitets bibliotek	238
Finansiering av e-media	239
Samsyn och förståelse – Universitetsbibliotekets uppdrag	240
Behov av ett klargörande	242
Styrelsen får en skrivelse	243
Utredarnas förslag	245
Allt går på remiss	251
Universitetsledningens diskussioner	253
Beslut	254
 10. FÖRÄNDRINGSMOTSTÅND	
– BIBLIOTEKEN VID LUNDS UNIVERSITET EFTER 2020	259
Några ord byter plats	259
Arbetsstruktur inom Biblioteken vid Lunds universitet	261
22 bibliotek vid Lunds universitet	262
Ekonomihögskolans bibliotek	263
HT-biblioteken	263
Juridiska fakultetens bibliotek	264
Konstnärliga fakultetens bibliotek	264
LTH:s bibliotek	265
Medicinska fakultetens bibliotek	265
Naturvetenskapliga biblioteket	266
Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek	266
Universitetsbiblioteket	267
Biblioteksmedarbetare	267

Audit – modell för kvalitetssäkring	268
En första audit	269
Ytterligare fem utvärderingar	270
Ny utredning?	273
 SLUTORD	 277
 NOTER	 281
 REKTORER, ORDFÖRANDEN I BIBLIOTEKSSTYRELSEN, ÖVERBIBLIOTEKARIER	 305
 UTREDNINGAR, UTVÄRDERINGAR OCH ÖVERSYNER	 307
 PERSONREGISTER	 311
 BILDFÖRTECKNING	 315
 TACK	 317

Förord

Att vara en del av Biblioteken vid Lunds universitet är att verka i en verksamhet med djupa rötter och långa traditioner, men också i en organisation som under lång tid präglats av förändring. Denna bok visar med stor omsorg och analytisk skärpa hur biblioteksverksamheten vid Lunds universitet, under mer än fyra decennier, har formats av idéer, konflikter, kompromisser och visioner.

Det är en berättelse om nätverk och noder, om decentralisering och samordning, om kulturarv och digital utveckling. Men kanske framför allt är det en berättelse om människor – medarbetare, ledare och beslutsfattare – som i olika tider har försökt finna former för att på bästa sätt stödja forskning och utbildning.

Som nuvarande överbibliotekarie läser jag denna historik med både ödmjukhet och eftertanke, och med igenkänning. Många av de frågor som behandlas är högst levande även i dag: Hur förenar vi fakulteternas självständighet med behovet av gemensam infrastruktur? Hur skapar vi tydliga mandat utan att förlora lokal förankring? Hur hanterar vi spänningsfältet mellan kulturarvets långsiktighet och den snabba digitala utvecklingen? Och hur bygger vi tillit i en organisation där det gemensamma och det lokala ständigt måste förhandlas?

Detta kapitel i bibliotekens rika historieskrivning visar att det inte finns några enkla organisatoriska lösningar på komplexa frågor. Samtidigt vittnar boken om bibliotekens imponerande förmåga att leverera och anpassa sig till förändrade, och stundom försvårade, villkor – från kortkataloger till digitala plattformar, från lokala samlingar till globala e-bokspaket, från tryckt material till öppna forskningsdata.

För dagens verksamhet är detta perspektiv ovärderligt. Struktur och organisation är aldrig mål i sig, utan ska vara redskap för att skapa värde

för våra användare. Historien påminner oss också om att förändring är en ständig följeslagare i biblioteksarbetet – och att varje omställning kräver både mod och lyhördhet.

Jag vill rikta ett varmt tack till författarna för det gedigna arbete som ligger bakom denna bok. Genom att säkra finansiering, gå igenom otaliga protokoll samt dokumentera, analysera och problematisera vår historia bidrar de till en mer informerad och reflekterad diskussion om vägen framåt.

Biblioteken vid Lunds universitet är i dag en integrerad del av universitetets infrastruktur för kunskap, lärande och vetenskaplig kommunikation. Vår uppgift är att förvalta det som byggts upp, utveckla det som behöver stärkas och – i nära samspel med fakulteterna – forma en verksamhet som är relevant, hållbar och framtidsinriktad.

Denna bok är inte bara en tillbakablick. Den är ett underlag för fortsatt samtal.

Håkan Carlsson
Överbibliotekarie
Lunds universitet

Inledning

All organisation har en informell såväl som en formell sida. Även i skuggan av formellt hierarkiska organisationer växer ofta informella nätverk fram. Dessa framgår inte av organisationsmatrisernas boxar och pilar, men är i många fall väl så viktiga som de formella organen. Detta gäller inte minst i organisationer med svåröverskådlig struktur och oklara ansvarsfördelningar. Sålunda har EU betecknats som ett "växthus" för informella nätverk (med stort utrymme för metaforiska trädgårdsmästare). I en organisation som även formellt bygger på nätverksprinciper – exempelvis LUB – blir de informella kontakterna och länkarna inte mindre viktiga. Att stärka länkarna mellan nätverkets noder är en central uppgift, som bara delvis kan lösas med hjälp av den formella organisationsstrukturen. De täta, informella kontakterna mellan nätverkets olika deltagare är av vital betydelse för dess styrka och uthållighet.¹

Christer Jönsson i "Måtte nätet verka"

VÅGA VÄLJA NÄTVERK

Året är 2001 och ett beslut om en ny nätverksorganisation för biblioteken vid Lunds universitet har just trätt i kraft. Det nya nätverket, som kommer att kallas Lunds universitets bibliotek (LUB), ska ersätta det tidigare nätverket FINN, och förväntas bli tydligare och kraftfullare. De olika biblioteken och deras huvudmän ska få mer renodlade roller och uppdrag vilket innebär att fakulteterna kommer att få ansvar för de egna biblioteksverksamheterna. Den biblioteksnämnd som samordnat och kvalitets-säkrat FINN ska nu ersättas av en biblioteksstyrelse med ett utökat mandat. En stor förändring är också att Universitetsbiblioteket inte längre kommer att vara centralbibliotek, utan kulturarvsbibliotek med

ansvar för samlingarna fram till 2000 och för det nationella reservexemplaret av det svenska trycket. För att hålla ihop det nya nätverket inrättas Biblioteksdirektionen och hit förs även ansvaret för system, infrastruktur och det elektroniska biblioteket. Genom dessa förändringar gör Lunds universitet ett vägval som inte har någon motsvarighet vid något annat lärosäte i landet. Det finns en uttrycklig förhoppning om att denna starkt decentraliserade organisation ska hållas samman i en välfungerande nätverksstruktur. "Måtte nätet verka" som professorn i statsvetenskap tillika den nya biblioteksstyrelsens ordförande Christer Jönsson, uttrycker det.

Förhoppningen om ett mer välfungerande nätverk infriades tyvärr inte, och Lunds universitet gjorde det inte lätt för sig genom att välja nätverk som sin organisatoriska modell. Vi kommer att få erfara ett nästintill oräkneligt antal utredningar och beslut i en aldrig sinande ström i universitetets försök att hitta ett sätt att få organisationen att fungera som en sammanhållen helhet. Att följa dessa ansträngningar är ett huvudtema i denna bok.

Vad föregick beslutet att införa ett biblioteksnätverk? Vad ville Lunds universitet åstadkomma? Hur gick det? Detta är några av de frågor som vi ska försöka besvara. Vi lyfter fram beslutsfattare och nyckelpersoner och vi sätter in biblioteken i ett större sammanhang, där inte minst högskolereformen 1977 kom att få en stor betydelse.

LUNDS UNIVERSITETS MÅNGA BIBLIOTEK

Universitetsbiblioteket, med anor från 1600-talet, är tillsammans med sitt äldre systerbibliotek i Uppsala landets i särklass mest kända universitetsbibliotek. Fram till slutet av 1970-talet ingick de båda biblioteken i en form av treenighet med Kungliga biblioteket, sågs i stor utsträckning som nationella angelägenheter och hade direktfinansiering från staten. Det kan också uttryckas som att de hade dubbla roller som viktiga kulturarvsinstitutioner och lärosätesbibliotek.² I och med högskolereformen 1977 övergick de båda universitetsbiblioteken helt till finansiering genom sina lärosäten. Ödets ironi gjorde att Lunds universitet ungefär vid samma

tidpunkt fick ett lagstadgat uppdrag att ansvara för det nationella reserv-exemplaret av det svenska trycket. Hur finansieringen skulle hanteras sköts på framtiden, något som kom att bli en källa till konflikter, diskussioner och åtskilliga utredningar under de 40 år som boken omfattar.

Efter att direktfinansieringen upphört fick Universitetsbiblioteket under några år ungefär samma medelstilldelning som före högskole-reformen men i takt med att Lunds universitet från 1982 övergick till en mer decentraliserad finansieringsmodell, förändrades detta. I budgetarbetet 1986 slog modellen till med full kraft även för Universitetsbiblioteket.

”Välkommen UB, till övriga universitetet”

Att det verkligen rörde sig om ett paradigmskifte och att Universitetsbiblioteket nu skulle bli en del av universitetet fullt ut blir vi varse inte minst genom att dåvarande förvaltningschefen vid Lunds universitet Sverker Oredsson på våren 1986, halvt på allvar, halvt på skämt välkomnar Universitetsbiblioteket till Lunds universitet. Han riktar även en vädjan till övriga universitetet och dess fakulteter om att han ska ”slippa möta den tråkiga attityd han tidigare mött bland vissa institutioner ’att UB är något vid sidan om – som man kanske rent av skulle klara sig utan’”.³ I detta anar vi något av den bekymmersamma spänning mellan Universitetsbiblioteket och fakulteterna som vi kommer att få se mer av framöver.

I korthet, och något förenklat, kan den decentraliserade finansieringsmodellen beskrivas som att Universitetsbiblioteket nu i huvudsak ska få sin finansiering från fakulteterna, vilket ställer nya krav på redogörelser för vad de nya finansiärerna får för sina pengar. Detta leder dels till att Universitetsbiblioteket får behov av att anpassa sin interna organisation så att den bättre svarar mot universitetets fakultetsindelning, dels till att resursfördelningen blir ojämn när fakulteterna var för sig ska bedöma vilka behov de har för stunden och vad de är beredda att betala för. En annan konsekvens av att fakulteterna nu ska finansiera Universitetsbiblioteket är att kostnaderna både för den egna biblioteksverksamheten och för fakultetens nyttjande av Universitetsbiblioteket, blir synliga i samma budget. Det är inte få bibliotek vi talar om. I mitten av 1980-talet

fanns ungefär 200. Det stora antalet bibliotek, den decentraliserade finansieringsmodellen och ett geografiskt utspritt universitet, nämns ofta som de mest avgörande faktorerna för att biblioteksverksamheten vid Lunds universitet i mitten av 1990-talet kom att utformas som en nätverksorganisation.⁴ Det är alltså mot denna bakgrund vi ska se universitetets beslut att försöka hålla ihop verksamheten i ett nätverk, FINN-nätverket. 200 biblioteksenheter, ett anrikt Universitetsbibliotek och en komplex finansieringsmodell skapade en helt ny spelplan. Nu kom framför allt kulturarvet i kläm. Vem ville betala för detta när fakulteternas mer omedelbara behov av informationsförsörjning skulle finansieras? Sedan 1698 hade Lunds universitet tagit emot svenskt tryck genom de så kallade pliktleveranserna, och sedan 1978 hade universitetet ett lagstadgat ansvar att inte bara ta emot utan även bevara och tillgängliggöra materialet. Lund fick därmed ansvaret för det nationella reservexemplaret av det svenska trycket.

Nätverkets noder

Den i särklass största förändringen när den nya organisationen trädde i kraft 2001 var alltså att Universitetsbibliotekets roll som centralbibliotek upphörde. I det tidigare FINN-nätverket skrevs avtal mellan den dåvarande biblioteksnämnden och fakulteterna om vilken service och vilka tjänster man ville bygga upp själva och vad man ville att Universitetsbiblioteket skulle utföra på fakultetens uppdrag. Syftet med detta var att få mer långsiktigt hållbara överenskommelser. Universitetsbiblioteket hade fram till 2001 även haft ansvar för gemensam infrastruktur som bibliotekskatalog, övriga system och digitala tjänster. Likaså hade biblioteket haft ett visst samordningsuppdrag tillsammans med det kansli som byggts upp inom FINN-nätverket. Nu upphörde detta och i stället inrättades Biblioteksdirektionen (BD). Här placerades överbibliotekarien, eller universitetsbibliotekarien som benämningen var vid den här tiden. Biblioteksdirektionen fick lokaler på annat håll i Lund och därmed hade den högste ansvarige för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet inte längre sin placering på Universitetsbiblioteket. En flera hundra år

gammal tradition gick därmed i graven. Förändringarna i Lund framkallade en intensiv debatt som även kom att omfatta Uppsala universitetsbibliotek, som vid den här tidpunkten också genomfört en del organisationsförändringar med anledning av decentraliserade finansieringsformer. Dessa var dock inte tillnärmelsevis så långtgående som i Lund.⁵ Möjligen var upprördheten senkommen eftersom de största förändringarna skett redan flera decennier tidigare när universiteten genom de olika högskolereformerna fått ansvaret för sina respektive universitetsbibliotek.

Debattens vågor

År 2000 skriver förste bibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek Lars Munkhammar, en så kallad understreckare i *Svenska Dagbladet* med rubriken "Bibliotekens sönderfall i Uppsala och Lund".⁶ Här handlar det om oron över att universitetens kortsiktiga ekonomiska intressen ska sätta universitetsbibliotekens mer långsiktiga kulturarvsuppdrag på undantag. På samma tema skriver Beata Arnborg i *Dagens forskning* under rubriken "Kulturarvet i kläm när UB i Lund görs om till nätverksbibliotek" och på samma uppslag behandlas Uppsala universitetsbibliotek under rubriken "Carolina har blivit decentraliserat bruksbibliotek".⁷ Frågan om staten borde ta ett större ansvar för de båda lärosätenas kulturarvsbibliotek aktualiserades åter. Ett statligt ansvar var en fråga som, i alla fall vad gäller Lund och det nationella reservexemplaret, hade varit ytterst levande under hela 1990-talet men inte lett till någon långsiktig lösning. I en tid när forskares, lärares och studenters behov av informationsförsörjning tar sig nya uttryck ställs frågan om hur lärosätena ska finansiera och hantera sina äldre, många gånger unika, samlingar på sin spets.

Vi låter ytterligare en röst komma till tals. Denna gång är det Gunnar Ohrlander, som under signaturen Doktor Gormander, tar ut svängarna i tidskriften *Biblis – kvartalstidskrift för bokvänner*. Han låter sin satiriska penna flöda när han ondgör sig över den nya nätverksorganisationen i Lund.

Enligt kritiker är Lunds ärorika universitetsbibliotek i full färd med att organisera sönder sig själv och ägnar sig åt envisa svanhopp ner i leran. Istället för att koncentrera verksamheten till några effektiva enheter har man nu decentraliserat iväg alltihop till inte mindre än 116 bibliotek (enligt vissa beräkningar 160) och åstadkommit en villervalla utan motstycke. [...] Till sist fastnade man för en ny organisation som skulle slå världen med häpnad och valde en organisationsmodell som inte bara är dyrast i universum utan som dessutom är i det närmaste ogenomtränglig för analys med sedvanliga intellektuella redskap och därmed i stort sett onåbar för kritik. [...] Bara namnet anses vara en strålande innovation. Ringer man till Lunds Universitets Bibliotek hamnar man på en enhet, medan den som ringer till Universitetsbiblioteket hamnar på en annan. [...] Tvärvetenskapliga forskare ses irra mellan biblioteken och själva irrandet anses vara en del av den moderna diskursen. Biblioteket har blivit en symbol för visdomen att vägen är målet.⁸

Vad var det som verkligen hände med biblioteksverksamheten vid Lunds universitet runt millennieskiftet? Vad var det som väckte så starka känslor?

LÄROSÄTESBIBLIOTEKENS UPPDRAG

Utöver de interna förutsättningar som gällde vid Lunds universitet, tillkom ett stort antal omständigheter som präglade lärosätenas biblioteksutveckling både nationellt och internationellt under den studerade perioden. Det gäller den tekniska och digitala utvecklingen med gemensamma kataloger, databaser, e-tidskrifter, e-böcker och övriga system. Generellt sett har lärosätesbiblioteken dessutom gått från att bygga samlingar till att skapa tillgång till olika former av information utifrån användarnas mer omedelbara behov. Begreppet användarstyrd informationsförsörjning ställs ibland i kontrast till det mer traditionella samlingbyggandet. En andra förutsättning var det ökande antalet studenter som på grund av nya studievanor och förändrade undervisningsformer sedan slutet av förra seklet krävt bibliotek med tillgång till mer avancerade studieplatser. Bibliotekens ansvar för handledning och undervisning

för att öka studenternas kompetenser inom informationssökning, källkritik, referenshantering och, på senare tid, även AI, är omfattande. Stödet till studenterna har blivit alltmer integrerat i utbildningarnas lärandestöd, där till exempel även språkstöd kan ingå. För det tredje har nya system för vetenskaplig kommunikation vuxit fram där biblioteken haft både pådrivande och stödjande roller. Först gällde det öppet publicerade vetenskapliga artiklar, Open Access, och under de senaste tjugo åren har det även kommit att omfatta allt fler tjänster till stöd för ett öppet vetenskapssamhälle. För många bibliotek har bland annat arbetet med öppen tillgång till forskningsdata inneburit nya ansvarsområden.⁹

Både nationellt och internationellt har infrastruktur och system för att nå och sprida vetenskaplig information byggts upp. Samtidigt har behovet av handledning, undervisning och stöd i en alltmer komplex informationsförsörjningsvärld vuxit. Det handlar om att nå den information som behövs inom forskning och utbildning och att sprida lärosätets egen forskning. Det senare kan gälla stöd i publiceringsstrategier för vetenskapliga artiklar eller i att tillgängliggöra forskningsdata. De svåröverskådliga förändringar som skett under de senaste 40 åren inom biblioteksvärlden gör de upprörda debatter och diskussioner som förts vid Lunds universitet mer begripliga. Vi menar att de speglar olika förståelser av vad ett bibliotek är, vilka tjänster det kan, eller skulle kunna, utföra. Kort uttryckt: olika aktörer pratar förbi varandra.

VILJAN ATT FÖRSTÅ

Lunds universitet har valt en annorlunda organisation för sin biblioteksverksamhet än andra svenska lärosäten. Vår drivkraft har framför allt varit viljan att förstå Lunds vägval och synliggöra de större sammanhangen. Sedan våra vägar korsades 1997 har vi fört samtal om biblioteken vid Lunds universitet. Vi har båda ett särskilt intresse för såväl bibliotekshistoria som biblioteksutveckling och för hur bibliotek styrs och leds. Bibliotekens organisatoriska placering varierar eftersom det inte finns något givet sätt att organisera, leda och styra ett lärosätesbibliotek. Sätten kan vara mer eller mindre lyckosamma och speglar ofta lärosätenas

förmåga, eller oförmåga, att styra den verksamhet som inte fullt ut passar in i den akademiska verksamheten eller i verksamhetsstödet. Att biblioteken är en stödverksamhet till forskning, utbildning och samverkan borde det dock aldrig råda någon tvekan om. Det gäller att hitta formerna för hur, när och var detta stöd ska erbjudas.

BOKENS KAPITEL

I kapitel 1, *En samarbetande helhet – biblioteken under 1980-talet*, inleder vi med en bakgrundsteckning med avstamp i de stora förändringar som sker i och med högskolereformen 1977. Förutom nya finansieringsformer för de äldre universitetsbiblioteken innebär reformen också att ett antal utbildningsinstitutioner uppgår i, och blir en del av, de äldre lärosätena. Vid samma tidpunkt tillskapas även ett antal nya högskolor runt om i landet. I och med att utbildningsinstitutioner uppgår i befintliga lärosäten eller förs samman i nya högskolor, förs även deras, ibland ganska omfattande, bibliotek in i dessa nya sammanhang. Nya tekniska möjligheter innebär att Lunds universitet i mitten av 1980-talet får en datoriserad bibliotekskatalog. Samtidigt påbörjas arbetet med att förändra Universitetsbibliotekets interna organisation i syfte att anpassa den till universitetets fakultetsindelade struktur.

I kapitel 2, *En vision tar form, 1988–1994*, fördjupar vi oss i de beslut som leder fram till inrättandet av den första nätverksorganisationen för biblioteken vid Lunds universitet. Vi ser hur de olika vetenskapsområdena uttrycker sina varierande biblioteksbehov, speglade i dagens utformning av den användarnära verksamheten. Under perioden genomförs under Göran Gellerstams ledning omfattande organisationsförändringar på Universitetsbiblioteket och det blir även alltmer tydligt hur studenternas behov av kvalificerade studieplatser präglar utvecklingen.

Kapitel 3, *FINN-nätverket 1994–2000*, beskriver verksamheten under nätverkets drygt sexåriga historia. Ett FINN-kansli inrättas för samordnings- och kvalitetsfrågor och biblioteksnämnden arbetar framför allt med att ingå överenskommelser och skriva avtal med fakulteterna. Göran Gellerstam leder verksamheten på Universitetsbiblioteket även under

denna period, men med titeln universitetsbibliotekarie som markerar att han nu verkar för hela biblioteksnätverket. Arbetet med att slå samman mindre institutions- och seminariebibliotek till mer kraftfulla biblioteksenheter pågår under hela 1990-talet. Problem med finansieringen av Universitetsbibliotekets verksamhet präglar hela perioden. En ny utredning om biblioteksverksamheten tillsätts 1999.

I kapitel 4, *Drömmen om det kompletta*, fördjupar vi oss i de eldfängda diskussionerna om det nationella ansvaret för reservexemplaret. Både nyttan och finansieringen diskuteras och utreds. Det blir en konflikthärd under alla de 40 år som boken omfattar. Frågan är dessutom nära förknippad med synen på och definitionen av begreppet kulturarv.

I kapitel 5, *Biblioteken i rymden*, aktualiserar vi den utredning som rektor Boel Flodgren tillsätter 1999. Utredarna Terje Höiseth och Richard Heseltine lämnar ett förslag där den redan decentraliserade nätverksorganisationen blir än mer renodlad. Den 28 februari 2000 fattar universitetsstyrelsen beslut om en ny organisation där Universitetsbiblioteket får rollen som kulturarvsbibliotek, fakulteterna ges det fulla ansvaret för de egna biblioteksverksamheterna och Biblioteksdirektionen tilldelas ansvaret för samordning av biblioteksnätverket och det elektroniska biblioteket.

Kapitel 6, *"Allt rör på sig för tillfället" – nätverksorganisationen 2001–2011*, inleds med att universitetsbibliotekarie Lars Bjørnshauge jämte Universitetsbibliotekets chef Christina Friström tillträder sina tjänster. Biblioteksstyrelsen fattar beslut om vilka kriterier som ska gälla för att fakultets- och institutionsbiblioteken ska godkännas som fullvärdiga delar av biblioteksnätverket. Perioden präglas av en lång följd av återkommande försök att få ledning, styrning och samordning inom biblioteksnätverket att fungera. Rektor Göran Bexell tillsätter en ny utredning 2007. Universitetsbibliotekarien lämnar sitt uppdrag och ytterligare en utredning, visionsutredningen, tillsätts 2011.

I kapitel 7, *Ett kapitel för sig*, behandlar vi biblioteksverksamheten inom Området för humaniora och teologi som hade valt att ha kvar Universitetsbiblioteket för delar av sin fakultetsservice även efter att den nya organisationen hade trätt i kraft 2001. Man behövde dock hitta former

för hur det omfattande antalet institutionsbibliotek skulle samordnas och samspela med Universitetsbiblioteket. Vi följer två utredningar med förslag till lösningar och de vägval som området gör fram till att man från och med 2009 driver sin biblioteksverksamhet i egen regi.

I kapitel 8, *Dysfunktionell och djupt uppsplittrad*, presenteras den visionsutredning som genomförs av Michael Cotta-Schönberg och Jan Nilsson 2011. I visionen målas framför allt en digital framtid upp. Det ingår inte i uppdraget att titta närmare på hur Lunds universitet organiserade sin biblioteksverksamhet, men eftersom den dåvarande organisationen skulle kunna bli ett hinder för den fortsatta utvecklingen kommenteras även de svårigheter som utredarna hade identifierat. Styrelsen för Lunds universitet fattar i december 2011 beslut om en ny arbetsordning där även biblioteksorganisationens olika delar regleras, och i rektors delegationsordning från januari 2012 får biblioteksstyrelsen tydliga befogenheter.

I kapitel 9, *Förändring är normen, 2012–2019*, följer vi hur Universitetsbiblioteket och Biblioteksdirektionen slås samman till *en* organisation. Jette Guldborg Petersen tillträder som universitetsbibliotekarie och biblioteksstyrelsen, som nu består av representanter från respektive fakultet utsedda av fakultetsstyrelserna, påbörjar sitt arbete. Stor möda läggs på Universitetsbibliotekets interna organisation och på samarbetsformerna inom hela biblioteksnätverket. Svårigheterna att skapa tydlighet kring Universitetsbibliotekets uppdrag präglar perioden och leder fram till ytterligare en utredning. Perioden avslutas med att Lunds universitets bibliotek (LUB) som ”organisation” läggs ner. Biblioteksstyrelsen får ett nytt uppdrag men med fortsatt ”övergripande ansvar för biblioteksverksamheten och dess utveckling vid Lunds universitet”.

I kapitel 10, *Förändringsmotstånd – biblioteken vid Lunds universitet efter 2000*, tillträder en ny biblioteksstyrelse. Begreppet Lunds universitet bibliotek (LUB) byts ut mot Biblioteken vid Lunds universitet och en samverkansgrupp, bestående av överbibliotekarien och bibliotekscheferna på fakulteterna, etableras efter beslut av rektor. En ny överbibliotekarie, Håkan Carlsson, tillträder i augusti 2020 och från 2021 är Viktor Öwall ny ordförande i biblioteksstyrelsen. Ett stort antal medarbetare

fortsätter att samarbeta inom den så kallade arbetsstrukturen. Ett utvärderingsarbete påbörjas där Universitetsbiblioteket och fakultetsbiblioteken i tur och ordning granskas utifrån en auditmodell. I januari 2026 pågår diskussioner om en eventuell ny utredning av hela biblioteksverksamheten.

KÄLLMATERIAL

Vi har använt oss av ett stort antal primärkällor: protokoll, promemorior, beslut, rapporter och utredningar. Noggrannheten med vilka dessa diarieförts och arkiverats har varierat över tid vilket försvårat arbetet med att belägga vissa dokument. Vi har även använt oss av sekundära källor: artiklar i tidskrifter, dagstidningar, monografier och antologier. Ett antal samtal och mejlkontakter har varit värdefulla.

Lunds universitet meddelar, från 2005 med namnet *Lunds universitets magasin*, nedlagd 2025, har varit en rik källa till hur debatter förts och skeenden beskrivits inom Lunds universitet. Vi är medvetna om att artiklarna oftast har en journalistisk vinkel men har bedömt att de ger en livfull inblick i skeendet. Samma sak gäller *Sydsvenskan* som under åren gett stort utrymme åt biblioteksfrågor.

NAMN OCH TERMER

Läsningen av vår bok kräver en viss förtrogenhet med hur Lunds universitet är organiserat. Universitetsstyrelsen är högsta beslutande organ. Universitetets ledning består av rektor, prorektor, förvaltningschef samt ett antal vicerektorer som ansvarar för olika sakområden. Huvuddelen av verksamheten, forskning, utbildning och samverkan, bedrivs inom fakulteterna som styrs av fakultetsstyrelserna och leds av dekaner. Begreppet fakultet är i många av de dokument vi använt synonymt med begreppet område varvid även begrepp som områdesstyrelse kan förekomma. Förhoppningsvis framgår det av sammanhanget vad som avses. Noteras kan att Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten under senare delen av vår studerade period ersatts av Naturvetenskapliga fakulteten och Området

för humaniora och teologi har ersatts av Humanistiska och teologiska fakulteterna. Inom fakulteterna finns ett antal institutioner under ledning av prefekter. De administrativa enheterna på olika nivåer benämns kanslier.

Begreppen seminarie-, institutions- och institutionsgruppsbibliotek är benämningar som används inledningsvis men efterhand som fakulteterna tar ett mer samlat ansvar för sina bibliotek används områdes- eller fakultetsbibliotek samt centrumbibliotek mer frekvent. Även vad gäller ledningen av dessa har begreppen växlat mellan områdesbibliotekarie och fakultetsbibliotekarie för att idag ha ersatts av bibliotekschef.

Namnformen för Universitetsbiblioteket i Lund har växlat över tid. När nätverksorganisationen Lunds universitets bibliotek (LUB) inrättades 2001 fick Universitetsbiblioteket, som tidigare hetat Lunds universitetsbibliotek förkortat LUB, det formella namnet ”Universitetsbiblioteket, Lunds universitet”. Under perioden 2001–2011 var Universitetsbiblioteket enbart ett kulturarvsbibliotek. Parallellt fanns då även Biblioteksdirektionen (BD). 2012 ändrades detta och de båda enheterna slogs samman under namnet Universitetsbiblioteket. Namnformer som Lunds universitetsbibliotek, Universitetsbiblioteket i Lund, UB med mera förekommer.

Lunds universitets bibliotek (utan förkortningen LUB) användes som det formella namnet på den nätverksorganisation som infördes 1994. Denna fick senare namnet FINN-nätverket men det formella namnet kvarstår i beslutsdokument. Lunds universitets bibliotek (med förkortningen LUB) blev namnet på den organisation som infördes 2001 och användes fram till och med 2019. Från 2020 infördes benämningen Biblioteken vid Lunds universitet.

LUB-bibliotek var en benämning som fanns under några år från 2001 och framåt som beteckning för de bibliotek som hade godkänts utifrån de kriterier som biblioteksstyrelsen ställt upp som krav för att få ingå i biblioteksnätverket Lunds universitets bibliotek (LUB).

Titeln överbibliotekarie används inledningsvis under den studerade perioden som benämning på den högste chefen för Universitetsbiblioteket. 1994 ersattes överbibliotekarie av titeln universitetsbibliotekarie.

Från 2020 har universitetsbibliotekarien återgått till att kallas överbibliotekarie.

Ett biblioteksråd inrättades 2001. Det bestod av samtliga biblioteksansvariga från respektive LUB-bibliotek och hade en rådgivande roll i förhållande till universitetsbibliotekarien. Det stora antalet biblioteksansvariga ersattes ganska snart av *en* representant för respektive fakultet som då representerade samtliga bibliotek inom fakulteten. Under en kort period benämndes gruppen Forum för bibliotekschefer men benämningen Biblioteksrådet återkom snart. 2014 ersattes Biblioteksrådet av LUB:s ledningsgrupp för att från 2020 ersättas av Samverkansgruppen för bibliotekscheferna vid Lunds universitet.

Pliktexemplar är beteckningen på de exemplar av det svenska trycket som sedan 1698 enligt lag levererats till Universitetsbiblioteket i Lund. Sedan 1978 har Lunds universitet ett lagstadgat uppdrag att bevara materialet. Eftersom Kungliga biblioteket sedan pliktlagstiftningens införande 1661 haft i uppdrag att bevara allt svenskt tryck har Lunds uppdrag kommit att benämnas som ansvaret för reservexemplaret. Begrepp som nationalbiblioteksfunktionen, det nationella reservexemplaret, lundaexemplaret, svensktrycket med mera förekommer som benämning för samma företeelse.

1

En samarbetande helhet – biblioteken under 1980-talet

Omorganisationen syftar dels till att områdesvis närma UB och områdenas olika discipliner och dels till att hela bibliotekssystemet vid universitetet ska ses som en helhet (handbibliotek, institutionsbibliotek och UB kompletterar varandra). Det kanske går att säga att omorganisationen utgör en ansats att ”marknadsanpassa” bibliotekssystemet i Lund.¹⁰

Kari Marklund i ”Visa mig ditt bibliotek
och jag ska säga dig vem du är”

OMORGANISATION OCH DATORISERING

Under överbibliotekarie Kari Marklunds ledning sjösatte Universitetsbiblioteket under 1980-talet två stora utvecklingsprojekt. Det ena hade fokus på att anpassa den interna organisationen till universitetets fakultetsindelade organisationsstruktur, det andra på att implementera ett datoriserat bibliotekssystem. Båda projekten kom att få påtagliga konsekvenser för medarbetarna vid Universitetsbiblioteket vad gällde såväl arbetssätt som identitet.

Universitetsbiblioteket hade genom högskolereformen 1977 gått från att vara en nationell angelägenhet med direktfinansiering från staten till att bli en integrerad del av Lunds universitet. Den decentraliserade finansieringsmodellen, där Universitetsbiblioteket sedan mitten av 1980-talet förhandlade med respektive fakultet om servicenivåer och tjänster, ledde även till att både fakulteterna och universitetsledningen fick upp ögonen

för de totala bibliotekskostnaderna. Man började tala om att två parallella bibliotekssystem vuxit fram, Universitetsbiblioteket å ena sidan och det stora antalet seminarie-, institutions- och fakultetsbibliotek å den andra. Nu blev kostnaderna synliga i samma budget och behov uppstod av en ny form av samarbete mellan systemen. Kari Marklund drev frågan att "universitetets hela bibliotekssystem ska ses som en samarbetsande helhet" där grundtanken var att förankra servicen närmare användarna.¹¹

BIBLIOTEKEN VID LUNDS UNIVERSITET

Det kan vara på sin plats att beskriva de bibliotek vid Lunds universitet som förväntades fungera som denna "samarbetande helhet". På Universitetsbiblioteket fanns i mitten av 1980-talet fyra enheter: UB1, det ursprungliga Universitetsbiblioteket som sedan 1907 funnits på Helgonabacken, var huvudbibliotek med ett stort antal centrala verksamheter, som administration, svenskt och utländskt tryck, handskriftsavdelning, katalogavdelning, reproavdelning med mera samt den så kallade institutionstjänsten till vilken vi återkommer; UB2, med placering på det norra campusområdet vid Lunds tekniska högskola (LTH), som var specialbibliotek för teknik, naturvetenskap och medicin och som slagit upp sina portar 1977; UB3, ett kursbibliotek för främst samhällsvetenskap, humaniora och teologi som funnits sedan 1958 och sedan 1980 var inrymt i en av de gamla sjukhusbyggnaderna på södra lasarettområdet, strax söder om Helgonabacken samt UB4, tidningsbiblioteket, som öppnat 1982 i lokaler på Traktorvägen i västra Lund.

Härtill kom de så kallade externa enheterna, bibliotek utanför de fyra UB-enheterna som hade personal som var anställd av Universitetsbiblioteket. De var vid den här tidpunkten Botaniska biblioteket, Ekonomiska biblioteket, Geologiska institutionens bibliotek, Juridiska biblioteket, Kemicentrums bibliotek, Odontologiska biblioteket samt Socialhögskolans bibliotek. Verksamheten på de externa enheterna bekostades av fakulteterna och det var vanligt att institutionsanställd personal arbetade sida vid sida med kollegerna från Universitetsbiblioteket. Till detta ska

läggas ett antal större bibliotek, som Lärarhögskolans bibliotek, och ett ännu större antal seminarie-, institutions- och fakultetsbibliotek. I det följande kommer vi att se olika exempel på samverkan mellan Universitetsbiblioteket och de självständiga seminarie-, institutions- och fakultetsbiblioteken.

Biblioteken växer i takt med universitetet

Sedan 1960-talet hade en omfattande expansion av Lunds universitet skett genom att högskolor i regionen inlemmats i universitetet. 1963 bildades den ekonomiska fakulteten och 1964 överfördes Tandläkarhögskolan i Malmö till Lunds universitet och blev då Odontologiska fakulteten. Båda dessa fakulteters bibliotek utgjorde externa enheter enligt beskrivningen ovan. Lunds tekniska högskola, som inrättats 1961, anställde 1963 en bibliotekarie, ett 1:e biblioteksbiträde och en 1:e biblioteksassistent som samtliga dock fördes över till Universitetsbiblioteket redan året därpå, 1964.¹² Lärarhögskolan och Musikhögskolan, båda belägna i Malmö, överfördes i samband med högskolereformen 1977. Biblioteksmedarbetarna stannade dock kvar inom respektive organisation. 1977 överfördes även Socialhögskolan till Lunds universitet och dess bibliotek blev då en extern enhet. 1998 inlemmades Vårdhögskolan i Lunds universitet men utan att bibliotekspersonalen överfördes till Universitetsbiblioteket. Både Odontologiska fakulteten och Lärarhögskolan är idag en del av Malmö universitet, men detta tillhör en senare historieskrivning.

Seminariebibliotekens framväxt

Det stora antalet seminarie- och institutionsbibliotek, som vi mötte på 1980-talet, hade sina rötter bland annat i undervisningsformen seminarier, som hade etablerats framför allt inom de humanistiska disciplinerna under andra halvan av 1800-talet. Detta hade medfört behov av böcker specifikt för ändamålet. Inledningsvis förvarades litteraturen på Universitetsbiblioteket, som vid den här tidpunkten var beläget i det så kallade

Lundagårdshuset, också benämnt Kungshuset, men från 1892 inrättades enskilda seminariebibliotek i Universitetshuset, den byggnad i klassicerande stil som ritats av Helgo Zettervall 1882.

1895 togs föreskrifter för seminariebiblioteken fram och därefter ingicks överenskommelser mellan seminarieföreståndarna och universitetsbibliotekarien angående samverkan. En inventering av seminariebiblioteken skedde varje år i september för att parterna skulle bestämma ”vilka av seminariernas böcker som komma att till förvaring å universitetsbiblioteket överlämnas”.¹³ Rutiner för inköp och katalogisering upprättades i syfte att undvika onödiga dubbelköp. I årsberättelsen 1896 konstateras att detta visade sig ”fördelaktigt å ömse sidor, utan att de mindre bibliotekens självständighet därigenom minskades eller universitetsbibliotekets förvaltningsmöda i synnerlig grad ökades”.¹⁴ Systemet med årliga inventeringar fungerade i lite drygt tio år men upphörde helt 1907 när Universitetsbiblioteket flyttade till Helgonabacken. Det framgår av citatet att seminariebibliotekens självständighet värnades, men att det var fördelaktigt för båda parter att samlingar som inte längre behövdes på seminariebiblioteken kunde övergå till Universitetsbiblioteket för framtida bevarande. Även om rutinen med årliga inventeringar upphörde ganska snart finns fortfarande en liknande ordning där samlingar från de övriga biblioteken vid Lunds universitet kan överföras till Universitetsbiblioteket.

Institutionstjänsten

Ett annat exempel på samordning mellan Universitetsbiblioteket och det ständigt växande antalet seminarie- och institutionsbibliotek är den så kallade institutionstjänsten, som inrättades 1949. Syftet var att bygga upp en central katalog där samlingarna vid de olika biblioteken kunde synliggöras. Tanken var också att institutionstjänsten skulle bistå seminarie- och institutionsbibliotekens medarbetare med viss handledning. Den skulle även hantera Universitetsbibliotekets depositioner på seminarie- och institutionsbiblioteken.¹⁵ I samband med att den centrala katalogen byggdes upp diskuterades även möjligheten till någon form av samverkan

kring bokinköp, ”vilket givetvis inte skulle inverka menligt på de olika institutionernas rörelsefrihet, men som kunde förhindra onödiga dubbelköp”.¹⁶ Här har vi återigen en formulering som pekar på vikten av institutionernas självbestämmande över de egna biblioteken. Traditionen med självständiga bibliotek vid Lunds universitet är uppenbarligen lång. Som ett mått på omfattningen av den katalogisering som institutions-tjänsten utförde för institutionerna kan nämnas att det under läsåret 1968/69 gjordes 10 000 katalogiseringar av utländskt tryck. Det var dock inte tal om att katalogisera allt eftersom vissa av seminarie- och institutionsbiblioteken inte använde de tjänster och det stöd som institutions-tjänsten erbjöd. Verksamheten upphörde 1986 och vid den tidpunkten arbetade 11 personer, varav 3 deltid, på enheten som i olika grad betjänade cirka 100 bibliotek inom Lunds universitet.¹⁷

Nya finansieringsformer

Att institutionstjänsten lades ner 1986 var ingen slump. Samma år fick den decentraliserade finansieringsmodellen vid Lunds universitet fullt genomslag även för Universitetsbiblioteket. Det innebar att fakulteterna nu skulle besluta om vilka medel som skulle avsättas för inköp av media samt för finansiering av de tjänster som utnyttjades på Universitetsbiblioteket. Bibliotekets ansvar för det nationella reservexemplaret av det svenska trycket, vissa basbiblioteksfunktioner, handskrifter och specialsamlingar samt inköp som inte kunde hänföras till specifika områden skulle finansieras genom uttag från statsbudgetanslagen utifrån fakulteternas storlek.

Under budgetåret 1987/88 köptes litteratur till institutions- och institutionsgruppsbibliotek samt till enskilda forskningsprojekt för 11 miljoner kronor, medan Universitetsbiblioteket under samma period hade 9,5 miljoner kronor till sitt förfogande för litteraturinköp.¹⁸ Detta uppmärksammades av universitetsledningen och fick universitetsstyrelsen att fatta beslut om att fakulteterna, förutom att avsätta medel för litteraturinköp, även skulle inrätta biblioteksnämnder. Tanken var att dessa nämnder skulle samarbeta med Universitetsbiblioteket kring vilken

typ av litteratur som skulle köpas in för att svara mot fakulteternas behov. Att omställningen inte var helt okomplicerad framgår av följande irriterade kommentar:

Styrelsen har erfarit att omläggningen medfört vissa övergångssvårigheter. Då frågor om bokinköp mm är av mycket stor betydelse är det viktigt att övergångsproblemen snarast kan övervinnas så att reformen kan genomföras i enlighet med styrelsens intentioner. Rektorsämbetet kommer också i höst att särskilt följa upp frågan.¹⁹

Detta betyder att finansieringen av Universitetsbiblioteket på mindre än tio år hade gått från direktfinansiering med stor egen rådgighet över resurserna till en situation där verksamheten, främst vad gällde litteraturinköp men även vissa tjänster, skulle ske i direkt samverkan med universitetets fakulteter. Det kan inte ha varit lätt att navigera i en så komplex finansieringsmodell, och framför allt måste den administrativa processen att följa upp vilka användare som utnyttjade vilka tjänster ha varit omfattande. Att den totala kostnaden för media synliggjordes och att det infördes differentierade modeller utifrån användningen av bibliotekstjänster ledde delvis till ett mer effektivt resursutnyttjande, men också till en situation där fakulteterna fick stort inflytande över bibliotekstjänsterna både som finansiärer och som användare.

Ny organisation och nya samarbetsformer

1986 sattes på Universitetsbiblioteket en ny organisation under Kari Marklunds ledning. Den innebar att personalen fördelades på fyra områdesgrupper.²⁰ Därmed frångick Universitetsbiblioteket sin tidigare mer funktionsinriktade organisation (till exempel lån, katalogisering, förvärv och bokvård). Syftet var att anpassa organisationen till universitetets fakultetsstruktur och därmed möta kravet på ett mer aktivt samarbete med fakulteternas biblioteksnämnder. I ett rektorsbeslut i december samma år förstärktes kravet på samarbete och på att fakulteterna skulle ställa sina samlingar till förfogande som en gemensam resurs för hela universitetet.²¹ Samtidigt uttrycktes en genuin tro på att Univer-

sitetsbibliotekets nya organisation och samarbetet med fakulteternas biblioteksnämnder även skulle leda till en bättre förståelse för Universitetsbibliotekets roll.

I början av 1987 ger en stort uppslagen artikel i tidskriften *StUBinen* en ögonblicksbild av arbetet med fakulteternas biblioteksnämnder och, i några fall, även av samarbetet med Universitetsbiblioteket.²² Här intervjuas några av nämndordförandena. Det är budgettider och för samtliga står ekonomin i centrum. Först ut är ordföranden för området teknik och naturvetenskap, professor Lennart Thörnqvist på institutionen för värme- och kraftteknik. Han beskriver hur arbetet just kommit i gång inom nämnden och uttrycker optimism kring både samarbetet med Universitetsbiblioteket och med övriga naturvetenskapliga och tekniska bibliotek i Lund och i Sverige. Biblioteksnämnden för humaniora och teologi leds av Jarl Hemberg, professor i etik. Om budgetprocessen säger han att när nu ”resurserna krymper är det väldigt viktigt att UBs och institutionsbibliotekens litteraturinköp samordnas”. Inom den samhällsvetenskapliga biblioteksnämnden, som leds av professorn i kulturgeografi Olof Wärneryd, har nämndens arbete pågått en tid och man gör en genomgång av institutionernas tidskriftsprenumerationer. Även han uttrycker sig optimistiskt om samarbetet med Universitetsbiblioteket. ”Jag tycker att organisationsförändringen är positiv och det är bra med den närmre UB-kontakten.” Rune Lavin, vid den här tiden professor i socialrätt, är ordförande i den juridiska fakultetens biblioteksnämnd. Vad gäller biblioteksfrågor deltar en person från Universitetsbiblioteket och föreståndaren för Juridicums bibliotek i nämndens arbete. ”Vi var lite oroliga för hur samarbetet med UB skulle gå – men det har gått mycket smidigt”, säger Rune Lavin. På det medicinska området är det också, inte helt oväntat, tidskrifterna som står i centrum. ”Ordförandeskapet är en intressant uppgift. Vi vill göra en kartläggning av vad som köps och hjälpa de olika institutionerna. Absolut inte dirigera själva inköpen eller lägga oss i. Dubbletter är t ex nödvändiga. Men jag tror vi skulle kunna få rabatter om inköpen samordnas”, berättar biblioteksnämndens ordförande, professorn i kirurgi, Sven-Erik Bergentz. Odontologiska fakulteten intar en särställning genom att man sedan flera år haft en välfungerande

biblioteksnämnd med fyra olika ämnesrepresentanter som går igenom alla inköpsförslag. På Lärarhögskolan finns en så kallad medioteksgrupp som under kommande år ska ombildas till en biblioteksnämnd. Slutligen finns en biblioteksnämnd för området musik och teater som leds av bibliotekarien Paul-Christian Sjöberg. Av de åtta företrädarna för de olika biblioteksnämnderna är det bara fyra som uttryckligen kommenterar samarbetet med Universitetsbiblioteket, men oavsett det ger artikeln en viss inblick i det positiva arbete som pågår ute på fakulteterna.

Ny teknik

Under 1980-talet gav utvecklingen av lokala datoriserade bibliotekskataloger och en galopperande ökning av tillgången till e-media, vid den här tiden främst på CD-ROM, nya möjligheter vad gällde informationsförsörjning. Biblioteket som fysisk plats började redan nu i stor utsträckning att förlora sin betydelse för många forskare, främst inom naturvetenskap, medicin och teknik. Överbibliotekarie Kari Marklund drev på de tekniska satsningarna och initierade arbetet med den datoriserade bibliotekskatalogen. En tid efter att han lämnat sitt uppdrag 1987 kom det nya systemet på plats i form av VTLS (Virginia Tech Library Systems) som fick den lokala benämningen LOLITA, vilket ska utläsas som *Lund OnLine I Tjänst Alltid*. Invigningen av LOLITA skedde i början av 1989 i närvaro av både Kari Marklund och hans efterträdare, Göran Gellerstam, samt av ett för dagen inlånat, uppstoppat lodjur. ”En bra vetenskaplig informationsförsörjning kommer hela regionen till godo och den nya tekniken innebär också att UB framöver kommer att tillhöra landets ledande forskningsbibliotek”, säger rektor och professorn i klinisk fysiologi, Håkan Westling, vid invigningen. Systemet hade kostat 8,5 miljoner kronor varav Handelsbanken bidragit med 3,5 miljoner.²³ LOLITA innehöll inledningsvis cirka 500 000 poster tillgängliga för användare både på plats på Universitetsbiblioteket och genom det dåvarande nätverket vid Lunds universitet, LUNET.

Stora förhoppningar knöts till katalogen som ett redskap för att synliggöra *all* litteratur vid hela Lunds universitet, och existensen av LOLITA

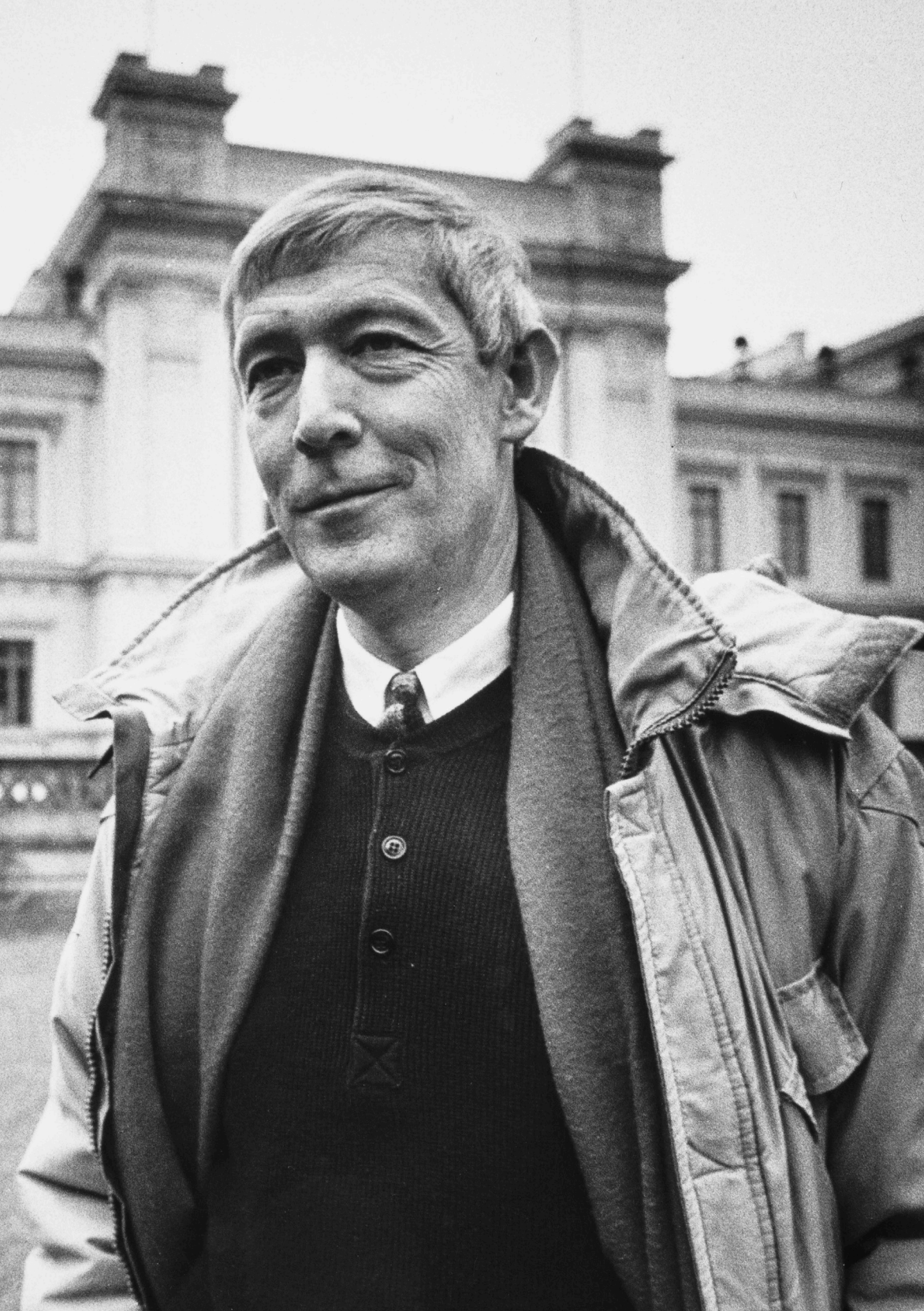

kom också att bli ett tungt vägande skäl för valet av en nätverksorganisation vid Lunds universitet.

Det behövs inte mycket fantasi för att förstå att tiden från 1977 och framåt blev omvälvande för alla delar av universitetets biblioteksverksamhet. För Universitetsbibliotekets del kom även tiden efter 1986 att präglas av återkommande organisationsförändringar för att ytterligare anpassa verksamheten till universitetets organisationsstruktur. Implementeringen av LOLITA innebar nya arbetssätt och stort behov av kompetensutveckling samtidigt som Universitetsbiblioteket fortsatt

förde en ojämnr kamp för en rimlig och förutsägbär finansiering. Förändringens vindar kändes nog ofta som snålblåst både på Universitetsbiblioteket och på fakultets- och institutionsnivå, där det ganska snart blev uppenbart att ny teknik, nya digitala media och inte minst behovet av ny kunskap och kompetensutveckling, skulle finansieras ur samma pengapåse.

1980-talet närmade sig sitt slut och Göran Gellerstam har efterträtt Kari Marklund som överbibliotekarie vid Lunds universitet efter att Marklund slutat med kort varsel för att ta över ansvaret för Nationalencyklopedin. Göran Gellerstam fördjupade sig omedelbart i hur samarbetet mellan universitetets olika bibliotek fungerade och vad de tekniska förutsättningarerna skulle kunna innebära för en mer genomgripande förändring av samarbetet mellan biblioteken vid Lunds universitet.

En vision tar form 1988–1994

Vi planerar nu inom universitetet uppbyggnaden av ett samordnat biblioteksnät, där en gemensam databas för alla ingående bibliotek, administrerad av UB och tillgänglig över universitetets datornätverk, ska ge forskare, lärare och studenter en bättre service samtidigt som de frekvent använda litteraturreсурserna fortfarande fysiskt ska ligga nära användarna.²⁴

Göran Gellerstam i *Biblioteksbladet*

PÅ VÄG MOT

DET FÖRSTA BIBLIOTEKSNÄTVERKET

I samband med sitt tillträde som överbibliotekarie vid Lunds universitet intervjuades Göran Gellerstam i *Lunds universitet meddelar*, och han berättar där att han vill se till ”att UB och institutionsbiblioteken drar åt samma håll”.²⁵ Fokus läggs i första hand på möjligheten att tillgängliggöra alla de tryckta medier som fanns spridda över olika delar av Lunds universitet. Utgångspunkten var att det sammantaget köptes litteratur för nästan 21 miljoner kronor vid Lunds universitet, och Gellerstam bedömer att minst en tredjedel inte registrerades i den gemensamma katalogen. Han vill uppenbarligen öka takten för att skapa den ”samarbetande helhet” som Kari Marklund drömt om. Han beskriver bibliotekssystemet som heterogent och i stort sett oreglerat, där Universitetsbibliotekets olika enheter bildar en universitetsgemensam organisation under en biblioteksstyrelse medan institutionsbiblioteken ligger under fakultetsstyrelserna. ”Det splittrade bibliotekssystemet har utvecklats successivt och i stort sett oreglerat”, säger han i intervjun.

Samma tankar presenterade han för universitetsledningen i november 1989.²⁶ Dessa finns sammanfattade i dokumentet ”En kreativ universitetsmiljö – en plan för universitetets informationsförsörjning under 90-talet”. Han påpekar här att litteratur- och informationsförsörjningen måste ta hänsyn till de givna förutsättningar som gäller vid Lunds universitet. Han räknar upp nedanstående tre områden vilka kommer att bli viktiga för de kommande resonemangen och en utgångspunkt för den rapport som en arbetsgrupp under Gellerstams ledning kommer att lägga fram:

- universitetets speciella decentraliserade organisation och till de särdrag som präglar de olika forsknings- och utbildningsområdena
- en rimlig balans mellan *närhet* till informations- och litteraturressurserna och generell *tillgänglighet* för dessa resurser
- de investeringar som gjorts i datanät och biblioteksdatorsystem och de tekniska hjälpmedel som mer allmänt kommer under 90-talet (t ex decentraliserade sök- och lånesystem /som i Lolita/ samt andra databastjänster, tidskrifter i fulltext on-line, kommunikationsservice som datorpost och konferenssystem, telefax mm).

Han framhåller vidare att hittills har ”i allmänhet bibliotek setts som identiska med sina byggnader och samlingar: biblioteket är där böckerna finns” men att Universitetsbiblioteket nu ”flyttar via datanätet ut i lärarnas och forskarnas rum och i undervisningslokalerna”.

Visionen om en digital framtid för biblioteken och informationsförsörjningen vid Lunds universitet är tydlig, och på många sätt framsynt. Dock måste de omfattande inköpen av tryckt litteratur tas om hand och synliggöras i den gemensamma katalogen. Dokumentet avslutas med en uppmaning till universitetsstyrelsen att titta på hur samordningen mellan Universitetsbiblioteket och de olika fakulteterna ska genomföras. Främst handlar det om resursfördelningen:

[...] framför allt när det gäller avvägningen mellan litteraturinvesteringar, datorkostnader och löne-medel, hur UBs övergripande ansvar i sådana samordningsfrågor skall utövas samt UBs förhållande till institutionsbiblioteken i frågor som rör en gemensam databas, registrering

av samlingar, förvärvsplanering, litteraturens tillgänglighet samt frågor kring stöd och rådgivning.

Mot bakgrund av detta förstår vi att det rektorsbeslut som hade fattats 1986 om att litteraturen vid hela Lunds universitet skulle ses som en samlad resurs samt att samarbete och samordning med Universitetsbiblioteket skulle öka, inte hade fungerat tillfredsställande. Vi vill här särskilt uppmärksamma att Gellerstam i intervjun i *Lunds universitet meddelar* pekar på att det saknas reglerande överenskommelser, och just strävan efter att formulera sådana kommer att bli utmärkande för den första nätverksorganisationen. Han efterfrågar en tydlighet i Universitetsbibliotekets roll och uppdrag vad gäller samordning och relationen till institutionsbiblioteken. Därmed påbörjas den mödosamma vägen mot en förändrad organisation. Det kommer inte att gå fort.

Arbetsgruppens förslag

Göran Gellerstams uppmaning till universitetsstyrelsen att se över den heterogena biblioteksorganisationen hörsammades till slut och ledde till att rektor Håkan Westling i maj 1990 fattade beslut om att tillsätta en arbetsgrupp som ska utarbeta ett förslag till ett samordnat biblioteksnätverk. Göran Gellerstam fick uppdraget att leda arbetsgruppen med deltagare från Universitetsbiblioteket, institutionsbiblioteken, fakulteterna och Lunds datacentral.²⁷ Enligt direktivet skulle uppdraget vara slutfört 1 november 1990 men tidpunkten flyttades så småningom fram för att gruppen skulle hinna göra en del fördjupade studier och tester i syfte att säkerställa de tekniska förutsättningarna för att institutionsbibliotekens bibliotekskataloger skulle gå att koppla samman.²⁸ Vidare behövdes den extra tiden för dialoger med fakulteterna. Även en enkätundersökning som gick ut till 134 institutionsbibliotek genomfördes. Efter två år, sommaren 1992, överlämnade arbetsgruppen slutligen sin tolvsidiga rapport "Lunds universitets bibliotek – ett nätverk".²⁹

Inledningsvis slås fast att en fortsatt decentraliserad men samordnad biblioteksverksamhet, utformad som ett nätverk är nödvändig för att

”höja kvaliteten på den vetenskapliga och pedagogiska litteraturförsörjningen inom universitetet”. Nätverket föreslås bestå av å ena sidan ett tekniskt nätverk, benämnt KRAKA, där universitetets olika resurser och databaser kopplas samman och görs tillgängliga för hela universitetet, å andra sidan ett organisatoriskt nätverk där de olika biblioteksverksamheterna samverkar i både formella och informella strukturer. Syftet är att tjäna forskarna, lärarna och studenterna vid universitetet. Universitetsbibliotekets roll föreslås vara att ansvara för den allmänna och gemensamma biblioteksservicen inom universitetet samt servicen gentemot de externa användarna. Institutionerna och fakulteterna ska ansvara för den lokala, specialiserade biblioteksservicen. Förslaget innebär vidare att en ny biblioteksstyrelse ska få det övergripande ansvaret för utvecklingen av nätverket och även tills vidare fungera som styrelse för Universitetsbiblioteket. Styrelsen föreslås omfatta representanter för finansierarna (universitetsledning och fakultetsledning), användarna (forskare, lärare och studenter) och biblioteksföreträdare. Uppskattningsvis ska styrelsen bestå av 8-10 personer samt ordförande och överbibliotekarien. Finansieringen av nätverkets infrastruktur ska vara central medan fakulteterna även fortsättningsvis ska finansiera Universitetsbibliotekets informationstjänster. Förslaget är tänkt att genomföras under en fyraårsperiod och målet är att 150 av universitetets uppskattningsvis 200 bibliotek ska vara anslutna senast läsåret 1996/97. Genom att verksamheten professionaliseras ska den förhoppningsvis utvecklas till större, sammanslagna biblioteksenheter. Vidare förutspår arbetsgruppen att Universitetsbibliotekets karaktär av huvudbibliotek för hela universitetet kommer att förändras. Vad denna förändring skulle innebära utvecklas dock inte. Rapporten avslutas med en framtidsvision: ”om 10-20 år förutser arbetsgruppen att universitetets bibliotek består av ett tiotal stora kvalificerade biblioteksenheter på områdesnivå och ett tjugotal mellanstora bibliotek, där grupper av institutioner gått samman om gemensam service”. Att två stora enheter, Lärarhögskolan och Odontologiska fakulteten, övergick till ett helt nytt lärosäte när Malmö högskola inrättades 1998 kunde knappast ha förutsetts. Med dessa enheter borträknade får arbetsgruppen förhållandevis rätt i sin bedömning. Januari 2026 består biblioteksorganisationen av 22 enheter.

ARBETSGRUPPENS FÖRSLAG GÅR PÅ REMISS

Hösten 1992 gick rapporten på remiss för att framför allt fakulteterna skulle få möjlighet att yttra sig. Remissvaren speglar tydligt de olika vetenskapsområdenas biblioteksanvändning och fakulteternas syn på sina egna bibliotek samt, i vissa fall, på Universitetsbiblioteket. Vi väljer att referera svaren på en tämligen detaljerad nivå för att de olika rösterna ska få komma till tals med sina egna formuleringar.

Medicinska fakulteten – med en knapptryckning

Medicinska fakulteten undersöker under hösten 1992 möjligheten att etablera ett kunskapscentrum för medicin, vilket ses som helt förenligt med arbetsgruppens förslag.³⁰ Tanken är att ett nära samarbete även ska etableras med sjukhusets medicinska bibliotek i Lund. Dåvarande chefen för UB2, Tove Persson, hade tagit fram ett förslag till organisation som även gällde hur beståndet av tidskrifter och böcker skulle registreras och synliggöras i gemensamma databaser.³¹ Även detta var alltså helt i linje med arbetsgruppens förslag. Att litteraturbestånd på klinikerna, till exempel handledningar och manualer, ska registreras, som arbetsgruppen föreslår, ser fakulteten dock inte som ekonomiskt realistiskt. Denna typ av litteratur anses dessutom ha en ”utomordentligt kort livslängd”. Medicinska fakulteten menar också att det framtidsscenario som beskrivs i rapporten i det närmaste redan är en realitet. ”Vi erhåller själva med en knapptryckning i dag kompletta ref + abstracts av vilken artikel vi vill och kan skriva ut en kopia. Inom kort kommer motsvarande för fullängdsartiklar.” Början av 1990-talet var i högsta grad en brytningstid, där inte minst det medicinska området var på väg mot en huvudsakligen digital informationsförsörjning.

I sitt yttrande menar Medicinska fakulteten att områdenas självständighet måste värnas även på biblioteksområdet. ”Det är viktigt att varje område kan organisera sin biblioteksservice efter egen önskan. De stora fakultetsbiblioteken bör ha en självständig ställning med möjlighet att utnyttja konsulttjänster och service från UB.”

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten
– utan centrala pekpinnar

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten konstaterar inledningsvis att man är nöjd med bibliotekssituationen vid Lunds universitet och att UB2 fungerar till största delen bra, liksom samspelet mellan UB2 och de stora institutionsbiblioteken. Vidare slås fast att rapportens målsättning, att användarna på basnivå ”ska få 60 % av den litteraturinformation han eller hon behöver inom 24 timmar”, redan är uppnådd. Förslaget att synliggöra all litteratur i ett gemensamt bibliotekssystem välkomnas. Fakulteten vill dock undanta litteratur som är direkt knuten till forskningsprojekt. Därefter går fakultetens synpunkter stick i stäv mot arbetsgruppens förslag. Tanken på en nätverksorganisation med gemensam styrelse avfärdas kraftfullt: ”Varje område, och i slutändan varje institution, skall få organisera sina bibliotek som de vill efter råd och lägenhet och utan centrala pekpinnar.” Lite längre fram i yttrandet återkommer detta: ”En teknisk utveckling av biblioteksnätverk fordrar inte en ny organisation med en styrelse i toppen. Varje område och institution bör som sagts ovan själva organisera sina bibliotek som de vill.” Avslutningsvis konstateras att allting pekar mot att fakulteten kommer att gå mot större och färre institutionsbibliotek, men ”vi är inte övertygade om att den tekniska utvecklingen i avgörande grad kommer att göra tryckta böcker och periodika onödiga”.³²

Lunds tekniska högskola (LTH) – system och standarder

LTH avger ett yttrande som i stor utsträckning riktar in sig på de tekniska förutsättningarna för att koppla samman olika databaser och system. Här ges även direkta förslag till Universitetsbiblioteket rörande valet av systemlösning av klient/server-typ samt vilka standarder som bör användas. På ett övergripande plan framhålls att grundprinciperna i arbetsgruppens förslag är attraktiva och att en nära samverkan mellan biblioteksstyrelsen och fakultetsstyrelserna är ”en garant för att en bra balans mellan biblioteksspecifika och användarspecifika intressen upprätthålls och likaså att institutioner och avdelningar inte åläggs uppgifter som de

saknar personella och ekonomiska resurser för att genomföra”.³³ LTH:s yttrande är framtaget bland annat av Anders Ardö, som i början av 1990-talet kom att spela en nyckelroll inom utvecklingsavdelningen NetLab på UB2, där en del av de systemlösningar som kom att prägla biblioteksorganisationen på 1990-talet togs fram.³⁴

*Odontologiska fakulteten
– konsultstöd från Universitetsbiblioteket*

Vid Odontologiska fakulteten har biblioteksnämnden fått i uppdrag att ta fram fakultetens yttrande. Här tillstyrks huvudtankarna i förslaget och man välkomnar nätverkstanken och möjligheten att tillgängliggöra databaser via nätet. Det hänvisas specifikt till nyttan av dessa databaser för den problembaserade undervisningen. Det positiva med en decentraliserad beslutsstruktur för biblioteksorganisationen betonas men man ser även nödvändigheten av ett gemensamt organ som kan ta ett övergripande policyansvar för service och bokbestånd. Det påpekas också att det är viktigt att ”övriga bibliotek inom universitetet kan få konsultstöd från UB”.³⁵

Lärrhögskolan – bristande konkretion

Även Lärrhögskolans yttrande bejakar arbetsgruppens förslag: ”Målsättningen för den föreslagna organisationen är rimlig, speciellt då den sätter användaren och dennes informationsbehov i centrum och då den värnar om områdenas ansvar och frihet att utforma den egna biblioteksverksamheten.” Viss kritik framförs dock mot bristen på konkretion liksom mot att de ekonomiska förutsättningarna bara omfattar de initiala kostnaderna för viss datorutrustning. Ordet ”diffus” är återkommande och gäller såväl biblioteksstyrelsens roll och mandat som de ekonomiska förutsättningarna.³⁶

Juridiska fakulteten – ålderstigen teknik

I yttrandet från Juridiska fakultetens bibliotek ges en beskrivning av hur verksamheten bedrivs. Registrering av utländskt förvärv i den nationella databasen Libris har gjorts sedan 1970-talet, vilket medfört att fakultetens bestånd också förts över därifrån till LOLITA. Det pågår också en katalogisering av äldre samlingar som stäms av mot Universitetsbibliotekets bestånd. Vidare beskrivs fakultetens nära samarbete med Universitetsbiblioteket vad gäller personalfrågor, litteraturinköp, katalogisering och mycket annat. Därpå följer en detaljerad beskrivning av bristerna i de tekniska nätverkslösningarna och hur illa de fungerar för Juridiska fakultetens bibliotek. Man menar att systemavdelningen på Universitetsbiblioteket och Lunds datacentral har infört lösningar där hårdvaran ”redan var uppenbart ålderstigen”. Kritiken är vass och svidande i beskrivningen av hur dessa undermåliga lösningar orsakar långvariga avbrott i det dagliga arbetet på biblioteket och ”rationaliseringsvinster delvis uteblivit” samt – kanske allvarligast – att bibliotekets användare inte fått tillgång till bibliotekets material. Problemen har varit stora under en längre period och i yttrandet beskrivs dessa missförhållanden utförligt:

I mer än två år tycks varken Universitetsbibliotekets systemavdelning eller Datacentralen ens ha noterat, att Juridiska biblioteket länge haft allvarliga och (uttryckt i personalkostnader vid stillestånd) kostsamma problem med sin anslutning till Lolita och Libris, att biblioteket – lågmält – har påtalat dessa problem ett otal gånger och att problemen var av den art att man inte fick förtränga eller vifta bort dem i längden. Det har också framkommit att de tekniska lösningarna, som Datacentralens tekniker och Universitetsbibliotekets systemavdelning har krävt för Juridiska bibliotekets Lolita- och Libris-anslutning, inte anpassats till den tekniska utvecklingen. Ingen tycks ha överblick över hur anslutningen egentligen är upplagd och någon dokumentation om anslutningen förefaller inte finnas. Alltihop tycks vara någon form av hemmagjord konstruktion; ingen tar gärna befattning med den och definitivt ingen vill känna ansvar för den. Det är inte godtagbart att anslutningsfrågor hanteras på detta sätt.

Trots den allvarliga kritiken tillstyrker fakulteten arbetsgruppens förslag men med reservationen att ”den attityd vad gäller systemtekniska frågor som beskrivs ovan, måste upphöra om ytterligare 150 institutionsbibliotek ska inlemmas i systemet”.³⁷

Området för humaniora och teologi
– bibliotekets mjukare sidor

Styrelsen för Området för humaniora och teologi avger ett yttrande som inledningsvis kritiserar arbetsgruppens förslag för att ensidigt ha uppmärksammat den tekniska sidan av nätverket.³⁸ Man menar att de tekniska lösningarna är underordnade och bara en förutsättning för samarbete och samverkan inom det organisatoriska nätverket. De organisatoriska aspekterna har inte utvecklats tillräckligt trots att det är dessa ”som egentligen erbjuder de större problemen vilka behöver penetreras noga”. Man uppmärksammar emellertid att en datorisering av biblioteken även kan medföra en professionalisering, vilket ses som positivt, och föreslår att den bibliotekarietutbildning som är på väg att starta i Lund skulle kunna erbjuda kortare kurser för detta ändamål.³⁹ En mer professionell drift av biblioteken kräver möjligen större enheter vilket, menar man, det inte finns vare sig ekonomiska eller andra förutsättningar för inom överskådlig tid. Det skulle i så fall också innebära att institutionerna flyttar samman i större enheter. Närhet anses viktigt. ”Poängen med ett institutionsbibliotek är ju att det finns nära till hands – längre väg till böckerna är en olägenhet som endast kan uppvägas av mycket god service.” Detta leder vidare till ett resonemang som sägs ha förts under en längre tid inom området om att flera institutioner skulle kunna gå samman om kvalificerad bibliotekspersonal. I yttrandet framförs också andra tankar om bibliotekets funktion, tankar som inte bara handlar om att hitta en boktitel i en katalog, lokalisera och snabbt få tag i den:

För de flesta forskare, lärare och studerande är biblioteket också en plats där man kan se böcker, titta i dem och sätta dem tillbaka, där man kan bläddra i tidskrifter, där man kan söka böcker med informella

metoder och där man träffar andra. Bibliotekets kvalitet beror också på bekvämlighet, atmosfär och förmåga att inspirera.

Detta ställs i kontrast till arbetsgruppens tekniska inriktning och ”väcker farhågor om att dessa mjukare sidor av bibliotekens service kan bli efter-satt”. Kritik framförs mot att de organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna inte behandlats i tillräcklig omfattning. Arbetsgruppens vision om att det i framtiden kommer att finnas tio stora och ett tjugotal mellanstora biblioteksenheter anses vara alltför skissartad och framför allt väcker det oro att det skulle leda till att ”UBs nuvarande karaktär av huvudbibliotek för hela universitetet förändras”. Detta anses vara en större universitetspolitisk fråga som kräver en helt annan hantering och därför måste vara föremål för betydligt djupare och seriösare diskussioner. Områdesstyrelsen är i stort sett positiv till förslaget om databas- och nätverksuppbbyggnad, men menar att rapporten antyder ”en syn på den framtida biblioteksorganisationen vid universitetet och en uppfattning om det nuvarande universitetsbibliotekets förändrade roll som inte kan stå oemotsagd och som remissbehandlingen och framtida diskussioner måste ta på stort allvar”.

*Samhällsvetenskapliga fakulteten
– representation i styrelsen*

Styrelsen för Samhällsvetenskapliga fakulteten, som vid den här tidpunkten även omfattar Ekonomihögskolan, avger ett mycket kort yttrande och ställer sig i princip bakom målen och riktlinjerna. Detta sker framför allt mot bakgrund av att professorn i internationell ekonomi, Göte Hansson, tillika prodekan vid fakulteten, ingått i arbetsgruppen och därmed kunnat bereda frågan. Till fakultetens yttrande bifogas även synpunkter från biblioteksföreståndarna för fakultetens två institutionsgruppsbibliotek, Monica Knutsson vid Pedagogisk-psykologiska biblioteket och Siw Kourtzman vid Ekonomibiblioteket. De ställer konkreta frågor kring hur den tekniska driftgruppen ska fungera i förhållande till institutionsbiblioteken och uppmärksammar Institutions-Resurser I Samverkan (IRIS),

som är den del av LOLITA som institutionsbiblioteken föreslås registrera sitt bestånd i. Här efterfrågas ytterligare utredning och, eftersom flera av institutionsbiblioteken redan registrerar sitt bestånd i LOLITA, yppas farhågor om att behöva flytta över till IRIS som de menar riskerar att bli en oanvändbar ”slaskdatabas”. Vidare uppmärksammar Knutsson och Kourtzman att institutionsbiblioteken måste representeras i styrelsen i samma utsträckning som Universitetsbiblioteket. De väcker även frågor kring huvudmannaskapet för personalen på institutionsbiblioteken. Som vi tidigare påpekat kan medarbetare på samma bibliotek vara anställda antingen på Universitetsbiblioteket med placering på ett institutionsbibliotek eller på institutionen. ”Idag kan anställda vid ett och samma bibliotek ha olika chefer, vilket får negativa konsekvenser socialt, vid lönesättning, utbildning och skapar ibland lojalitetskonflikter.”⁴⁰

*Universitetsbibliotekets referensgrupp
för biblioteksnätverket – här finns kompetensen*

På Universitetsbiblioteket fanns en referensgrupp för biblioteksnätverket som fick biblioteksstyrelsens uppdrag att utforma styrelsens yttrande. Även här uppmärksammas att finansieringen inte är tillräckligt tydligt beskriven av arbetsgruppen. ”Vi saknar en genomtänkt, realistisk finansieringsmodell. Nätverksidén är utmärkt men tekniskt, finansiellt och administrativt resurskrävande.” Gruppen framhäver även den omfattande kompetensen på Universitetsbiblioteket. ”Stora institutionsbibliotek, om än med utbildad personal, kan aldrig ersätta ett universitetsbibliotek. Däremot är ett modernt, traditionellt universitetsbibliotek en förutsättning för att institutionsbiblioteken skall utvecklas och profileras. Ett universitet utan centralbibliotek är en anomali.” I yttrandet framförs förslaget att poolbibliotekarietjänster inrättas på Universitetsbiblioteket. Dessa skulle bistå institutionsbiblioteken med olika uppgifter som uppställnings- och klassifikationssystem, magasinering, gallring, förvärvsprinciper, lånehantering med mera. De skulle också kunna vara arbetsledare för institutionernas bibliotekspersonal och se till att kontinuitet och professionalism vidmakthålls. Man framhåller även att det är viktigt

att Universitetsbiblioteket, tillsammans med biblioteksstyrelsen, är med och utformar vilken basnivå som ska gälla för att ett bibliotek ska få ingå i nätverket ”så att den anpassas till de olika områdenas behov”. Man avslutar sin skrivelse bland annat med att påpeka vikten av att ”UB inte suddas ut i biblioteksnätverket – här finns kompetensen”.⁴¹

Kvinnovetenskapligt Forum – göra sin röst hörd

Kvinnovetenskapligt Forum, som senare blev Institutionen för genusvetenskap, lämnar ett yttrande som är synnerligen positivt till det tekniska nätverket men uttrycker oro kring finansiering samt kring hur ett bibliotek som inte är organisatoriskt placerat inom en fakultet ska representeras och göra sin röst hörd.⁴²

Institutionsbibliotekariegruppen – tydligare ansvarsfördelning

Sedan slutet av 1980-talet fanns ett informellt nätverk vid Lunds universitet med företrädare för ett stort antal institutionsbibliotek, den så kallade institutionsbibliotekariegruppen, som valde att inkomma med ett yttrande. Gruppen välkomnar arbetsgruppens förslag men listar ett antal områden som den menar måste beaktas i det fortsatta arbetet. Det gäller framför allt förtydliganden och önskemål om riktlinjer för basnivån kring förvärvspolicy, registrering och katalogisering, tillgänglighet till de små institutionsbiblioteken med mera. Gruppen ställer även konkreta frågor kring organisationen där man önskar förtydliganden kring ansvarsfördelningen mellan biblioteksstyrelsen, områdesstyrelserna och institutionerna. Vidare konstateras att ett utbyggt nätverk kräver en förstärkning av Universitetsbibliotekets systemavdelning för stöd och rådgivning samt omfattande konsult hjälp, framför allt i uppbyggnadsskedet. De ekonomiska förutsättningarna kommenteras och gruppen menar att universitetsstyrelsen bör garantera finansiering av nätverket inte bara i inledningsskedet. ”Inga institutioner skall behöva avstå från att ingå i nätverket av kostnadsskäl.”⁴³

*Vetenskapliga bibliotekariers tjänstemannaförening
– professionell personal*

VBT (Vetenskapliga bibliotekariers tjänstemannaförening), en dåvarande del av DIK (SACO), lämnar ett yttrande där man tillstyrker förslaget men pekar på att finansieringsfrågan måste lösas och att, som förväntat från fackligt håll, professionell bibliotekspersonal måste finnas i organisationens alla delar och att facklig representation måste ingå i styrelsen.⁴⁴

VAD BETYDER DETTA?

Frågan om finansiering återkommer mer eller mindre genomgående. Detsamma gäller önskemål om förtydliganden av styrelsens roll. Även kompetensfrågor för personalen lyfts i flera av yttrandena. Vi relaterar remissvaren till de tre förutsättningar som Göran Gellerstam menade gäller för Lunds universitet: universitetets speciella decentraliserade organisation och vetenskapsområdenas olika behov, balansen mellan närhet och en bredare tillgänglighet till informationsresurserna samt hur investeringarna i nätverk och teknik ska komma informationsförsörjningen till godo. Vi konstaterar att alla tre finns representerade i olika grad i det som remissvaren problematiserar. Den decentraliserade organisationen och värnandet om den egna rådigheten över biblioteksverksamheten kommer till tydligt uttryck i Medicinska fakultetens svar och, kanske ännu tydligare, i Matematisk-naturvetenskapliga fakultetens mycket kraftfulla avvisande av en gemensam styrelse och "centrala pekpinnar". I svaret från Lunds tekniska högskola anas, i linje med detta, en rädsla för att åläggas uppgifter "uppifrån". Odontologiska fakulteten värnar om den decentraliserade verksamheten men ser även nyttan med en samordning. Samhällsvetenskapliga och juridiska fakulteterna välkomnar nätverkstanken, uttrycker ingen oro och ser inget hot mot fakulteternas självbestämmande, medan Området för humaniora och teologi framför allt uppmärksammar Universitetsbibliotekets framtida roll och menar att det väcker universitetspolitiska frågor som måste beaktas i det kommande beredningsarbetet. På samma sätt väcker den grupp på Universitetsbiblioteket som avger sitt yttrande på uppdrag av dåvarande biblioteks-

styrelsen frågor kring Universitetsbibliotekets kommande roll. Här uttrycks, möjligen i utmanande ordalag, önskemålet om en ledande och handledande roll i förhållande till institutionsbiblioteken eftersom man menar att på Universitetsbiblioteket ”finns kompetensen”. Här framförs även argument för att få delta i utformningen av en basnivå för fakulteternas bibliotek.

Gellerstams andra punkt, närhet till samlingarna, kommer främst till uttryck i yttrandet från Området för humaniora och teologi. Här anas även en mer traditionell bibliotekssyn, där samlingarna och biblioteksmiljön fungerar som inspiration och mötesplats i forskarens vardag.

Den tredje punkten, det vill säga tillgång till gemensam bibliotekskatalog och andra digitala tjänster i ett gemensamt nätverk, ser ut att vara den mest oomstridda och välkomna av samtliga även om man ser brister i finansiering och tekniska lösningar.

Svaren ger en bra inblick i den kultur som råder vid Lunds universitet med självständiga fakulteter och föreställningen om ”det centrala” som något i princip oönskat. De illustrerar de farhågor och förväntningar som kopplas till Universitetsbibliotekets framtida roll.

Rektor tvekar

1992 fick Lunds universitet ny rektor, Boel Flodgren, som blev den som tog emot yttrandena över rapporten ”Lunds universitets bibliotek – ett nätverk”. Hon var uppenbarligen inte beredd att ta förslaget vidare till beslut utan önskade få in ytterligare synpunkter. Richard Heseltine, University Librarian and Director, Centre for Teaching and Learning Support, University of Hull, engagerades för att lämna sin syn på förslaget. I januari 1994 överlämnade han ”Report on Proposals for the Creation of a Library Network in the University of Lund”.⁴⁵ Hans rapport bygger dels på arbetsgruppens förslag, dels på en rapport om bibliotekssystemets utbyggnad, ”Proposal for the Expansion and Upgrading of Computer-based Library Systems at the University of Lund”, som tagits fram av Universitetsbiblioteket efter att remissvaren inkommit och som ger en fördjupad beskrivning av de tekniska förutsättningarna i

arbetsgruppens rapport.⁴⁶ Heseltine gjorde även ett besök i Lund i november 1993 då han förutom att träffa arbetsgruppen även besökte Universitetsbiblioteket och några av institutionsbiblioteken. Han talade också med rektor och andra företrädare för universitetsledningen. En viss klivenhet anas i Heseltines rapport. Lund har, menar han, även med europeiska mått mätt en extrem grad av decentralisering.⁴⁷

Inledningsvis listas ett antal argument för och emot en decentraliserad biblioteksorganisation. Den fysiska närheten, den kunskap som kan byggas upp kring en ämnesmässigt begränsad samling samt kontrollen över finansieringen av det egna biblioteket är positiva aspekter och talar för en decentraliserad verksamhet. Mot detta står att böcker, tidskrifter och annat material vid de mindre biblioteksenheterna kan vara mer svårtillgängliga, inte minst på grund av begränsade öppettider. Även omfattningen av professionell hjälp kan bli bristfällig. Slutligen pekar han på att säkerheten för samlingarna kan vara svårare att upprätthålla på de mindre biblioteken. Dock är han noga med att framhålla att ett helt centraliserat system knappast är möjligt vid ett så omfattande och geografiskt utspritt universitet som Lunds.

Rapporten blir ett intressant tidsdokument såtillvida att Heseltine lyfter fram studenternas behov av bibliotekstjänster på ett lite mer utvecklat sätt än vad arbetsgruppen gjorde i sin rapport. I Storbritannien hade den så kallade Follettrapporten nyligen utkommit där allt från studiemiljöer och bibliotekslokaler till möjligheten att få tillgång till digitala kursböcker, beaktats.⁴⁸ Follettrapporten kom att inspirera mycket av biblioteksutvecklingen även i Sverige under 1990-talet. Två år tidigare hade dock den dåvarande svenska högskoleutredningen, kallad Grundbulten, utsett en arbetsgrupp som också den skulle titta närmare på studenternas biblioteksbehov. Arbetet utmynnade i *En kreativ studiemiljö – Högskolebiblioteket som pedagogisk resurs*.⁴⁹ Även här kom Göran Gellerstam att spela en nyckelroll som utredningens ordförande. Vi återkommer till hur studenternas behov även präglar de vägval som gjorts inom biblioteken vid Lunds universitet under hela 1990-talet och nöjer oss här med att konstatera att Heseltine i sina rekommendationer argumenterar starkt för en sammanslagning av små biblioteksenheter för att möta just

studenternas behov och för att stödja ett mer studentcentrerat och problemorienterat lärande.

Mot bakgrund av både den digitala utvecklingen och den decentraliserade organisationen vid Lunds universitet, landade Heseltine trots sina inledande dubier i bedömningen att en nätverksorganisation enligt arbetsgruppens förslag var ett möjligt vägval. Han kunde dock inte avhålla sig från en kommentar om Lunds universitet som "a convenient trade-mark for a series of independent faculties", ett ytterst fakultetsstyrt universitet. Heseltine betonade vikten av att utveckla ett välfungerande kvalitetssystem med olika former av indikatorer för biblioteken. Detta såg han som en avgörande förutsättning för att en nätverksorganisation skulle kunna fungera, och FINN-nätverket kom att arbeta med just dessa frågor.

Heseltine återkom i slutet av 1990-talet till Lunds universitet och tillsammans med dåvarande överbibliotekarien vid Luleå tekniska universitet, Terje Høiseth, fick han uppdraget att göra en uppföljning av FINN-nätverket.

Äntligen!

Den 21 mars 1994, fyra år efter att arbetsgruppen fått sitt uppdrag, fattade universitetsstyrelsen slutligen beslut om ett samordnat biblioteks-nätverk med uppgift att förmedla och tillhandahålla vetenskaplig litteratur och information. Mål och riktlinjer fastställdes enligt arbetsgruppens förslag:

- att inom Lunds universitet utveckla ett samordnat biblioteks-nätverk med uppgift att förmedla och tillhandahålla vetenskaplig litteratur och information,
- att som princip för universitetets litteraturförsörjning skall gälla att universitetets litteratur, inklusive institutionernas, skall förtecknas och vara fritt tillgänglig i enlighet med förslagen,
- att fastställa mål och riktlinjer för universitetets vetenskapliga och pedagogiska informationsförsörjning i enlighet med förslaget,

- att fr o m 1 juli 1994 inrätta ett ledningsorgan för Lunds universitets biblioteksverksamhet samt uppdra åt rektor att närmare fastställa ledningsorganets uppgifter och sammansättning,
- att uppdra åt områdesstyrelserna att verka för biblioteksnätverkets uppbyggnad och i samverkan med ledningsorganet för Lunds universitets bibliotek för varje område fastställa en basnivå för biblioteksservice,
- att uppdra åt universitetsbiblioteket att administrera de gemensamma databaser som förtecknar universitetets samlade litteraturreсурser samt att till UB anvisa särskilda driftmedel för service och underhåll av dessa databaser gentemot institutionerna under biblioteksnätverkets inledande uppbyggnadsskede, samt
- att fastställa en kostnadsram för investeringar och drift under åren 1994/95–1998/99.⁵⁰

I samband med beslutet beviljade universitetsstyrelsen ett anslag på 3,7 miljoner för den nya nätverksorganisationens uppbyggnad.

En skräddarsydd organisation

Ett intensivt arbete för att konkretisera och informera om konsekvenserna av universitetsstyrelsens beslut drogs omedelbart i gång. I *Lunds universitet meddelar* beskrivs beslutet under rubriken ”Vinnare och förlorare” och här utpekats studenter och doktorander till de största vinnarna medan förlorarna anses vara de som ”föredrar centralt tillgängliga resurser, dvs all litteratur fysiskt samlad på ett eller ett par stora bibliotek”. I artikeln uttalar sig även Göran Gellerstam, som menar att beslutet om ett biblioteksnätverk är det viktigaste som hänt Universitetsbiblioteket på många år. Han påpekar att ”alla systerbibliotek i Sverige och kanske också utomlands kommer att följa den spännande utvecklingen i Lund”. Dock tror han inte att Lund får några direkta efterföljare eftersom modellen är ”skräddarsydd för just Lunds universitet med sin differentierade bredd och mångsidiga verksamhet”.⁵¹

I ett specialnummer av Universitetsbibliotekets informationsblad *LUB-info* den 14 april 1994 sammanfattade och kommenterade Göran

Gellerstam beslutet om nätverksorganisationen för Universitetsbibliotekets medarbetare och han nämner även biblioteksstyrelsens kommande roll:

Den centrala utgångspunkten är användarens behov. Ur användarens synpunkt skall man vid varje nod i systemet – vid varje bibliotek (och vid varje nätansluten dator) – kunna komma åt uppgifter om de samlade biblioteks- och informationsresurserna. [...]

Det bör påpekas att den nya biblioteksstyrelsen inte har mandat att gå in i de separata institutionsbibliotekens dagliga verksamhet. Även fortsättningsvis ligger beslutsrätten över dessa bibliotek hos respektive institutionsstyrelse och i sista hand på områdesstyrelsen. Vad däremot biblioteksstyrelsen kan göra är att kontinuerligt utvärdera verksamheten inom olika områden och stämma av mot vad som avtalats.⁵²

När organisationen väl trädde i kraft 1 juli 1994 blev det dock inte under ledning av en styrelse utan i stället blev det en biblioteksnämnd som fick förtroendet att leda arbetet med FINN-nätverket med det formella namnet Lunds universitets bibliotek. I citatet ovan satte Göran Gellerstam klarsynt fingret på det som visade sig vara en svaghet i biblioteksnätverkets styrning och ledning med två parallella styrsystem, biblioteksstyrelsen å ena sidan och fakultetsstyrelserna å den andra. För att hantera denna situation skulle alltså bindande avtal slutas mellan fakultetsstyrelserna och den nya biblioteksnämnden. Tanken var god men det kom att gå trögt och långsamt och vid FINN-nätverkets slut 2000 saknades fortfarande avtal för några fakulteter. Det är kanske orättvist att se detta som ett misslyckande för biblioteksnämnden men förmodligen kan man tala om en viss misräkning även om perioden samtidigt präglades av nybyggaranda och tillskapandet av ett antal större institutionsgruppsbibliotek. Vi kommer framöver att få se svårigheter att hitta en välfungerande styrning och ledning av biblioteksnätverken oavsett om det är en nämnd eller en styrelse som har ansvaret.

ÄNNU EN OMORGANISATION PÅ UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

Innan vi går vidare ska vi titta på ännu en omorganisation på Universitetsbiblioteket som vi menar hade stor betydelse för organisatoriska vägval framöver. Strax efter sitt tillträde som överbibliotekarie i slutet av 1980-talet uppmärksammade Göran Gellerstam inte bara att samarbetet inom de olika delarna av biblioteksverksamheten behövde stärkas och regleras, utan även att det fanns behov av ytterligare förändringar av den interna organisationen på Universitetsbiblioteket. Den förre överbibliotekarien Kari Marklund hade tagit initiativ till organisationsförändringar i syfte att anpassa Universitetsbibliotekets organisation till den fakultetsbaserade organisationsstrukturen vid Lunds universitet, men nu krävdes något mer genomgripande.

Det har delvis förvånat oss att arbetet med förändringen av organisationen på Universitetsbiblioteket skedde inför öppen ridå med detaljerade beskrivningar i bland annat *Lunds universitet meddelar*, även om det så här, med en distans på drygt 35 år, ger oss en intressant inblick i processen. Det som skedde i Lund är inte unikt på något sätt. Det pågick vid samma tid på många håll i samhället, inte minst inom statliga myndigheter. Vi tror dock att organisationsförändringen på Universitetsbiblioteket, möjligen på ett negativt sätt, kom att kopplas samman med de mer långtgående förändringar som rörde det kommande nätverket. Redan i mitten av 1980-talet talade Kari Marklund om behovet av att ”marknadsanpassa” Universitetsbibliotekets verksamhet till övriga universitetet. I den process som vi nu ska titta närmare på blev detta ännu tydligare och den innebar förmodligen en stor förändring vad gällde kultur- och attitydfrågor för Universitetsbibliotekets medarbetare.

Habberstadutredningen

I en personligt hållen reflektion över sina år som överbibliotekarie vid Lunds universitet beskrev Göran Gellerstam sina första intryck av mötet med det han kallar ”det stora biblioteket”.⁵³

UB i Lund var i alla avseenden ”det stora biblioteket”, inte bara vad gällde ålder och prestige, sina samlingars rikedom och personalens storlek, utan också vad gällde sin upplevelse av den egna identiteten, organisationskulturen och attityderna.

Han konstaterar vidare att ”bibliotekets perspektiv var i hög grad bibliotekspersonalens”, alltså inte användarnas. I ett annat sammanhang skildrar han samma period och kommenterar då den organisationsförändring som genomförts av företrädaren Kari Marklund.

I praktiken fanns dock den gamla funktionsordnade strukturen kvar och gjorde ledningsstrukturen otydlig. Starka spänningar uppstod mellan gammalt och nytt, mellan chefer och specialister och mellan chefer som konkurrerade om personalens tid. Osäkerheten om vad fakultetsområdena kunde ”ställa till med”, skapade en pessimistisk stämning för personalgrupper som ibland sett biblioteksverksamheten som ett eget professionellt område, där användargrupperna med fördel borde lämna alla viktiga avgöranden till bibliotekspersonalen.⁵⁴

Citaten speglar kulturkrockar i universitetets syn på Universitetsbiblioteket och Universitetsbibliotekets syn på universitetet. Organisationskulturen och självbilden blev problematiska även när de ställdes i relation till den datorisering av bibliotekskatalogen som skulle genomföras under samma period. I samband med detta skulle olika rutiner föras över till maskinell hantering. ”Många såg under själva systeminförandet denna del av datoriseringen som ett hot mot den egna, under ett långt arbetsliv förvärvat, yrkeserfarenheten och menade att man aldrig skulle kunna automatisera rutiner av detta slag”, skriver Gellerstam och skildrar vidare hur detta ledde till många lokala anpassningar för Lunds del, vilket skapade återkommande problem i samband med systemuppgraderingar.⁵⁵

De organisationsförändringar som genomfördes var, som tidigare nämnts, knappast unika för Universitetsbiblioteket i Lund utan låg i någon bemärkelse i tiden. Vi ser hur andra organisationer vid samma tid gick över från expertstyre till en ordning där chefer i stället skulle leda förändrings- och utvecklingsarbetet. Ett viktigt uppdrag för denna nya

ledarroll var också att säkerställa att medarbetarnas kompetenser, både som grupp och som individer, togs till vara. För att få stöd och hjälp i denna omställning anlätade Universitetsbiblioteket en konsult, Anne-Beate Barke vid Habberstad Management Consultants. I slutet av 1988 överlämnade hon sin rapport, den så kallade Habberstadrapporten, som på ett nästan övertydligt sätt lyfte fram de förändringar hon menade måste ske, dels vad gäller kultur och arbetsklimat, dels vad gäller förhållningssätt till Universitetsbibliotekets användare.⁵⁶

Nu ankommer det i första hand på dem som finns i organisationen att tillsammans med den nya ledningen få en konstruktiv utveckling till stånd – inte minst av UBs kultur och arbetsklimat. Problemen måste klaras av steg för steg, genom att mobilisera alla de goda och skickliga medarbetare som faktiskt finns. Kritisk bevakning av varandras göranden och låtanden måste ersättas av förtroende och uppmuntran. Det är bättre att ta initiativ och försöka något nytt, än att låta tillvaron styras av Jantelagen. Även nya chefer och arbetsledare måste kunna göra en eller annan felbedömning. Man måste också sluta att kräva att specialistkompetensen skall vara perfekt hos dem alla. Vissa chefsbefattningar har fortfarande specialistkaraktär, medan vissa måste ha sin tyngdpunkt på andra plan.

Enligt vår mening är det faktiskt också så, att UBs konkurrensutsatta läge är en realitet, som måste tas på utpräglat allvar. UB måste i avnämarnas ögon fungera effektivt som universitetets litteraturförsörjare. Hur UB åstadkommer detta internt är för låntagare och andra intressenter av mindre intresse. Däremot är det avgörande att UB får en bättre service till stånd relativt snart. Det finns redan så många sätt att skaffa litteratur ...

Citatet är intressant på flera sätt eftersom det både åskådliggör det som kan benämnas som ett paradigmskifte vad gäller ledarskap och organisationskultur och pekar på den förändring som innebar att många bibliotek gick från att bygga samlingar till att distribuera information i nya kanaler och genom nya aktörer.

Rapporten uppmärksammade även de ”tungrodda och väl komplicerade budgetrutiner” som utvecklats för att följa upp fakulteternas utnytt-

jande av Universitetsbibliotekets tjänster efter att den nya, decentraliserade finansieringsmodellen infördes 1986. ”Detaljeringsgraden i budgetering och redovisning bör utgå från väsentlighet och vikt. [...] Dessutom bör den ekonomiska redovisningen kompletteras med kvalitativa nyckeltal och bedömningar.”

Habberstadrapporten gick på remiss inom Universitetsbiblioteket i början av 1989, och därefter inleddes ett arbete för att ta fram en ny organisation där interna utvecklings- och utbildningsprogram för medarbetarna blev en bärande del. Det arrangerades även hearings och seminarier. I början av april lades ett förslag till ny organisation på bordet, som bland annat pläderade för inrättandet av ett system med kontaktbibliotekarier för att ”göra UB rustat att genomföra den förnyelse och utveckling som krävs för att möta användarnas behov av en snabb och effektiv litteraturservice”.⁵⁷ En annan konsekvens av organisationsförändringen var att det nu inrättas två huvudbibliotek genom att UB1 och UB2 fick likvärdig status. UB1 blev navet i stödet till humaniora, teologi, samhällsvetenskap, ekonomi och juridik. UB2 fick samma roll på det norra universitetsområdet med stöd till teknik, naturvetenskap och medicin. Respektive UB-enhet föreslogs få en platschef med chefen för UB2 som biträdande överbibliotekarie. Den nya organisationen förväntades främja ett användarorienterat arbetssätt. ”Såväl litteraturförsörjningen som låntagarservice skall vara utåtriktade verksamheter. Snabbhet i service och förståelse för olika användares behov skall prägla all biblioteksverksamhet.”⁵⁸ Att det var användarnas behov som skulle stå i centrum och vara drivkraften i de förändringar som skulle genomföras framgick med all tänkbar tydlighet.

Vid sitt aprilmöte 1989 fattade dåvarande biblioteksstyrelsen, det vill säga Universitetsbibliotekets styrelse, beslut om den förändrade organisationen och därefter påbörjades rekryteringen av enhetschefer och avdelningschefer. Formellt trädde organisationen i kraft den 1 juli 1989. Efter sommaren samma år intervjuades Göran Gellerstam i *Lunds universitet meddelar*.⁵⁹ Vi får då ett tydligt exempel på den nya synen på ledarskap som innebar att cheferna blir ”arbetsledare och ska arbeta för bibliotekets övergripande mål”, det vill säga en målstyrd organisation, en självklarhet

idag. Om specialisterna sägs vidare att de ”ska arbeta med bibliotekstekniska frågor för kvalitet och standard samt med utveckling av olika funktioner”. I artikeln nämns specifikt kontaktbibliotekarierna vars främsta uppgift blir samarbetet med institutionerna och institutionsbiblioteken om litteraturförvärven. Intervjun andas modernisering på många fronter, där flera ska ha möjlighet till karriärvägar och kunna vara med och driva utveckling. I intervjun nämner Gellerstam både ”jantelag” och ”kvinnokultur” som två hinder för att Universitetsbibliotekets medarbetare, huvudsakligen kvinnor, ska våga ta på sig nya chefsuppdrag och nya roller. Han menar att det finns en jantekultur som innebär att man håller varandra nere och att ingen ”bör utmärka sig”. På motsvarande sätt finns hinder som handlar om att det är okvinnligt att säga att ”det jobbet vill jag ha”. Detta är ett av flera exempel på hur frispråkig Göran Gellerstam är när han så öppet talar om medarbetarna och behovet av förändringar inom den organisation han företräder. Tanken slår oss dock att Gellerstams syfte i första hand är att nu visa ledningen och fakulteterna att verksamheten är samarbetsinriktad och modern: Universitetsbiblioteket som en proaktiv organisation som är anpassad för att ge användarna den bästa tänkbara servicen.

Fem år senare

Fem år efter att den nya interna organisationen på Universitetsbiblioteket trätt i kraft flaggade Göran Gellerstam för ytterligare förändringar. Detta skedde i ljuset av universitetsstyrelsens beslut om nätverksorganisationen FINN våren 1994 och med en tydlig koppling till Universitetsbibliotekets finansieringsformer. I en promemoria till Universitetsbibliotekets styrelse skriver han:

Syftet med de planerade organisationsförändringarna är att på det organisatoriska planet forma tydligare ramar för UBs olika verksamhets- och ansvarsområden. Bibliotekets olika enheter måste ges möjligheter att effektivt arbeta mot områden och institutionsbibliotek inom biblioteksnätverkets ramar. Därutöver skapar nätverkskonstruktionen ett behov att utåt närmare skilja ut de delar av UB, som idag

har sin finansiering från områden, från verksamhetsområden av universitetsgemensam art.⁶⁰

För första gången dyker nu tanken upp på en formaliserad så kallad UB-gemensam avdelning, det vill säga ytterligare en enhet på Universitetsbiblioteket utöver UB1 och UB2. Hit tänkte sig Göran Gellerstam att basverksamheten inom nationalbiblioteksavdelningen (reservexemplaret av det svenska trycket), handskriftsavdelningen, de gemensamma kansli- och intendenturresurserna, systemavdelningen och vissa övergripande utvecklingsprojekt skulle kunna föras. ”Den övergripande gemensamma UB-organisationen bör successivt utvecklas till en stödorganisation för hela biblioteksnätverket”, säger han i samma promemoria. Med detta menade han att Universitetsbibliotekets centralt finansierade verksamheter ska skiljas ut från den service som fakulteterna avtalat om att Universitetsbiblioteket ska utföra på deras uppdrag. Avslutningsvis förs även ett resonemang om de så kallade externa UB-enheterna, där det fanns medarbetare anställda på Universitetsbiblioteket men verksamma vid olika institutionsbibliotek.

Det förefaller som om denna ordning inom det framtida biblioteksnätverket är mindre lämplig och att samverkan inom nätverkets ram kan organiseras på lämpligare sätt, t ex genom avtal eller andra arrangemang som tryggar bibliotekspersonalens professionella samverkan och kompetensutveckling.

Här ser vi början på det som snart kom att innebära en total bodelning mellan Universitetsbibliotekets och institutionsbibliotekens personal. Redan i december 1994 lades förslag om att de av Universitetsbibliotekets medarbetare som arbetade på de externa enheterna fick välja om de ville anställas på institutionen eller överflyttas till någon av Universitetsbibliotekets enheter.⁶¹

Hur ska det gå med den gemensamma stödorganisationen och det första biblioteksnätverket? Vi kommer till det när vi nu går över till att skildra perioden från mitten av 1994 till slutet av 2000.

3

FINN-nätverket 1994–2000

Universitetsbiblioteket, institutionerna och institutionsbiblioteken inom Lunds universitet förfogar över sammanlagt 8–9 miljoner böcker. Ett biblioteksnätverk ska nu göra det möjligt att söka all litteratur i en och samma databas. Projektet går under namnet FINN. Det betyder emellertid inte att det är en saga, utan att det är en *jättesatsning*.⁶²

Lunds universitet meddelar

ETT SLAGKRAFTIGT NAMN

Efter den mödosamma vägen fram till ett beslut kunde biblioteksnämnden äntligen påbörja sitt arbete hösten 1994. Som ett tecken på att det verkligen var en ny organisation – ett nytt sätt att samarbeta – bytte Göran Gellerstam titel från överbibliotekarie till den nygamla benämningen universitetsbibliotekarie. Han ville med detta markera att han arbetade för *hela* universitetets biblioteksverksamhet. I det formella beslutet om den nya organisationen benämndes nätverket Lunds universitets bibliotek men ganska snart blev det tydligt att det behövdes ett mer slagkraftigt namn för att marknadsföra satsningen och namnet FINN etablerades. Inledningsvis användes det dock enbart, som i citatet ovan, för att beskriva det projekt som skulle göra all litteratur vid Lunds universitet sökbar i samma databas, men det kom snart att beteckna all samverkan inom nätverket. Här kan nämnas att den nya söktjänst för biblioteken vid Lunds universitet, som introducerades hösten 2025, har fått namnet Finn. I Lund går allt igen.

FINN väckte, till skillnad från vad Gellerstam förutspådde, ingen större uppmärksamhet utanför Lunds universitet. Mycket var sig likt och

Universitetsbiblioteket behöll på många sätt sin ställning som centralbibliotek. De flesta förändringarna skedde ute på fakulteterna, där planerna på att slå samman mindre bibliotek till större enheter började ta form, dock i mycket olika tempon, samtidigt som förberedelserna för att skriva avtal mellan fakultetsstyrelserna och biblioteksnämnden inleddes. Marknadsföringskampanjerna för att göra ”jättesatsningen” FINN känd inom Lunds universitetet var kanske det som inledningsvis var mest synligt.

INSTITUTIONSBIBLIOTEKEN FORMERAR SIG

Vi har tidigare beskrivit biblioteken vid Lunds universitet vid mitten av 1980-talet. Därefter har vi kunnat följa ett antal organisationsförändringar för att anpassa Universitetsbiblioteket till universitetets fakultetsindelade organisationsstruktur samt de därpå följande årens förändringar för att särskilja Universitetsbibliotekets centralfinansierade verksamheter från de fakultetsfinansierade. UB1, UB2, UB3 och UB4 fanns fortfarande kvar i mitten av 1990-talet men här kom stora förändringar när vi närmar oss det nya seklet. Hösten 1994 gjordes en detaljerad sammanställning över de bibliotek som fanns spridda över Lunds universitet.⁶³ Här lämnades även information om medarbetare som var anställda på Universitetsbiblioteket men arbetade på fakulteternas bibliotek. Det sammantagna antalet bibliotek visade sig nu vara 166 och inte 200, vilket lite svepande uppgetts i olika sammanhang tidigare. Många av biblioteken var små och hade vuxit fram efterhand som nya ämnesområden och institutioner hade tillkommit. Detta har i olika sammanhang beskrivits som ett ”vildvuxet” bibliotekslandskap. Vi tittar nu översiktligt på antalet bibliotek per fakultet för att förändringarna från 1994 och framåt ska kunna följas. Framtiden för biblioteken inom respektive fakultet kom att beskrivas i de utvecklingsplaner som bifogades avtalen mellan fakultetsstyrelserna och biblioteksnämnden. Några exempel på hur ett sådant kunde se ut ges framöver men först en sammanställning.

I oktober 1994 fanns följande bibliotek vid Lunds universitet:

Vid Området för humaniora och teologi fanns den historisk/filosofiska sektionen som omfattade 9 bibliotek och den språkvetenskapliga sektionen med 10 bibliotek. Vid den teologiska fakulteten fanns 1 bibliotek, Teologiska seminariebiblioteket.⁶⁴ Det innebar att det sammantaget fanns 20 bibliotek inom humaniora och teologi. All personal var anställd på institutionerna.

På Juridiska fakulteten fanns 2 bibliotek, Internationell rätt med EG-biblioteket och Juridiska biblioteket. På Juridiska biblioteket arbetade både institutions- och UB-anställd personal.

Inom Samhällsvetenskapliga fakulteten fanns Ekonomiska biblioteket, Geobiblioteket som var gemensamt för Samhällsvetenskapliga fakulteten och Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Vidare fanns Pedagogisk-psykologiska biblioteket. Vid dessa 3 bibliotek fanns både institutions- och UB-anställd personal. Vid fakulteten fanns ytterligare 7 institutionsbibliotek, varav 4 hade både institutions- och UB-anställd personal. Forskningspolitiska institutets bibliotek räknades till Samhällsvetenskapliga fakulteten och därmed fanns totalt 11 bibliotek.

På Lärarhögskolan i Malmö fanns 1 bibliotek, Mediateket, och inom det Konstnärliga området fanns 1 bibliotek, Musikhögskolans bibliotek, även detta i Malmö. Båda hade institutionsanställd personal.

Kvinnovetenskapligt forum hade 1 bibliotek. Här fanns endast institutionsanställd personal. Verksamheter och enheter utan fakultetstillhörighet benämndes vid den här tidpunkten ibland som tillhöriga 10:e området.

På Lunds tekniska högskola (LTH) fanns 49 bibliotek varav 6 var gemensamma med Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Endast Kemacentrums centralbibliotek hade både institutions- och UB-anställd personal.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten hade 26 bibliotek men med de bibliotek som redan nämnts inom Samhällsvetenskapliga fakulteten och de som var gemensamma med LTH återstår 21 bibliotek, varav

några var gemensamma för mer än en institution, och där det, förutom det redan nämnda Kemicentrums centralbibliotek, fanns ytterligare 4 bibliotek med både institutions- och UB-anställd personal.

Inom Medicinska fakulteten fanns 59 bibliotek.

På Odontologiska fakulteten fanns 1 bibliotek och detta hade både institutions- och UB-anställd personal.

Av de totalt 166 biblioteken hade 12 både institutions- och UB-anställd personal. Det rörde sig om cirka 20 personer som var anställda på Universitetsbiblioteket men verksamma på institutionsbiblioteken och som alltså antingen skulle föras över till institutionsanställning eller övergå till någon av Universitetsbibliotekets enheter. I en promemoria från december 1994 beskrevs processen för hur detta skulle gå till och det betonades att medarbetarna själva kommer att få välja var de vill ha sin anställning. Övergången skulle ske successivt efterhand som biblioteks-nämnden slöt avtal med respektive fakultet.⁶⁵

I sammanställningen saknas biblioteket vid Raoul Wallenberg-institutet trots att det funnits sedan 1984. Även biblioteket vid Internationella miljöinstitutet saknas men här är förklaringen att institutet startade 1994 och att det förmodligen inte hann komma med i förteckningen. En annan förklaring till de båda institutionernas frånvaro kan vara att de är stiftelser knutna till Lunds universitet och därför inte inkluderades men de kommer att dyka upp som delar i nätverket framöver.

Många bibliotek, främst inom teknik, medicin och naturvetenskap, var små och saknade för det mesta professionell bibliotekspersonal, men eftersom omfattande inköp av litteratur och tidskrifter skedde även till dessa blir de intressanta ur ett informationsförsörjningsperspektiv. Medicinska fakulteten, som hade i särklass flest biblioteksenheter, beskrev i sitt yttrande över arbetsgruppens förslag till nätverksorganisation att det fanns planer på ett gemensamt kunskapscentrum för medicin och uppmärksammade även att dess informationsförsörjning blivit alltmer digital, vilket skulle komma att göra behovet av fysiska bibliotek i nära anslutning till verksamheten mindre framöver.

Vi följer utvecklingen både på Medicinska fakulteten och inom de övriga fakulteterna. Här blev biblioteksnämndens arbete med att ta fram en basnivå som skulle krävas för att få ingå i biblioteksnätverket viktigt. Denna blev, tillsammans med fakulteternas visioner för de egna biblioteken, det som kom att forma den fortsatta utvecklingen.

UB-GEMENSAMT

1995 förverkligades Göran Gellerstams tankar om att göra de delar av Universitetsbibliotekets verksamhet som hade central finansiering och som vände sig till hela nätverket till en egen organisatorisk enhet. Förslaget presenterades för biblioteksnämnden i slutet av januari.⁶⁶ UB1 och UB2 skulle bli kvar med sina respektive ansvarsområden. De verksamheter som ansvarade för den tekniska infrastrukturen, till exempel systemavdelningen med ansvar för bland annat bibliotekssystemet LOLITA och utvecklingsavdelningen NetLab, föreslogs ingå i den nya enheten med det formella namnet Enheten för universitetsgemensam verksamhet och intern service. Hit skulle även administrationen för hela nätverket föras samt avdelningen för specialsamlingar, det vill säga handskrifts- och nationalbiblioteksavdelningen med ansvar för reservexemplaret.

1 juli 1995 lämnade Tove Persson sin tjänst som chef för UB2 för att tillträda tjänsten som chef för den nya universitetsgemensamma enheten samtidigt som hon behöll sitt uppdrag som biträdande överbibliotekarie. ”Min uppgift blir bl a att omvandla enheten till stöd för hela biblioteksnätverket”, säger Tove Persson när hon intervjuas i samband med tillträdet.⁶⁷ I inrättandet av den gemensamma enheten, som får det mer lättanvända namnet UB-Gemensamt, ser vi även embryot till det som under perioden 2001–2011 kommer att utgöra två separata centralfinansierade delar, det vill säga Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket som renodlat kulturarvsbibliotek.

Besparingskrav

Samtidigt som Universitetsbiblioteket arbetade med att skapa organisatoriska lösningar som skulle spegla det nya universitetsgemensamma uppdraget, kom ett besparingskrav på nästan 3 miljoner kronor för budgetåret 1995/96, vid den tidpunkten motsvarande cirka 4 % av Universitetsbibliotekets samlade budget. I nästa kapitel tittar vi närmare på svårigheten att få en rimlig finansiering av ansvaret för reservexemplaret samtidigt som diskussionerna om fakulteternas finansiering av de tjänster de önskade från Universitetsbiblioteket fortsatte. Arbetet med att göra mer långsiktiga avtal mellan biblioteksnämnden och fakulteterna hade knappast kommit i gång vid den här tidpunkten. Att beskriva alla de utmaningar som detta innebar låter sig inte göras här, men nedanstående citat ger en viss inblick i svårigheten att jämkla ihop de olika områdenas finansieringsnivåer:

Det UB önskar är naturligtvis att besparingarna skall slå där anslagen minskar. Men det vore samtidigt egenartat att inte släppa in jurister på biblioteket efter kl 16, visa ut humanisterna kl 18 och fram till kl 20 bara ha öppet för samhällsvetare. "Allmänheten" måste vi nog släppa in hela tiden.⁶⁸

De ekonomiska neddragningarna fick konsekvenser även för biblioteksnätverkets uppbyggnad, vilket beskrivs i en promemoria några månader senare:

Av än större principiell betydelse är dock att UBs resursmässiga försvagning också slår mot nätverksuppbyggnaden. Från UBs sida anmäls nu att nätverksarbetet inte kan bedrivas med den takt som planerats. Chefer och medarbetare inom UB, som avsetts fungera som stödresurser i samarbetet med institutions- och områdesbiblioteken, har genom besparingsarbetet och den uppkomna resursbristen inte längre samma möjlighet att medverka i detta utåtriktade samarbete.⁶⁹

Vi möter alltså ett försvagat Universitetsbibliotek i en fas när hela den nya nätverksorganisationen ska påbörja sitt utvecklingsarbete. Processen

för universitetets samlade anslagsframställan till regeringen höll vid samma tidpunkt på att läggas om, vilket innebar att universitetet i stället för att lämna in ett omfattande äskande för hela sin verksamhet nu skulle välja ut ett antal strategiska områden för perioden 1997–1999. Samtidigt skedde en övergång från brutna räkenskapsår till kalenderår vilket innebar att den decimerade budgeten för 1995/96 förlängdes fram till årsskiftet 1996. Biblioteksnämnden valde att koncentrera sina äskanden till två strategiska områden: utveckling av universitetets biblioteksnätverk och nationella låne- och informationstjänster. För utvecklingen av biblioteksnätverket äskades 2 miljoner kronor per år under treårsperioden. För nationella låne- och informationstjänster äskades 2,7 miljoner kronor per år för nya lokaler, 1,2 miljoner kronor per år för personal och 2 miljoner kronor per år för investering i teknisk utrustning och inredning. Äskandet för nationella låne- och informationstjänster var kopplat till ansvaret för reservexemplaret av det svenska trycket.⁷⁰

BIBLIOTEKSNÄTVERKET TAR FORM

Trots oklarheter vad gäller framtida finansiering tog arbetet med biblioteksnätverket fart under våren 1996 och nu planerades även olika former av informationskampanjer. På uppdrag av biblioteksnämnden hade det mer slagkraftigt namnet FINN tagits fram liksom en ny logotyp.⁷¹ Den väckte lite olika associationer, en del negativa, men oavsett det kom logotypen att användas på lånekort och informationsmaterial fram till dess att nätverket upphörde 2000.

I slutet av våren, den 23 maj 1996, bjöds all bibliotekspersonal vid hela universitetet in till ett informationsmöte då även biblioteksnämnden presenterade sig. Att döma av artikeln i *Lunds universitet meddelar* var stämningen positiv, och eventuella farhågor kring hur LOLITA skulle fungera efterhand som allt fler bibliotek anslöt sig, verkade ha kommit på skam.⁷² ”Det är så bra som det kan bli! Vi är enormt nöjda med systemet. Visst var vi nervösa i början, men allt har fungerat jättebra. Vi har kunnat höja servicenivån väsentligt”, säger bibliotekarien Åse Paulsson vid Ekologiska biblioteket. I samma artikel intervjuas biblioteksnämndens ordförande Lennart Thörnqvist och beskriver då en ny roll för bibliotekarierna. ”Jag tror att synen på bibliotekarier som personer som finns på ett bibliotek kommer att suddas ut. De kommer snarare att ses som resurspersoner i forsknings- och undervisningsprojekt och vara närmare knutna till dessa verksamheter.”

Första avtalet signeras

Från 1 januari 1996 var Monica Knutsson och Tore Torngren, bibliotekarier vid Pedagogisk-psykologiska biblioteket respektive Geobiblioteket, utsedda till handläggare för FINN-nätverket på deltid. Deras uppdrag innebar framför allt att bidra till arbetet med att utforma förslag till avtal mellan biblioteksnämnden och de olika fakultetsstyrelserna enligt intentionerna i nätverksbeslutet. På biblioteksnämndens sammanträde i februari samma år diskuterades ett första utkast till hur ett avtal skulle kunna formuleras. Huvudsyftet var att ”åstadkomma tydliga ansvars- och organisationsstrukturer, att ange en basnivå för institutionsbibliotekens service, att reglera delar av samverkan inom nätverket”.⁷³

Först ut att teckna avtal blev Samhällsvetenskapliga fakulteten. Hösten 1996 beskrivs händelsen i *Lunds universitet meddelar* under rubriken ”Biblioteksnätverk börjar ta form”, där Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan, professorn i statsvetenskap, Lars-Göran Stenelo, och biblioteksnämndens ordförande, Lennart Thörnqvist, förevisas på bild när de signerar den första överenskommelsen. I texten framgår att Samhällsvetenskapliga fakulteten förbinder sig att registrera all nyinköpt litteratur

i LOLITA eller någon motsvarande allmänt tillgänglig databas. Fakulteten är angelägen om att transporter av lån mellan biblioteken ska ske två gånger per dag och att fjärrlån och Libriskatalogisering ska få ske på fakultetens egna bibliotek. Slutligen önskar fakulteten att få kurslitteraturen inom sina ämnesområden överförd från UB3. I artikeln nämns även planerna på att slå samman biblioteken på Socialhögskolan, Sociologiska institutionen samt de tre institutioner som redan hade ett gemensamt bibliotek, Pedagogisk-psykologiska biblioteket, det vill säga Pedagogiska institutionen, Psykologiska institutionen och Institutionen för tillämpad psykologi.⁷⁴

ARBETSGRUPPER INOM FINN

Processen med att skriva överenskommelser med respektive fakultet, ofta på hög detaljnivå, ger bilden av ett långsamt, omfattande och tungrott arbete. De två FINN-handläggarna arbetade, förutom med avtalen, även med stöd till de gemensamma projekt som drevs inom ramen för FINN. Det kunde gälla avvecklingen av institutionslån och depositioner, transporter mellan biblioteken, depåfrågor med mera. På delade tjänster mellan UB:s kansli och FINN-kansliet fanns tre personer, Berit Nilsson, som arbetade med informationsfrågor och med stöd till biblioteksnämnden och arbetsutskottet samt med andra kanslifunktioner, Kai Ericsson och Christina Larsson som arbetade med ekonomi respektive personalfrågor. Tove Persson hade som avdelningschef för den gemensamma enheten på Universitetsbiblioteket även en roll som samordnare av aktiviteterna inom FINN. Inom hennes ansvarsområde låg, som tidigare framgått, även systemavdelningen som i stort sett riktade alla sina tjänster mot hela nätverket vad gällde både drift och utveckling av bibliotekssystemet samt utbildningsinsatser och olika former av support. Även Universitetsbibliotekets katalogavdelning hade ett uppdrag att bistå nätverket vad gällde utbildning och support.

Kvalitet och utvärdering

Biblioteksnämnden hade ett tydligt uppdrag vad gällde kvalitets- och utvärderingsfrågor, bland annat mot bakgrund av att Richard Heseltine i sin rapport från 1994 påpekat att han såg arbetet med kvalitetsfrågorna som nödvändigt för att nätverket skulle bli framgångsrikt. Våren 1996 tillsatte biblioteksnämnden en första strategisk arbetsgrupp för utvärdering och i maj lade gruppen fram sin rapport.⁷⁵ I den föreslås bland annat kontinuerliga lägesbeskrivningar av biblioteksverksamheten vid respektive fakultet för att biblioteksnämnden genom dessa ska kunna följa upp verksamheten. Lägesrapporterna bör kompletteras med årsredovisningar som stäms av mot respektive fakultets handlingsplan. Gruppen vill också införa någon form av ”belöning”, där biblioteken skulle kunna få status av ”legitimerat nätverksbibliotek” utifrån vissa krav på personalens kompetens, samlingarnas kvalitet och tillgänglighet, lokalernas beskaffenhet och så vidare.

I studentbarometrarna 1997 respektive 2000 ställdes specifika frågor kring tillgång till läsplatser, kurslitteratur och annat som knöt an till studenternas användning av biblioteken.

Studenternas bibliotek

I slutet av september 1996 överlämnade ytterligare en arbetsgrupp sin rapport till biblioteksnämnden, Arbetsgruppen för ”studenternas bibliotek”.⁷⁶ Under 1990-talet hade studenterna blivit den stora användargruppen på lärosätenas bibliotek. Studenternas inträde på Universitetsbiblioteket hade inte varit oproblematiskt. Det hade fått ett antal forskare att starta föreningen Sokrates av rädsla för att ”universitetsbiblioteket ska utarmas och förvandlas till en plats för i första hand studenter”.⁷⁷ Debatten fortsatte till och från under 1990-talet med återkommande insändare i *Lunds universitet meddelar*.⁷⁸

Som tidigare nämnts ledde Göran Gellerstam i början av 1990-talet en arbetsgrupp som hade i uppdrag att analysera högskolans biblioteksfunktioner i syfte att lämna förslag på hur högskolebiblioteken, utifrån grundutbildningens krav, kunde bidra till högskolans pedagogiska och

vetenskapliga arbete.⁷⁹ I mitten av 1990-talet tillsatte även Kungliga biblioteket en omfattande utredning om bibliotekens roll för studenternas lärande vilket resulterade i ett antal rapporter under samlingsnamnet *Studenternas bibliotek*.⁸⁰ Frågan låg alltså helt i tiden när biblioteksnämnden gav Arbetsgruppen för ”studenternas bibliotek” i uppdrag att ta fram ett kvalitetsutvecklingsprogram för biblioteksservice. I de övergripande målen slås fast att ”studenter vid Lunds universitet skall erbjudas tillgång till alla Lunds universitets biblioteks litteratur- och informationsresurser inom ramen för biblioteksnätverkets regelsystem”, samt att ”varje student skall erbjudas tillfälle att göra sig förtrogen med de litteratur- och informationssystem, som utbildningens mål och genomförande kräver”.⁸¹ Förslaget blir därefter mycket detaljerat vad gäller hur många timmar per vecka biblioteken ska hållas öppna. Här föreslås att huvudbiblioteken, det vill säga UB1 och UB2, ska hålla öppet minst 80 timmar per vecka och de mindre institutionsbiblioteken minst 20 timmar per vecka. Vidare sätts målet att det inom tio år ska finnas en läsplats per 15 studenter och tillgång till referensmaterial och service. I en stort uppslagen artikel med rubriken ”UB svämmas över av studenter!” redogör Göran Gellerstam för situationen vid Lunds universitet där det vid denna tidpunkt endast finns en läsplats per 40 studenter. Lunds universitet är därmed sämst i landet på att erbjuda studenterna läsplatser.⁸² Han menar vidare att det bör vara utbildningarnas ansvar att ordna lokaler för kursläsning och efterlyser en större samordning inom universitetet kring studenternas läsplatser.

Arbetsgruppen för ”studenternas bibliotek” formulerar även krav på att material som finns tillgängligt inom Lunds universitet ska nå sina användare inom 24 timmar. I förslaget finns en medvetenhet om att tillgången till det digitala materialet kommer att öka. Det talas om behovet av campuslicenser till databaser och möjligheterna med internet men trots detta finns här ännu inte någon föreställning om att det inom bara några år kommer att vara det digitala materialet som dominerar inom många ämnesområden. Förslaget är med andra ord djupt rotat i det fysiska bibliotekets möjligheter och begränsningar – lokalen som förutsättning för verksamheten.

IT-strategi

En tredje arbetsgrupp, Arbetsgruppen för IT-strategi, lämnade sitt förslag i mars 1997 med titeln "IT-strategi för vetenskaplig och pedagogisk informationsförsörjning – Underlag för Lunds universitets IT-strategidokument".⁸³ Under den inledande rubriken "Nuläge och utvecklingstendenser" läser vi följande:

Under 90-talet har formerna för att söka och bearbeta vetenskaplig information – och inte minst kommunicera forskare emellan – förändrats. Inom många vetenskapliga områden har forskarkommunikationen över nätet och tillgången till specialiserade ämnesdatabaser till delar skapat nya former för vetenskaplig[t] arbete och erfarenhetsutbyte. Även för lärarna och studenterna erbjuder den nya informationsteknologin en rad möjligheter och visioner. Enkelt hanterade, men mycket kraftfulla söksystem, kan – även för nybörjarstudenten – ge tillgång till information, som tidigare krävt kvalificerad forskarerfarenhet. Litteratur och information, som tidigare varit nästan oåtkomlig för studenter – och krävt kontinuerlig litteraturbevakning av deras lärare – står nu öppen för alla som har förmåga att utnyttja de nya IT-verktygen. Inte minst öppnas möjligheterna att kommunicera snabbt och fritt, vilket skapar förutsättningar för helt nya strukturer och former för undervisning, forskning och för kunskapsbaserad kommunikation.

Detta citat tar oss tillbaka till den brytningstid biblioteken befann sig i under 1990-talet. Lärosätesbibliotekens traditionella uppgift – att tillhandahålla vetenskaplig litteratur och information – hade förändrats i takt med det ökande antalet studenter, och nu påskyndades denna utveckling ytterligare genom förändrade undervisningsformer och nya krav på studentens egen aktivitet. Detta ledde i sin tur till högre ställda förväntningar på informationsförsörjningssystemen.

Arbetsgruppen för IT-strategi sammanfattar vad den ser som karaktäristiska drag för biblioteken vid tidpunkten för rapportens tillblivelse:

- större tillgänglighet vad gäller ett allt bredare material
- ökad hastighet i att ta fram information
- större komplexitet i att lokalisera, analysera och länka information
- konstant förändring av teknologin
- avsaknad av standardiserad hård- och mjukvara
- ständigt ny inlärning för användare och bibliotekspersonal
- behov av stora investeringar i teknologi
- upplösning av det fysiska begreppet bibliotek.

Lägger vi rapporten från arbetsgruppen för studenternas bibliotek bredvid rapporten från arbetsgruppen för IT-strategi, framträder i blyxtbelysning de båda utvecklingslinjer som kom att prägla informationsförsörjningen vid Lunds universitet: å ena sidan skapandet av fysiska bibliotek med fler studieplatser och andra faciliteter för studenterna, å den andra en teknisk utveckling som bland annat leder till ”upplösning av det fysiska begreppet bibliotek”. Mellan dessa poler, som dock inte måste stå i motsättning till varandra, ligger även ansvaret för det alltmer växande och utrymmeskrävande fysiska material som strömmar in till Universitetsbiblioteket som en följd av det lagstadgade ansvaret för reservexemplaret av det svenska trycket.

FINN-BIBLIOTEKENS FÖRSTA ÅR

Det är svårt att få en samlad bild av läget för institutionsbiblioteken under FINN-nätverkets första år. I en sammanställning från december 1996 redogör en av systemavdelningens medarbetare, Kerstin Andreasson, för vilka institutionsbibliotek som lägger in sitt bestånd i den gemensamma bibliotekskatalogen LOLITA.⁸⁴ Det visar sig vara 24 bibliotek och av dessa katalogiserar 5 även i Libris. Ett år senare, 1997, registrerar 31 bibliotek sitt material i LOLITA och av dessa lånar 21 även ut i systemet.⁸⁵

Några fakulteter följde i Samhällsvetenskapliga fakultetens spår och ingick överenskommelser om sin biblioteksverksamhet med biblioteks-

nämnden. Näst i tur stod Odontologiska fakulteten och därefter följde Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, Lunds tekniska högskola och Området för humaniora och teologi.

För att få en inblick i hur en sådan överenskommelse kunde se ut väljer vi att referera den som gjordes för Området för humaniora och teologi.⁸⁶ Inledningsvis listas områdets 20 bibliotek men redan här flaggas för planerade institutionssammanslagningar som kommer att innebära att även biblioteken slås samman. Det gäller institutionerna för konst och musik som kommer att slås samman till en institution och i samband med det skapa ett gemensamt bibliotek. Detsamma gäller för institutionerna för biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, idé- och lärdomshistoria och kulturvetenskap som föreslås gå samman sommaren 1997 i den gamla anatomibyggnaden på Biskopsgatan i Lund, sedermera kallad Kulturanatomen. Vidare planerar den språkvetenskapliga sektionen för ett framtida språkcentrum med ett gemensamt bibliotek, och slutligen nämns planer för ett Centrum för Öst- och Sydöstasiastudier vilket eventuellt kommer att påverka områdets bibliotek vid Institutionen för östasiatiska språk.

Texten i överenskommelsen är konkret och inriktad på hur ansvarsområden och samverkan inom biblioteksnätverket ska hanteras. Vad gäller litteraturanskaffning konstateras att området strävar efter att ställa krav på en lägsta nivå för institutionernas inköp genom att till exempel avsätta en viss procentsats av institutionernas totala budget för detta ändamål. Tidigare hade det delvis funnits en ordning där Universitetsbiblioteket förvärvat litteratur på uppdrag av området, litteratur som sedan placerats på institutionerna som institutionslån och tidskriftsdepositioner. Detta, menar man, är inte längre förenligt med biblioteksnätverkets idé och ska därför avvecklas. De medel som använts för litteraturanskaffning ska fördelas på respektive institution och användas till egna inköp. Hantering av kurslitteratur nämns specifikt och här uttrycks en oro för att kurslitteraturbiblioteket UB3 ska läggas ner. Man vill inte riskera att bli ensam kvar med ansvaret för finansieringen om Samhällsvetenskapliga fakulteten flyttar över sin kurslitteratur till de egna biblioteken.

Under 1997 prioriterades åtgärder för att institutionsbiblioteken inom Området för humaniora och teologi skulle uppfylla kraven på tillgänglighet genom ökade öppettider och på att all nyinköpt litteratur skulle registreras i LOLITA. Det ska skapas ett forum för praktiska biblioteksfrågor för personalen på institutionsbiblioteken, göras en plan för retrospektiv katalogisering och vidare ska man se till att alla biblioteken får nätverksuppkopplingar och terminaler. Organisatoriska enheter med tydligt verksamhetsansvar ska inrättas och slutligen ska man verka för att få fackutbildad personal till biblioteken.

Avslutningsvis listas de verksamheter som ska drivas i samverkan med Universitetsbiblioteket. Det gäller planering av biblioteket på det kommande språkcentrumet, införande av fastare former för samarbete och samråd kring förvärvsfrågor, avveckling av institutionslån och deponier, lösning av kurslitteraturfrågan om UB3 lades ner samt främjande av god tillgång till läsplatser.

FINN finner formen

Aktiviteterna inom FINN-nätverket var många och involverade ett stort antal medarbetare både på fakulteterna och på Universitetsbiblioteket. Biblioteksnämnden hade givit fakulteterna i uppdrag att utse kontaktpersoner och inom fakulteterna hade samrådsgrupper börjat etableras. Under rubriken "Finn finner formen" arrangerades en heldag för alla biblioteksmedarbetare vid Lunds universitet, och de 150 deltagarna fick bland annat information om handlingsprogram, personalpolitiskt program, LOLITA-användning, nästa generations bibliotekssystem, campustillgängliga databaser, EU-upphandlingar med mera. Eftermiddagen ägnades åt olika temadiskussioner, bland annat om kompetensutveckling, katalogfrågor och databaser.⁸⁷

Inom Samhällsvetenskapliga fakulteten hade planeringen för Social- och beteendevetenskapliga biblioteket kommit i gång enligt det avtal som slutits med biblioteksnämnden. Per Gunnar Edebalk, prefekt vid Socialhögskolan, hade tillsammans med prefekterna vid institutionerna för pedagogik, sociologi, psykologi och tillämpad psykologi, tagit initiativet

till det gemensamma biblioteket. I en minnesskrift från 2015 berättar Edebalk om hur arbetet med biblioteket både fungerade som ett gemensamt projekt för de fem institutionerna och fyllde behovet av nya lokaler för att kunna ta emot ett ökande antal studenter. Dessutom visade sig fakulteten, förvånansvärt nog, ha gott om pengar vid den här tidpunkten.

Alla ställde sig positiva och såg fördelarna med ett gemensamt bibliotek. Vi hade ju gott om pengar så att ta över byggnaden skulle inte vara något större problem. Vid sittande möte uppdrogs åt Kjell Nilsson, som då var studierektor i sociologi, att utreda de mer tekniska förutsättningarna för att ha ett bibliotek i byggnaden. Kjell gjorde en noggrann utredning och den kom fram till ett positivt resultat.⁸⁸

Byggnaden som det talas om var det gamla barnsjukhuset på södra lasarettssområdet som Juridiska fakulteten nyligen hade lämnat. Några år senare, den 15 januari 1999, slog Social- och beteendevetenskapliga biblioteket här upp sina portar.⁸⁹ I *Lunds universitet meddelar* gjordes ett stort uppslaget reportage om det nya biblioteket inför invigningen. Även här andas framtidshopp och en vision om biblioteket som mötesplats frammanas.⁹⁰ Biblioteket blev ett exempel på hur mindre institutionsbibliotek kunde slås samman till mer kraftfulla enheter. I samband med detta fördes, helt enligt intentionen i överenskommelsen med biblioteks-nämnden, även kurslitteraturen över till fakultetens bibliotek. Detta innebar att UB3 lades ner 1 januari 1999.

Den positiva anda som präglade tillkomsten av Social- och beteendevetenskapliga biblioteket i slutet av 1990-talet står i stark kontrast till situationen på Universitetsbiblioteket vid samma tid. Vid biblioteks-nämndens möte den 2 april 1998 flaggades för personalminskningar motsvarande minst 20 heltidstjänster.⁹¹ I budgetförslaget och i förslaget till beslut talades det inte om några neddragningar för arbetet inom FINN. För Universitetsbiblioteket i övrigt föreslogs emellertid personalminskningar på alla enheter utom IT-avdelningen, som genom systemansvaret för LOLITA och andra infrastrukturfrågor hade ett uppdrag för hela biblioteksnätverket. För gemensamma kostnader, FINN, LOLITA med mera, avsattes nästan 6,6 miljoner medan neddragningarna på

Universitetsbibliotekets övriga verksamheter uppgick till drygt 6 miljoner. Kostnaderna för det lagstadgade ansvaret för reservexemplaret och Lunds speciella roll som lånebibliotek hamnade åter i blickfånget och överläggningar hölls med riksbibliotekarien i frågan.

I mitten av mars hade information om det ansträngda ekonomiska läget gått ut till Universitetsbibliotekets anställda. I informationen beskrivs hur biblioteket står inför genomgripande förändringar vilka kan komma att innebära att verksamheter läggs ner men att nya kan utvecklas. Den flytt av personal från Universitetsbiblioteket till fakulteternas bibliotek, som vi snart ska få se, förebådas här.

Det vi nu är med om är början på en genomgripande förändring av UBs verksamhet. Den innebär inte att vi enbart lägger ned delar av etablerad verksamhet – den innebär att vi också utvecklar nya verksamheter och ny service, kanske t o m att några flyttar ut närmare våra kunder. För en del av oss kan detta ses som något positivt, något som kan trygga jobben i framtiden. För andra uppfattas det kanske bara som negativt. Det hade naturligtvis varit lättare om vi fått mer tid att anpassa oss. Men vi måste påbörja denna omställning nu. Och besparingarna som vi nu är tvingade att genomföra kommer att påskynda denna omställning.⁹²

Det var tuffa beslut som måste tas på grund av det ekonomiska läget. Göran Gellerstam hade just återkommit efter två längre ledigheter under 1997. I en intervju i *Lunds universitet meddelar* beskriver han hur han har känt sig utbränd, men att han nu är tillbaka ”utvilad och beredd att uppfylla sina mål även om en del av dem innebär obehag och till och med smärta”.⁹³ Intervjun ger en inblick i den situation som Universitetsbiblioteket befann sig i, som innebar att tvingas säga upp medarbetare och samtidigt rekrytera ny kompetens för att klara de framtida arbetsuppgifterna. Det framstår som en svår tid för Universitetsbiblioteket. Intervjun har fokus på ledarskap och att leda förändring. Här beskriver Gellerstam hur Universitetsbiblioteket ”bytt bransch från litteratur- till informationsbranschen” och samtidigt fått en ny målgrupp, studenter i stället för forskare. Gamla arbetsredskap har ersatts av ”nätbaserade datorsystem”.

Han talar om att han nu basar över ett modernt studentbibliotek i stället för ett gammalt anrikt forskningsbibliotek. Hans mål är att "UB ska vara en väl genomtänkt supportorganisation för grundutbildningen". Dessa tankar var möjligen typiska för tiden och speglar den polarisering som kommer till uttryck också i andra sammanhang. Gellerstam nämner att han "gillar sin nya bransch – han ser inga nackdelar med den nya tekniken utan tycker att det vore trist om UB blev ett museum för det svenska trycket". Universitetsbibliotekarien tar alltså tydlig ställning för Universitetsbiblioteket som ett i första hand studentinriktat bibliotek och en välvillig tolkning skulle kunna vara att det främst handlar om lokalerna och det stöd som ges på plats. Forskarna får ju sin informationsförsörjning digitalt. Det är uppenbart att Universitetsbiblioteket som kulturarvsbibliotek, med lagstadgat ansvar för reservexemplaret av det svenska trycket, inte uppfattades som enbart positivt av universitetsbibliotekarien.

Ett nätverk med värk

Arbetet med att etablera FINN-nätverket fortsatte men i redovisningen av verksamheten för 1998 anas en del svårigheter när rubriken byts ut till "Nätverk 98". Värken gäller främst de ekonomiska åtstramningarna under året vilka slagit brett även ute på fakulteterna. I årsredovisningen beskrivs hur de små institutionsbiblioteken hamnat i kläm då de får mindre resurser från sina moderinstitutioner. På grund av nedskärningarna på Universitetsbiblioteket kan de inte heller hänvisa dit i samma omfattning som tidigare. Neddragningarna verkar inte ha drabbat de större fakultets- och institutionsgruppsbiblioteken lika hårt. Mot bakgrund av det svåra ekonomiska läget beskrivs arbetet med nätverket på följande sätt:

I det läget har det varit svårt att gå vidare med den övergripande planeringen av nätverket. Arbetet med principiella problem, som arbetsfördelningen mellan centralbibliotek och närbibliotek och funktionella kriterier för nätverksbibliotek har gått långsamt framåt. Den utvärdering av nätverket som aviserades under våren 1998 blev

uppskjuten, och kompletteringar och revisioner av överenskommelserna mellan biblioteksnämnden och områdesstyrelserna försenades. Inom de medicinska, juridiska och konstnärliga områdena saknas ännu sådana överenskommelser, dock inleddes under året diskussioner med medicinska fakulteten, och i samarbete med kansli M kunde en nulägesbeskrivning av bibliotekssituationen inom området genomföras.⁹⁴

Under 1998 hade ytterligare en arbetsgrupp tillsatts för att tillskapa ett transportsystem mellan nätverkets olika bibliotek. Vidare konstateras att det nu var 34 bibliotek som registrerar sitt material i LOLITA, varav 25 även lånade ut via systemet. Det totala antalet lån för dessa 25 bibliotek var över 104 000, en ökning med 27 000 jämfört med året innan. Sakta men säkert växer även tillgången till databaser och under 1998 fanns 90 campusdatabaser tillgängliga via CD-ROM-nätverket.

I verksamhetsberättelsen beskrivs även hur de 20 övertaliga personerna på Universitetsbiblioteket ska beredas företräde till lediga anställningar på institutionsbiblioteken. Dessutom har de personer, anställda på Universitetsbiblioteket men placerade på institutionsbibliotek, nu fått välja var de vill ha sin hemvist. Detta innebar att från och med 1999 hade all personal på institutionsbiblioteken antingen institutionen eller fakulteten som huvudman. Under året hade olika kompetensutvecklingsinsatser för biblioteksmedarbetare genomförts, bland annat i form av en omfattande IT-utbildning.

FINN-nätverket går i graven

I sitt budgetbeslut för 1999 konstaterar universitetsstyrelsen att biblioteksnätverket under det kommande året ska utvärderas grundligt för att man ska uppnå en mer ändamålsenlig och behovsanpassad organisation, ett bättre nyttjande av bibliotekssystemet och effektivare integration av Lunds samtliga informationsresurser i det elektroniska biblioteket. Det var rimligt att den första nätverksorganisationen nu skulle utvärderas, fem år efter att rektor Boel Flodgren fattat beslutet 1994, men samtidigt hade FINN-nätverket ännu inte funnit sin form trots den vitsiga rubriken "FINN finner formen", och processen hade gått mycket långsamt.

Utan att föregripa utvärderingen eller det beslut om ny organisation som följde på denna är det ett faktum att FINN-nätverkets och biblioteks-nämndens uppdrag avslutades den 31 december 2000. De två sista åren kom att präglas av utvärderingsprocessen även om verksamheten till stora delar fortsatte som tidigare. Detta gällde dock inte för Universitetsbiblioteket där personalneddragningarna fick stora konsekvenser för service och öppettider. Återkommande notiser och rapporter i *Lunds universitet meddelar* ger en bild av detta.⁹⁵

Universitetsbiblioteket kämpade med sin finansiering under hela 1990-talet och framför allt hamnade det lagstadgade ansvaret för reserv-exemplaret i skottgluggen. Universitetsbiblioteket, och i förlängningen Lunds universitet, menade sig inte ha fått ekonomisk kompensation när lagen infördes 1978 vilket ledde till många, ofta laddade, diskussioner. Dessa bidrog till en polarisering mellan fakulteterna och är ytterligare en faktor vi vill belysa för att ge en djupare förståelse för de förutsättningar som format biblioteksverksamheten vid Lunds universitet.

FÖR

OM KRIGET KOMMER

VAGLEDNING FÖR RIKETS MEDBORGARE
I HÄNDELSE AV KRIG

För varje svensk
man och kvinna
Har DU fått den?

DIG

Begär den på posten eller kristidsnämnden eller rekvirera den
direkt från Statens Informationsstyrelse, Stockholm 2

1938-1939: 1.000
1939-1940: 1.000

4

Drömmen om det kompletta

I olika gestalter har drömmen om ett bibliotek som omfattar allt ackumulerat vetande, alla böcker som nånsin skrivits, gått genom den västerländska kulturens historia. Den har lagt grunden till stora bibliotek, furstliga, kyrkliga eller privata; den har legitimerat den envisa jakten på sällsynta böcker, förlorade upplagor, försvunna texter; den har styrt arkitekterna när de sökt uppföra byggnader i stånd att rymma världens minne.⁹⁶

Roger Chartier i *Böckernas ordning*

BAKGRUND OCH UTBLICK

Det nationella reservexemplaret av det svenska trycket har under den studerade perioden varit en av de mera kontroversiella frågorna vid Lunds universitet och Universitetsbiblioteket. Vi vill söka förstå och förklara den turbulens och hetta som präglat diskussionerna.

Bakom de lagar och förordningar, med start i Frankrike 1537, som rör bevarande av allt tryckt material ligger, förutom makthavares vilja att kontrollera sina undersåtar, även drömmen om det kompletta. Genom att vissa offentliga bibliotek, i Sverige och i många andra länder, har en lagstadgad skyldighet att ta emot allt material som trycks i landet och att spara det för all framtid, har omfattande samlingar med en hög grad av kontinuitet skapats. De utgör idag en del av respektive lands kulturarv och är en rik källa till nutida och framtida forskning. Det svenska regelverk som rör pliktleveranserna har sett ut på olika sätt under olika historiska perioder, omfattat olika materialkategorier och utretts många gånger allteftersom förutsättningar och medielandskap förändrats.⁹⁷ Den

senaste grundliga utredningen, överlämnad till regeringen 2021, hade i uppdrag att analysera de två existerande lagarna för pliktexemplar – en för fysiska publikationer och en för digitalt material – och föreslå ett enda gemensamt medie-, teknik- och formatoberoende regelverk.⁹⁸ Att pliktmaterialet också generellt är en samhällelig tillgång framhålls här. Vidare ska syftet med pliktmaterialet vara tydligt: ”Vi föreslår därför att lagen ska inledas med en bestämmelse som tydliggör att pliktmaterial är en demokratisk resurs som samlas in för att bevara uttryck för det offentliga samhället och tillgodose rätten att ta del av och skapa kunskap, åsikter och andra uttryck.”⁹⁹

Lagreglerad pliktleverans hänger i Europa ihop med nationalbibliotekens framväxt under sent 1700-tal. Det är ofta dessa som får i uppdrag att ta emot trycket och spara för framtiden. Hur detta kom att organiseras ser olika ut i olika länder.¹⁰⁰ Så speglar till exempel antalet nationalbibliotek inte sällan respektive lands, ibland tumultartade, historia och nations-blivande. Lagarna som rör insamlandet har också ändrats många gånger och ser ofta olika ut för olika materialkategorier: böcker, tidskrifter, tidningar, vardagstryck, musiktryck, kartor, ljud- och filmspelningar, multimediadokument samt digitalt publicerat material.¹⁰¹ I det som följer beaktas primärt de förhållanden som har gällt eller gäller för det tryckta materialet.

Sverige

I kansliordningen från 22 september 1661, Sveriges första censurlagstiftning, stadgades att två exemplar av allt som trycktes i riket skulle skickas in till det kungliga kansliet. Censuren gällde efter publicering men innan materialet distribuerades:

Och effter thet är schattat för nyttigt och nödigt, att Kongl. Maj:it må weta hwadh för böcker och schriffter, som vthi dess Rijke, och tillhörige provincier, tryckes och bringes vthi liuset, och till den ändan will låta afgå ordre, till alle Bischoper, Superintendentemter och Städher ther tryckerie äre, eller här effter anrättas kunne, att the vthaf alle vuthgående böcker, Tractater, Predikningar, och schriffter, the hafwe

hwad för titul, form och materie (andelig eller werldszlig) som dhe hafwa kunne, ingen vndantagandes, strax dhe ähre trychte, och för än såsom exemplaren distraherade blifwa, sända twenne Exemplar till Kongl. M:tz Cantzlie, ther af thet ene schall läggias vthi Kongl. M:tz Archivum, och thet andre vthi K. M:tz Bibliothek.¹⁰²

Sedan 1661 har Kungliga biblioteket alltså haft rätt att få ett exemplar av allt som trycks vid svenska tryckerier.¹⁰³ Uppsala och Lund fick samma rättighet 1692 respektive 1698. Regelverket, som tillkom under en tid då Sverige hade få tryckerier, har ändrats många gånger. När tryckfrihetslagen reviderades 1949 avskildes det som gällde skyldighet att till bibliotek avlämna tryckta skrifter och blev till en egen lag.¹⁰⁴ Enligt den skulle allt tryck levereras till Kungliga biblioteket, till universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund samt till Göteborgs stadsbibliotek. Sedan dess omfattas inte bara material tryckt på svenska tryckerier utan även utlandstryckt material med svensk utgivare.¹⁰⁵ Lagen reviderades 1978 och kom att för Kungliga bibliotekets del dessutom omfatta audiovisuellt material.¹⁰⁶ Här förekommer termen ”pliktexemplar” för första gången. Den nu gällande lagen är från 1993 och tillkom som en anpassning till den tekniska utvecklingen. Sedan 1994 gäller lagen också dokument för elektronisk återgivning som lagrar text, ljud eller bild på fysiska bärare och från 2012 finns en e-plikttag som rör distansöverfört elektroniskt material. Sverige har alltså två lagar, en för det fysiska materialet från 1993 och en för elektroniskt material från 2012.¹⁰⁷

Kungliga biblioteket och Lunds universitetsbibliotek har skyldighet att bevara det tryckta materialet för all framtid, övriga fem bibliotek (universitetsbiblioteken i Umeå, Uppsala, Linköping, Stockholm och Göteborg) får gallra efter egna behov och beslut. Kungliga bibliotekets exemplar, nationalexemplaret eller arkivexemplaret, får endast användas i bibliotekets lokaler. Lunds universitetsbibliotek har sedan den 1 januari 1979 ett nationalbiblioteksansvar och ska bevara det så kallade nationella reservexemplaret på delvis samma villkor som Kungliga biblioteket. Det nationella reservexemplaret får dock till skillnad från Kungliga bibliotekets exemplar lånas ut lokalt, nationellt och internationellt. För att kompensera Lund för förkomna exemplar och det slitage som

lånehanteringen orsakar fick Lund 2012 som enda pliktmottagande bibliotek rätt till nytryck av monografier.¹⁰⁸ Detta underlättar dock bara i liten grad Lunds två inbördes oförenliga uppdrag, att bevara för framtiden och att ställa till förfogande för samtiden, det vill säga att låna ut.

Danmark, Norge och Finland

De nordiska ländernas pliktleveranslagstiftningar liknar varandra i mångt och mycket. I Danmark ansvarar nationalbiblioteket, Det Kgl. Bibliotek med säte både i Köpenhamn och i Århus, för insamling av alla materialtyper utom film. Insamlingen av tryckt material liknar i allt väsentligt den svenska men regleras av en enda lag, inte av två som i Sverige.

Också i Norge sker insamlingen i stort sett enligt samma principer som i Sverige. En lag, reviderad 2016, reglerar alla materialtyper. Nationalbiblioteket i Oslo samlar in de fysiska pliktexemplaren, men till skillnad från hur det är i Sverige ta man även emot de digitala tryckfilerna till böcker, tidskrifter och dagstidningar.

Likasa i Finland sker insamlingen av tryckt material på samma sätt som i Sverige och regleras av en enda lag. Den sköts av nationalbiblioteket som ansvarar för att fördela pliktexemplaren till övriga fem pliktbibliotek som alla är universitetsbibliotek.¹⁰⁹

Frankrike, Storbritannien, Tyskland och Italien

Ytterligare några europeiska exempel får illustrera hur ett lands historia, nationsblivande, revolutioner, krig och politik påverkat organisation och lagstiftning.

I Frankrike, pliktlagens ursprungsland, skickas ett exemplar av allt som trycks till nationalbiblioteket i Paris. För att säkerställa en helsidig täckning gäller leveransplikten för både tryckare och förläggare, alltså dubbla pliktexemplar, dubbel kontroll. Förläggarna skickar till nationalbiblioteket under det att de regionala tryckerierna skickar till prefekturerna, senare till utvalda kommunala bibliotek nära tryckorten, som i sin tur skickar vidare till nationalbiblioteket.

I Storbritannien har regelverket för pliktleveransen ända fram till 2003 varit knutet till upphovsrättslagstiftning och ursprungligen enbart gällt de dokument som fanns upptagna hos The Stationers' Company, som sedan 1400-talet reglerade Londons bokmarknad. Syftet var att säkra förläggares upphovsrätt till registrerade publikationer. Det betydde bland annat att efemärt tryck fram till 2003 inte ingick i pliktleveransen helt enkelt därför att det inte fanns något ekonomiskt intresse vad gällde upphovsrätt till den typen av material. De samlingar av efemärt material som trots allt finns, och de är inte få, är ofta resultatet av enskilda initiativ från rådiga och vidsynta bibliotekarier, av privata samlare och donatorer. Men det betyder att samlandet styrts av enskilda personers intressen och kunskaper och inte av en myndighets systematiska riktlinjer. Idag omfattar lagen om pliktleverans sex bibliotek: British Library, nationalbiblioteken i Skottland och Wales och universitetsbiblioteken i Cambridge och Oxford samt Dublin (Trinity College). På motsvarande sätt omfattas British Library av den irländska pliktleveranslagen.

Tyskland har två nationalbibliotek, ett i Leipzig och ett i Frankfurt am Main. Också Italien har primärt två nationalbibliotek, ett i Rom och ett i Florens, men här finns dessutom en omfattande lagstiftning som rör pliktleveranser till regionala bibliotek som har rekvisitionsrätt till exempel Neapel, Venedig, Milano, Turin, Bari, Cosenza, Potenza med flera.

LUND OCH DET NATIONELLA RESERVEXEMPLARET

Under samma period som den omfattande högskolereformen 1977 förändrade villkoren för högre utbildning i Sverige, utreddes även informationsförsörjningen till forskning och högre utbildning. De förslag som ensamutredaren, juristen Bertil Wennergren presenterade 1977 i *Plikt-exemplar av skrift*, implementerades alla och finns med i den ovan nämnda reviderade lagen.¹¹⁰ Utredaren framhåller att "säkerhetsskäl talar för att nationalexemplaret kompletteras med ett nationellt reservexemplar". För placeringen av detta exemplar i Lund menar utredaren att "biblioteket sedan 1968 hade en med kungl. biblioteket likartat organiserad särskild småtrycksavdelning samt att Svenska akademins ordboksredaktion är

belägen inom biblioteket och ständigt nyttjar dess svenska trycksamling”.¹¹¹ Det var alltså i slutet av 1970-talet som vi fick det pliktlandskap vi fortfarande har. Kungliga biblioteket har nationalexemplaret, Lunds universitet, som nu fick en särställning och ett annat uppdrag än de övriga pliktbiblioteken, har det nationella reservexemplaret. De övriga fem, Uppsala, Göteborg, Umeå, Stockholm och Linköping, jämte Lund motsvarar de sex regioner som högskolereformen delat in landet i. Alla regionerna ska ”behandlas på ett likvärdigt sätt i fråga om tillgång för forskningsändamål m.m. till svenska skrifter”, en ambition som speglar såväl en regionpolitisk diskussion som fokus på samtida litteraturförsörjning.¹¹²

Förslaget innebär en utökning av det totala antalet pliktexemplar från nuvarande fem [Kungliga biblioteket, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå] (granskningsexemplaret inräknat) till sju [Stockholms och Linköpings universitetsbibliotek tillagda]. Samtidigt innebär förslaget en principiell begränsning för framtiden av antalet exemplar. I förslaget ingår även en begränsning i skyldigheten att för framtiden bevara det levererade materialet. En sådan skyldighet skall endast gälla för nationalexemplaret och dess reservexemplar.¹¹³

Vad gäller de kostnader som förslaget skulle medföra för Lunds del konstaterar utredaren:

För Lunds universitetsbibliotek tillkommer vissa ökade uppgifter när det gäller utlån av i första hand sådant material som kan komma att saknas i framtiden vid de andra universitetsbiblioteken (exempelvis visst småtryck, oförändrade omtryck etc.). Denna uppgift är dock under den närmaste framtiden tämligen begränsad och merkostnaderna bör därför redovisas i de årliga anslagsframställningarna sedan ytterligare erfarenhet vunnits.¹¹⁴

Detta innebär att kompensationen för eventuella merkostnader får hanteras i framtiden vilket medförde komplicerade konsekvenser för Lunds universitet.

Den decentraliserade finansieringsmodell som infördes vid Lunds universitet på 1980-talet förändrade de ekonomiska villkoren för Universitetsbiblioteket. Det innebar bekymmer vad gällde nivåerna på de olika fakulteternas växlande behov av tjänster och service, men framför allt för finansieringen av nationalbiblioteksuppdraget.¹¹⁵ Åtskilliga rapporter och utredningar om de mest brännande frågorna följde. Universitetsbibliotekets lokalbehov hade utretts 1986 men inget av de förslag som utredningen lade fram realiserades. Bara två år senare, 1988, gjordes ännu en inventering av lokalerna och en ny utredning om bibliotekets långsiktiga lokalfrågor tillsattes 1989.¹¹⁶ Den avrapporterades 1991 under titeln *Plats för kunskap*, och här kopplades lokalfrågorna till Universitetsbibliotekets nationalbiblioteksfunktion. Under rubriken "Särskilda överväganden" skriver man: "Av stor betydelse är även frågan om bibliotekets nationalbiblioteksuppgift, som för närvarande är under diskussion och som ger effekter på bedömningen av lokalbehoven."¹¹⁷ Man konstaterar att merkostnaderna för nationalbiblioteksfunktionen sedan 1979, alltså på drygt 10 år, har vuxit såväl för den personalkrävande fjärrlåneverksamheten som för lokaler och magasin. Det inkommande materialet har ökat med nästan 50 % och under en följd av år har universitetet utan resultat ansökt om statlig kompensation. Vidare konstateras:

Från universitetets och UBs sida har hos regeringen anhållits om en utredning om hur UB skall kunna fullgöra sin uppgift inom nuvarande ekonomiska ramar. Regeringen har i budgetpropositionen 1991/92 aviserat en samlad översyn av pliktexemplarslagen, som utgör ramen för UBs åtaganden som arkivbibliotek för det svenska materialet. Det innebär att en befrielse från uppdraget är en teoretisk möjlighet, vilket i sin tur skulle kunna reducera de framtida lokalbehoven.¹¹⁸

Det är i detta sammanhang man ska se ytterligare en utredning av pliktleveranssystemet, som ledde fram till den reviderade lag som gäller idag.¹¹⁹ Den kom att primärt handla om insamling av vissa elektroniska dokument och om Arkivet för ljud och bild men också om det nationella reservexemplaret. Utredare var Sven Lundkvist, riksarkivarie emeritus. Vid

Lunds universitet hade både biblioteks- och universitetsstyrelsen uttryckligen bett om att få slippa reservexemplaret, något som utredaren var införstådd med och tog hänsyn till. Hans förslag, som således låg i linje med Lunds uttalade önskemål gällande det nationella reservexemplaret, sammanfattas:

Frågan kan ställas, om vi över huvud skall ha pliktleverans eller om vi i stället skall lösa leveransfrågan på annat sätt. Fördelarna med pliktleverans är dock större än med varje annan lösning, varför pliktleverans föreslås även i fortsättningen.

På bibliotekssidan har hittills Kungl. biblioteket, KB, och universitetsbiblioteken varit mottagande institutioner och Arkivet för ljud och bild, ALB, när det gäller övriga medier. Dessutom har Lunds universitetsbibliotek, LUB, haft en särskild uppgift som mottagare för ett nationellt reservexemplar. Nu föreslås, att pliktexemplar skall levereras till KB och universitetsbiblioteken samt till ALB, men att LUB inte längre skall ansvara för ett nationellt reservexemplar. Orsaken därtill är främst ekonomisk, då kostnaderna inte uppväger fördelarna med ett sådant exemplar. Likaså avvisas tanken på ett säkerhetsexemplar.¹²⁰

De tre vägande skälen för det tidigare valet av Lund rekapituleras och diskuteras återigen: betryggande avstånd mellan Kungliga biblioteket och Lunds universitetsbibliotek, de båda institutionernas likartade organisation av det efemära trycket och det faktum att redaktionen för Svenska Akademiens ordbok fanns i Lund. Ordboksredaktionens behov av svenskt tryck vägde tungt och synpunkter hade framförts i en särskild skrivelse till utbildningsdepartementet. Utredningen avfärdar de två första skälen men finner ordboksredaktionens önskemål berättigade. Dock menar utredaren att biblioteket kan betjäna sina låntagare på andra sätt, och att Lunds universitet och ordboksredaktionen kan ha ett nära och gott samarbete också utan det nationella reservexemplaret. Han nämner finansieringen som ett problem liksom att det finns en organisatorisk konflikt mellan en nationell uppgift och "universitetets önskan att styra användningen av de egna medlen". Det är alltså inte en problematik som är specifik för Lunds universitet utan den skulle vara likartad på vilket annat lärosäte ett nationellt reservexemplar än förlades. Det slutliga

förslaget innebar ett tänkt närmare samarbete där alla pliktbiblioteken i stället skulle samråda med Kungliga biblioteket om bevarande och tillhandahållande.¹²¹

I biblioteksstyrelsens anslagsframställning för 1993/94–1995/96 ställs frågan på sin spets:

Detta reservexemplar har för Lunds universitet varit av stor positiv betydelse. Det har varit en styrka att Lunds universitetsbibliotek i motsats till andra universitetsbibliotek haft en fullständig samling. Inte minst har detta varit viktigt för den livliga pressforskning som finns inom både humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet.

Denna kompletterande nationalbiblioteksuppgift kunde i ett nationellt styrsystem före 1977 hanteras så att förändringar i resursbehoven gav direkt utslag i bibliotekets anvisningar i regleringsbrevet. Trots en ökning i volymen av den inlevererade svenska litteraturen med 55 procent under perioden 1976 till 1988 (se Översyn av lagen om plikt-exemplar, SOU 1989:89, s. 44) och trots upprepade framställningar från biblioteket om kompensation för merkostnaderna har ingen åtgärd vidtagits. För universitetsbiblioteket har de faktiska merkostnaderna för denna nationella uppgift måst tas inom ramarna för den ordinarie budgeten, vilket ytterligare urholkat den lokala biblioteksservicen. Mot denna bakgrund vill universitetsbiblioteket bli löst från denna lagfästa uppgift, som under många år skötts sakkunnigt, effektivt och – efter 1978 – utan ersättning för de växande merkostnaderna.”¹²²

Men så hände något. Utredningen gick på remiss och Kungliga biblioteket ställde sig positiv till förslaget. Lunds universitet däremot, vars önskemål ju faktiskt hörsammats, svängde. Överbibliotekarien hade hamnat i stormens öga. Kraftfulla reaktioner kom från ordboksredaktionen och från de teologiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna liksom eldiga skrivelser i pressen och eftertryckliga forskarupprop.

Under insändarrubriken *Sirenen* utspann sig sommaren 1992 i *Sydsvenska dagbladet* en häftig ordväxling. Rubrikerna talar för sig själva: ”UB:s barocka beredvillighet” av pressforskarna Ingemar Oscarsson och Per Rydén den 6 juni. Göran Gellerstam svarar den 24 juni ”UB har hamnat i en rävsax” och han nämner kostnaden, 3 miljoner kronor.

Pressforskarna återkommer den 4 juli med ”En bibliotekarie som kan men inte vill”:

Från början kunde man ju tro att det enbart handlade om ett budget-taktiskt pokerspel – livsfarligt men med gott uppsåt – som bestod i att man erbjöd sig att avstå från att vara nationellt reservbibliotek just därför att detta var det mest himmelsskriande omöjliga att avstå från.

Men så säger man sig till sin förskräckelse ha förstått att det inte är ett spel, en förhandlingslist, utan att överbibliotekarien faktiskt menar vad han säger och anser att Lund bör avsäga sig reservexemplaret.

Ordboschefen Hans Jonsson skriver den 16 juli en lång insändare full av kämpaglöd ”Varför börja med att kasta in handduken”. Han manar biblioteket:

Kom ifrån uppgivenheten, UB! Lämna attityden ”Härtill är vi nödda och tvungna – och det är faktiskt inte så farligt!” En opinion håller på att växa fram till er hjälp att bevara nationalbiblioteksfunktionen.

Samtidigt talar han om det kompletta svenska trycket som ”ett livsvillkor” för ordboksredaktionen, och om ett ansvarsbefriande som ”något av en katastrof” vid ett ”maximalt illa valt tillfälle” när en utredning pågår, alltså den utredning som Sven Lundkvist håller i. Två veckor senare, den 30 juli, ger sig chefen för UB2 Tove Persson in i striden med ”Informationsteknologi viktigare än arkivering”. Hon framför argument som ska återkomma åtta år senare i samband med beslutet om ny organisation i februari 2000, ”arkivbiblioteksfunktionen är nationellt överflödigt och en belastning för UB:s service till stora och viktiga delar av universitetets undervisning och forskning”. Persson kallar bevarandet av det nationella reservexemplaret för ett ”särintresse” och hoppas att ”arkivbiblioteksuppgiften får en egen organisation och en egen finansiering, byggd på de institutioner och verksamheter för vilka detta är av primärt intresse, så att den fortsättningsvis inte inkräktar på UB:s huvudfunktioner och utvecklingsmöjligheter”.

Här framträder en motsättning mellan att ge service till nuets utbildning och forskning, och humanvetenskapernas inställning, att det rör sig om ett åtagande i ett längre kulturellt perspektiv. Debatten fortsatte då Göran Gellerstam den 26 augusti försvarar sin syn och därmed understriker Tove Perssons ståndpunkt, ”Den nationella plikten är en barlast”. Det handlar inte om uppgivenhet från Universitetsbibliotekets sida, en noggrann genomgång av för- och nackdelar har gjorts, de som skriver i media representerar särintressen under det att Universitetsbiblioteket måste tjäna helheten. Gellerstam argumenterar också för att reservexemplaret faktiskt inte behövs alls och polemiserar skarpt mot pressforskarna Ingemar Oscarsson och Per Rydén samt i viss mån mot ordboksredaktionens chef Hans Jonsson. Om detta material är så viktigt för dessa grupper kan de vara med och betala:

Skulle SAOB:s särintressen ändå riskeras finns ju alltid möjligheten att SAOB för egen del bidrar ekonomiskt till hanteringen av svenskskriftet. Det skulle ligga helt i linje med den modell som idag gäller för UB:s finansiering, där de olika användargrupperna betalar för den litteratur- och informationsservice man utnyttjar. På samma sätt skulle pressforskarna – även om detta verkar mer främmande – delfinansiera en fortsatt hantering av svenska dagstidningar i original om detta är en förutsättning för deras forskning.

Retoriskt och polemiskt ställs fysiska samlingar mot elektroniska, svenskt material mot utländskt, perifert mot centralt, forskningens och utbildningens dynamiska behov mot passivt, musealt bevarande och traditionella värderingar, förändrade användarmönster i takt med nya informationsteknologier mot ett otidsenligt kvarhållande av föråldrade regelverk, relevant, snabb och allsidig service mot traditionella uppgifter, arkivuppgiften mot bibliotekets primära uppgift. Val måste göras.

I en intervju med Göran Gellerstam i *Lunds universitet meddelar* får han kritiska frågor.¹²³ Han upprepar att Lunds universitet inte vill betala för en nationell funktion, det är regeringens sak. ”Verksamheter som gynnar hela universitetet och inte bara delar av det” måste prioriteras. I intervjun framkommer förutom de finansiella aspekterna också synpunkter på

behovet av ett reservexemplar över huvud taget nu när kalla kriget är över. Journalisten frågar om pressforskarna och SAOB hetsar upp sig i onödan. ”Lite mer nyanserade kunde de kanske vara”, svarar Gellerstam diplomatiskt.

Pressforskarna får en slutreplik i *Sydsvenska Dagbladet* den 31 augusti under rubriken ”Bibliotek är inte bibliotekariers ensak”. Artikeln är främst riktad mot Tove Perssons dikotomiska argumentation men också Gellerstam får sig en släng:

Persson öppnar sin artikel med den provocerande frågan om UB skall vara ”en levande och föränderlig resurs för forskning och utbildning eller ett dubblettarkiv för det svenska trycket”. Varför detta *eller*? På denna kategoriska antingen/eller-linje spinner emellertid hela hennes inlägg vidare, under upprepade ringaktande omdömen om dem och det som hon anser representera den renodlat ”arkivaliska” sidan.

Man konstaterar att överbibliotekarien verkar vackla mellan en positiv inställning till bevarandeuppdraget och åsikten att arkivfunktionen är perifer. Den enda gång han blir konkret är när han föreslår att man för att spara pengar kan börja gallra i småtrycket och enbart behålla det som är av regionalt intresse. ”Tror sig ÖB verkligen om att en gång för alla kunna avgöra vad eftervärlden är intresserad av?” Och så sista ordet i denna långa serie av debatterande insändare:

Kära Gellerstam & Co, vi vill också ha all världens databaser och vi är sjäglagda över strävandena att det anslås en öppnare attityd mot oss låntagare. Men det enkla och det svåra och fantastiska att vara ett arkivbibliotek för i princip allt svenskt tryck är verkligen den primära uppgiften, åtminstone i så måtto att ingen annan kan ta över den och att de luckor som oförnuftet skapar i samlingarna aldrig kan repareras.

Men det blev ändå inte riktigt det sista ordet. Den 9 oktober hade en större grupp forskare samlat sig till ett ”Upprop för Lundaexet” som vill rikta strålkastarljuset bort från antingen/eller-läsningen. Uppropet under-tecknas av 44 personer.

Ett universitetsbibliotek med sina stora samlingar arbetar "sub specie aeternitatis". Ingen biblioteksman vid ett forskningsbibliotek är så begåvad, att han (eller hon) idag kan avgöra vilka trycksaker som kommer att efterfrågas decennier eller sekler senare. [...]

Självfallet ska Lunds UB i vår dataålder beflita sig om att kunna ge forskare snabb databaserad information av det mest skiftande slag. Men vi finner det lika angeläget att för dagens och framtidens teologiska, juridiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska forskning det svenska trycket alltfört bevaras och behandlas på sådant sätt att det kan ställas till forskningens förfogande utan onödig tidsutdräkt.

Med all respekt för forskning inom naturvetenskap, medicin och teknologi kan vi icke betrakta det som huvudändamål för dagens universitetsbibliotek att låta enbart sådan forskning komma i förgrunden. Ingen fakultet kan ha rätt att prioriteras framför de andra. Med stor stolthet bör Lunds universitet värna om att det med sina åtta fakulteter är vårt lands största och mest vittutgrenade universitet. Detta måste då som en självklarhet gälla universitetsbibliotekets verksamhet och vara en ledstjärna för biblioteksledningens agerande.

Det är från alla synpunkter angeläget att ett nationellt reservexemplar av det svenska trycket alltjämt finns i Lund.

Skriverierna påverkade opinionen och trots att biblioteksledningen fortsatt ville bli av med ansvaret fogade sig universitetsledningen som en följd av protesterna. Utredningens förslag kom inte att genomföras och när så riksdagen beslutat om den nya lagen och det visar sig att Lund i stället för de 3,5 miljonerna man äskat för hanteringen av det nationella reservexemplaret erhållit 500 000 kronor var överbibliotekariens besvikelse påtaglig.¹²⁴ Den "saknar gränser". Återigen i *Lunds universitet meddelar* under rubriken "Okunnigt och fräckt" kallar han det "ett nidingsdåd". Han fortsätter: "Tyvärr ser det inte ut som om vi på UB har lyckats förklara vad det här egentligen handlar om, av den okunskap som vi möter från olika håll att döma."¹²⁵

Riksdagen beslutade om den nya lagen 1993.¹²⁶

Klagomålen över bristande finansiering kom att fortsätta under flera decennier framöver.

Fortsatta strider om reservexemplaret

Tove Persson fick 1997 i uppdrag att göra en ny utredning av kostnaderna för det nationella reservexemplaret.¹²⁷ Hon konstaterar nu att den årliga marginalkostnaden för att insamla, bevara, låna ut och tillhandahålla det svenska trycket är drygt 8,2 miljoner kronor, medan erhållen finansiering är 500 000 kronor, det vill säga den summa som vi just såg Göran Gellerstam rasa över 1993. Utredningen avslutas med en anhållan om ”Rektors och Universitetsstyrelsens stöd för att driva frågan om finansiering av uppgiften att bevara och tillhandahålla reservexemplaret av det svenska trycket”. Universitetsledningen vill dock avvakta eftersom man planerar en grundlig utvärdering av hela biblioteksnätverket under 1999:

I avvaktan på resultatet av denna bör inga större förändringar ske i förutsättningarna för universitetsbibliotekets verksamhet inför 1999. Såväl områdesstyrelserna som universitetsstyrelsen bör därför anvisa i stort oförändrade ekonomiska ramar för 1999.¹²⁸

Som en direkt följd av den bristande finansieringen föreslås verksamhets- och serviceförändringar inom nationalbiblioteksavdelningen från och med den 1 januari 1999. Sådana måste dock göras i samråd med Kungliga biblioteket och därför skriver Tove Persson till Riksbibliotekarien och ber om synpunkter på fyra besparingsåtgärder: 1) Tidningsbiblioteket, UB4, blir endast tillgängligt på plats och inga beställningar effektueras, 2) okatalogiserat tryck övergår till grovsortering och tar ut en avgift för framtagning av material, 3) all reklamation upphör och 4) fjärrlån av svenskt material upphör.¹²⁹ Riksbibliotekarien Tomas Lidman svarar i stort sett med vändande post att punkterna 1–3 ”kommer att utsätta övriga forskningsbibliotek för stora påfrestningar, men till nöds går att hantera. Däremot är det helt oacceptabelt att LUB upphör att låna ut det svenska materialet, det s.k. reservexemplaret, till andra svenska och utländska bibliotek. För denna service utgår som bekant från KB även en mindre kompensation som något kan underlätta hanteringen.”¹³⁰

Att dessa neddragningar och besparingar var oacceptabla framgår också av flera insändare i *Lunds universitet meddelar*. Under insändarrubriken "Ett UB av toppklass måste få kosta" gör sig bibelforskaren Tryggve Mettinger till tolk för forskare inom teologi och humaniora och beskriver de "drastiska besparingar" som biblioteket tvingas göra. Han riktar uppmärksamheten mot dem han kallar "smitarna" med vilka han menar dels statsmakten som inte ersätter Lund för den faktiska kostnaden, dels universitetets fakulteter som inte vill betala sin del av den totala kostnaden och därmed inte lever upp till sina förpliktelser gentemot Universitetsbiblioteket. Han menar vidare att "universitetsledningen bör återta det ansvar för finansieringen av UB som för ett antal år sedan delegerades till områdesstyrelserna".¹³¹

1999 protesterade den så kallade Forskarföreningen i ett brev till rektor Boel Flodgren mot att studenter och datorer tog alltmer plats och resurser samt mot att det nationella reservexemplaret var hotat. Rektors svar, återgivet i *Lunds universitet meddelar*, innebär att hon ska sätta samman en arbetsgrupp som ska utvärdera biblioteks- och informationsförsörjning vid Lunds universitet och kartlägga framtida behov.¹³²

Ny utredning om reservexemplaret

Som ny tillträd universitetsbibliotekarie tillsatte Lars Bjørnshauge hösten 2001 en ny utredning "av frågor kring det svenska trycket" för att försöka hitta en lösning för finansieringen.¹³³ Uppdraget innebar att inventera de samlade kostnaderna för hanteringen av det svenska trycket och att föreslå kostnadseffektiva processer i "ett läge där endast nytt svenskt material av direkt intresse för Lunds universitet införlivas i samlingarna, samt estimerar kostnaderna för dessa procedurer".¹³⁴ Bortsett från att pliktlevrantslagen för Lunds vidkommande inte medger gallring, visade det sig snabbt att uppdrag nummer två var genomförbart också av andra skäl. Utredarna hänvisar dock inte till lagkravet utan till att det är omöjligt att urskilja svenskt material av "direkt intresse för Lunds universitet".¹³⁵

Uppdraget avrapporterades i slutet av våren 2002. Här sker beräkningarna på ett annat sätt än i tidigare utredningar och man kommer nu fram

till att de samlade kostnaderna för ”pliktrycket” uppgår till 15,5 miljoner kronor och konstaterar – återigen – att verksamheten är kraftigt underfinansierad.¹³⁶

Arbetsgruppens tre medlemmar, Björn Dal, Åse Paulsson och studeranderepresentanten Anna Nilsson, lämnar sina förslag var för sig, möjligen beroende på en viss oenighet.

Åse Paulsson, bibliotekarie på Ekologibiblioteket vid Naturvetenskapliga fakulteten och sammankallande i arbetsgruppen, ger i sitt bidrag ett antal detaljerade förslag på rationaliseringar av Universitetsbibliotekets inre arbete, som enligt kommentarer i olika underlag från Universitetsbibliotekets chef antingen byggde på direkt felaktiga faktauppgifter, redan var genomförda, höll på att genomföras alternativt skulle innebära kraftigt försämrad service. Paulsson föreslår även tydligare avtal med Kungliga biblioteket om katalogisering av det svenska trycket, införande av olika begränsningar i tillgången till materialet, flytt av allt svenskt tryck till depå, gallring av utländska tidningar och hårdare regler för vilka som ska få tillgång till tidningar i fysisk form.¹³⁷

Universitetsbibliotekets representant, Björn Dal, konstaterar inledningsvis att det svenska trycket är ett kulturarv ”som är en angelägenhet för universitetets alla fakulteter” och att gallring inte är en tänkbar lösning. ”Varje försök att gallra kommer att visa sig felaktigt i framtiden, i ett forskningsperspektiv finns inte ett enda exempel på någon ’lyckad’ gallring”.¹³⁸ Skulle huvuduppgiften inskränkas, det vill säga skulle man till exempel sluta reklamera, kompromissar man med den viktiga kulturarvsuppgiften, att bevara allt svenskt tryck för framtiden. För denna uppfattning har Universitetsbiblioteket rektors starka stöd. Här görs en uppdelning av kostnaderna för arbetet med det svenska trycket som vi inte sett i tidigare utredningar och som, om den togs i bruk, skulle få konsekvenser för finansieringsfrågan:

Att UB sparar pliktrycket är en sak, uppgiften att tillhandahålla nationella reservexemplaret en annan. Den nationella uppgiften borde vara direktfinansierad från utbildningsdepartementet, men någon framställan härom förefaller aldrig ha gjorts. Universitetets hållning har varit att en särskild finansiering ska kunna uppnås i samråd med KB.¹³⁹

I slutet av en lång lista med möjliga rationaliseringar konstaterar Dal avslutningsvis, och i enlighet med de underlag som tagits fram inom Universitetsbibliotekets ledningsgrupp, att de möjliga besparingarna och effektiviseringarna generellt redan har skett alternativt kommer att ske i en nära framtid.

Studentrepresentanten Anna Nilssons förslag sammanfattas kortfattat:

- UB ska fortsätta att spara allt svensktryck
- Fler läsplatser på UB
- Expandera ÖS [Öppen samling] på UB
- Flyttning av svensktryck till Gastelyckan [en av Universitetsbibliotekets depåer], som också ska ha läsplatser (även för studenter på grundnivå).¹⁴⁰

Utredningen väckte irritation på Universitetsbiblioteket som alltsedan mitten av 1980-talet, med rätt eller orätt, upplevt sig ifrågasatt, pressat av stora omställningar, ständiga sparkrav, lågt förtroende från fakulteterna och oenighet inte minst i den aldrig sinande diskussionen om reserv-exemplaret. Oavsett om det var en direkt konsekvens av utredningen eller ej, infördes nu ändrade rutiner för mottagandet av det svenska trycket. Den viktigaste förändringen, med störst och olyckligast inverkan på samlingarnas tillväxt, kontinuitet och fullständighet, var att man upphörde att reklamera. Från och med 2003 uppkom stora lakuner och de skillnader vi ser idag mellan Kungliga bibliotekets och Lunds samlingar. Universitetsbiblioteket anhöll också hos Riksbibliotekarie Tomas Lidman om att få ”gallra editioner och löpsedlar från 1979 och fortsättningsvis då detta material finns på mikrofilm”. Det skulle ge en besparing vad gäller lokalkostnader på 400 000 kronor per år.¹⁴¹ Detta fick sitt godkännande av Riksbibliotekarien.

Vad kostar det?

Universitetsbibliotekarien, Lars Bjørnshauge, och Universitetsbibliotekets chef, Christina Friström, lade i mars 2003 fram en gemensam rapport,

”Hanteringen av det svenska trycket; kostnader och åtgärder”.¹⁴² Här beräknades – återigen – kostnaderna för hanteringen av det nationella reservexemplaret. Man diskuterar besparingsåtgärder och prissätter allt: personal, lokaler, reklamationer, primärkatalogisering, lån, bokvård och bokbinderi med material, posthantering, porto med mera. De samlade kostnaderna beräknas nu till nästan 24 miljoner kronor. Under rubriken ”Förslag till åtgärder” redogörs för utgångspunkten, nämligen att Universitetsbiblioteket också fortsättningsvis ska ha ansvaret för det nationella reservexemplaret. Ett antal besparingsåtgärder föreslås, till exempel gallring av svenska dagstidningar som finns på mikrofilm, en åtgärd som skulle sänka hyreskostnaderna. Vid beräkningen av lokal- och personalkostnader räknar man med en ”gallringspotential” på uppskattningsvis 30 procent, det vill säga att om Universitetsbiblioteket hade varit ett ”vanligt” pliktbibliotek hade 30 procent av inkommande material gallrats.¹⁴³ Kostnaden för resterande hantering av det svenska trycket (cirka 70 procent) skulle ha funnits kvar oavsett. Under förutsättning att detta approximativa sätt att räkna gällde skulle 30 procent av kostnaden för lokalhyra samt 30 procent av bibliotekets personalkostnader, enligt Bjørnshauges och Friströms beräkning, uppgå till drygt 5 miljoner kronor och alltså utgöra merkostnaden för att ha ansvaret för reservexemplaret av det svenska trycket. För denna merkostnad föreslås extern finansiering. Här syftas förmodligen på departementet eller Kungliga biblioteket. Att äska för merkostnaden hade möjligen varit rimligare än att äska för hela kostnaden för att hantera det svenska trycket. Förslaget fick dock inget genomslag i kommande budgetdiskussioner och var kanske inte heller realistiskt eftersom det lagstadgade uppdraget inte medgav gallring, en möjlighet som ”vanliga” pliktbibliotek har oavsett hur stor andel av materialet som tas in i samlingarna.

FINANSIERINGEN – EN VÄNDA TILL

Frågan om finansieringen av hanteringen av det nationella reservexemplaret hölls vid liv länge, och så gott som inför varje budgetäskande från universitetet till departementet gick man igenom siffrorna igen och

upprepade sin begäran om ersättning. Biblioteksstyrelsen efterfrågade till exempel på sitt möte den 29 maj 2013 en promemoria om ”kostnaderna för att ha rollen som pliktleveransbibliotek”. En sådan kom till rektor och här är summan cirka 21 miljoner kronor, noggrant redovisad under olika rubriker.¹⁴⁴ I budgetäskandet för 2016 anhöll Lunds universitet om ett riktat bidrag till universitetet på 22 miljoner kronor per år.¹⁴⁵ *Sydsvenskan* såväl som *Skånska dagbladet* uppmärksammar detta under rubrikerna ”Gamla böcker kräver pengar” respektive ”Kulturarv i fara när pengarna inte räcker”.¹⁴⁶

Sakfrågan hade nu utretts, analyserats, granskats och vänts på såväl i offentliga utredningar som i lokala, i rapporter, underlag, utlåtanden och promemorior ett oräkneligt antal gånger och man skulle kunna tro att det inte fanns så mycket mer att tillägga. Påståendet att Lunds universitet inte får betalt för det arbete av nationell karaktär som utförs hade upprepats som ett mantra och sätten att räkna hade varierat.¹⁴⁷ Fakulteterna, särskilt de vars forskare inte använde det svenska trycket, hade protesterat och inte velat bidra till finansieringen. Logiken är lätt att förstå, det man inte använder vill man inte vara med och betala för. Vi tror att denna inställning har med synen på kulturarv att göra och till detta återkommer vi. Man har också tagit för givet, och det är inte minst viktigt, att om Lund inte hade haft det nationella reservexemplaret skulle de medel som bekostar detta i stället gått till fakulteterna. Detta är dock inte troligt. Pengarna skulle i stället ha gått förlorade från universitetets anslag.¹⁴⁸

Lunds universitet upprepar sedan några år tillbaka inte längre denna hemställan.¹⁴⁹

Fjärrlåneansvar med ekonomisk kompensation

Kopplad till frågan om nationalbiblioteksuppgiften och ekonomin är den om fjärrlåneansvaret. Under det att nationalexemplaret enbart får läsas på Kungliga biblioteket får reservexemplaret lånas ut lokalt och skickas som fjärrlån nationellt och internationellt. Att samtidigt leva upp till bestämmelsen att reservexemplaret ska bevaras för all framtid är en vanskelig och motstridig uppgift, en omöjlig balansgång. För att i någon

mån konfrontera dilemmat med förkomna och förstörda böcker fick Lund från 2012 rätt att erhålla nytryck av monografier.¹⁵⁰

Härtill kommer att en så kallad fjärrlånekompensation hade införts redan 1996. Den innebar att Kungliga biblioteket tilldelades en särskild resurs, ett statligt stöd, för att subventionera expeditionskostnader i samband med nettoutlåning av fjärrlån.¹⁵¹ För de stora lärosätesbiblioteken med många utlån av fjärrlån, som till exempel Lunds universitet, har det inneburit, om inte full täckning, så i alla fall ett substantiellt bidrag.¹⁵²

ETT FÖRÄNDRAT KULTURARVSBEGREPP

Genomgående för de samtal och utredningar om Universitetsbibliotekets ansvar för det svenska trycket och för kulturarvet under den här aktuella perioden har varit att man egentligen aldrig diskuterat frågan utifrån ett kulturarvsperspektiv eller redogjort för vad man menar med kulturarv. Man har sett och benämnt det svenska trycket växelvis som en del av kulturarvet, växelvis som en separat samling som har särskilda behov och kräver specifik hantering och finansiering. Ordets betydelse och användning har förvisso undergått stora förändringar. Innebörden är inte självklar och begreppet tolkas olika beroende på sammanhang och tid. Det har mejslats fram inom flera olika fält, akademiska traditioner och ideologier samt av olika yrkesgrupper. Intrycket är att de som i Lund i utredningar och rapporter befattat sig med kulturarvsfrågan inte har tänkt sig annat än att begreppet varit tydligt och entydigt, och att man därför inte bemödat sig om att diskutera det vare sig som sådant eller i förhållande till frågan om det svenska trycket.¹⁵³

Begreppet kulturarv och hur det definieras och används är emellertid viktigt för arbetet med och synen på bibliotekets roll. Generellt kan sägas att från att ha omfattat och handlat om lärda och skolade kulturyttringar, äldre handskrifter från medeltid och renässans, förstautgåvor av eviga texter, rara utgåvor, exklusiva band och så vidare sker en långsam förändring med början under 1960- och 70-talen. Den tidigare förhärskande synen kom att betraktas som bakåtsträvande, ålderdomlig och inte längre relevant, och begreppet får en bredare betydelse. Kulturarvet är

inte bara det exklusiva, det gamla, illuminerade handskrifter och första-utgåvor, utan också det samtida och vardagliga. Dags- och veckotidningar, reklam, postorderkataloger, restaurangmenyer, telefonkataloger och annat vardagstryck utgör också ett kulturarv. Än mer blir ett sådant synsätt tydligt under 1990-talet. Det samtida betonas explicit i kulturpolitiska propositioner och andra texter, liksom inkludering. Alla människor har del i kulturarvet oavsett kön, ålder, härkomst, utbildning och social ställning. Vårt förhållande till det förflutna och till vår samtid, till kulturarvet, skapar och formar både vår egen och vårt lands identitet och är grundläggande för medborgerliga rättigheter och demokrati. Vill man förstöra ett lands identitet angrips dess minnesinstitutioner, arkiv, bibliotek och museer, något som extra tydligt visar sambandet mellan kulturarv och identitet. Begreppet fortsätter att diskuteras och problematiseras, inte minst inom det akademiska fältet kulturarvsstudier. Kulturarvet ses inte som något förutbestämt, för alltid etablerat, utan ges mening i en social process och ska ses i sin samhälleliga kontext.

I samband med kulturarvsbegreppet diskuteras de olika typer av värden som kopplas till kulturarvet. Det kan till exempel handla om bruksvärde (eller användarvärde) som pekar på den direkta nyttan, och om existensvärde (eller icke-användarvärde) som anger den indirekta nyttan. Man talar också om historiskt värde, ibland synonymt med kulturhistoriskt värde liksom om identitetsvärde som ofta beskrivs som viktigt för bevarande och användning.¹⁵⁴

En vedertagen modell, KUB – kunskap, upplevelse och bruk – för att beskriva och bedöma dessa komplexa värden började användas. Med kunskap avses vetenskapligt värde eller dokumentvärde, med upplevelse avses förståelse, identitet eller symbolik och med bruk avses nytta.

Inget av alla dessa mer eller mindre klara, ibland mycket mångtydiga, begrepp som glider ut och in i varandra, skymtar i de många utredningar och rapporter om Lunds ansvar för kulturarvet som görs under den studerade perioden. Man skiljer oftast inte heller på kulturarvet, som man tolkar som de historiska samlingarna, och på det svenska trycket som man ibland inte uppfattar som en del av kulturarvet. Vad man däremot skulle kunna skönja i de inte sällan upprörda diskussionerna är argument

och tankar som ändå ligger nära det som ovan kallas bruksvärde. Forskare som använder det svenska trycket (som pressforskarna och ordboksredaktionen i ordväxlingen i *Sydsvenskan*) vill behålla det, andra vill inte ha det kvar. I deras ögon finns inget bruksvärde och man vill inte vara med och betala för något man inte brukar. I bakgrunden ligger här också tankar och åsikter om vad Universitetsbiblioteket ska vara, tankar som också blev tydliga i den heta tidningsdebatten sommaren 1992.

ETT FÖRÄNDRAT MEDIELANDSKAP

Flera utredningar har under det tidiga 2000-talet lett fram till konstaterandet att medielandskapet förändrats, att de nu gällande lagstiftningarna har stora brister, är obsoleta och inte i takt med tiden, och att behovet av en översyn av de regelverk som gäller för såväl analoga som digitala dokument är akut.¹⁵⁵

Gränser som tidigare varit klara och tydliga är idag flytande och oexakta. Skillnaden mellan privat och professionell utgivning är oskarp. Ordet ”publicera”, att tillgängliggöra för allmänheten, har blivit vanskligt och att avgöra vad som är ”nationellt” är svårt. Det två pliktlagarna, den som gäller fysiska medier och den som gäller elektroniskt material, skiljer sig principiellt åt i den meningen att den första utgår från en fullständighetsprincip under det att den andra bygger på urval, vilket bland annat leder till en bristfällig samlingsuppbyggnad. Vad avser tillhandahållandet, som inte regleras i lag utan i särskilda förordningar, gäller att det för dokument, det vill säga fysiska exemplar av tryckt och audiovisuellt material, är reglerat under det att tillhandahållandet av e-pliktmaterialet ännu inte är det. Det finns även stora luckor vad gäller täckningen av e-plikten.¹⁵⁶

Idag finns färre men större tryckerier, mycket trycks utomlands, print-on-demand påverkar upplagestorlek och format, antalet titlar ökar med mycket egenutgivning och små förlag, upplagornas storlek minskar, mellanhänder såsom publiceringstjänster har kommit till, dagstidningar går ihop och har en mer återhållsam utgivning och antalet annonstidningar som ökade för några år sedan ser nu en nedgång vad gäller både

antalet titlar och utgivningsfrekvens. Gränserna mellan olika typer av medier har blivit diffusa och rollfördelningen mellan olika aktörer har ändrats. Lagen från 2012, som gäller pliktleverans av elektroniskt material, har sitt fokus på enskilda publikationer och gäller enstaka filer av avslutad och permanent karaktär. Den gäller material som är tillgängligt för allmänheten i Sverige genom överföring via nätverk och material som rör svenska förhållanden, men den säger inget om tillgång och tillhandahållandet begränsas av upphovsrättslagstiftning. Sedan 1997 samlar Kungliga biblioteket två gånger om året in svenska webbsidor med fokus på helheten, så kallade robotsvep, som dock saknar lagstöd.¹⁵⁷

Mot denna bakgrund beslutade regeringen i november 2019 att regelverket för pliktleveranser skulle ses över. Översynen skulle också omfatta Kungliga bibliotekets övriga arbete med insamling, beskrivning, bevarande och tillhandahållande av det svenska materialet samt de rättsliga förutsättningarna för behandling av personuppgifter. Utredningen gjordes av Ulrika Geijer, chefsrådman vid förvaltningsrätten i Malmö. Den 30 april 2021 överlämnades betänkandet, under namnet *Pliktmaterialutredningen*, till regeringen.¹⁵⁸ Hitintills har betänkandet lämnats utan åtgärd men det kan ändå vara befogat att avslutningsvis fundera lite kring utredningens slutsatser. I uppdraget ingick att lämna förslag till nödvändiga författningsändringar i form av:

1. ett kostnadseffektivt samt medie-, teknik- och formatoberoende, och därmed långsiktigt hållbart, nytt regelverk som avser såväl fysiskt som elektroniskt pliktmaterial,
2. förändringar i regelverket för KB:s insamling, beskrivning, bevarande och tillhandahållande av övrigt material, samt
3. kompletteringar till dataskyddsregleringen som möjliggör de nödvändiga och ändamålsenliga personuppgiftsbehandlingar som krävs för hanteringen av pliktmaterialet och övrigt insamlat material enligt punkterna 1 och 2.¹⁵⁹

Utredaren föreslår *en* lag och *en* pliktansvarig myndighet – Kungliga biblioteket – som samlar in allt pliktmaterial, vidtar åtgärder vid uteblivna leveranser och har föreskriftsrätt. Idag levereras olika dokument-

typer i olika antal exemplar, tryckt skrift i sju exemplar, dagstidningar i tre, tekniska upptagningar och elektroniska dokument i ett och så vidare. Det nya förslaget innebär att antalet pliktexemplar ändras så att alla materialkategorier oavsett format ges liknande förutsättningar. Antalet pliktmottagande bibliotek föreslås bli två i stället för dagens sju: Kungliga biblioteket och Lunds universitet.

Tre olika metoder för insamling föreslås: *leverans* där material överlämnas som idag på leverantörens initiativ (gäller professionella aktörer); *rekvisition* där material lämnas av leverantören på begäran (gäller föreningar och privatpersoner); och *egeninsamling* där material hämtas utan leverantörens medverkan (gäller föreningar och privatpersoner). Nuvarande lagstiftning fångar inte upp material som tillgängliggörs i nya medier, med ny teknik eller tidigare okända format. Det rör sådant som sociala medier, poddar, bloggar, vloggar, egenutgivna e-böcker, politiska partiers e-utgivning, elektroniska affischer och skyltar, digitala dynamiska kartor, myndighetspublikationer publicerade som löptext på hemsida, dagstidningar som helhet publicerade på internet i en pdf-fil, biografvisad film i elektronisk form, onlinespel, nedladdningsbara dataspel, radio i form av digitala programfiler, TV som sänds från Sverige samt till Sverige från annat land i form av digitala filer och så vidare.¹⁶⁰ En ny lag bör idealt kunna hantera detta. En sådan föreslogs träda i kraft stegvis, den 1 januari 2023 med de delar som rör egeninsamling och dataskydd, Kungliga biblioteket som pliktansvarig myndighet och med upphörande av de så kallade robotsvepen. Därefter tänktes lagen börja gälla fullt ut den 1 januari 2025 för Kungliga biblioteket, för de fem bibliotek som förlorar rätten till tryckt pliktmaterial, för Universitetsbiblioteket i Lund, för leverantörer, för studenter, forskare och allmänhet. Så blev det inte och vad som kommer att hända framöver vet vi ännu inte.¹⁶¹

”BEVARANDET HAR FÖRSTEG
FRAMFÖR TILLHANDAHÅLLANDET”

Den stora skillnaden mellan pliktmaterialutredningen 2021 och tidigare utredningar är den starka betoningen på bevarandeaspekten.¹⁶² Betänkandet lägger mycket tydligt tonvikten på framtiden:

Det pliktmaterial som samlas in ska bevaras. Möjligheten till en samtida och framtida användning är en förutsättning som bidrar till att motivera pliktinsamlingen. Det finns dock en motsättning mellan att bevara och att tillhandahålla materialet. Vissa pliktexemplar är av sådan kvalitet att varje tillhandahållande medför ett slitage. Ska sådant pliktmaterial säkras för framtiden finns det därför skäl att begränsa användandet. Samtidigt kan konstateras att pliktmaterialet saknar relevans om det inte tillhandahålls. Det innebär att bevarandet och tillhandahållandet behöver vägas mot varandra.

I våra förslag överlämnas dessa avvägningar till de pliktmottagande biblioteken. Förordningen ska således inte reglera i vilken utsträckning exemplaren får tillhandahållas. [...] Att avvägningen mellan bevarande och tillhandahållande överlämnas till KB och Lunds universitet är givet. Endast de kan avgöra vilka risker ett visst tillhandahållande innebär och vilka skyddsåtgärder som är rimliga för att trygga bevarandet av det aktuella pliktmaterialet. Av författningsförslagets utformning framgår dock att bevarandet har försteg framför tillhandahållandet. Pliktmaterialet kan därför behöva tillhandahållas med viss restriktivitet.

Skälet till att bevarandet ges försteg är att ett tillhandahållande kan leda till att pliktmaterial förkommer.¹⁶³

All slags förvanskning av dokumentets form föreslås bli otillåten. ”Detta innebär t.ex. att pliktexemplar av tryckta böcker inte får bindas om eftersom exemplaret då inte längre i format, sidomfång med mera återspeglar hur exemplaret såg ut när det tillgängliggjordes för allmänheten”.¹⁶⁴

Kungliga biblioteket och Lunds universitet föreslås kunna besluta var för sig om hur pliktmaterialet ska tillhandahållas, och situationer med material som förkommer eller skadas i lånehantering ska kunna leda till ett restriktivt tillhandahållande, något som naturligtvis skulle begränsa

den nationella tillgången. Utredningen förordar vidare att Kungliga biblioteket, men inte Lunds universitet, får tillgång till digitala förlagor för det samlade svenska trycket (monografier, tidskrifter, dagstidningar och vardagstryck). För Lunds del finns ett uttalat intresse av att vara mottagare också av den digitala förlagan då det dels skulle minska slitaget på de fysiska exemplaren, dels minimera antalet fysiska boktransporter. Likaså menar man att samlingarnas samtidsrelevans och forskningsbarhet skulle reduceras avsevärt utan tillgång till det digitala materialet.¹⁶⁵

Sammanfattningsvis: det tryckta pliktmaterialet ska enligt utredarens förslag minska från sju levererade exemplar till två, varav ett inte får lämna Kungliga biblioteket. Vad gäller digitalt material är tillgången även

fortsättningsvis starkt begränsad. Tillgång via avtalslicenser framhålls som enda möjligheten för forskare och andra användare. För forskning och ur demokratisynvinkel är fri tillgång till både tryckt och digitalt pliktmaterial en central fråga.¹⁶⁶ Att försvåra tillgången till det svenska trycket går på tvärs mot ambitionen att skapa öppen tillgång till vetenskapliga resultat.

Avslutningsvis återvänder vi till frågan om orsaken till hettan och oförsonligheten i diskussionen om Lunds universitets ansvar för det nationella reservexemplaret och till skälen för de upprepade utredningarna. Förutom den primära frågan om finansiering har det också rört sig om skiljaktiga åsikter om vilket slags bibliotek Universitetsbiblioteket i Lund ska vara och vad biblioteket ska göra och ansvara för. Olika uppfattningar, eller inga uppfattningar alls, om vad ett kulturarv är, menar vi också har haft betydelse för hätskheten i debatten.

BEREDD TILL BÅDADERA

Ambitionen att spara och värna om allt svenskt tryck är i grunden ett nationalistiskt projekt. Det syftar till att bevara nationens historia och kultur i bred mening, och det formar landets identitet. Finns det en framtid för det fysiska svenska national- respektive reservexemplaret i den nya sköna värld som är digital?

[...] där alla texter kan kallas fram, samlas och läsas på skärm. I det fjärrkommunikationens universum som data- och teletekniken möjliggör är texterna inte längre fångna i sin ursprungliga materialitet. Skilda från de föremål där vi är vana att möta dem kan de överföras utan att platsen för deras bevarande och platsen för deras läsande nödvändigtvis behöver vara densamma.¹⁶⁷

Men "forms effect meaning" lär oss bokhistorikern Donald McKenzie, och att bortse från eller vara okunnig om dokumentets fysiska form leder till en ofullständig förståelse av textens betydelse och funktion.

[...] den lärdomen bör man inte glömma bort; den varnar oss för den illusion som innebär att man med orätt reducerar alla texter enbart till deras semantiska innehåll. När ”en och samma” text går över från *codex* till skärm är den faktiskt inte längre densamma, och det beror på att de nya formella arrangemang varigenom de visas för läsaren modifierar villkoren för textens reception och förståelse.¹⁶⁸

Så svaret är inte antingen fysiskt eller digitalt utan både ock! Lunds universitet bör vara *paratus ad utrumque*.

5

Biblioteken i rymden

Vi tror att det är av stor vikt att ändra denna mentala bild av nätverket [med Universitetsbiblioteket som centralbibliotek]. UB1/UB2 bör betraktas inte som en dubbelstjärna, men som likvärdiga planeter med de övriga i systemet. Det är inget ovanligt att det finns planeter av olika storlekar i ett sådant system, och de viktiga linjerna ska dras *mellan* planeterna, små som stora, och understryka vikten av samarbete och Kooperation i systemet. I stället för en stjärna i centrum ska vi finna användarna själva, som till stor del har varit frånvarande i det gamla systemet. Det är också användarna som ska vara den drivande kraften i detta nya system.

Vi vill också tillföra en ny kraft i rymden. I en kontinuerlig bana omkring hela planetsystemet svävar en kraftfull och avancerad rymdstation. Den betjänar hela nätverket, och bidrar till att förstärka och förfinas länkarna mellan de olika enheterna.¹⁶⁹

Terje Höiseth & Richard Heseltine i "Utvärdering av biblioteksverksamheten vid Lunds universitet"

EN SNABB UTREDNING

Rektor Boel Flodgren utsåg i mitten av april 1999 Terje Höiseth vid Luleå tekniska universitet och Richard Heseltine vid University of Hull att leda utvärderingen av "informationsförsörjningen och dess organisering vid Lunds universitet".¹⁷⁰ Här kom alltså Richard Heseltine ännu en gång till Lund. Senast hade varit i samband med beslutet om FINN-nätverket. Han var därmed väl insatt i universitetets förhållanden när han nu fick detta mer omfattande uppdrag. Till utvärderingen knöts även en referensgrupp under ledning av biblioteksnämndens ordförande Lennart Thörnqvist.¹⁷¹

Till beslutet om utvärderingen fogades en bakgrundsbeskrivning:

I avsikt att möta de förändrade behoven av formerna för informationsförsörjning och anpassa biblioteken till universitetets decentraliserade organisation fattade universitetsstyrelsen 1994 beslut om ett universitetsomfattande biblioteksnätverk inom Lunds universitet. Inte minst med sikte på studenternas informationsförsörjningsbehov har ett kvalitetsutvecklingsarbete bedrivits, som regleras genom avtal mellan biblioteksnämnd och flertalet fakulteter. Vidare drivs inom biblioteksnätverket utvecklingen i riktning mot att slå samman de mindre av universitetets ca 150 fackbibliotek till större enheter och samtidigt att knyta den centrala UB-verksamheten närmare till fakulteternas särskilda informationsbehov. Genom införande av decentraliserade finansieringsformer, differentierad service och ett utvecklat datorstöd för litteratur- och informationsanvändningen har universitetsbibliotekets verksamhet under 1990-talet användaranpassats och effektiviteten höjts. Universitetsbiblioteket har dessutom tilldelats en särskild roll i utvecklingen av IT-stödet för övriga bibliotek i nätverket. Biblioteksverksamhetens uppgifter och medverkan i universitetets IT-utveckling har nyligen fastställts av universitetsstyrelsen i LUs IT-plan.¹⁷²

Själva uppdraget till de två experterna var kortfattat:

I syfte att tydliggöra strategierna för såväl fakulteternas långsiktiga utvecklingsarbete vad avser informationsförsörjningen som för universitetets samlade åtaganden skall hela Lunds universitets biblioteksverksamhet utvärderas. Förutom att pröva ändamålsenligheten i nätverkets mål, organisation, finansiering och styrsystem skall utvärderingen identifiera styrkepunkter och svagheter i nuvarande biblioteksverksamhet och ge förslag till åtgärder som kan leda till en effektivare och mera behovsanpassad informationsförsörjning. Utvärderingen bör ta sin utgångspunkt i erfarenheterna av nätverket FINN och i en analys av fakulteternas behov av informations- och litteraturtjänster.

I utvärderingen skall särskilt analyseras universitetsbiblioteksfunktionens framtida roll och uppgifter och hur den skall finansieras. Häri ingår bl a omfattningen av UBs fortsatta service mot fakulteterna vad avser informationstjänster och litteraturservice, åtaganden vad rör studieplatser och service mot studenterna, behovet av särskilda expert-

funktioner för hela nätverket, behovet av gemensamma åtaganden som nationalbiblioteksfunktionen och handskriftsverksamheten samt frågor kring hanteringen av samlingar och depåer. Alternativa finansieringsmodeller bör diskuteras och konsekvensbeskrivas.¹⁷³

Höiseth och Heseltine påbörjade omedelbart sitt arbete och redan 30 juli, alltså efter bara drygt tre månader, var rapporten klar och överlämnades till rektor Boel Flodgren den 2 augusti. Till skillnad från processen för den första nätverksorganisationen, där det gick drygt fyra år från att arbetsgruppen, under ledning av Göran Gellerstam, fick sitt uppdrag till dess att beslutet fattades, gick det nu fort. Den 26 augusti 1999 skickades utvärderingen på remiss och efter mindre än tio månader fattade universitetsstyrelsen beslut 28 februari 2000 om en ny organisation, biblioteks-nätverket Lunds universitets bibliotek (LUB).¹⁷⁴

Höiseths och Heseltines rekommendationer

Rapporten bygger på intervjuer med företrädare för fakulteterna, främst dekaner, samt med studenter och bibliotekspersonal. Höiseth och Heseltine hade även besökt Universitetsbiblioteket och ett antal fakultets- och institutionsbibliotek samt tagit del av diverse dokument som beskriver och sammanfattar verksamheten. I rapporten utgår de från tre frågor:

- Vilka förbättringar kan vi se i biblioteksservicen under de fem senaste åren?
- Vilka problem finns fortfarande, och har nya tillkommit?
- Vad är orsaken till den spänning som finns mellan fakulteterna och den centrala biblioteksorganisationen?

Framför allt den sista frågan väcker nyfikenhet, och möjligen var det just ett försök att lösa upp denna spänning som ligger till grund för det organisationsförslag som slutligen lades fram.

I rapporten ges en nulägesbeskrivning där det inledningsvis slås fast att det utan tvekan skett förbättringar under de senaste fem åren vad

gäller biblioteksservicen. Synligheten för universitetets samlingar har ökat genom att 35 institutionsbibliotek nu katalogiserar sitt material i bibliotekskatalogen LOLITA och tillgängligheten till de tidigare mer slutna institutionsbiblioteken har blivit bättre. En viss kritik anas dock i beskrivningen av de överenskommelser som tecknats mellan biblioteksnämnden och fakulteterna, där Höiseth och Heseltine reagerar på att dessa i ”större utsträckning specificerar de centrala biblioteksfunktionernas skyldigheter än sätter standard för institutionsbibliotekens service-nivå”. Kritik anas även i påpekandet att det verkar accepterat att fortsatt ha kvar mycket små enheter.

Den stora ökningen av e-media uppmärksammas, och det poängteras att någon form av central hantering krävs för att dessa ska bli tillgängliga för hela Lunds universitet. De ger också exempel på försämringar i biblioteksservicen och pekar då främst på UB1 och UB2, där betydande personalminskningar nu genomförts, öppettiderna kortats, hämtning från magasin sker mer sällan och fjärrlån kan dröja upp till tre veckor. Vidare uppmärksammas att de centrala enheterna inte längre har timanställda studenter för enklare arbetsuppgifter, som nu i stället utförs av kvalificerad personal. Personalminskningarna har också inneburit att många yngre, nyutbildade medarbetare tvingats lämna organisationen, vilket kan få konsekvenser för bibliotekens utvecklingsmöjligheter.

Utvecklingsavdelningen NetLab, som vi tidigare lärt känna som en av spjutspetsarna inom verksamheten, kritiseras av Höiseth och Heseltine för att ha gått från att vara nationellt ledande och internationellt respekterad till att ha reducerats till ”en konsultbyrå för externa uppdrag och projekt” och därmed tappat i betydelse som innovatör och pådrivande aktör i den interna utvecklingen. Nyttan för den egna verksamheten ifrågasätts och utredarna menar att det kanske till och med är så att delar av NetLab borde privatiseras.

Under rubriken ”Spänningar i nätverket” beskriver Höiseth och Heseltine att de i samtal med fakulteterna inte upptäckt någon opposition mot biblioteksnätverket som sådant och att det finns starkt stöd för ytterligare decentralisering. UB1 och UB2 blir i detta sammanhang starkt ifrågasatta och flera fakulteter hade dragit in på sina anslag till de båda biblioteken.

Ett antal fakulteter, till exempel den medicinska, planerar för helt nya bibliotek. De allmänna ekonomiska neddragningarna på lärosätena under 1990-talet bildade också bakgrund till detta och benägenheten att avsätta medel till centrala verksamheter hade minskat generellt. Vid Lunds universitet hade detta lett till tron att fakulteterna skulle kunna leverera billigare och effektivare bibliotekstjänster än de centrala enheterna. Höiseth och Heseltine är inte helt övertygade om att så är fallet även om de pekar på bibliotekstjänster som med fördel kan utföras lokalt. Vidare menar de att spänningarna mellan fakulteterna och Universitetsbiblioteket inte enbart har ekonomiska orsaker utan snarare beror på bristen på klarhet vad gäller såväl ansvar för administration och utveckling av nätverket som UB1:s och UB2:s roller. Om man ”inom universitetet kan komma till enighet på dessa punkter, tror vi att man har kommit långt på vägen med att skapa en effektiv biblioteksorganisation vid Lunds universitet”.

Höiseth och Heseltine funderar vidare över fakultets- och institutionsbibliotekens roller. De ger uttryck för tanken att om ”Lunds universitet var relativt nygrundat, vore det osannolikt att dagens modell för informationsförsörjning skulle existera”. Man lever med det historiska arvet och universitetets många, små och geografiskt spridda institutionsbibliotek. De argumenterar i stället för fakultetsbibliotek eller bibliotek som betjänar flera institutioner, det vill säga större enheter med tillräcklig finansiering och kompetent personal. De slår fast att fakultetsbiblioteken ska vara öppna minst 40 timmar i veckan under terminstid för alla användare oavsett fakultetstillhörighet samt att de ska registrera sina samlingar i bibliotekskatalogen LOLITA och den nationella bibliotekskatalogen LIBRIS. Vidare ska det finnas katalogiseringskompetens på varje bibliotek och biblioteken ska även hantera sina egna lån inklusive fjärrlån. Vad gäller just fjärrlån har utredarna dock olika uppfattningar. Heseltine förordar att UB1 och UB2 koordinerar dessa medan Höiseth vill se en utveckling där fjärrlånen kan nå slutanvändarna direkt, vilket för övrigt var en fråga som diskuterades vid tidpunkten för utredningen då möjligheterna med nya LIBRIS fjärrlån var aktuella. Kvalificerad informationstjänst, undervisning i informationssökning, studieplatser

och datorarbetsplatser listas därutöver av utredarna som exempel på vad som bör finnas på ett fakultetsbibliotek med full service.

Efter diskussionen om hur fakultets- och institutionsgruppsbiblioteken ska definieras övergår Höiseth och Heseltine till UB1 och UB2. Här görs en distinktion mellan å ena sidan deras del i nätverket som enskilda bibliotek och å andra sidan deras ansvar för ledning och administration av nätverket. Det är just sammanblandningen av dessa två roller som lett till oklarheter och spänningar, menar utredarna. Inledningsvis slås fast att UB1 och UB2 är tunga institutioner med en delvis lång historisk tradition och att de därmed fått en särställning i universitetets biblioteksorganisation. Vidare skriver de att i ett "nätverk som ska bygga på likvärdighet och frivillighet har detta medfört obalans". För att beskriva sin syn på hur UB1 och UB2 fungerar i det nuvarande nätverket använder de metaforen "dubbelstjärna":

I en bild kan vi säga att UB1 och UB2 har blivit något slags dubbelstjärna som de övriga fakultets- och institutionsbiblioteken som planeter har svävat omkring. Med sin starka gravitationskraft har UB1/UB2 dragit till sig de övriga planeterna, inte utan ett visst motstånd. Efterhand som centrum blir svagare, kommer vissa planeter att lämna sin bana och hitta egna vägar i universum (eller universitetet).

Med detta sagt övergår de till ett resonemang om att UB1 och UB2 i framtiden bör vara likvärdiga planeter i systemet eftersom det inte alls är ovanligt att det finns planeter av olika storlek. Höiseth och Heseltine understryker vikten av samarbete mellan de olika planeterna. Användarna ska nu, till skillnad från i det tidigare systemet, "vara den drivande kraften i detta nya system". Detta kan förefalla något orättvist eftersom både UB1 och UB2 organiserats om vid ett flertal tillfällen för att kunna svara bättre mot just användarnas behov. Möjligen förförda av sin egen Star Wars-metafor skickar Höiseth och Heseltine sedan upp en enhet som får namnet nätstationen i en kontinuerlig bana runt planeterna för att stärka banden mellan dem: läs samordning och administration. Därefter återgår resonemanget till UB1 och UB2 som i kraft av sina omfattande samlingar har ett stort värde inte minst som förvaltare av ett

nationellt kulturarv. Även Universitetsbibliotekets ansvar för det nationella reservexemplaret uppmärksammas. Man kan notera att utredarna här gör åtskillnad mellan de kulturarvssamlingar som byggts upp genom århundradena och det svenska trycket. Det lagstadgade ansvaret för reservexemplaret innebär kostnader både för bevarande och för lånehantering, menar de. I rapporten talas det återigen om svårigheten att på ett tillförlitligt sätt fastställa universitetets merkostnad för detta. Utredarna rekommenderar att uppdraget med reservexemplaret ska ses över. Sverige har *ett* nationalbibliotek, Kungliga biblioteket, och det räcker. Resonemanget förs bland annat med hänvisning till den ordning som finns i Norge, där man nyligen separerat universitetsbiblioteket i Oslo från nationalbiblioteksuppdraget och inrättat ett separat nationalbibliotek. I linje med förslaget att Universitetsbiblioteket i Lund ska lösas från ansvaret för reservexemplaret menar Höiseth och Heseltine att exemplaren av det svenska trycket med fördel kan spridas till relevanta bibliotek inom nätverket.

Utredarna påpekar att det råder stora skillnader mellan de olika fakulteterna med avseende på hur långt de kommit i uppbyggnaden av de egna biblioteken. De förutspår att UB1 och UB2 under lång tid framöver kommer att fungera som fakultetsbibliotek för några av fakulteterna och att Universitetsbiblioteket även kommer att ta hand om det äldre trycket inom alla discipliner. De menar att behovet av tillgång till äldre material även inom medicin, teknik och naturvetenskap är undervärderat, "något som statistik från lån/fjärrlån klart visar".

Beskrivningen av rollerna för UB1 och UB2 är motsägelsefull. De ska vara fakultetsbibliotek till dess att fakulteterna byggt upp sina egna bibliotek, de ska vara traditionella kulturarvsbibliotek i kraft av sina gamla samlingar, och inte minst ska de vara studenternas bibliotek. Utredarna förordar att UB1 och UB2 får en kraftig upprustning och omformas till moderna "Learning Resource Centres", vilket kommer att "öka universitetets potential i den ökande konkurrensen om framtidens studenter".

Nätstationen

Höiseth och Heseltine menar att FINN-nätverket hade försvagats genom att en decentralisering genomförts utan kraftfull ledning och styrning. Detta vill de nu råda bot på genom att inrätta nätstationen. De är tydliga med att denna enhet ska vara organisatoriskt åtskild från UB1 och UB2. Förslaget innebär att nätstationen ska hantera avtal om servicenivå och tjänster inom nätverket, arbeta med nätverkets policy för samlingsbyggandet, förhandla med leverantörer av tryckt och elektroniskt material och ansvara för det elektroniska bibliotekets uppbyggnad. Den ska också ansvara för drift och utveckling av bibliotekssystemet LOLITA, ge support till biblioteken i nätverket, samarbeta med fakultetsbiblioteken om undervisning i informationssökning, planera kompetensutveckling för all personal samt representera biblioteken vid Lunds universitet nationellt och internationellt. Under förutsättning att utvecklingsavdelningen NetLab blir kvar ska den tillhöra nätstationen och bedriva utveckling av det elektroniska biblioteket. Resonemanget om nätstationens uppdrag avslutas med en uppmaning att det är viktigt att "man från början betraktar alla biblioteken i nätverket som 'ägare' till denna enhet". Tanken om ett gemensamt "ägende" letar sig in i organisationens minne och kommer att ta ett konfliktfyllt uttryck 15 år senare.

Ett nytt ledningsorgan

Höiseth och Heseltine ägnar ett avsnitt i sin rapport åt biblioteksnämndens roll och beskriver den som oklar. Den ska fungera som styrelse för UB1 och UB2 samtidigt som den inte har samma uppdrag för de övriga nätverksbiblioteken och därmed inte den tyngd som behövs för att föra nätverket framåt på ett avgörande sätt. Utredarna föreslår att det inrättas en "ny nämnd eller styrelse med tydligt mandat att driva på och övervaka utvecklingen av biblioteksnätverket som helhet". Vidare föreslås inrättandet av egna nämnder både för fakultetsbiblioteken och för UB1 och UB2 och att alla dessa enheter ska rapportera till det nya ledningsorganet för nätverket. Denna övergripande nämnd eller styrelse ska även leda nätstationen. Förslaget innebär att biblioteksnämnderna för respektive

bibliotek ligger under och rapporterar till en överordnad biblioteksstyrelse. Man föreslår alltså, förvånande nog, tillskapandet av en parallell ledningsstruktur bortom den vanliga linjeorganisationen, enbart för biblioteken. En del frågor kring ledning och styrning lämnar utredarna dessutom över till universitetsledningen att lösa. Det gäller inte minst frågan om vem de framtida cheferna för UB1 och UB2 ska rapportera till.

Finansiering

Utredarna pekar på problemen med att få stabilitet och förutsägbarhet i ekonomin när det kan svänga ganska dramatiskt mellan olika verksamhetsår. Finansieringen av gemensamma delar kan i nedgångstider få stryka på foten. Några av dekanerna tyckte att de fick betala dubbelt när fakultetens egen biblioteksverksamhet skulle finansieras parallellt med de gemensamma enheternas. Viss oro uttrycks även för att man ännu inte sett någon ekonomisk vinst med den decentraliserade organisationen eftersom det fortsatt fanns en hel del små institutionsbibliotek som var kostnadskrävande.

Det är utredarnas övertygelse att en mer tydligt definierad verksamhet skulle underlätta diskussionen om finansieringen och ge en bättre bild av vad man får för pengarna. Samtidigt måste det få kosta att upprätthålla och vidareutveckla nätverket för hela universitetet, annars riskerar det att falla sönder. "Satsningen på en egen enhet som administrerar och leder utvecklingen av nätverket är absolut nödvändig, och den måste finansieras."

Den minst kontroversiella delen i finansieringen är fakulteternas egna bibliotek som ska bekostas fullt ut av respektive fakultet. Vad gäller nätstationen föreslås att den antingen kan finansieras centralt eller av fakulteterna utifrån vissa nyckeltal. Det senare förordas av utredarna i syfte att därmed stärka känslan av "ägande".

Den fortsatta finansieringen av UB1 och UB2 är mer komplex. Använder fakulteterna UB1 och UB2 i väntan på att den egna biblioteksverksamheten byggs upp betalar naturligtvis fakulteterna för denna del. Nationalbiblioteksfunktionen, det vill säga reservexemplaret av det

svenska trycket, bör finansieras centralt så länge den finns kvar i sin nuvarande form. Behovet av finansiering minskar dock om man flyttar ut delar av det svenska trycket till nätverksbiblioteken och även gör katalogiseringen där. Förslaget att göra UB1 och UB2 till avancerade studiecentrum ”bör ses som en mycket viktig strategisk satsning för Lunds universitet och bör finansieras centralt”. Avslutningsvis ”bör det vara möjligt att köpa och sälja tjänster inom nätverket för att på ett effektivt sätt utnyttja varandras starka sidor”.

SAMMANFATTNING AV FÖRSLAGET

Höiseth och Heseltine är väl medvetna om att deras förslag får långtgående konsekvenser för flera enheter inom verksamheten. De uppmärksammar speciellt att det måste finnas en medvetenhet om att fokus flyttas från de enskilda enheterna till nätverket som helhet, som de menar utgör grunden för en modern och effektiv organisation. Vidare menar de att det kommer att ta tid innan alla delar är på plats. Det måste finnas lämpliga lokaler på fakulteterna, förändringar av lokalerna på UB1 och UB2 måste ske, och inte minst kommer den föreslagna förändringen av nationalbiblioteksfunktionen att ta tid. Det kommer att krävas övergångslösningar men universitetet måste vara tydligt med i vilken riktning man vill gå. De påpekar också att fakulteterna har ett stort ansvar för processen.

Vi avslutar redogörelsen för utredarnas förslag med deras rekommendationer:

- Utvecklingen av nätverket FINN har haft stor positiv betydelse för informationsförsörjningen vid Lunds universitet. Arbetet med nätverket måste fortsätta och ytterligare förstärkas.
- Den dagliga biblioteksservicen bör utföras av bibliotek på fakultetsnivå, som det juridiska biblioteket eller det social-beteendevetenskapliga. Dessa enheter får inte bli för små.
- Alla dessa bibliotek ska tillsammans med UB1 och UB2 utgöra ett starkt sammanhållet nätverk som ska leverera bibliotekstjänster till studenter och anställda vid hela Lunds universitet.

- UB1 och UB2 är viktiga, men likvärdiga deltagare i nätverket.
- En ny enhet, populärt kallad Nätstationen, inrättas för att administrera och leda arbetet med utvecklingen av nätverket. Nätstationen ska även leverera vissa specifika tjänster till hela nätverket.
- Universitetet bör inrätta en ny biblioteksnämnd med särskilt ansvar för att leda arbetet med utvecklingen av nätverket.
- Dagens tjänst som överbibliotekarie bör ersättas med en ny tjänst som chef för Nätstationen och med ansvar för utvecklingen av hela nätverket.
- Universitetet bör diskutera det reella behovet av att ha en gemensam ledning av UB1 och UB2.
- UB1 och UB2 byggs om till moderna studiecentra med betydande inslag av IT-resurser. Studenterna har idag inte en tillräckligt bra studiemiljö vid Lunds universitet.
- Universitetet bör ta initiativ till att få lagen om det nationella reserv-exemplaret ändrad. Under alla förhållanden bör det svenska trycket distribueras ut till fakultetsbiblioteken.

I en av de sista meningarna i rapporten återkommer kritik stödd på erfarenheter från FINN-nätverket. ”Ska detta lyckas måste hela universitetet stå bakom tanken på ett starkt och sammanhållet nätverk, samtidigt som långa traditioner och prestige inte får stå i vägen för progression och modernt nätverkstänkande.”

RAPPORTEN GÅR PÅ REMISS

När Höiseths och Heseltines rapport gick på remiss i slutet av augusti 1999 åtföljdes den av en promemoria från rektorsämbetets kansli där remissorganen ombads att ta ställning till ett antal förslag som delvis förtydligade, delvis skilde sig från utredarnas.¹⁷⁵ Först gällde det namnfrågan där det föreslås att namnen ”Lunds universitetsbibliotek” och ”Universitetsbiblioteket” övergår till att beteckna samtliga bibliotek vid Lunds universitet. De tre avdelningarna UB1, UB2 och UB-Gemensamt slås samman till en enhet under namnet Tegnérbiblioteket med central

finansiering. I den mån fakulteter fortsatt beställer tjänster från Tegnérbiblioteket finansieras dessa av respektive fakultet. Vidare ska verksamheten så snart det är möjligt samlas på Helgonabacken. Underförstått innebar detta att UB2 läggs ner, vilket även uppmärksammades under rubriken "Framtiden för UB2 är oviss" i *Lunds universitet meddelar*.¹⁷⁶ Biblioteksnämnden föreslås upphöra och ersättas av en biblioteksstyrelse med ett tydligt mandat och med övergripande beslutsfunktioner för hela biblioteksnätverket, samt med ett tydligt fokus på studenternas behov. Vidare konkretiseras universitetsbibliotekariens roll som chef för den centrala ledningen av nätverket. Han eller hon ska också ha det övergripande ansvaret för biblioteken vid Lunds universitet. Fakultets-, institutions- och institutionsgruppsbiblioteken ska utvecklas vidare enligt rapportens förslag men för "vissa krävs härför ett forcerat tempo". Det ska etableras studiecentra i anslutning till biblioteken, och mål och resultat ska redovisas till styrelsen för nätverket samt, om det finns anledning till detta, vidare till universitetsstyrelsen. Avslutningsvis uppmanas fakulteterna att inrätta biblioteksnämnder och det finns även en skrivning om hur de enskilda biblioteken ska betecknas (till exempel Lunds universitet, Ekologibiblioteket). Detta förstärker intrycket av att biblioteksnätverket byggs upp som en parallell organisation bortom fakulteternas vanliga styrsystem.

Remissen gick denna gång ut betydligt bredare än när rapporten från arbetsgruppen under ledning av Göran Gellerstam sändes ut i början av 1990-talet. Fakultetsstyrelserna och biblioteksnämnden, liksom ett stort antal aktörer inom och utom Lunds universitet samt Kungliga biblioteket bereds möjlighet att yttra sig. Andra, som till exempel samverkanspartner inom Öresundsregionen, får möjlighet att lämna synpunkter. Nästan 50 remissvar och synpunkter hade inkommit vid remisstidens slut i början av oktober 1999, och dessutom hade 1 347 förtryckta kort med protester mot en eventuell nedläggning av UB2 strömmat in.

Samhällsvetenskapliga fakulteten
– i allt väsentligt inga problem

Vid tiden för remissvaren tillhörde Ekonomihögskolan fortfarande Samhällsvetenskapliga fakulteten och fakultetens svar är, liksom vid remissen i början av 1990-talet, ganska kortfattat. Fakultetens institutioner har, med något undantag, redan sammanslagna, större biblioteksenheter som uppfyller kraven på professionell personal och generösa öppettider och man ser därför inga problem med att bifalla förslaget till ny nätverksorganisation. Man ställer sig också i allt väsentligt bakom förslagen i den promemoria som medföljde remissen och godtar att Lunds universitetsbibliotek blir samlingsnamn för all biblioteksverksamhet.¹⁷⁷ Även fakultetens två stora biblioteksenheter, Ekonomiska biblioteket och Social- och beteendevetenskapliga biblioteket, inkommer med remissvar. Biblioteksnämnden för Ekonomiska biblioteket menar att det är angeläget med en förstärkning av IT-kompetensen inom det nya nätverket och att fjärrlåneservicen förbättras. Nämnden välkomnar att Höiseth och Heseltine tydligt slår fast att det är användarnas behov som ska styra verksamheten och ställer sig avslutningsvis positiv till att kvalificerade fakultetsbibliotek tar över ansvaret för det nationella reserv-exemplaret.¹⁷⁸

I svaret från Social- och beteendevetenskapliga biblioteket lyfts närheten till användarna fram som det viktigaste skälet till en fortsatt decentraliserad biblioteksorganisation. Vidare efterlyser man en större tydlighet vad gäller olika roller och uppdrag inom biblioteksorganisationen. "Ambivalens och oklarhet är de ord som bäst karaktäriserar dagens situation. En tydlig rollfördelning i linje med utredarnas förslag är nödvändig." I remissvaret listas fem punkter som är viktiga för den fortsatta utvecklingen: 1) att resurser och ansvar för tryckt litteratur förs över till respektive fakultets- eller institutionsbibliotek, 2) att resurser omfördelas så att all katalogisering sker på respektive fakultets- eller institutionsbibliotek, 3) att fjärrlåneverksamheten ses över och effektiviseras, 4) att det svenska trycket förs över till respektive fakultets- eller institutionsbibliotek oavsett om nationalbiblioteksuppdraget finns kvar eller ej, 5) att resurser fördelas på ett sådant sätt att utbildning i informa-

tionskompetens kan genomföras på fakultets- eller institutionsbiblioteken. Det poängteras att ansvaret för det gemensamma elektroniska biblioteket måste ligga på en central enhet.¹⁷⁹

Juridiska fakulteten – inte bara studenter

Eftersom Juridiska biblioteket framhållits som ett gott exempel av Höiseth och Heseltine inleds fakultetens remissvar med en maning till försiktighet när det gäller att överföra juristernas erfarenheter till andra områden: ”Juridiska fakultetens modell förefaller kunna uppfylla juristernas krav, men fakultetsstyrelsen kan inte uttala sig huruvida det skulle kunna vara möjligt att överföra modellen till andra fakulteter.” Efter denna inledning övergår man till att kommentera den uttalade målsättningen att fokusera på studenternas behov, som betraktas som angelägna. Man menar dock att lärare, forskare och även juristvärlden, massmedia och många enskilda personer i södra Sverige också är viktiga användargrupper, inte minst på grund av att det Europarättsliga dokumentationscentrum som finns vid fakulteten ska vara tillgängligt för alla.

Juridiska fakulteten ställer sig i stort sett positiv till förslagen i rapporten men ifrågasätter rektorsämbetets förslag om namnform för biblioteken där bibliotekets namn skrivs direkt under Lunds universitet: ”Meningen torde inte vara att biblioteksnämnder och bibliotek skall ges en ställning direkt under universitetsstyrelsen och *vid sidan om* befintliga organisationer med fakultets-, områdes- och institutionsstyrelser som ledningsorgan.” Avslutningsvis yttrar sig fakulteten gillande om läsplatser, vars antal har ökat kraftigt i de nya lokalerna på Lilla Gråbrödersgatan, och även om uppmaningen att katalogisera i Libris, något som fakulteten delvis redan gör, förutom att ha poster enbart i LOLITA. Dessa hade man gärna konverterat om inte priset varit så högt, mellan 200 000 och 300 000 kronor enligt den prisuppgift man fått.¹⁸⁰

Området för humaniora och teologi
– allvarliga invändningar

Områdets remissvar innehåller yttranden från områdets biblioteksnämnd och teologiska fakultetsrådet samt en skrivelse undertecknad av 35 forskare, lärare och forskarstuderande. Även humanistkåren och humanistiska doktorandkåren har inkommit med synpunkter som vidarebefordrats genom områdesstyrelsen. Styrelsen inleder sitt svar med att slå fast att den ”nuvarande situationen är kort sagt ohållbar”. Här syftar man på FINN-nätverket. Man välkomnar därför utredningen men har allvarliga invändningar och menar att det finns många kvarstående frågetecken, varför man inte på ett ansvarsfullt sätt anser sig kunna ta ställning till förslaget. Det gäller framför allt relationen mellan Universitetsbiblioteket och fakultetsbiblioteken, fakultetsbiblioteken som hinder för fakultetsöverskridande verksamhet, forskningens och forskarutbildningens behov, finansieringen av biblioteksverksamheten på olika nivåer samt nationalbiblioteksfunktionen och olika alternativ till denna. Styrelsen saknar även alternativa lösningar och jämförelser med andra bibliotek och anför avslutningsvis synpunkter på tidsramen för genomförandet av förslaget.

Områdets biblioteksnämnd kommenterar utredarnas förslag att slå samman mindre bibliotek till mer kraftfulla enheter. Den uppmärksammar att en sådan sammanslagning redan är på gång vad gäller det språkvetenskapliga området genom planeringen av det kommande Språk- och litteraturcentrum, där biblioteket är tänkt bli en del av UB1. Huvudargumentet är att kontinuerlig tillgång till kompetens därmed garanteras. För de historisk-filosofiska institutionerna finns inga planer på centrumbildning och därmed kvarstår behovet att ha institutionernas bibliotek i nära anslutning till verksamheten. Nämnden menar därför att ”det nuvarande systemet med tämligen stora institutionsbibliotek och ett UB1 som delvis fullgör fakultetsbiblioteksfunktionerna för dessa institutioner kommer att finnas kvar inom överskådlig tid”.

Lokalfrågan för UB1, UB2 och UB-Gemensamt uppmärksammas speciellt, och här menar nämnden att det inte är rimligt att tro att all verksamhet skulle kunna få plats på Helgonabacken. En ökad depåläggning för att göra plats för samtliga verksamheter skulle dessutom försämra

tillgången till materialet. Nämnden poängterar att det, oavsett hur den framtida organisationen kommer att se ut, blir viktigt att beslutskompetensen och ansvaret för varje del blir klart definierade. Avslutningsvis framförs åter förhoppningen att Språk- och litteraturcentrum ska bli en del av UB1: "Biblioteksnämnden förutsätter att UB1:s ställning och organisation inte förändras på ett sådant sätt att en annan organisationsform för Språk- och litteraturbiblioteket blir nödvändig."

Teologiska fakultetsrådet tycker det går för fort och menar att tiden för att ta ställning till ett så genomgripande förslag som Höiseths och Heseltines är alltför knapp. Åter lyfts problematiken med lokalerna och man påpekar att hänsyn måste tas inte bara till studenterna utan även till att forskarna nyttjar UB1. Vad gäller fakultetens eget bibliotek menar man att det befinner sig i ett mellanläge där det inte kommer att bli så stort som på Språk- och litteraturcentrum och inte heller kan jämföras med institutionsbiblioteken på den historisk-filosofiska delen av området. Om verksamheten vid det teologiska biblioteket skulle utvecklas till ett fakultetsbibliotek enligt Höiseths och Heseltines förslag skulle det krävas omfattande resurser och betydligt större lokaler. Avslutningsvis undrar man hur nätstationen ska finansieras och framhåller även vikten av att nationalbiblioteksfunktionen behålls och finansieras centralt.¹⁸¹

Skrivelsen från de 35 forskarna, lärarna och forskarstuderandena är uppdelad i fyra punkter. För det första önskar undertecknarna svar på frågan om vilken konsekvensen för forskarna blir när förslaget så ensidigt fokuserar på studenternas behov. Den andra kommentaren rör utredarnas påstående att det inte är bra med för små bibliotek. Gruppen tillskriver dem okunskap om forskningens villkor och uppfattningen att biblioteken inte heller får bli för stora eftersom litteratur från andra vetenskapsområden i så fall skulle "störa". För det tredje menar forskar- och lärargruppen att det måste göras en grundlig utredning av UB1:s roll. Deras fjärde och sista punkt rör frågan om finansieringen av det nationella reservexemplaret. Höiseth och Heseltine säger i sin rapport att de inte har kunnat få fram de merkostnader som universitetet har för uppdraget. Detta nöjer sig gruppen inte med utan menar att Området för humanio-

ra och teologi ska kräva klarhet om och tydlig redovisning av de faktiska kostnaderna.

Yttrandena från humanistiska och teologiska doktorandråden efterlyser mer konkretion i utredarnas förslag, medan humanistkåren välkomnar att studenternas önskemål vad gäller studieplatser och undervisning i informationssökning lyfts fram i rapporten.¹⁸²

Konstnärliga området – styrning och finansiering oklar

Från Konstnärliga området menar man att utredningen inte givit något tillfredsställande svar vare sig på frågan om hur universitetets bibliotek ska styras inom den decentraliserade organisationen eller på frågan om hur biblioteken ska finansieras. Liksom Juridiska fakulteten finner de även förslaget till benämning av biblioteken anmärkningsvärt eftersom det inte följer gängse ordning vid Lunds universitet. Här återkommer kritiken av det parallella styrsystem som föreslås i rapporten. Vidare kritiserar förslaget att det ska skapas läsplatser i biblioteken eftersom man menar att dessa främst har en social funktion, och man ställer sig även tveksam till förslaget om undervisning i informationssökning eftersom denna i allmänhet är "impopulär" bland studenterna. I stället bör det vara i bibliotekets informationsdisk som studenterna får vägledning. Området värjer sig mot att eventuellt behöva bygga upp till exempel egen katalogiseringskunskap och menar att de hittills fått utmärkt hjälp av Universitetsbiblioteket.

Vad gäller förslaget om nätstationen är man emot en kostsam omorganisation och menar att Universitetsbiblioteket redan fungerar utmärkt vad gäller samordning och gemensamma system. Avslutningsvis slår området fast att "vi vill fortsätta att bestämma över ramarna för våra biblioteks verksamhet och bland annat ta de ekonomiska initiativ som motsvaras av de resurser vi har och våra speciella behov. Vi förklarar oss fullt nöjda med den centrala service som finns idag."¹⁸³

Medicinska fakulteten – under fakultetens kontroll

Medicinska fakultetens remissvar uppmärksammar inledningsvis Höiseths och Heseltines uppfattning att användarnas behov måste vara den drivande kraften i biblioteksverksamheten: ”För att nå fram till en biblioteks- och informationsorganisatorisk lösning som tillfredsställer detta krav är vi eniga med utredningsmännen om att nuvarande fokus på sammanhållna centralbibliotek (UB1 och UB2) måste upphöra.”

Planerna för tillskapande av medicinska fakultetsbibliotek i omedelbar närhet till sjukhusen i Lund och Malmö är långt framskridna, och det är viktigt att ”de informationsservicecentra som ska betjäna verksamheten vid medicinska fakulteten också står under fakultetens kontroll vad avser dimensionering och prioritering av uppgifter, och naturligtvis också med fullt finansiellt ansvar för den medicinska fakulteten”. Fakulteten skriver uttryckligen att det är lämpligt och nödvändigt att lämna UB2 för att bygga upp ett eget medicinskt centrum för informationsservicen så fysiskt nära forsknings- och utbildningsverksamheterna som möjligt.

Fakulteten välkomnar inrättandet av en nätstation för att betjäna nätverket enligt den modell som Höiseth och Heseltine förordar, det vill säga med fakultetsfinansiering. Vidare uppmärksammas att det måste finnas möjlighet till bredare samarbeten med aktörer inom Öresundsregionen och de hänvisar också till Medicon Valley Academy som nod i en annan form av nätverk.

Att inrätta kvalificerade studiecentra på UB1 och UB2 har Medicinska fakulteten ingenting emot, även om man inte tror att just deras studenter kommer att utnyttja dessa möjligheter i någon större utsträckning. Främst UB2 skulle kunna fungera som studiecentrum för teknologerna.

Medicinska fakulteten ställer sig bakom förslaget att Lunds universitet ska göra sig av med ansvaret för reservexemplaret och menar att det ”bör ankomma på KB att svara för både primär- och reservexemplaret av det svenska trycket”. Avslutningsvis kan fakulteten mycket väl föreställa sig ett Tegnérbibliotek enligt det skissade förslaget men är också noga med att påpeka att funktioner som skulle kunna föras ut till fakultetsbiblioteken i första hand tas om hand där.¹⁸⁴

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten
– en utveckling helt i linje med fakultetens önskemål

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten ställer sig bakom förslaget i dess huvuddrag som är helt i linje med den utveckling den önskar. Fakulteten kommenterar de punkter som rektorsämbetet bifogat rapporten. När det gäller namnfrågan instämmer man i förslaget att Lunds universitetsbibliotek ska beteckna nätverket. Förslaget om en ny styrelse med övergripande beslutsfunktioner måste ha stora befogenheter samt ha representanter från samtliga fakulteter. Dessa ska ha nära anknytning till ledningen på respektive fakultet för att få ett starkt mandat att företräda den egna verksamheten. Styrelsen för nätverket måste även få befogenhet att besluta i ekonomiska frågor.

Även om det läggs extra fokus på studenternas behov framöver kommer den förändrade biblioteksverksamheten i enlighet med förslaget även att innebära stora förändringar för forskarna. Här syftas i första hand på den elektroniska tillgången till information. Chefsfrågan kommenteras och Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten förordar titeln biblioteksdirektör för att markera att chefskapet för nätstationen innebär något annat än att vara överbibliotekarie.

Under en övergångsperiod kan UB1 och UB2 fungera som fakultetsbibliotek för vissa fakulteter. En sammanslagning av de två enheterna bör ske på sikt. Man avstår från att ha synpunkter på namnet Tegnérbiblioteket för det framtida biblioteket på Helgonabacken, men uppmärksammar att det är viktigt att UB1 och UB2 får en egen nämnd eller styrelse med motiveringen att de inte ska ha någon särställning i nätverket. Fakultetsstyrelsen understryker vikten av att bli av med nationalbiblioteksfunktionen om inte Lunds universitet får full kostnadstäckning från staten.

Vad gäller övrig finansiering för UB1 och UB2 bör den så långt som möjligt ske genom att fakulteterna betalar för den service de beställer. I de fall detta inte är möjligt, det vill säga om en verksamhet inte går att koppla till en viss fakultet, måste den i stället redovisas på ett sådant sätt att det går att förstå vad som har finansierats. Kostnaden för nätstationen ska delas mellan fakulteterna för att på så sätt bli allas ansvar.

Inom fakulteten planerar man för ett fakultetsbibliotek med fem avdelningar: biologi/ekologi, fysik/teoretisk fysik/astronomi, geovetenskap, kemi och matematik/datavetenskap. Flera av dessa bibliotek finns och för samtliga förbereds nya lokaler. För de bibliotek som är gemensamma med Lunds tekniska högskola måste avvecklingen av UB2 ske i takt med att fakulteternas egna bibliotek byggs upp.¹⁸⁵

*Lunds tekniska högskola (LTH)
– läsplatser för studenter inte Universitetsbibliotekets uppgift*

LTH har hittills haft som strategi att ha en kombination av ett stort centralbibliotek (UB2) och ett antal större och mindre hus- och institutionsbibliotek. Denna strategi är nu under omprövning eftersom tillgången till e-media har förändrat förutsättningarna för informationsförsörjningen. En utredning som ska titta på detta samt på en strategi för studenternas biblioteksservice tillsattes i april 1999.¹⁸⁶ Under hösten eller vintern kommer LTH därefter att ta ställning till hur fakultetens egen biblioteksverksamhet ska utformas, men redan nu kan man se att förslagen i Höiseths och Heseltines rapport, som innebär en förskjutning från centralbibliotek till fakultetsbibliotek, är i linje med de tankar som LTH har. Även förslaget om en nätstation uppskattas eftersom det då blir möjligt att sluta avtal mellan nätstationen och fakultetens bibliotek på ett sätt som är anpassat till olika behov och utvecklingsmöjligheter. LTH har inget emot att UB2 på sikt flyttar resterande verksamhet till Helgonabacken. Angående det nationella reservexemplaret vill man gärna få frågan omprövad.

Vad gäller förslaget att göra om UB1 och UB2 till kvalificerade studiecentra har LTH en radikalt annan uppfattning. Man menar att det inte är dessa biblioteks uppgift att tillhandahålla centrala grupprum, datorrum och läsplatser för studenterna utöver vad som behövs för att nyttja själva biblioteket. De lokaler som krävs för att tillmötesgå nya undervisningsformer ska i första hand finnas nära fakulteternas bibliotek. Man avstyrker därför kraftfullt att "Learning Resource Centres" inrättas och finansieras centralt.¹⁸⁷

Från arkitekturprogrammet vid LTH inkommer en separat skrivelse som fokuserar på namnfrågorna och pläderar för att formen UB bör behållas för biblioteket på Helgonabacken. Man menar också att nätstationen är ett olyckligt namn. I skrivelsen uppmärksammas även behovet av det befintliga husbiblioteket för arkitektur som är av största vikt för utbildningen och som med fördel kan nyttjas även av designämnet som ska inrymmas i det kommande Ingvar Kamprads Designcentrum som håller på att byggas i nära anslutning till det så kallade A-huset för arkitektur.¹⁸⁸

I mitten av februari 2000, det vill säga strax innan universitetsstyrelsen ska fatta beslut om den nya biblioteksorganisationen, inkommer LTH:s styrelse med en kompletterande skrivelse, där man uttrycker oro inför de befogenheter som lagts på biblioteksstyrelsen i det beslutsunderlag som universitetsstyrelsen ska ta ställning till och som LTH nu tagit del av. Bland annat finns en passus om att chefer för fakulteternas bibliotek ska tillsättas i samråd med universitetsbibliotekarien. Detta ser man som helt orimligt. Dessutom upprepas kritiken mot att det ska inrättas kvalificerade studiecentra på UB1 och UB2. LTH är däremot redo att ta sitt ansvar för de historiska samlingarna och tillstyrker skapandet av en kulturarvsfunktion under förutsättning att finansieringen är transparent.¹⁸⁹

Biblioteksnämnden – risk för bristande helhetssyn

Med hänsyn till det breda remissutskicket kommenterar biblioteksnämnden endast styr- och ledningsfunktionerna. Man instämmer i Höiseths och Heseltines uppfattning att en starkt decentraliserad organisation kan leda till bristande helhetssyn och att det därför krävs en förstärkning av nätverket. Samtidigt pekar nämnden på faran med en svag ledning:

Nämnden förutsätter därför att den nya styrelsen genom sin sammansättning och förankring i universitetets ledande organ på central- och fakultetsnivå samt studentkårerna får de redskap som krävs för att fullgöra sina ledningsuppgifter. Häri innefattas mandat att fatta beslut i policyfrågor som är bindande för biblioteksenheterna i nätverket och att substantiella ekonomiska resurser ställs till styrelsens förfogande.

Med denna tydligt uttryckta varning för att åter skapa en för svag ledning, uppmärksammas vikten av att universitetsbibliotekarien stärks i sin roll som chef för nätstationen och för den centrala ledningen av nätverket. Vidare ställer man sig positiv till nätstationens dubbla uppgift att utgöra såväl nätverkets ledning som att tillhandahålla tjänster. Här förespråkas, till skillnad från i vissa av fakulteternas remissvar, att finansieringen i första hand ska vara central. Förslaget att slå samman UB1, UB2 och UB-Gemensamt stöds liksom förslaget att denna sammanslagna enhet får en egen nämnd som inkommer med verksamhetsplaner och årsredovisningar till den centrala biblioteksstyrelsen. Detsamma ska gälla för fakultetsbiblioteken.¹⁹⁰

ÖVRIGA REMISSVAR

Från Universitetsbiblioteket inkommer remissvar från UB1, UB2 och UB-Gemensamt samt från IT-avdelningen med bifogade kommentarer från utvecklingsenheten NetLab och från Universitetsbibliotekets centrala kansli, som fungerade som administrativ resurs för både Universitetsbiblioteket och FINN. Även FINN-kansliet lämnar ett remissvar.

UB1 – nätstationen för långt från verksamheten

UB1 välkomnar i sitt remissvar utredarnas förslag främst vad gäller fortsättning av de senaste årens sammanslagningar av små institutionsbibliotek till större enheter. Man ser dock ingen nytta med Höiseths och Heseltines förslag att decentralisera Universitetsbiblioteket, det vill säga att föra över uppdrag till fakultetsbiblioteken och nätstationen: "En uppsplittring av kompetens och samlingar gagnar ej forskning och undervisning." I remissvaret framförs kritik mot att forskarnas behov inte uppmärksammas, trots att det ingick i utredarnas uppdrag, och mot att finansieringsfrågan är oklar. Avslutningsvis menar man att nätstationen är en "stor och onödigt komplicerad konstruktion som ligger för långt från verksamheten" och inte heller är ekonomiskt, kompetensmässigt eller organisatoriskt försvarbar.¹⁹¹

UB2 – viktigt att UB2 får finnas kvar

UB2 vill se en förstärkning av sin verksamhet. Det är viktigt att UB2 får finnas kvar som kompetenscentrum på norra universitetsområdet. Även om Medicinska och Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna bygger upp egna biblioteksverksamheter bör stödet till teknikområdet fortsätta. Det är viktigt att bevara den kompetens som finns i fråga om elektronisk informationsförsörjning. Även en fortsatt placering av reservexemplaret på UB2 försvaras. Tanken om en sammanslagning med UB1 och att all verksamhet på sikt skulle flyttas till Helgonabacken avvisas.¹⁹²

UB-Gemensamt – Öresundsregionens tyngsta resurs

Höiseth och Heseltine hade föreslagit att frågan om det nationella reservexemplaret skulle omprövas, och att Lund skulle få samma rätt att gallra som de övriga fem lärosätena. Remissvaret från UB-Gemensamt, som är skrivet av Göran Gellerstam, ägnar sin nio sidor långa text uteslutande åt frågan om det nationella reservexemplaret. Han talar här om svårigheten att förena ett nationellt ansvar med uppgiften att vara Lunds universitets organisation för informationsförsörjning. Lokala behov ställs mot nationella. Om fakulteterna, som inte längre verkar lägga vikt vid det svenska trycket, står fast vid detta synsätt i remissomgången, är det en helt ny situation och ett tungt vägande argument för reservexemplarets omvärdering. Han tillägger samtidigt att han finner det märkligt att universitetet är berett att avsäga sig nationalbiblioteksuppdraget, tillgången till allt svenskt tryck, en av Öresundsregionens ”tyngsta resurser” som kan svara mot den danska huvudstadsregionens när man bygger nytt samarbete. Han framhåller att ett ändrat ansvar för det svenska trycket för Lunds del skulle innebära en historisk förändring, att detta kompletta material funnits tillgängligt i regionen ”i stort sett sedan Skånelandskapen blev svenska” och att detta varit betydelsefullt för ”moderna satsningar inom forskningen”, till exempel pressvetenskap.

Gellerstam rekapitulerar pliktleveransutredningen från 1992 som föreslog att Lunds ansvar för reservexemplaret skulle upphöra, något han faktiskt hade ställt sig bakom vid den tidpunkten. Han kommenterar de

alternativa förslag som Höiseth och Heseltine menar att Lunds universitet bör diskutera med departementet och ser fördelar med ett av dem, det som innebar att Kungliga biblioteket skulle få i uppgift att inrätta en filial i Lund som skulle fungera som ett nationellt lånebibliotek. I en skissartad analys redogör han för vilka de negativa konsekvenserna skulle bli om reservexemplaret inte längre hamnade i Lund. Kostnader för en omfattande fjärrutlåning av framför allt äldre litteratur skulle finnas kvar, och stora samlingar skulle behöva gallras för att uppnå vinster genom att till exempel minska lokalkostnaderna. Gallring, liksom ett aktivt urval av litteratur för inköp, kräver betydande personalresurser. Ändå håller han med Höiseth och Heseltine om att den nuvarande ordningen inte kan fortsätta om inte finansieringsfrågan löses och han avslutar:

Anordningen med Lunds UB som nationellt lånebibliotek har – eller hade åtminstone 1978 – en praktisk och förnuftig grund, men kan naturligtvis inte fortsätta om finansieringsfrågan inte löses. Om en nationell finansiering fortsatt uteblir hamnar – som idag – biblioteket i en omöjlig situation, där varken universitetet eller staten erkänner att verksamheten behövs eller får kosta något. Biblioteket å sin sida fullgör obligatoriskt den lagbestämda uppgiften. *Denna situation är inte acceptabel!*

Universitetsbibliotekets kulturarvsuppdrag i bred mening, alltså inklusive ”de arbetsuppgifter som bedrivs inom Lunds UBs handskriftsavdelning”, kommenteras inte av utredarna Höiseth och Heseltine utan betraktas uppenbarligen både vad gäller arbetsuppgifter och finansiering som självklart.

*Universitetsbibliotekets IT-avdelning
– digitala tjänster kräver en stark central enhet*

Från Universitetsbibliotekets IT-avdelning väljer man att framför allt kommentera de delar i Höiseths och Heseltines rapport som speciellt rör den egna verksamheten, där ansvaret för bibliotekskatalogen LOLITA,

databaser med mera redan gäller hela biblioteksnätverket. Detsamma kan sägas om verksamheten inom UB Media, som tillhandahåller tjänster inom repro, fotografering och digitalisering, och om utvecklingsavdelningen NetLab. IT-avdelningen ställer sig bakom utredarnas förslag och ser nödvändigheten av en stark, central enhet för utvecklingen av digitala tjänster och framhåller att det elektroniska biblioteket bör vara den centrala gemensamma funktionen i biblioteksnätverket.¹⁹³

Universitetsbibliotekets kansli – placering på nätstationen

I sitt remissvar riktar Universitetsbibliotekets kansli in sig på sin egen framtida roll och föreslår en placering på nätstationen och att administrativt stöd därifrån ges till ett framtida Tegnérbibliotek.¹⁹⁴

FINN-kansliet – biblioteken ägare till nätstationen

Yttrandet från FINN-kansliet behandlar främst nätstationen och här menar man att den egna verksamheten lämpar sig väl för överföring till den nya enheten. Det viktigaste argumentet för en ny styr- och serviceenhet är att den fortsatta decentraliseringen kräver en stark sammanhållande kraft. Här lyfts framför allt vikten av att alla biblioteken i nätverket ser sig som ”ägare” till nätstationen och av att kostnaderna bör fördelas mellan fakulteterna.¹⁹⁵

Kungliga biblioteket – nätstationen hör hemma på Universitetsbiblioteket

Innan vi lämnar remissvaren ska vi titta på svaret från Kungliga biblioteket. Inledningsvis slås fast att biblioteken vid de större universiteten fått rationalisera hårt under de senaste åren och dessutom gått från att bygga samlingar till att bli användarstyrda. Kungliga biblioteket varnar för faran i att låta nätstationen sväva i en ”kontinuerlig bana omkring hela planetsystemet”. Om denna verksamhet inte knyts till något bibliotek leder det till en dålig verklighetsförankring och bristande kunskap om

vardagsfrågor. Om utredarnas förslag trots allt skulle genomföras är det ”nödvändigt att ledningsorganisationen får ett absolut ansvar för att leda, samordna och utveckla biblioteksverksamheten. Annars riskerar man ett kaos.” Lunds roll i det svenska nationella bibliotekssamarbetet uppmärksammas också, och man ”måste kunna utgå från att LUB som en av de största biblioteksorganisationerna i landet kan fungera i enlighet med bibliotekslagens intentioner”. Riksbibliotekarien Tomas Lidman argumenterar starkt för att nätstationen hör hemma på Universitetsbiblioteket, och att Lund i stället bör pröva en modell som ”snarast förstärker huvudbibliotekets ställning i universitetsorganisationen”. Han anser vidare att ”den decentralisering som utmärkt utvecklingen av biblioteksverksamheten vid universitetsbiblioteket bör ersättas av en mer holistisk syn på bibliotekets funktion och uppgifter”. Vad gäller förslaget att låta Lund slippa ansvaret för reservexemplaret får finansieringsfrågan avgöra:

Går det inte att få någon reglering [av ekonomin] till stånd är jag beredd att instämma i utredarnas bedömning. Säkerligen kommer KB:s uppgifter härvidlag att öka, slitaget på materialet att bli större och låntagarna att få en sämre service. Fortfarande blir dock insamlingen, lagringen och tillhandahållandet av det svenska materialet tillfredsställande.

Kungliga biblioteket skulle alltså få mer att göra, materialet skulle slitas mer och låntagarna skulle få sämre service. Inte idealiskt men tydligen ändå acceptabelt.

MOTSTRIDIGA SYNPUNKTER

Under hösten 1999, både under och efter remisstiden, skrevs det återkommande om Höiseths och Heseltines utredning i *Lunds universitet meddelar*. Förslaget presenteras under rubriken ”Stora fakultetsbibliotek, fler läsplatser och ny ledningsstruktur” och därefter intervjuas i tur och ordning universitetsbibliotekarien Göran Gellerstam, Jerker Blomqvist, professor i grekiska tillika ledamot i biblioteksnämnden på Området för

humaniora och teologi, och rektor Boel Flodgren. Göran Gellerstam menar att utredningen ger en god grund för det fortsatta arbetet och att utredarna har satt fingret på de svaga punkterna i organisationen. Vad gäller nätstationen tycker han det vore anmärkningsvärt om en 325 år gammal tradition skulle brytas och biblioteksverksamheten inte längre skulle ledas från Universitetsbiblioteket. Jerker Blomqvist tycker det är bra att UB1 och UB2 nu får tydliga roller och föreslås få central finansiering. Han välkomnar även att studenternas situation uppmärksammas och påpekar att det bör skapas fler läsplatser. En brist är dock att forskarnas behov inte behandlas alls i utredningen. Han menar vidare att Lund kan göra sig av med nationalbiblioteksfunktionen. ”Den är visserligen en värdefull tillgång men drar resurser från ändamål som i nuläget verkar mera angelägna.” Boel Flodgren uppskattar utredningen eftersom den anlägger ett helhetsperspektiv på informationsförsörjningsfrågorna. Hon invänder dock mot att det skulle behövas fler läsplatser på biblioteken. Sådana skulle i stället kunna erbjudas i lektionssalar och undervisningsrum. Att fakulteterna skulle ta hand om sin egen informationsförsörjning lovordas men det behövs ett tydligare system för finansiering.¹⁹⁶

Remissvaren kan sammanfattas enligt följande: Samhällsvetenskapliga fakulteten ställer sig positiv både till en fortsatt decentralisering, det vill säga en förstärkning av fakultetsbibliotekstanken, och till en fortsatt centralisering genom ett starkt, sammanhållet ansvar för det elektroniska biblioteket. Även Juridiska fakulteten ställer sig i stort sett positiv till förslaget. Området för humaniora och teologi har ett komplext förhållande till sina egna institutionsbibliotek, som man önskar ha kvar samtidigt som man fortsatt vill ha Universitetsbiblioteket som sitt fakultetsbibliotek. Biblioteket vid Språk- och litteraturcentrum planeras som ett fakultetsbibliotek i UB1:s regi. Många av svaren från Området för humaniora och teologi kritiserar Höiseth och Heseltine för att inte ha tagit hänsyn till forskarnas behov. Konstnärliga området menar sig varken ha fått tillfredsställande svar på frågor om ledning och styrning eller om finansiering av biblioteksverksamheten. Området ser inte heller något behov av att inrätta en nätstation utan menar att Universitetsbiblioteket redan utför detta uppdrag. Från Medicinska fakulteten, Matematisk-

naturvetenskapliga fakulteterna och Lunds tekniska högskola kommer beskrivningar av hur de egna fakultetsbiblioteken antingen är under planering eller redan har byggts upp. Alla tre välkomnar nätstationen som en gemensam angelägenhet finansierad av fakulteterna. Biblioteks-nämnden vill ha en styrelse med ett kraftfullare och tydligare mandat och ställer sig även bakom förslaget om nätstationen. Av fakulteterna är det egentligen bara Området för humaniora och teologi och Konstnärliga området som inte bejakar Höiseths och Heseltines förslag. Detta lyfts även fram i en artikel i *Lunds universitet meddelar* under rubriken "Humanister känner inte igen sig i UB-utredningen: 'Nätverk har ersatt boken'", och Området för humaniora och teologi undrar om utredningen "verk-ligen tagit sikte även på HT-områdets behov".¹⁹⁷

Den tidigare överbibliotekarien Björn Tell ger sig in i diskussionen med en historisk bakgrund vad gäller tillkomsten av UB2. Han uttrycker oro för en framtid där det inte längre finns ett centralbibliotek på det norra universitetsområdet. Att universitetsbiblioteken inte längre får öronmärkta pengar har lett till en utarmning av de stora forskningsbiblioteken, menar han:

Att biblioteken nu blivit beroende av huvudmännen har i förvärvs-hänseende gjort att den långsiktiga förvärvspolitiken mer eller mindre försvunnit. [...] Det har också skapat ett revirtänkande bland deka-nerna, som därmed fått mycket lite till övers för UB.¹⁹⁸

I samma nummer av *Lunds universitet meddelar* finns även en notis om en protestlista:

Drygt 200 forskare har skrivit under en protestlista mot den föreslagna omorganisationen av UB. Representanter för de protesterande upp-vaktade rektor Boel Flodgren som fick en ny lösning presenterad för sig. De externa utredarna Terje Höiseth och Richard Heseltine före-språkar att ersätta centralbiblioteken med flera fakultetsbibliotek. De protesterande vill istället att UB ska bli ett centralt forskningsbibliotek och att fakultetsbiblioteken ska användas av studenterna.¹⁹⁹

Sagan om Karlsgården

I en vänbok till Göran Gellerstam vid hans avgång som universitetsbibliotekarie 2000 beskriver Håkan Westling den värld som han själv och Gellerstam verkade inom. Med en humoristisk men också allvarlig berättelse åskådliggör han spänningarna mellan det centrala och det decentraliserade i "Sagan om Karlsgården", den grannaste gården i södra Sverige.²⁰⁰ Den handlar om Karl och hans hustru Alma som hade sex söner.

Det var Teodor, Melker, Justus, Hubert, Mattias och Samuel. [...] Karl och Alma adopterade två pojkar till, det var Oddvar och Ture. Ett tag var det alltså åtta välartade söner runt matbordet. Tyvärr rymde Oddvar hemifrån; han längtade till havet, för han kände sig säkrare där. Så var de bara sju [...] När den här sagan börjar hade pojkarna blivit vuxna. De hade var sitt markområde och byggde egna hus, det ena finare än det andra. Förr fick de veckopeng men nu hade de krävt Karl på egna årsanslag som de kunde råda över alldeles själva. De fick inte lika mycket pengar var eftersom deras hemman inte var lika stora och dessutom var markernas beskaffenhet och grödorna olika.²⁰¹

Men så uppstår oenighet, somliga bröder känner sig förfördelade men ingen vill avstå något till någon annan. Man bygger höga stängsel och man vattnar och gödslar bara sitt eget och ingen var nöjd. Det var ont om "pängar" och så blir det bråk, bland annat om den gamla boksamlingen.

Den låg innanför finrummen och där fanns böcker om både sådd och skörd, om främmande folk och språk. Några av böckerna var mycket gamla. Där fanns inte bara böcker som köpts för att en enda av bröderna ville det, där fanns också läsning för alla, t ex Selma Lagerlöf, Strindberg och Jan Guillou. Tidningarna omfattade allt från Säningsmannen, Vår hälsa och Den lille hemadvokaten till Skånska dagbladet och Ny teknik. Man sparade allt, Karl hade alltid varit noggrann med det. Men några av bröderna hade köpt egna böcker, de tyckte det var för jobbigt att gå ända upp till gården och då ville de inte heller betala för den stora boksamlingen. Mattias, Melker och Ture sa särskilt ifrån att de gamla luntorna vill dom rakt inte betala för. Man började föra listor över vilka som läste i böckerna så att var och en kunde krävas på pengar efter sin egen användning.

Karl hade införskaffat den första traktorn som bröderna fick låna när de behövde. Men så småningom fick Karl köpa några små traktorer till bröderna, ”det var ju skönt att ha sin egen lilla traktor”. Karl hade förråd av bensin och olja men alla tog inte lika mycket och man var därför tvungen ”att mäta och räkna varenda liter och vartenda kilo. Det gjorde att det fick anställas allt fler bokhållare som skrev upp vad sönerna tog och sedan skrev räkning till var och en.” Karl hade fortsatt ”allvarliga pängabekymmer” och till slut kom man överens om att ”sönerna måste betala ett åttonde (12%) av alla extrainkomster till Karl. Det var inte populärt, fast Karl sa att det var nödvändigt.” Nu behövdes fler bokhållare och räkningar skickades mellan gården och de sju hemmanen. När kyrkklockorna ringer in det nya årtusendet slutar sagan trots allt lyckligt. Man bestämmer sig för att

man verkligen var en gemensam familj med värdefulla traditioner och att alla borde hålla varandra om ryggen när det blev missväxt för någon. Man började odla mera i gränsmarkerna och på det viset fick hela familjen större extrainkomster. Man bestämde sig också för att inte skicka så många räkningar inom familjen. Då behövdes inte så många bokhållare och räknemaskiner. Så var sagan slut.

BESLUT OM BIBLIOTEKSORGANISATIONEN

Vid universitetsstyrelsens sammanträde den 28 februari 2000 fattades beslut om biblioteksorganisationen.²⁰² I stora drag följer beslutet de båda utredarnas rekommendationer och förslagen i rektorsämbetets promemoria.

Tre mål för universitetets informationsförsörjning formulerades. De innebar att: 1) utvecklingen av digitala informationstjänster ska prioriteras, 2) servicen ska ha ett tydligt fokus på studenternas behov samt i samverkan med utbildningsansvariga göra studenterna förtroga med informationsförsörjningens redskap och användning och 3) i samverkan med landets biblioteksväsen i övrigt ge biblioteksservice och, när det gäller svenskt tryck, fungera som nationellt låne- och dokumentationscentrum.

Biblioteksorganisationen ska vara decentraliserad med ett antal bibliotek som ger service till fakulteter, institutioner och grupper av institutioner. ”En sådan decentraliserad grundorganisation behöver ha tillgång till kvalificerad service och kompetens när det gäller specialfunktioner.” Namnet på den nya biblioteksorganisationen ska vara Lunds universitets bibliotek (LUB). Vidare fastslås att universitetet centralt tar ansvar för och finansierar centrala, övergripande och för universitetet gemensamma funktioner. Detta gäller även finansieringen av Biblioteksdirektionen (BD), vilket alltså blev det slutgiltiga namnet på den enhet som i utredningen och remisserna kallades nätstationen. En styrelse ska inrättas för ledning, sammanhållning och utveckling. En universitetsbibliotekarie, alltså ingen titelförändring för den rollen i den nya organisationen, ska leda det löpande arbetet inom LUB.

Fakulteterna och institutionerna ska ansvara för verksamhet, resurser, personal och lokaler för sina egna bibliotek. Respektive styrelse ska fastställa handlingsplaner och kvalitetsutvecklingsplaner för biblioteksverksamheten inom fakulteten. Innan planerna fastställs ska samråd ske med universitetsbibliotekarien. Detsamma gäller vid tillsättning av bibliotekschefer inom fakulteterna. Vidare beslutas att ett biblioteksråd ska inrättas som ska fungera som samrådsorgan för universitetsbibliotekarien och cheferna för de olika biblioteken inom Lunds universitets bibliotek.

”Se positivt på detta ansvar”

Universitetsbiblioteket ges rollen som kulturarvsbibliotek med egen styrelse. Uppdraget att ansvara för reservexemplaret uppmärksammas speciellt. ”Universitetet skall vidare hantera det nationella ansvaret för nationalbiblioteksfunktionen med stor omsorg och se positivt på detta ansvar.”²⁰³ Detta förstärks ytterligare lite längre fram i universitetsstyrelsens beslut:

Även om denna nationalbiblioteksfunktion innebär en viss ekonomisk belastning för universitetet är den samtidigt en positiv tillgång för

universitetet och hela regionen. Lunds universitet bör därför ha som utgångspunkt att detta ansvar ska finnas kvar hos universitetet.²⁰⁴

Man kan konstatera att det här skiljs mellan ”kulturarvsfunktionen” och ansvaret för det svenska trycket. En viss polemisk udd gentemot de delar av universitetet som inte vill vara med och betala för det svenska trycket och gentemot Universitetsbibliotekets ledning som velat avsäga sig uppgiften, kan skönjas i uppmaningen att ”se positivt på detta”. Under ”biblioteksfunktioner med specialiserad och/eller övergripande inriktning” behandlas de funktioner som bör vara ”ett finansieringsansvar för hela universitetet”. Här utvecklas begreppet ”kulturarv” och man återkommer till finansieringsfrågan och det svenska trycket karaktäriseras ”som en sammanhållen samling hörande till den ovan angivna kulturarvsfunktionen”. Samtidigt som pliktmaterialet beskrivs som ”en sammanhållen samling” menar universitetsstyrelsen i sitt beslut att materialet kan delas upp. ”Kan delar av svensktrycket under betryggande former deponeras vid fakultets- och institutionsbibliotek bör så ske, enligt LUB:s styrelses närmare bestämmande.” Detta har såvitt vi vet aldrig skett.

Området för humaniora och teologi hade uttryckt önskemål om att kunna använda Universitetsbiblioteket på Helgonabacken som fakultetsbibliotek, och det framgick också av beslutet att det även på längre sikt kunde vara möjligt för en fakultet att komma överens med Universitetsbiblioteket om vissa tjänster.

Avslutningsvis ett konstaterande om de ekonomiska konsekvenserna:

Den förändrade strukturen för bibliotek och informationsförsörjning leder i sig inte till ökade kostnader. Det fortsatta utredningsarbetet bör bedrivas med utgångspunkten att den föreslagna biblioteksstrukturen bör kunna leda till effektivisering och rationalisering bland annat genom ett ökat samarbete mellan olika bibliotek.

[...]

Hur kostnadsfördelningen bör se ut mellan central finansiering respektive fakultets- och institutionsfinansiering får likaså bedömas närmare i det fortsatta utredningsarbetet. Utgångspunkt bör därvid vara att åstadkomma en totalt sett så rationell organisation (och

därmed låg kostnad) som möjligt. Finansieringssystemet skall vara transparent för alla intressenter.

Från vision till verklighet

I maj 2000 fick Tove Persson i uppdrag av rektor att implementera beslutet om den nya organisationen. Det innebar att hon skulle ge förslag inom ett antal områden: 1) sammansättning av och instruktion för biblioteksstyrelsen, 2) kriterier för bibliotek som ska ingå i nätverket, 3) instruktion för Biblioteksdirektionen och universitetsbibliotekarien, 4) vilka funktioner som ska överföras till Biblioteksdirektionen och även kostnadsberäkna dessa. Vidare ska hon: 5) ge förslag till budget för både Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket, 6) ge förslag till instruktion för och sammansättning av Universitetsbibliotekets styrelse, 7) undersöka möjligheterna för att inrätta kvalificerade studiecentra på UB1 (UB Helgonabacken) och UB2 (UB Norr) samt 8) undersöka behovet av depåer. Uppdraget skulle vara klart när den nya organisationen trädde i kraft den 1 januari 2001.

Tove Persson intervjuades om sitt arbete i *Lunds universitet meddelar* på hösten 2000 där hon bland annat berättar att det inte kommer att bli färre personer som ska arbeta inom den nya organisationen, men att många kommer att få flytta till institutions- och fakultetsbiblioteken.²⁰⁵ Av intervjun framgår även att en ny universitetsbibliotekarie ska rekryteras eftersom Göran Gellerstam aviserat sin avgång.

Universitetsbibliotekarien ska vara en visionär, följa utvecklingen och vara pådrivande. Hela IT-utvecklingen ligger på biblioteksdirektionen, säger Tove Persson som menar att den nye chefen måste vara en nationellt känd auktoritet i biblioteksvärlden men även kan tänkas rekryteras från något av våra grannländer.

Tove Persson berättar vidare att det har blivit klart att det inte längre finns förutsättningar att driva UB2 för de tre fakulteterna på norra universitetsområdet, det vill säga Matematisk-naturvetenskapliga och Medicinska fakulteterna och Lunds tekniska högskola.

Vi ser en hel del skillnader mellan den diskussion som föregick FINN-nätverket i början av 1990-talet, som byggde mer på frivillighet och ett mindre formaliserat samarbete och den diskussion som vi nu har kunnat följa i remissvaren cirka tio år senare. Bland annat uppmärksammas att den biblioteksnämnd som ledde verksamheten 1994–2000 hade ett för svagt mandat. Detta vill man råda bot på genom att ge det nya nätverk som nu ska träda i kraft en starkare ledningsstruktur. Trots denna medvetenhet och trots återkommande försök att justera organisationen genom att ge biblioteksstyrelsen nya uppdrag och en ny sammansättning, hamnar man efter tio år åter i en bekymmersam situation. Sommaren 2011 presenteras ännu en utredning och strax därefter sker åter stora förändringar inom biblioteksverksamheten. Men först ska vi titta närmare på perioden 2001–2011.

6

”Allt rör på sig för tillfället” – nätverksorganisationen

2001–2011

Frågorna kring de elektroniska resurserna, som nu köps in på licenser i olika konstellationer, håller på att ge alla biblioteksansvariga magsår. Övergången till fulltextdatabaser on line är ur forskarnas synpunkt ett klipp, men komplikationerna för biblioteken är legio. Det rör prissättning, det rör vad vi får levererat, vem vi förhandlar med, hur licenserna är konstruerade och i vilken form texterna görs tillgängliga. Allt rör på sig för tillfället. Här utspelas veritabla dokusåpor i den annars så lugna biblioteksvärlden. Något har ändå uppnåtts under de senaste årens kaos. Det har nog blivit en allmänt vedertagen syn att biblioteken lokalt måste samordna alla elektroniska resurser och inte ens de största universiteten har råd att splittra sig.²⁰⁶

Göran Gellerstam i *Biblioteksbladet*

BIBLIOTEKSSTRUKTUREN

Den nya nätverksorganisationen trädde i kraft 1 januari 2001 och styrelsen, under ledning av professorn i statsvetenskap Christer Jönsson, kunde därmed påbörja sitt arbete.²⁰⁷ Nu stod mycket på spel. Skulle den nya styrelsen verkligen få det mandat som krävdes för att hålla ihop organisationen? I styrelsens instruktion anges fyra ansvarsområden: 1) att ha det övergripande ansvaret för, och leda, LUB:s utveckling, 2) att fatta beslut i frågor som gäller den samlade biblioteksverksamhetens kvalitetsmål, inriktning, omfattning, servicenivå och organisation, 3) att svara för fortlöpande utvärdering och kvalitetssäkring av informations-

försörjningen inom universitetet och 4) att fungera som styrelse för Biblioteksdirektionen.²⁰⁸

Biblioteksdirektionens uppdrag var att ansvara för lednings-, utvecklings- och stabsfunktioner och företräda Lunds universitets bibliotek utåt, nationellt och internationellt. Härtill kommer ansvar för system, den centrala infrastrukturen och det gemensamma e-biblioteket. Särskilt vad gäller e-biblioteket påpekas att användarnas behov ska tillgodoses. Vidare ska direktionen utveckla nya nätbaserade tjänster och samordna universitetets gemensamma databaslicenser. Uppdragen vad gäller samordning och gemensamma system känner vi delvis igen från tidigare ansvarsområden inom avdelningen UB-Gemensamt och från FINN-kansliet. När detta nu samlades på Biblioteksdirektionen under ledning av universitetsbibliotekarien hoppades man kunna skapa större tydlighet och större acceptans för den nya ledningsstrukturen. Instruktionen till universitetsbibliotekarien är förhållandevis detaljerad. Förutom att vara chef för Biblioteksdirektionen ska universitetsbibliotekarien ha det övergripande ansvaret för biblioteken vid Lunds universitet, som i huvudsak ligger under sina respektive fakultetsledningar med egna nämnder. Detta blev ett svåraxlat ansvar eftersom det innebar dubbla ledningsfunktioner. Man kan notera att även Universitetsbiblioteket, som ett LUB-bibliotek, faller under biblioteksstyrelsens och universitetsbibliotekariens övergripande ansvarsområde trots en egen styrelse.²⁰⁹ I instruktionen till universitetsbibliotekarien ingick även uppdraget att medverka vid rekrytering av chefer för biblioteken inom LUB, ett uppdrag som framför allt Lunds tekniska högskola kraftfullt hade motsatt sig i samband med förslaget till beslut om den nya organisationen. I ett tilläggsbeslut till biblioteksstyrelsens instruktion tydliggörs dessutom att universitetsbibliotekarien ska ges generell närvaro- och yttranderätt vid sammanträden i styrelser och nämnder för biblioteken inom LUB-nätverket, och att universitetsbibliotekarien ska tillställas kallelser och protokoll från dessa.²¹⁰ Vi ser här ett försök att koppla samman fakulteternas linjeorganisation med universitetsbibliotekariens samordningsansvar. Något deltagande av universitetsbibliotekarien i fakulteternas rekryteringar eller vid nämndsammanträden verkar dock aldrig ha ägt rum.²¹¹

LUB-bibliotek

Tove Persson, som hade fått ett förlängt uppdrag att fullfölja implementeringen av beslutet om ny biblioteksorganisation, deltog på biblioteksstyrelsens konstituerande möte. Hon presenterade då bland annat ett förslag till kriterier för LUB-biblioteken som föregåtts av diskussioner med fakulteternas biblioteksnämnder.²¹² För att godkännas som LUB-bibliotek ska tio olika kriterier uppfyllas. Kravet om minst tre anställda och 40 timmars öppethållande fanns i Höiseths och Heseltines rapport. I det nya förslaget har dessa två villkor dock tonats ner något genom att det inledningsvis räcker med en person med bibliotekariekompetens eller motsvarande och 30 timmar per vecka för att därefter successivt öka öppethållandet. Övriga kriterier rör krav på en allsidig biblioteksverksamhet, tillgång till datorer, nätverk och utskriftsmöjligheter, egen webbsida, katalogisering i den nationella bibliotekskatalogen Libris och den lokala katalogen LOLITA samt att databaser ska vara synliga och tillgängliga för hela Lunds universitet. Biblioteken ska ha ändamålsenliga lokaler med läsplatser, en utsedd styrgrupp och fastställd egen budget för personal, förvärv, drift och lokaler. Utifrån dessa tio kriterier skulle 13 bibliotek inledningsvis kunna godkännas som LUB-bibliotek.²¹³ Ytterligare 4 bibliotek bedömdes kunna uppfylla kriterierna inom en snar framtid.²¹⁴ För de bibliotek som var långt ifrån att uppfylla kriterierna föreslås att de ansluter sig som filial eller facksal till ett LUB-bibliotek, slås ihop till större enheter eller på annat sätt volymmässigt skalas upp. Det ska också vara möjligt att fortsätta som internt institutionsbibliotek utanför nätverket men då utan tillgång till de tjänster som nätverket erbjuder. Vid sitt sammanträde i slutet av november 2001 fattade biblioteksstyrelsen beslut om att 12 bibliotek skulle godkännas som LUB-bibliotek och några månader senare godkändes ytterligare 2.²¹⁵ I slutet av våren 2002 godkändes även Medicinska fakultetens bibliotek.²¹⁶ Vid utgången av 2002 fanns det totalt 17 godkända bibliotek.²¹⁷ Allt detta vittnar om en förmåga att snabbt hitta lösningar för att skapa en biblioteksorganisation som uppfyller både kriterierna och fakulteternas olika behov.

Enligt universitetsstyrelsens beslut ska fakultets-, institutions- och institutionsgruppsbiblioteken utgöra basen för forskarnas, lärarnas och

studenternas informationsförsörjning. År 2000 blev brytpunkten för vilken litteratur som fortsättningsvis skulle stanna kvar på Universitetsbiblioteket och vad som framöver skulle bli fakulteternas och institutionernas ansvar. Med detta hade alltså processen med att skapa kraftfulla bibliotek med en allsidig verksamhet påbörjats, det vill säga ansvar för allt från inköp, katalogisering och fjärrlån till handledning och undervisning. Utifrån definitionen av ett LUB-bibliotek är det förvånande att biblioteksstyrelsen i sitt första beslut om vilka bibliotek som skulle godkännas även skriver att ”utöver ovanstående bibliotek ska i sin helhet Biblioteksdirektionen utgöra en enhet inom LUB”.²¹⁸

Kriterierna upphörde så småningom att gälla efter ett beslut i biblioteksstyrelsen i slutet av 2004 och ersattes av rapportrutiner, där respektive fakultet årligen skulle lämna verksamhetsplaner, budget och årsredovisningar till biblioteksstyrelsen.²¹⁹ Denna typ av rapportering kom att gälla fram till 2019.

I Tove Perssons uppdrag ingick att konkretisera biblioteksstrukturen utifrån det övergripande beslut som hade tagits av universitetsstyrelsen i februari 2000, och ett förslag på hur denna struktur skulle kunna se ut gick på remiss inom Lunds universitet i slutet av april 2001.²²⁰ Förslaget är snarast ett slags lägesbeskrivning och förtydligande av hur det såg ut vid denna tidpunkt, där det enda nya var att olika scenarier anges för hur kostnaderna kan beräknas och fördelas. Förslaget kom att dels ligga till grund för ett beslut om biblioteksstrukturen i universitetsstyrelsen, dels bilda underlag inför det kommande budgetarbetet.

Fakultets- och institutionsbibliotek

I förslaget till biblioteksstruktur konstaterar Tove Persson att fakulteterna under en övergångsperiod kommer att använda Universitetsbiblioteket för vissa tjänster och ger därefter en översikt över respektive fakultet.

Området för humaniora och teologi har för avsikt att även på längre sikt använda Universitetsbiblioteket för vissa tjänster. Universitetsbiblioteket hade förklarat sig berett att fungera som fakultetens huvudbibliotek

och att de övriga biblioteken inom området skulle kunna knytas dit som filialer eller facksalar.²²¹ Något beslut om detta har ännu inte fattats.

Samhällsvetenskapliga fakulteten säger sig fortsatt vilja köpa vissa tjänster från Universitetsbiblioteket men det är oklart vilka och fakulteten kommer att återkomma i frågan.

Vid årsskiftet 2000/2001 har Juridiska fakulteten redan avvecklat alla kvarvarande tjänster på Universitetsbiblioteket förutom fjärrinlån.

Vad gäller Konstnärliga området har biblioteken där redan ansvar för sina egna tjänster eftersom det geografiska läget, med institutioner i Malmö, gör det omöjligt att använda Universitetsbiblioteket för daglig service. Inom området finns långt framskridna planer på att låta Musikhögskolans bibliotek bli huvudbibliotek och biblioteken inom teater och konst knytas dit som facksalar.

Vid tidpunkten för inventeringen rörde oklarheter kring vad som skulle hända med UB Norr, före detta UB2, och därför väljer Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten att fortsätta använda Universitetsbiblioteket för vissa specialistfunktioner och som kursbibliotek.

Lunds tekniska högskola höll på att bygga upp sin biblioteksverksamhet dels med några bibliotek som delas med Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, dels med ett antal husbibliotek. Behovet av en studiemiljö med kurslitteratur och annat lärandestöd har identifierats och en möjlig väg framåt var att inrätta ett gemensamt Learning Resource Centre tillsammans med Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Dock avvaktar även Lunds tekniska högskola med beslut i väntan på vad som ska ske med UB Norr och fortsätter därför att använda Universitetsbiblioteket som fakultetsbibliotek tills frågan är löst.

Medicinska fakulteten drev sedan 1 april 2000 ett omfattande projekt för att inrätta fakultetsbibliotek både i Malmö och i Lund. Projektet utgick från en rapport av professor Tom McNeil om den framtida informationsservicen inom det medicinska området.²²² Lokalfrågan var ännu inte löst och därför önskade fakulteten under en begränsad tid fortsätta att använda Universitetsbiblioteket som sitt fakultetsbibliotek. Inom Medicinska fakulteten fanns även Vårdvetenskapliga biblioteket, som redan uppfyllde kriterierna för att bli LUB-bibliotek.

Vi kan åter konstatera att det inte kan ha varit lätt för Universitetsbiblioteket att budgetera och dimensionera sin verksamhet utifrån fakulteternas olika, och framför allt ännu oklara, behov men ganska snart kommer detta att klarna. En bodelning mellan fakulteternas och Universitetsbibliotekets verksamheter kommer inom kort att vara helt genomförd för alla utom för Området för humaniora och teologi.

Tove Persson presenterade i underlaget till biblioteksstruktur även kostnaderna för fakulteternas biblioteksverksamhet. Lågt räknat finansierade fakulteterna de egna biblioteksverksamheterna med cirka 70 miljoner kronor, varav cirka 25 miljoner bekostade de tjänster som Universitetsbiblioteket vid den här tidpunkten utförde för fakulteterna.²²³

Biblioteksdirektionen

Biblioteksdirektionens uppdrag har beskrivits ovan. För detta budgeterades cirka 17,3 miljoner kronor av centrala medel för 2001. I summan ingick även licenskostnader för databaser och e-tidskrifter. Medicinska och Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och Lunds tekniska högskola uttrycker i ett brev till rektor uppfattningen att den centrala finansieringen av just databaser och e-tidskrifter borde ligga på ett högre belopp än vad som föreslås i budgeten.²²⁴

Kulturarvsuppgiften

Universitetsbibliotekets roll i nätverket var att vara specialbibliotek för kulturarvet, det vill säga att ansvara för alla de samlingar som byggts upp sedan Universitetsbiblioteket grundades 1671 fram till brytpunkten år 2000, då fakultets- och institutionsbiblioteken tog över ansvaret för litteraturinköpen. I kulturarvsuppgiften ingick även fortsatt uppbyggnad av specialsamlingar som tidningar, handskrifter, bilder, kartor och personarkiv samt tillgängliggörande, både fysiskt och digitalt, av dessa materialtyper. Till kulturarvet räknades här också ansvaret för reservexemplaret av det svenska trycket. Universitetsbiblioteket skulle även ansvara för magasin och depåer för hela LUB-nätverket.²²⁵ För Universitetsbibliotekets

uppdrag budgeterades cirka 46,5 miljoner kronor av centrala medel för 2001. Även på den punkten reagerade Medicinska och Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och Lunds tekniska högskola i sitt brev till rektor och framför önskemål om att "kostnaderna för vården av kulturarvet måste pressas betydligt hårdare". Vi ser här ett slags informationsförsörjningens motsvarighet till de två kulturer som inte sällan kan skönjas i den akademiska världen med naturvetare ställda mot humanister.²²⁶

Ännu en remiss

Efter att Tove Persson sammanställt inventeringen och gjort en lägesbeskrivning avslutar hon med en konsekvensanalys. Hon menar att det saknas förutsättningar för att driva UB Norr vidare i Universitetsbibliotekets regi, och att Lunds tekniska högskola därför bör överta byggnaden från och med 2003. Även för UB4, Tidningsbiblioteket, föreslås nedläggning vilket innebär att all verksamhet framöver kommer att samlas på UB Helgonabacken. För att klara framtida behov av magasin och depåer föreslås en ny magasinsbyggnad på området Gastelyckan. Fyra olika scenarier för finansiering av den framtida biblioteksstrukturen målas upp och i samtliga förslag utom ett, där ytterligare medel tillförs Biblioteksdirektionen för finansiering av databaser och e-tidskrifter, ligger den totala kostnaden på runt 133 miljoner.

Förslaget till biblioteksstruktur, inklusive förslagen till finansiering, gick på remiss till fakulteterna, biblioteksstyrelsen, Universitetsbiblioteket, studentkåren och personalorganisationerna. Eftersom förslaget även gällde behov av magasin och depåer yttrade sig också byggnadsenheten och universitetsarkivet. I remissvaren bekräftar fakulteterna att de fortsätter att utveckla den egna biblioteksverksamheten, och det blir än tydligare att endast Området för humaniora och teologi har önskemål om att ha kvar tjänster på Universitetsbiblioteket. Samhällsvetenskapliga fakulteten, som skulle återkomma angående vilka tjänster man önskade köpa, meddelar nu att man klarar allt i egen regi. I remissvaret från Området för humaniora och teologi nämns vissa nya förutsättningar för

den framtida driften av Språk- och litteraturcentrums bibliotek. Man menar att biblioteket är en viktig del i områdets framtidsplanering, där kopplingen till det humanistlaboratorium som ska finnas i samma byggnad blivit allt intressantare, samt att verksamhetens styrning och finansiering är under utredning. Konsekvensen av detta blir att den tidigare överenskommelsen om att Språk- och litteraturcentrums bibliotek ska drivas i Universitetsbibliotekets regi kan komma att revideras. Åt just utvecklingen av biblioteken vid Området för humaniora och teologi och förhållandet till Universitetsbiblioteket kommer vi att ägna ett eget kapitel. Möjligen hade Tove Perssons lägesbeskrivning i förslaget till biblioteksstruktur gjort att samtliga fakulteter insett att de måste vara tydligare i vad de önskade från Universitetsbiblioteket. Dessutom hade fakulteterna efter att den nya organisationen trätt i kraft förmodligen konstaterat att de både hade förmåga och ansvar för att bygga upp den fakultetsbaserade verksamheten. Detta var helt i linje med intentionerna i universitetsstyrelsens beslut, eller med andra ord: fakulteterna gjorde vad de blivit ålagda.

Vad gällde de gemensamma tjänsterna verkade det finnas en allmän acceptans för den föreslagna dimensioneringen av Biblioteksdirektionen, medan kostnaderna för kulturarvsuppgifterna fortsatt kritiserades av Medicinska och Naturvetenskapliga fakulteterna och av Lunds tekniska högskola. Även kostnaderna för och den eventuella fakultetsfinansieringen av studiemiljöer på Universitetsbiblioteket kritiserades med samma argument som framfördes i underlaget till beslutet om ny biblioteksorganisation, där framför allt Lunds tekniska högskola fortsatt gick i bräsch för att studiemiljöer ska organiseras i fakulteternas egen regi. Man är å andra sidan beredd att ta över ansvaret för byggnaden på UB Norr.

Beslutet att göra fakultets-, institutions- och institutionsgruppsbiblioteken till basen för forskarnas, lärarnas och studenternas informationsförsörjning fick allmänt stöd. Fakulteterna hade med stort engagemang tagit sig an uppgiften att bygga upp egna verksamheter. Biblioteksdirektionens uppdrag och den centrala uppbyggnaden av ett gemensamt e-bibliotek fick också kraftfullt stöd även om Området för humaniora och

teologi i sitt remissvar tvivlar på att e-media kommer att finnas inom de egna vetenskapsområdena. Universitetsbibliotekets roll som kulturarvsbibliotek och som kvalificerat studiecentrum fick däremot inte lika full acceptans. Såväl kostnaderna för kulturarvsuppdraget som rimligheten i att Universitetsbiblioteket tilldelas rollen som kvalificerat studiecentrum ifrågasätts. Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker dock förslaget om biblioteksstruktur, och de invändningar som görs gäller främst budgetfrågor och finansiering.

Den 8 juni 2001 fattade universitetsstyrelsen beslut om att godkänna den föreslagna biblioteksstrukturen för fakultets- och institutionsbiblioteken. Vidare beslutades att UB Norr skulle upphöra från 1 januari 2003 och att UB4 skulle avvecklas som tidningsbibliotek. Universitetsstyrelsen godkänner att "Området för humaniora och teologi replierar på universitetsbiblioteket (UB Helgonabacken) för sin biblioteksverksamhet och därvid finansierar denna". Dessutom beslutades att "Biblioteksstyrelsen har ansvaret för samplaneringen av kvalificerade studiecentra medan ansvaret för att driva och utveckla studiecentra bör vara en del av fakultetsbiblioteksverksamheten". Noteras bör dock att Universitetsbibliotekets uppdrag att vara ett kvalificerat studiecentrum kvarstår i underlaget till beslut.²²⁷

BIBLIOTEKSBAROMETERN

I samband med att den nya biblioteksorganisationen trädde i kraft landade även den så kallade biblioteksbarometern på biblioteksstyrelsens bord.²²⁸ Efter allt fokus på de organisatoriska delarna av biblioteksverksamheten var det nu användarna, det vill säga forskare, lärare och studenter (uppdelade på grund- respektive forskarutbildningsnivå) som skulle få komma till tals. Barometern genomfördes av Utvärderingsenheten vid Lunds universitet under ledning av lektorn i pedagogik, Åsa Lindberg-Sand. De frågor som biblioteksbarometern önskade få svar på var tre:

- vilka informationsvägar studenter, doktorander, lärare och forskare vid Lunds universitet använder sig av för sin kunskapsutveckling,
- hur tillfredsställda de olika användargrupperna är med den service nätverket erbjuder, samt
- hur tillfredsställda de olika användargrupperna är med sin egen kompetens i informationsförsörjning.²²⁹

Barometern byggde både på kvalitativa intervjuer med ett antal representanter för de olika användargrupperna och på en enkät som gick ut till 1 000 slumpvis utvalda personer inom respektive grupp. Det innebär att cirka 5 % av studenterna, 40 % av doktoranderna och 40 % av lärarna och forskarna fick möjlighet att svara på enkäten. Svarsfrekvensen var 65 % och svaren var relativt jämnt fördelade över de olika fakulteterna. Det fanns även möjlighet att lämna en eller flera kommentarer och totalt inkom 1 212 synpunkter. Dessutom lämnades 184 kommentarer rörande enskilda bibliotek, vilka dock inte bearbetades utan lämnades över till respektive bibliotek.

Trots att hela biblioteksorganisationen inom Lunds universitet befann sig i en omfattande omstrukturering, skattades bibliotekens tjänster högt. 80 % av studenterna och 88 % av doktoranderna, lärarna och forskarna uttrycker stor tillfredsställelse med bibliotekstjänsterna, och det finns inget större samlat missnöje på något serviceområde. Det man är mest nöjd med är bibliotekens samlingar och bibliotekspersonalens professionella hjälp oavsett vilket bibliotek man använt sig av. Barometern visade att Lunds universitets bibliotek hade en god service inom alla fakulteter. Ett generellt problem med alla användarundersökningar är dock att man vet vad man har, men har svårt att föreställa sig vad man skulle kunna begära.

Mer problematiskt var att de elektroniska bibliotekstjänsterna och bibliotekens informations- och utbildningstjänster hade en låg användningsgrad.

Biblioteksbarometern visar ett stort behov av utveckling av en användarinriktad bibliotekspedagogik för att göra de nya informationstjänsterna

tillgängliga för en större andel av användargrupperna. Dessutom visar resultatet att bibliotekens uppgift i det nutida universitetet – att upprätthålla och utveckla kvalificerade och levande informations- och kunskapssystem – inte kan uppfyllas utan en nära samverkan med institutionernas utbildnings- och forskningsverksamhet.²³⁰

Fakultets- och institutionsbibliotek var lokalmässigt placerade nära användarna och under ledning och styrning av fakulteter och institutioner, vilket borgade för att tjänsterna kunde utvecklas i nära samverkan med utbildnings- och forskningsverksamheten. Undervisnings- och handledningstjänster kom därmed att bli en central uppgift för dessa bibliotek samtidigt som kunskapen om användarnas behov kunde ligga till grund för utvecklingen av de elektroniska bibliotekstjänsterna. För samordningen av verksamheten kom Biblioteksrådet, där företrädare för de olika biblioteken träffades under ledning av universitetsbibliotekarien, att få en viktig roll. I början av 2000-talet skedde en massiv övergång till digital informationsförsörjning, och stödet nära användarna kunde säkert bidra till att underlätta övergången vid den här tidpunkten.

ARBETET KAN BÖRJA

Rekryteringen av dels en universitetsbibliotekarie, dels en chef för Universitetsbiblioteket påbörjades i december 2000 och under våren 2001 utsågs Lars Bjørnshauge till universitetsbibliotekarie och Christina Friström till chef för Universitetsbiblioteket.²³¹ Bjørnshauge hade bland annat varit verksam vid Danmarks tekniska universitet (DTU) och Friström hade lång erfarenhet från flera verksamhetsområden och olika roller inom Universitetsbiblioteket där hon arbetat sedan 1975. Vid sitt tillträde 1 april 2001 hade hon redan varit tillförordnad chef för Universitetsbiblioteket sedan årsskiftet.²³²

Biblioteksdirektionen hade fått lokaler på Tornavägen i Lund, lokaler som var helt frikopplade från övrig biblioteksverksamhet. Ett 30-tal medarbetare hade redan flyttat in när Lars Bjørnshauge tillträdde 1 maj 2001. Han porträtterades i en intervju i *Lunds universitet meddelar* under rubriken ”En föregångsman inom informationsteknologin”, där han

bland annat påpekar hur angeläget det är med utvecklingen av det elektroniska biblioteket. På frågan hur det känns att tillträda en ”färdigutredd och klubbad ny organisation” svarar han att ”skulle det visa sig att det är något som inte fungerar så får jag väl ändra på det”.²³³ Han anar inte vid denna tidpunkt hur många justeringar och nya beslut som kommer att prägla organisationen under hans tid vid Lunds universitet.

Styrelsen för Universitetsbiblioteket utsågs först i maj 2001.²³⁴ Litteraturforskaren och redaktören Peter Luthersson blev ordförande och styrelsen bestod av nio ledamöter, inklusive ordföranden och chefen för Universitetsbiblioteket.²³⁵ Vid det första sammanträdet behandlades frågan om att hos rektor begära närvaro- och yttranderätt i styrelsen för Lunds universitets bibliotek för chefen för Universitetsbiblioteket.²³⁶ Begäran skedde förmodligen på goda grunder men innebar en form av inkonsekvens där Universitetsbiblioteket önskade en särställning i förhållande till övriga bibliotek inom nätverksorganisationen. Just detta stämde illa med intentionerna i Höiseths och Heseltines förslag men godkändes av rektor. Att försöka hitta ett nytt namn för Universitetsbiblioteket var en annan fråga som upptog styrelsen under den första tiden. Tegnérbiblioteket hade florerat som förslag men kom att förkastas och slutligen landade organisationen i namnet – hör och häpna – Universitetsbiblioteket. Den stora frågan var dock budgeten, och Universitetsbiblioteket flaggade åter för nedskärningar och en förmodad övertalighet om minst 11 heltidstjänster.²³⁷ Mandatperioden för Universitetsbibliotekets styrelse löpte till och med december 2003 men kom att förlängas till och med mars 2004. Därefter kom nya justeringar och beslut.

E-biblioteket

Precis som kapitlets inledande citatet pekar på krävs samsyn, central organisation, central finansiering och, inte minst, central beslutsförmåga för att bygga upp moderna, IT-baserade informationstjänster. I en antologi om biblioteksorganisationens fem första år skriver Lars Bjørnshauge om arbetet med att bygga upp det digitala biblioteket:

Bland forskningsbiblioteken internationellt råder det enighet om att det för utvecklingen av digitala bibliotekstjänster krävs en centraliserad beslutskompetens och finansiering. Några av dessa förutsättningar stod i viss mening i strid med de utvecklingstendenser som återspeglades i den nya biblioteksorganisationen, åtminstone när det gällde ekonomin.²³⁸

I artikeln beskrivs det mödosamma arbetet med att skapa förståelse för omställningen från tryckta tidskriftsprenumerationer, som betalades av institutioner och enskilda forskare, till gemensamt licensierade databaser med e-tidskrifter och andra e-medier som främst finansierades centralt.²³⁹ Underfinansieringen av de gemensamma licenserna blev mer och mer märkbar allteftersom tillgången till digitalt material ökade. Det är till exempel talande att Lunds universitet var ett av få universitet i Sverige som inledningsvis inte hade Elsevieravtalet, ett av de största på marknaden som vid denna tidpunkt innehöll 1 200 e-tidskrifter. Redan första året stod det klart att det saknades minst 4 miljoner kronor på Biblioteksdirektionen för att ”infria ambitionen att skapa ett sammanhängande digitalt bibliotek med tillfredsställande omfång och standard”. Efter förhandlingar med framför allt Naturvetenskapliga, Medicinska och Samhällsvetenskapliga fakulteterna samt med Lunds tekniska högskola kunde en del av de medel som tidigare finansierat tryckta tidskrifter nu kanaliseras till finansiering av de gemensamma licenserna.

På Biblioteksdirektionen utvecklades redan 2001 en gemensam ingång till universitetets olika databaser och e-tidskrifter som fick namnet ELIN@Lund.²⁴⁰ Motsvarande tjänster har under senare år utvecklats även kommersiellt och då benämnts portaler eller discoverysystem. ELIN@Lund blev en veritabel succé och till stor hjälp både för användarna och för bibliotekspersonalen. ELIN@ fick även ett antal systerinstallationer på andra universitet genom avtal med Lunds universitet, då med tillägg av respektive lärosäte. På så sätt kunde en del av utvecklingskostnaderna täckas.

Inom biblioteksorganisationen skapades den så kallade Samrådsgruppen för elektroniska media (SEM-gruppen) med representanter från hela nätverket. Här skulle man komma överens om urvalsprinciper och för-

ankra besluten om vilka media som skulle köpas till det elektroniska biblioteket. Ambitionen att både underlätta för användarna att nå de digitala tjänsterna och utveckla dem utifrån verksamhetens behov kunde därmed, trots den decentraliserade organisationen, uppfyllas.

Vetenskaplig kommunikation

Arbetet med olika frågor kring öppen vetenskaplig publicering, Open Access, tog fart i början av 2000-talet. Vid Biblioteksdirektionen utvecklades under 2002 publiceringsdatabasen LU:research, ett repositorium för tillgängliggörandet av publikationer av forskare vid Lunds universitet.²⁴¹

Medarbetare vid Biblioteksdirektionen och, inte minst, universitetsbibliotekarien var drivande i utvecklingen mot ett öppet vetenskapssamhälle både nationellt och internationellt. Detta manifesterades bland annat genom The First Nordic Conference on Scholarly Communication 2002. Konferensen lockade ett stort antal deltagare och många namnkunniga föredragshållare.²⁴² Konferensen fick uppföljare 2004, 2006 och 2008.

I *Lunds universitets magasin* återkommer artiklar med koppling till olika initiativ som rör frågor kring forskarnas rättigheter till sina egna publikationer och möjliggörandet av en öppen spridning. Exempel på detta är en intervju med Ingegerd Rabow, chef för det elektroniska biblioteket vid Biblioteksdirektionen, där hon berättar om Public Library of Science, ett upprop som skrivits under av ett stort antal forskare världen över med krav på att de kommersiella förlagen ska låta forskarna själva få rätten att sprida sina artiklar sex månader efter publicering.²⁴³ Monopoliseringen av den vetenskapliga informationen var ett återkommande tema både vid lunchseminarier och olika informationstillfällen, beskrivet bland annat i ett senare nummer av *Lunds universitet meddelar* under rubriken "Fälttåg mot informationsmonopol".²⁴⁴

I detta sammanhang bör även Directory of Open Access Journals (DOAJ) nämnas. Initiativet att bygga upp en databas över internationella sakkunniggranskade öppna e-tidskrifter hade påbörjats av medarbetare

på Biblioteksdirektionen och tagits vidare av Lars Bjørnshauge i samband med The First Nordic Conference on Scholarly Communication. DOAJ finansierades inledningsvis av Open Society Institute.²⁴⁵ Under åren som redaktörskapet fanns på Biblioteksdirektionen kom DOAJ att sätta Lunds universitet på kartan i fråga om Open Access.

Utveckling, utveckling, utveckling

Utvecklingstakten var hög inom Lunds universitets bibliotek under de första åren efter att den nya organisationen trätt i kraft. En stor uppgradering av bibliotekskatalogen LOLITA hade genomförts runt millennieskiftet samtidigt som det pågick en övergång till nytt Libris vilket innebar påfrestningar på organisationen. LOLITA bytte i samband med systemskiftet namn till LOVISA.²⁴⁶ I rask takt utvecklades olika digitala tjänster, till exempel Mitt kursbibliotek för att göra det lättare för lärare att lägga upp informationsresurser för sina studenter. Vidare genomfördes projektet Xerxes, ett slags motsvarighet till LU:research, för uppsatser och examensarbeten.²⁴⁷ Åtskilliga initiativ till digitalisering av Universitetsbibliotekets samlingar genomfördes som en del av kulturarvsuppdraget.

I slutet av 2003 hade antalet LUB-bibliotek vuxit till 20. Lunds tekniska högskola hade fått 2 nya LUB-bibliotek, Biblioteket för arkitektur, bygg och design och LTH:s studiecentrum, som etablerats under samma år sedan fakulteten tagit över ansvaret för den tidigare universitetsbiblioteksbyggnaden på norra området. Även Musikhögskolans bibliotek i Malmö var nu ett LUB-bibliotek. Ordningen med ett Biblioteksråd med representanter från *alla* LUB-biblioteken ersattes i slutet av 2003 av en ny konstellation, Forum för bibliotekschefer, där endast *en* företrädare per fakultet ingick. Under samma period hade även en tydligare ledningsstruktur för respektive fakultets biblioteksverksamhet börjat utkristallisera sig, och några av fakulteterna inrättade tjänster som fakultetsbibliotekschef, ofta benämnda områdesbibliotekarier. För den mer operativa verksamheten inrättades olika arbetsgrupper på tvärs inom biblioteksorganisationen.²⁴⁸

Universitetsbiblioteket flaggade redan under det första verksamhetsåret för en situation med neddragningar och övertalighet. Under 2002 inled-
des en process som befarades leda till att 26 personer skulle få lämna
organisationen under de två närmaste åren.²⁴⁹ Planering pågick för att
kunna använda avsatta medel, så kallade trygghetspengar, till kompetens-
utveckling för de nya arbetsuppgifter och behov som vuxit fram i och
med den digitala utvecklingen och för nya uppgifter på fakultets-, insti-
tutions- och institutionsgruppsbiblioteken. I en intervju i *Lunds univer-
sitet meddelar* beskriver Lars Bjørnshauge den nu aktuella omstrukture-
ringen inom biblioteksverksamheten som medarbetarnas ”vandring från
de tidigare stora biblioteken på Helgonabacken och norr, ut till fakultets-
och institutionsbiblioteken. De nya biblioteken behöver också personal
med delvis ny kompetens.”²⁵⁰

NY ÖVERSYN OCH NYA BESLUT

Beroende på utvecklingen av biblioteksorganisationen efter 2001 och på
att mandatperioden för styrelsen för Lunds universitets bibliotek och
Universitetsbibliotekets styrelse löpte ut den 31 december 2003 initiera-
de universitetsbibliotekarien en översyn. Syftet var att ”sammanfatta de
erfarenheter som gjorts och sammanställa de problem som blivit synliga,
för att på så sätt ge biblioteksstyrelsen ett underlag för diskussion och
eventuell justering av organisationen och ledningen av den samlade
biblioteksorganisationen”.²⁵¹ Universitetsbibliotekarien fick i uppdrag av
styrelsen att sammanställa ett diskussionsunderlag. Huvudbudskapet i
underlaget var att de ”organisatoriska svårigheter som idag finns rör i
första hand de gemensamma enheterna BD och UB, och handlar om
samordningsproblem och otydligheter i roller, uppdrag och legitimitet”.²⁵²
Några veckor senare utvecklades diskussionsunderlaget till ett gemen-
samt förslag från Lars Bjørnshauge och Christina Friström. En av de
bärande tankarna var att Universitetsbiblioteket med sina samlingar och
e-biblioteket (nedan kallat EB) skulle utgöra två avdelningar i en mer
sammanhållen organisation. Förslaget innehåller följande punkter:

- a) Biblioteksstyrelsen och UB:s styrelse ersätts av en gemensam styrelse – Biblioteksstyrelsen. Därmed blir en bättre samordning möjlig i de frågor som rör de gemensamma biblioteksfunktionerna och hela nätverket. Cheferna för EB resp. UB har närvaro- och yttranderätt i Biblioteksstyrelsen.
- b) UB's uppdrag som depåansvarig, ansvarig för ett ämnesövergripande studiecentrum, ansvarig för kulturarvet, specialsamlingar och reservexemplaret förändras inte.
- c) En ny ledningsstruktur för de gemensamma biblioteksfunktionerna införs, med en chef för UB, en chef för det elektroniska biblioteket (EB) och ett gemensamt kansli knutet till Universitetsbibliotekarien. De enskilda enheternas behov av kanslifunktioner för sin verksamhet diskuteras och dimensioneras av BD och UB.
- d) Biblioteksstyrelsen och Universitetsbibliotekarien har det övergripande ansvaret för biblioteksverksamheten och Universitetsbibliotekarien rapporterar till universitetsledningen. UB och EB utgör egna operativa enheter, med egen chef och stor självständighet. Cheferna för UB och EB är underställda Universitetsbibliotekarien. De närmare ramar för samarbetet inom de gemensamma enheterna – det organisatoriska och frågan om anslags- och budgetprocessens utformning – tas upp i samråd mellan Biblioteksstyrelsen, BD, UB, EB och förvaltningen.
- e) Budgetberedning för de gemensamma biblioteksfunktionerna, BD, UB och EB genomförs samordnat för att underlätta den långsiktiga planering och utveckling av de universitetsgemensamma biblioteksresurserna. Existerande finansieringsformer berörs inte i sig av förslaget till justering av organisationen.
- f) Universitetsbibliotekarien inrättar en gemensam ledningsgrupp för de gemensamma biblioteksfunktionerna i syfte att ytterligare underlätta kommunikation och samverkan inom nätverket. Till den gemensamma ledningsgruppen adjungeras även representanter från övriga LUB-enheter.

Biblioteksrådet (befintligt rådgivningsorgan för universitetsbibliotekarien) involveras i högre grad i beredningen av ärenden till Biblioteksstyrelsen.

Skrivelsen avslutas med följande formulering: ”Med en styrelse, en chef, en gemensam ledningsgrupp och gemensam budgetberedning underlättas kommunikationen och koordineringen av stöd- och expertfunktioner i nätverket, samtidigt som ärendehanteringens blir mindre byråkratisk och tungrodd.”²⁵³

Med tanke på att den nya organisationen hade trätt i kraft bara två år tidigare och ännu inte hunnit etableras fullt ut var det en mycket genomgripande förändring som presenterades. På många sätt var det också en återgång till *ett* centralbibliotek och *en* styrelse, dock med ett fortsatt samordningsuppdrag för biblioteksstyrelsen och universitetsbibliotekarien som omfattade hela biblioteksnätverket. Om detta förslag hade genomförts hade organisationen blivit väsensskild från den som universitetsstyrelsen fattat beslut om i februari 2000. Det hade även fjärmat sig från beslutet om biblioteksstruktur från juni 2001. Bjørnshauges och Friströms förslag kom kanske för tidigt eftersom de båda nyligen tillträtt sina respektive chefsuppdrag utifrån de premisser som beslutet om ny organisation stipulerade. Deras förslag indikerade möjligen också att biblioteksstyrelsen trots allt inte hade givits den beslutskraft som krävdes för att hålla ihop nätverkets olika delar.

Styrelsen för Universitetsbiblioteket fick förslaget i slutet av september 2003. Efter kompletteringar och förtydliganden vad gällde fördelarna med förändringen valde man efter diskussion att ställa sig bakom förslaget under förutsättning att ett antal krav kunde uppfyllas:

1. UB förblir en operativ enhet med egen chef, stor självständighet och oförändrat uppdrag
2. Finansieringsformen förblir oförändrad
3. Arbetet med att definiera de organisatoriska ramarna samt att utforma anslags- och budgetprocessen sker i samarbete mellan BD, UB och förvaltningen
4. Den nya organisationen träder i kraft 2004-07-01 och de båda styrelsernas mandat förlängs med ett halvt år. Gemensamma sammanträden hålls under den förlängda mandatperioden. Ordföranden i UBs styrelse bereds plats i den nya Biblioteksstyrelsen under ytterligare ett halvt år

5. Det tidsbegränsade uppdraget som chef för UB övergår till en icke tidsbegränsad tjänst i likhet med övriga bibliotekschefers
6. Uppdraget som tillförordnad universitetsbibliotekarie alternerar mellan chefen för UB resp EB under treårsperioder. UB-chefen utses för första perioden.²⁵⁴

Göran Bexell tillträdde som ny rektor efter Boel Flodgren 2003. Det blev han som kom att besluta om förslaget. Vissa justeringar av organisationen genomfördes men inte alls i den omfattning som Lars Bjørnshauge och Christina Friström föreslagit. Det fanns, menade rektor, inte skäl att genomföra några större ändringar: "Den nuvarande organisationen har i realiteten endast fungerat under drygt två år och har förmodligen först nu börjat finna sina arbetsformer och sin funktion".²⁵⁵ Det slås fast att Universitetsbiblioteket, tillsammans med universitetets centrumbildningar, ingår i det så kallade 10:e området med en annan form av finansiering än den som gäller för Biblioteksdirektionen: "två olika organisatoriska principer" kallar man det. För den fortsatta utvecklingen av Universitetsbibliotekets kulturarvsuppdrag föreslås en särskild referensgrupp. Vidare riktas blickarna mot biblioteksstyrelsen som har förhållandevis många ledamöter. "Det finns skäl att eftersträva en mindre och mer effektiv styrelse som inte riskerar att uppfattas som ett forum där enskilda ledamöter skulle ha till uppgift att 'bevaka' sitt områdes intressen." Rektor fattar därefter beslut enligt följande: 1) styrelsen för Universitetsbiblioteket avvecklas från 2004-04-01, 2) organisatoriskt hänförs Universitetsbiblioteket (UB) till universitetets särskilda verksamheter (10:e området), 3) ansvarig för UB under rektor är chefen för Universitetsbiblioteket. I övergripande frågor ska samråd ske med universitetsbibliotekarien, 4) en särskild referensgrupp för kulturarvsfrågor inrättas av rektor. Gruppens instruktion och sammansättning fastställs av rektor, 5) sammansättningen av Biblioteksstyrelsen förändras.²⁵⁶

I *Lunds universitet meddelar* beskrivs förändringen under rubriken "Biblioteksorganisationen blir tydligare" men här anges felaktigt att Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket nu får gemensam styrelse vilket rättas i nästa nummer.²⁵⁷ Kanske rör det sig om en synsk

missuppfattning eftersom just detta kommer att ske några år senare. Det uppges också missvisande att Universitetsbiblioteket har bantat sin verksamhet med 40 miljoner och 40 personer medan ingenting nämns om att stora delar av personalen och verksamheten flyttat över till fakultetsbiblioteken. Detta sätter fingret på hur svårt det kan vara att ge en korrekt och sammanhängande bild av den tredelade organisationen vid Lunds universitets bibliotek.

NODER OCH LÄNKAR

Christer Jönsson fick förnyat förtroende att leda biblioteksstyrelsen ännu en period. Under rubriken ”Närvaro och distans – en biblioteksorganisation i förändring” sammanfattar han sina första fem år som ordförande och kommenterar biblioteksnätverkets utveckling:

En viktig effekt av den decentraliserade nätverksorganisationen är ett ökat intresse för och engagemang i biblioteksfrågor från fakulteternas sida. Varje område har skapat organ för diskussioner i biblioteksfrågor och har byggt upp biblioteksstrukturer som svarar mot de egna behoven. Medvetenheten om biblioteksverksamhetens möjligheter och begränsningar har vidgats i fakultets- och institutionsledning. Samtidigt är skillnaderna mellan universitetets olika fakulteter betydande. Medan vissa, som medicinare och teknologer, är helt beroende av digitala informationstjänster, försvarar humanister och teologer lidelsefullt den tryckta bokens bestående värde. Det är en av utmaningarna i biblioteksstyrelsens arbete att förena dessa skilda attityder i ett helhetsperspektiv på universitetets informationsförsörjning. Den decentraliserade nätverksmodellen underlättar genom att ge större utrymme för variation i jämförelse med en centraliserad organisation.²⁵⁸

Ännu levde tanken om ett välfungerande nätverk och Christer Jönsson återkommer till att det är länkarna mellan nätverkets olika delar som behöver vara starka och avslutar sin artikel med att konstatera att organisationen i framtiden behöver ”ägna mera uppmärksamhet åt *relationerna* mellan nätverkets noder”.

Dialog ersätter kriterier

Systemet med LUB-kriterier upphörde från 2005 eftersom biblioteksstyrelsen ansåg att ”kriterierna fyllde en viktig uppgift i början av nätverkets uppbyggnad men att nätverket idag har kommit så långt att en mer dialoginriktad form är bättre”.²⁵⁹ 2005 hade antalet enheter vuxit till 31, framför allt sedan ett antal bibliotek inom Området för humaniora och teologi tillkommit, men strax därefter hade antalet minskat till 29 sedan Vårdvetenskapliga biblioteket och Biblioteket vid avdelningen för sjukgymnastik uppgått i Medicinska fakultetens bibliotek.²⁶⁰ Det är med andra ord en ganska rörlig materia men helt i linje med nätverkets intentioner om att små institutionsbibliotek idealt skulle slås samman till större enheter. Christer Jönsson beskriver processen utifrån biblioteksstyrelsens perspektiv:

I takt med att varje fakultet har tagit ett ökande ansvar för sin egen biblioteksorganisation och informationsförsörjning har styrelsen inte längre sett ett fortsatt behov av centralt definierade kriterier utan beslutat att delegera kvalitetssäkringen till respektive fakultet i dialog med styrelsen. Detta kan samtidigt ses som ett uttryck för styrelsens förtroende för det ansvarstagande för biblioteksverksamheten som fakulteterna visat. Utvecklingen har entydigt gått i riktning mot större, slagkraftiga fakultetsbibliotek, vilket var en av visionerna som vägledde den nya biblioteksorganisationen.²⁶¹

Kompetensutveckling

Biblioteksdirektionen hade det övergripande ansvaret för kompetensutvecklingsfrågor för hela nätverket och ett stort antal utbildningsinsatser hade också genomförts. Många av dessa gällde utbildning i egna system som LOVISA och ELIN@Lund, men även i program som PowerPoint och EndNote. Ett antal workshoppar kring bibliotekens roll i lärande, ledarutveckling och mycket annat erbjöds genom åren.²⁶² Hösten 2003 genomfördes en omfattande kompetenskartläggning under ledning av bibliotekskonsulten Inger Eide Jensen.²⁶³ Kartläggningen låg sedan till grund för en ”Handlingsplan för kompetensutveckling 2005–2007”.

Årligen arrangerades även så kallade LUB-dagar på olika teman, och i samband därmed utdelades ett LUB-stipendium som kunde finansiera medarbetares deltagande på konferenser och studieresor.

Vad säger användarna?

På uppdrag av biblioteksstyrelsen genomförde Utvärderingsenheten vid Lunds universitet ännu en biblioteksbarometer 2005, denna gång under ledning av lektorn i sociologi, Margareta Nilsson Lindström.²⁶⁴ Denna barometer var upplagd på ett annat sätt än den som genomfördes 2000 och hade tydligare angivelser om vilket bibliotek och vilka tjänster som åsyftades. Urvalet studenter var dubbelt så stort som vid förra tillfället, 2 000 i stället för 1 000, medan urvalet doktorander och lärare/forskare var ungefär lika stort. Svarsfrekvenserna var dock betydligt lägre, 47 % för studenter, 39 % för doktorander och 57 % för lärare/forskare att jämföra med den tidigare barometerns 65 % för samtliga kategorier. Det Konstnärliga området omfattades inte av enkäten. Där hade i stället kvalitativa intervjuer genomförts.

Studenterna använde biblioteken som studieplats och för lån och läsning av kurslitteratur medan användningen av biblioteket som fysisk plats minskade bland doktorander och lärare/forskare. Störst var skillnaden inom gruppen lärare/forskare. Inom Området för humaniora och teologi användes fortsatt främst de fysiska samlingarna medan Medicinska fakulteten övergått till att få sin informationsförsörjning nästan helt digitalt. Bibliotekens roll i lärande och undervisning verkade inte ha ökat i någon större omfattning, en roll som biblioteksbarometern 2000 hade framhållit som avgörande för att öka studenters och doktoranders förmåga att finna och kritiskt granska information. Ungefär var femte student hade deltagit i någon form av undervisning där bibliotekspersonal varit involverad. Dock såg det mycket olika ut i olika delar av verksamheten. Nämnas kan också att det fanns en hel del kritiska kommentarer om LOVISA, som ansågs krånglig att använda, medan ELIN@Lund lovordades.

OTYDLIGHETER I ORGANISATIONEN

Fyra år efter det förra försöket att slå samman Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket återkom Lars Bjørnshauge 2007 med en ny skrivelse ”Ny organisation av LUB – särskilt om de gemensamma enheterna samt revision av instruktioner till Biblioteksstyrelsen och Universitetsbibliotekarien”.²⁶⁵ Den här gången hade han dock inte chefen för Universitetsbiblioteket, Christina Friström, med sig. Återigen var mandatperioden för biblioteksstyrelsen på väg att löpa ut och Christer Jönsson hade aviserat sin avgång som styrelsens ordförande.²⁶⁶ I skrivelsen hänvisas till att instruktionerna för biblioteksstyrelsen och universitetsbibliotekarien var sex och ett halvt år gamla. Universitetsbibliotekarien skriver:

Mot bakgrund av den snabba utvecklingen av informationsförsörjningen har det blivit tydligt att vissa element i rektors instruktioner nu framstår som problematiska eller inaktuella. Det kan också konstateras att utvecklingen inom de gemensamma biblioteksfunktionerna Universitetsbiblioteket och Biblioteksdirektionen nu möjliggör och – på grund av det allmänna effektiviseringsstrycket – rent av fordrar en tydligare samordning och prioritering. Den nuvarande organisationen med Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket som skilda enheter, och de gällande instruktionerna för Universitetsbibliotekarien och Biblioteksstyrelsen, ger inte tillräckliga kraftfulla redskap för en effektiv resursstyrning och prioritering. Som konsekvens leder de faktiska prioriteringar som idag görs till suboptimeringar, som inte tjänar helheten på bästa sätt.

Universitetsbibliotekariens starkt kritiska argumentation byggde främst på två omständigheter. Den första gällde de gemensamma depåerna:

I förhållande till LU har UBs självständiga prioriteringar lett till att service till LU från de gemensamma depåerna har nedprioriterats. Därmed har fakultets- och institutionsbibliotek på grund av för långa leveranstider på artiklar från tidskrifter i UBs depåer tvingats anlita externa dokumentleverantörer, med stora extra kostnader som följd. Biblioteksdirektionen har av egna medel på senare tid kompenserat för

detta genom att förvärva digitala arkiv från ledande internationella förlag, och även investerat i utvecklingen av dokumentleveranstjänster. Det är inte längre hållbart att Biblioteksdirektionen får kompensera för UBs självständiga prioriteringar, vilka inte är förankrade i Biblioteksstyrelsen.

Den andra gällde digitaliseringsprojekt på Universitetsbiblioteket:

När det gäller digitaliseringsprojekt har UB självständigt, utan kommunikation med Biblioteksstyrelsen, prioriterat sina insatser, även sådant som medför medfinansiering till projekt som erhållit externa anslag.

Stycket avslutas med att "Biblioteksstyrelsen saknar styrmedel när det gäller UBs verksamhet och prioriteringar".

Efter de två punkterna ovan riktar universitetsbibliotekarien in sig på det problematiska i att Universitetsbiblioteket använder resurser för användarutbildning. Detta är kanske i linje med uppdraget att utgöra ett kvalificerat studiecentrum men det behövs, som universitetsbibliotekarien uttrycker det, en samordning. "Det är strategiskt viktigt att kraftsamla kring uppgiften att se till att alla användare får den kompetens som behövs för att finna och utnyttja de stora informationsresurser som universitetet förfogar över, inte minst i elektronisk form." Ytterligare exempel på otydligheter i organisationen ges och därefter utmynnar skrivelsen i att Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket bör "integreras till en enhet under en styrelse". Listor över vad Biblioteksdirektionen arbetat med och utvecklat sedan starten 2001 bifogades skrivelsen, liksom en förteckning över universitetsbibliotekariens nationella och internationella engagemang.

Koloss – nej tack!

Efter att Lars Bjørnshauges skrivelse inkommit till rektor fick Christina Friström i uppdrag av förvaltningschef Hans Modig att lämna ett remissvar. Remissvaret är mycket omfattande och inleds med konstaterandet

att Universitetsbiblioteket ser Bjørnshauges skrivelse som ett personligt dokument, inte som biblioteksstyrelsens. Vid nästkommande sammanträde ser dock biblioteksstyrelsen positivt på förslaget, och av protokollet från sammanträdet i maj framgår att biblioteksstyrelsen ”ser betydande fördelar med en samordning mellan de gemensamma enheterna Biblioteksdirektionen och UB, men att man i nuläget inte uttalar sig om detaljerna i en sådan organisation”.²⁶⁷

I remissvaret hänvisar Universitetsbiblioteket till beslutet från 2004, där ett samgående hade avvisats. Man påpekar även att ett liknande förslag från universitetsbibliotekarien hade diskuterats under våren 2006. I ett möte i juni samma år mellan förvaltningschefen, universitetsbibliotekarien och chefen för Universitetsbiblioteket hade förvaltningschefen konstaterat att det inte framkommit något nytt som föranledde ett samgående. Tonen är nu en annan än i den gemensamma skrivelse som universitetsbibliotekarien och chefen för Universitetsbiblioteket presenterade 2003. Remissvaret fortsätter:

De ”bristande möjligheter” biblioteksstyrelsen har att styra över UB:s resurser och prioriteringar är ett av universitetsbibliotekariens viktigaste argument för förslaget om omorganisation. Dessa ”bristande möjligheter” är helt i linje med ovanstående beslut och inte resultatet av ett förbiseende från beslutsfattarnas sida. Universitetsbibliotekarien förtiger de möjligheter till insyn och diskussion som hela tiden funnits. Påståendet att organisationsbeslutet är inaktuellt är märkligt så till vida att det efter sjösättningen för sex år sedan har utvärderats och justerats för tre år sedan och igen för sju månader sedan. Dessa beslut verkar vara problematiska endast för universitetsbibliotekarien.

I den gemensamma skrivelsen från 2003 såg både Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket fördelar med ett samgående. Nu hänvisar Universitetsbiblioteket till universitetsstyrelsens beslut från februari 2000 och den justering som gjordes 2004. Därefter kommer en lista över argument för att bibehålla den rådande ordningen:

- UB:s verksamhet så som den formuleras i besluten är en central angelägenhet som skall placeras direkt under universitetsledningen
- Det finns ingen anledning att ändra finansieringsformen, som är olika för BD och UB. BD är en del av universitetets gemensamma verksamheter och finansieras av finansieringsbidraget, medan UB är en del av universitetets särskilda verksamheter (10:e området), som väsentligen finansieras direkt från statsanslagen. De olika finansieringsformerna gör det olämpligt med en sammanslagning
- Nuvarande organisation bygger på att UB är ett bibliotek bland andra i nätverket med såväl specialuppdrag som fakultetsuppdrag
- Biblioteksstyrelsen och BD skall vara en samordnande utvecklings- och stödfunktion för hela nätverket utan bindningar till något enskilt nätverksbibliotek
- BD saknar all erfarenhet och kompetens för att driva ett stort specialbibliotek med rika äldre samlingar
- UB och BD har verksamhetsmässigt föga gemensamt. UB:s verksamhetsmässiga samarbetspartners finns bland nätverksbiblioteken, andra stora vetenskapliga bibliotek med äldre samlingar och hos Kungl. Biblioteket
- UB har som policy, för att undvika dubbelarbete och sårbarhet, att inte på egen hand "uppfinna hjulet" utan att ansluta sig till redan etablerade system och funktioner eller vara aktivt deltagande i nationella eller internationella utvecklingssamarbeten. BD har utvecklat egna eller hårt lokalanpassade tekniska lösningar och ofta knutit dessa till en eller mycket få personer vilket UB tar avstånd från ur sårbarhets- och servicesynpunkt
- UB har nationellt och internationellt arbetat upp ett mycket gott rykte hos forskare, stiftelser och andra donatorer för sitt arbete med att bevara, informera om och tillgängliggöra LU:s, i dubbel bemärkelse, värdefulla samlingar. Det är direkt olämpligt och ett goodwillmässigt självsmål att följa universitetsbibliotekariens rekommendationer och nedgradera UB, det äldsta och största sammanhållna kulturarvsbiblioteket i Sverige, till ett verksamhetsområde inom BD
- Den av universitetsbibliotekarien föreslagna förändringen av nuvarande organisation innebär en återgång till organisationen före 2001

med undantaget att BD enligt förslaget övertar UB:s dåvarande roll. Den starkt kritiserade ”kolossen” skulle återuppstå och organisatoriskt är biblioteksorganisationen tillbaka på ruta ett.

Till remissvaret fogas en bilaga där universitetsbibliotekariens skrivelse kommenteras stycke för stycke och i ytterligare en bilaga redogörs för allt som åstadkommit på Universitetsbiblioteket sedan den nya organisationen trädde i kraft. Universitetsbibliotekarien och chefen för Universitetsbiblioteket befäste med sina skrivelser en misstro gentemot varandras ansvarsområden. Man kan speciellt lägga märke till kritiken från Universitetsbiblioteket rörande de egenutvecklade systemen på Biblioteksdirektionen och den sårbarhet detta medförde. Att denna misstro även fanns i andra delar av organisationen blir tydligt i ett brev som universitetsbibliotekarien skriver till medarbetarna på Biblioteksdirektionen, där han refererar till kritik som framkommit inom nätverket. Kritiken gäller främst prioriteringar och kommunikation vad gäller systemutveckling men även universitetsbibliotekariens synlighet ute i organisationens olika delar. Brevet avslutas med uppmaningen att ”vi gör vårt yttersta för att signalera att relationen mellan BD och LUB inte är en ’vi och dom’ relation. Jag är av uppfattningen att våra verksamheter och vårt agerande faktiskt är så att vi jobbar för helheten, och att utmaningen är att LUB-nätverket även i fortsättningen kan se det så!”²⁶⁸ Här fanns spänningar i organisationen som skulle bli svåra att överbrygga och som möjligen var tecken på att den form av nätverksorganisation som byggts upp inte var den optimala. Skrivelserna pekar på olika former av positionering och inte så mycket på den ”samarbetande helhet” som Kari Marklund beskrev eller på utvecklade ”relationer mellan noderna” som Christer Jönsson hade önskat sig.

En hundraåring

I september 2007 firade Universitetsbiblioteket hundra år på Helgonabacken och gav i samband med detta ut en jubileumsbok som på olika sätt speglade bibliotekets verksamhet.²⁶⁹ I samband med firandet intervjuades

Christina Friström i *Lunds universitets magasin* under rubriken "Forskningsbiblioteket har blivit studiecentrum".²⁷⁰ Här framhåller hon att Universitetsbiblioteket sedan 80-talet "successivt har förvandlats från traditionellt forskarbibliotek till ett bibliotek främst för studenterna". Mycket tyder alltså på att Göran Gellerstams vision, att göra om Universitetsbiblioteket till studenternas bibliotek, nu realiserats. Samtidigt ser vi hur Lars Bjørnshauge i sin skrivelse efterlyser mer samordning av studiemiljöerna och ifrågasätter att Universitetsbiblioteket lägger resurser på användarutbildning som han menar bör vara fakultetsbibliotekens uppdrag. Att Universitetsbiblioteket har bantat bort 40 miljoner och 40 tjänster upprepas i artikeln men nu är uppgiften mer tydligt kopplad till att uppdragen för fakulteterna nästan helt har upphört. Christina Friström berättar vidare att hon hoppas på utbyggda magasin på Gastelyckan och drömmer om att få en tillbyggnad på Helgonabacken för en modern utställningslokal. Projektet, som inte kommer att realiseras, gick under namnet "Boken i gräset".

"Var för sig väl fungerande"

Bjørnshauge avslutar sin skrivelse från februari 2007 med en uppmaning till universitetsstyrelsen att fatta beslut om att godkänna ett samgående mellan Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket samt om att tillsätta en ny biblioteksstyrelse med ny sammansättning och nytt uppdrag. Rektor Göran Bexell valde i detta läge att genomföra en begränsad översyn av biblioteksorganisationen samt att förlänga mandatperioden för biblioteksstyrelsen till slutet av året.²⁷¹ Christer Jönsson hade, som vi sett, aviserat sin avgång och det blev i stället vice ordföranden i biblioteksstyrelsen, professorn i svenska språket Jan Svensson, som tog över ordförandeskapet. Prefekten vid Juridiska institutionen, Bengt Lundell, fick uppdraget att genomföra översynen.

I november 2007 var Lundell klar med sitt uppdrag som i första hand riktat in sig på relationen mellan Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket även om han i sitt förslag till lösningar slog fast att han uppfattade "de berörda verksamheterna – biblioteksdirektionen, universitets-

biblioteket med ansvar för kulturarvet och nätverksbiblioteken i övrigt – som var för sig väl fungerande”.²⁷² Han fortsätter:

Organisationen innehåller emellertid inbyggda spänningar och också starka personer. I vissa delar är uppfattningarna om lösningarna motstridande. Ett väsentligt mål är att försöka hitta en lösning med förutsättningar att vara långsiktigt hållbar.

Därefter övergår han till att resonera kring det som på kort sikt framstod som viktigast, nämligen att ”åstadkomma förutsättningar för att tillsätta en biblioteksstyrelse med ett samlat ansvar för biblioteksfrågorna”. Han menar att organisationen lider av att Universitetsbiblioteket inte har något tydligt styrorgan. Efter att Universitetsbibliotekets styrelse avskaffades 2004 har styrningen av Universitetsbiblioteket varit försvagad. Han föreslår därefter ett antal utgångspunkter för den fortsatta beredningen:

- Biblioteksstyrelsen behåller sin samordnande funktion med biblioteksdirektionen som beredande och verkställande organ utom vad avser universitetsbiblioteket.
- Universitetsbibliotekarien behåller sin funktion.
- Universitetsbiblioteket får biblioteksstyrelsen som styrelse. Universitetsbibliotekets chef blir föredragande i frågor som direkt rör detta bibliotek bl a budget, verksamhetsredovisning och frågor som rör kulturarvet.
- Referensgruppen för kulturarvsfrågor avskaffas i dess nuvarande form. Biblioteksstyrelsen kan bestämma att ett sådant organ kan inrättas.
- Universitetsstyrelsen [här avses Universitetsbiblioteket] och biblioteksdirektionen fortsätter tills vidare att ha skilda budgetar och chefer.
- Den spänning som finns mellan det decentraliserade nätverket och de krav som finns på samordning och effektivitet måste speglas i organisationen.
- Biblioteksstyrelsens sammansättning måste ha förankring i universitetets övriga ledningsfunktioner (universitetsstyrelse?, vice-

rektorer?, dekaner?) för att ge den tillräcklig legitimitet inåt mot biblioteken och utåt mot områdena.

Bengt Lundell avslutar sin rapport med konstaterandet att han inte tror att en sammanslagning av Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket skulle medföra så stora administrativa vinster att det i sig motiverar en sammanslagning.

Strax före jul 2007 fattade rektor beslut om en förändrad organisation i stort sett utifrån Lundells förslag.²⁷³ Biblioteksstyrelsen blev därmed styrelse för både Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket. Varken universitetsbibliotekarien eller chefen för Universitetsbiblioteket ingick i den nya styrelsen men hade närvaro- och yttranderätt och var föredragande för respektive ansvarsområde. Referensgruppen för kulturarvsfrågor avskaffades. Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket fortsatte tills vidare att ha skilda budgetar och chefer. Vidare beslutade rektor att prorektor skulle vara ordförande i biblioteksstyrelsen för att förankringen i universitetets övriga ledningsfunktioner skulle öka. En intressant skrivning i beslutet, som inte kommer från Lundells förslag, gäller det decentraliserade nätverket som ansvarar för stora delar av verksamheten och Biblioteksdirektionen som ska samordna: "Hur detta fungerar bör utvärderas". Möjligen hade beslutet om en utvärdering sin bakgrund i ett brev till biblioteksstyrelsen från den så kallade områdesbibliotekariegruppen, en sammanslutning av biblioteksansvariga från respektive fakultet.²⁷⁴ Gruppen hade sedan ett år tillbaka träffats i ett informellt nätverk och passade på att föra fram en del synpunkter inför beslutet. Här framhålls bland annat att det är "viktigt att allt utvecklingsarbete har sin grund i verksamheten och involverar medarbetare inom hela organisationen". Formuleringen tyder på att förankringen i den dagliga biblioteksverksamheten var svag och pekar också på den farhåga som nämndes i samband med att den nya organisationen trädde i kraft 2001. Områdesbibliotekariegruppen önskar även få en representant i den kommande biblioteksstyrelsen. Med det nya beslutet fanns en förhoppning om att organisationen skulle få en nystart, och områdesbibliotekariegruppen avslutar sin skrivelse med att den nu ser "framtiden an med

tillförsikt och ser också fram emot ett ökat samarbete inom hela organisationen samt med biblioteksstyrelsen”. Mycket arbete på fakulteterna hade hittills varit inriktat på att bygga upp den egna verksamheten, men nu ville man uppenbarligen få ett större inflytande även på ledningsnivå.

Ny styrelse, nya instruktioner

Under våren 2008 utarbetades nya instruktioner för biblioteksstyrelsen och för universitetsbibliotekarien.²⁷⁵ Biblioteksstyrelsens instruktion skilde sig inte märkbart från den tidigare i så måtto att styrelsen hade ”övergripande ansvar och leder utvecklingen av Lunds universitets bibliotek (LUB). Styrelsen beslutar i frågor som gäller den samlade biblioteksverksamhetens kvalitetsmål, inriktning, omfattning, servicenivå och organisation.” Styrelsens uppdrag omfattade nu alltså att vara styrelse både för Biblioteksdirektionen och för Universitetsbiblioteket. En särskild ansvarspunkt för styrelsen var att ”utfärda närmare riktlinjer för bevarande och tillhandahållande av det svenska trycket”. Biblioteksstyrelsen hade sitt första sammanträde i maj 2008 med prorektor, professorn i civilrätt Ann Numhauser-Henning som ny ordförande. Förutom att universitetsbibliotekarien och chefen för Universitetsbiblioteket hade närvaro- och yttranderätt hade även en representant för områdesbibliotekariegruppen fått samma rättigheter. Parterna i den tredelade organisationen hade därmed var sin representant.

På den nya biblioteksstyrelsens första möte meddelade Christina Friström att Området för humaniora och teologi hade sagt upp sitt serviceavtal med Universitetsbiblioteket från och med 1 januari 2009. Detta betydde att ingen av fakulteterna därefter skulle köpa tjänster från Universitetsbiblioteket.

2009 hade universitetet åter fått ny rektor, professorn i signalbehandling Per Eriksson, och det skedde också ett byte på prorektorsposten. Eva Åkesson, professor i kemi, blev ny ordförande i biblioteksstyrelsen och kom att leda dess arbete under tre händelserika år.

PÅ VÄG MOT ÄNNU EN UTREDNING

Med hänvisning till att det i biblioteksstyrelsens uppdrag ingick att "utforma förslag till rektor om övergripande mål och riktlinjer för informationsförsörjningen inom Lunds universitet, att fastställa strategiska planer, handlingsplaner och årsberättelser" fick biblioteksstyrelsen 2009 en promemoria från universitetsbibliotekarien.²⁷⁶ Budskapet var att universitetsstyrelsens beslut från februari 2000 borde ses över. Han skriver att det "finns stor samstämmighet inom LUB om behov av ett förändringsarbete som kommer att ändra på arbetsfördelningen inom LUB". Han fortsätter:

Här vid ingången till det nästa decennium känns det angeläget att igen diskutera vision och organisation av informationsförsörjningsverksamheten. Det känns viktigt att processen för framtagning av ett nytt inriktningsbeslut påbörjas parallellt med ett förändringsarbete.

Denna gång var det inte ett förslag som lades fram utan snarare en uppmaning att påbörja en genomlysning av det tidigare beslutet. Biblioteksstyrelsen uppdrog åt ordföranden, det vill säga Eva Åkesson, Lars Bjørnshauge och Christina Friström att ta fram ett förslag till process för revidering av inriktningsbeslutet inför hanteringen i universitetsstyrelsen. Förslaget skulle vara klart till biblioteksstyrelsens möte i mitten av september. Vid den tidpunkten presenterades två dokument. Det ena var ett utkast till beskrivning av gällande beslut som sammanställts av Christina Friström. Biblioteksstyrelsen beslutade att utkastet skulle kompletteras och Carina Wickberg fick i uppdrag att göra en fördjupad sammanställning för perioden 1999–2008.²⁷⁷ Sammanställningen skulle ligga till grund för en bedömning av huruvida besluten borde revideras eller var helt obsoleta. Det andra dokumentet var ett förslag från Lars Bjørnshauge om att det skulle göras en kartläggning av arbetsfördelningen inom LUB-nätverket.²⁷⁸

Vem gör vad?

Under vintern 2008/09 hade det pågått ett omfattande arbete med att ta fram en strategisk plan för Lunds universitets bibliotek för perioden 2009–2012. Planen fastställdes av biblioteksstyrelsen i april 2009.²⁷⁹ I den strategiska planen uppmärksammades speciellt bibliotekens roll för utbildning och lärande samt för stöd till forskare och forskargrupper. Just inom dessa områden hade fakultetsbiblioteken en viktig uppgift genom sitt nära samarbete med forskare, lärare och studenter. I slutet av november 2009 presenterades slutrapporten om arbetsfördelningen inom nätverket.²⁸⁰ I inledningen till rapporten uppmärksammar universitetsbibliotekarien att ”enbart en liten del av områdesbibliotekens resurser används för stöd till utbildning, lärande och forskning (med vissa undantag). Huvudparten av resurserna används för traditionellt biblioteksarbete och de interna arbetsprocesser som relaterar sig till detta (förvärv, katalogisering, fjärrlån o.s.v.).” Detta var helt i linje med det uppdrag som biblioteken fått i samband med att den nya organisationen trädde i kraft 2001 men kartläggningen gav ett intressant underlag för en diskussion om hur en förändrad arbetsfördelning skulle kunna se ut. Universitetsbibliotekarien fortsätter:

Områdesbiblioteken behöver frigöras från vissa interna funktioner för att kunna koncentrera sig på strategiska uppgifter som stöd till forskning, utbildning och lärande och för att förstärka sin position inom moderna fysiska och virtuella lärandemiljöer. [...] Att de interna funktionerna och de nya strategiska funktionerna är fördelat på ett mycket stort antal medarbetare beror också på att det inom LUB fortfarande finns ett mycket stort antal betjäningsställen. Många små betjäningsställen innebär ökade kostnader för bemanning, begränsade öppettider och reducerad tillgänglighet. Samordningsvinster och flexibilitet i verksamheten försvåras. Det går heller inte att bedriva utvecklingsarbete på små enheter, då stora delar av arbetstiden går åt till dagliga arbetsuppgifter. I syfte att säkra kvalitet och spetskompetens är det viktigt att processen i riktning mot ytterligare reduktion av antalet betjäningsställen fortsätts.

Vid tidpunkten för kartläggningen bestod organisationen av 189 heltids-ekvivalenter. 96 på fakultetsbiblioteken, 66 på Universitetsbiblioteket och 27 på Biblioteksdirektionen. Antalet enheter inom Lunds universitets bibliotek var nu 22 men antalet serviceställen, eller betjäningssällen som Bjørnshauge skriver, var flera eftersom vissa enheter fanns spridda i flera byggnader, vilket innebar att flera lokaler måste bemannas. Mot bakgrund av det som framkom i kartläggningen uppmanade biblioteksstyrelsen ”LUB-nätverket till större samordning”.²⁸¹

Ny utredarduo

Utifrån sammanställningen av tidigare beslut och mot bakgrund av diskussioner som förts inom universitetets ledningsgrupp, i dekanrådet och i biblioteksstyrelsen fattade rektor i december 2010 beslut om en utredning: ”Visionsarbete för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet”.²⁸² Av beslutet framgår att en ”första analys visar att rollerna inom biblioteksverksamheten är otydliga vilket signalerar att biblioteksorganisationen behöver gås igenom”. Till projektledare för utredningen utsågs universitetsbibliotekarien vid Köpenhamns universitet, Michael Cotta-Schønberg, och till utredare förste bibliotekarie Jan Nilsson vid Malmö högskola.²⁸³ Uppdragsgivare var Eva Åkesson, och Carina Wickberg knöts till utredningen som utredningssekreterare/administrativt stöd.

DET STORMAR KRING ELIN@LUND

Inledningsvis var ELIN@Lund en framgångssaga som innebar att forskare, lärare och studenter hade tillgång till ett samlat gränssnitt för att nå alla de databaser, e-tidskrifter och andra digitala medier som erbjöds vid Lunds universitet. Med åren visade det sig dock att systemet i viss mån hade blivit förbispunget av kommersiella lösningar som började dyka upp på marknaden, men också därför att leverantörerna blev allt mindre benägna att släppa sina metadata till ett system som de inte hade kontroll över. En fara med egenutvecklade system som ELIN@Lund är att de ofta

blir beroende av enskilda systemutvecklare och därmed mer sårbara än om de utvecklas och drivs av kommersiella aktörer. Just detta hände i Lund där utvecklingen och driften av ELIN@Lund i stor utsträckning var beroende av en enda person. I väntan på upphandling av ett nytt system valde Biblioteksdirektionen att gå vidare med ett system, Libhub, som många ansåg var en variant av ELIN@Lund. Detta skulle visa sig vara ett ödesdigert beslut inte minst genom att åtkomsten till metadata var begränsad. I slutet av mars 2011 uppmärksammades problemen i en artikelserie av journalisten Sandra Stendahl i *Sydsvenskan*.²⁸⁴ Under rubriken "Forskarvärlden kokar av ilska" inleds granskningen:

Det är inte ofta man hör en bibliotekarie svära. Eller en forskare heller för den delen. Idag inleder *Sydsvenskan* en granskning av Lunds universitets söksystem för vetenskapliga publikationer. I arbetet med det har jag hört många svordomar.

Det handlar om att det har blivit svårare för forskarna att arbeta. De kan inte lita på det nya systemet Libhub som lanserades i januari. Nästan en tredjedel av allt material saknas, länkar leder ingenstans och buggar leder till vansinne.

Ett söksystem för vetenskapliga artiklar är ett av de viktigaste arbetsverktygen för en forskare. Som en hammare för snickaren eller en sax för frisören.

Det handlar också om bibliotekarier som har tröttnat på att försöka förklara för användarna varför de istället borde söka på Google. De är dessutom oroliga för dem som inte får den informationen. De som inte märker att det saknas viktiga publikationer i universitetets eget söksystem. Hur det i förlängningen skulle kunna drabba viktig forskning och ge Lunds universitet dåligt rykte.

En forskare kokade över bara han hörde ordet Libhub. En annan bekräftade min bild av språkbruket innanför universitetets väggar. Det är många fula ord i fikarummen just nu. Själv dristade han sig till att säga att det hela är för jädrigt.

Ett icke-fungerande system inom ett så kritiskt område var förmodligen det sista Lunds universitets bibliotek behövde just när det åter skulle kraftsamlas utifrån den nya strategin och när organisationen åter skulle ses över. Upprördheten var stor och kritiken drabbade främst universitets-

bibliotekarien som ytterst ansvarig för systemet. Den systemutvecklare som så förtjänstfullt hade skapat ELIN@Lund 2001 hade lämnat Biblioteksdirektionen 2009 efter en konflikt och drev nu det nya systemet Libhub inom ramen för sitt enmansföretag, Sempertool. Lunds universitet hade enligt artikeln i *Sydsvenskan* skrivit avtal med företaget för 2011 till en kostnad av 30 000 euro. Granskningen fortsatte och då var det just sårbarheten med att vara beroende av en enda systemutvecklare som uppmärksammades under rubriken ”Bara en man kunde systemet”. I intervjun förklarar Lars Bjørnshuge att han inte såg någon framtid för ELIN@Lund vid Lunds universitet och att Libhub skulle kunna vara en lösning under tiden som ett nytt system upphandlades. Likheter mellan ELIN@Lund och Libhub var stora och det antyds i artikeln att det i grunden var samma system som universitetet nu fick köpa tillbaka från det privata företaget efter att i princip ha skänkt bort ELIN@Lund. Detta tillbakavisas av Lars Bjørnshuge:

Det är en annan tjänst. Libhub är inte Elin. Vi hade inte kompetens att driva Elin vidare. Sempertool har utvecklat ett system och Lunds universitet behöver ett system i avvaktan på upphandlingen.

Dagen därpå intervjuades Eva Åkesson i sin roll som biblioteksstyrelsens ordförande och följande framkommer:

Eva Åkesson är medveten om problemen och tillsatte för en tid sedan en utredning för att undersöka om företaget Sempertool som levererar Libhub bryter mot avtalet. Utredningen kom fram till att det inte rör sig om något avtalsbrott. Däremot slår rapporten fast att mycket känslor, gammal irritation, utanförskap och tvetydigheter gör upplevelsen av systemskiftet till ett problem. Eva Åkesson kallar situationen olycklig. Det är tråkigt att vi hamnat i en situation där vi har ett system med så stort personberoende. Den situationen ska vi ta oss ur så snabbt som möjligt, säger Eva Åkesson som också tillsatt en person som ska se till att upphandlingen av ett nytt söksystem prioriteras.

På en direkt fråga om vem som bar ansvaret menar hon att universitetsbibliotekarien borde ha påbörjat en upphandling tidigare men också att

både han och Biblioteksdirektionen nu gjorde vad de kunde för att få ett nytt system på plats så fort som möjligt.

Stormen kring Libhub bedarrade och genom ett ”mycket gott arbete från Biblioteksdirektionen, biblioteksnätverket och Serials Solutions gjordes en rekordsnabb implementering av Summon, som kunde tas i bruk den 15 december 2011”.²⁸⁵ Summon var alltså det kommersiella system som upphandlats från den dåvarande leverantören Serials Solutions. Glädjen blev dock kortvarig eftersom upphandlingen överklagades och fick göras om.

EN PERIOD GÅR MOT SITT SLUT

Under våren 2011 arbetade de två utredarna Michael Cotta-Schönberg och Jan Nilsson med sitt utredningsuppdrag, men innan året var slut hade en hel del förändringar hunnit ske. Lars Bjørnshuge hade lämnat Lunds universitet och Björn Wittenmark, professor i reglerteknik och före detta vicerektor, hade blivit tillförordnad universitetsbibliotekarie. Eva Åkesson hade lämnat sitt uppdrag som biblioteksstyrelsens ordförande för att bli rektor vid Uppsala universitet. Biblioteksorganisationen bestod vid årets slut av Biblioteksdirektionen, Universitetsbiblioteket och 21 fakultets- och institutionsbibliotek med ett antal serviceställen.

2012 kom ännu en ny organisation att träda i kraft, en ny universitetsbibliotekarie att tillträda liksom en ny biblioteksstyrelseordförande. Innan vi går vidare ska vi dock backa tillbaka i tiden och titta närmare på vad som hände med biblioteken inom Området för humaniora och teologi under 2001–2009. Perioden är intressant eftersom området, till skillnad från övriga fakulteter, fortsatte att använda Universitetsbiblioteket för delar av sin biblioteksverksamhet och samtidigt försökte hitta former för hur verksamheten skulle utformas i ett längre perspektiv.

Ett kapitel för sig

Biblioteksfrågor var infekterade. Långa utredningar skulle avslutas med ett nödvändigt beslut. Det blev ett maratonsammanträde med stor oenighet, men jag hade förberett mig minutiöst och visste i stort sett vad varje enskild ledamot och kanslichefen ansåg. Jag lät som vanligt var och en argumentera för sin sak och det blev successivt klart att alla inte kunde få igenom allt. Då är det ordförandens sak att låta alla förlora något och samtidigt driva frågan framåt. Efter debatten sammanfattade jag och läste upp ett beslutsförslag i ett antal att-satser, som jag skrivit hemma i förväg. Det blev alldeles tyst, ingen begärde ordet efter timmar av debatt och jag frågade bara: kan vi besluta så? Det blev allmänt bifall. Då kände jag mig nöjd men fick in i det sista bevaka att protokollet skrevs så att det motsvarade beslutet.²⁸⁶

Göran Bexell i *Akademiska värden visar vägen*

OMRÅDET FÖR HUMANIORA OCH TEOLOGI

Universitetsstyrelsens beslut från februari 2000 innebar bland annat att det skulle vara möjligt att använda Universitetsbiblioteket som fakultetsbibliotek även i ett längre perspektiv. Beslutet var sprunget ur ett tydligt önskemål från Området för humaniora och teologi. Det fanns sedan tidigare en överenskommelse om att det kommande biblioteket på Språk- och litteraturcentrum skulle drivas i Universitetsbibliotekets regi, och planeringen av verksamheten utgick från denna premiss.²⁸⁷ Sedan 1998 hade det funnits en referensgrupp med representanter både från Universitetsbiblioteket och från området, och man var inriktade på att biblioteket "bör utgöra en del av UB, att biblioteket bör ha en egen nämnd, att biblioteket bör ha en egen chef, att biblioteket bör ha en egen budget".²⁸⁸

Efter universitetsstyrelsens beslut om ny biblioteksorganisation i februari 2000 tog dåvarande enhetschefen på UB1, Christina Friström, initiativ till en skrivelse, "Utveckling av biblioteksservicen vid Humanistiska och teologiska fakulteterna – en möjlighet i svängremstider?", där en framtidsvision för hela områdets biblioteksverksamhet beskrivs.²⁸⁹ Inledningsvis uppmärksammas den ekonomiska situationen enligt följande:

Institutionsbibliotekens förvärvsanslag är låga, ibland näst intill obefintliga och biblioteken skötes ofta av personer utan bibliotekarieutbildning (institutionssekreterare, doktorander, intresserade forskare m.fl.). Universitetsbibliotekets, UB1:s anslag från området har inte följt gängse löne- och prisomräkningar. Denna urgröpning av UB1:s ekonomi har inneburit en försämring av humanisternas och teologernas biblioteksservice samtidigt som användningen av UB1:s service fördubblats under den senaste tioårsperioden. Detta är mycket oroväckande eftersom HT-området under mycket lång tid har byggt upp sin informationsförsörjning i huvudsak genom UB-organisationen och områdets doktorander, forskare och lärare är i hög grad beroende av UB1:s samlingar, fysiska såväl som elektroniska. UBs fysiska samlingar inom humaniora och teologi är många gånger större än institutionsbibliotekens tillsammans och användare från området dominerar på UB1.²⁹⁰

Några år tidigare, 1996, hade Universitetsbiblioteket fått i uppdrag av biblioteksnämnden vid Området för humaniora och teologi att kartlägga institutionsbiblioteken inom området som vid den tidpunkten var 21 till antalet.²⁹¹ Bibliotekarie Charlotte Åstrand genomförde kartläggningen och i hennes rapport framgick att det vid 8 av de 21 biblioteken fanns fackutbildad personal medan doktorander eller institutionssekreterare var ansvariga vid övriga 13. Bristen på resurser i form av personal och lokaler var påtaglig vid samtliga bibliotek. Stora delar av samlingarna fanns inte i bibliotekskatalogen LOLITA eller var över huvud taget inte registrerade någonstans alls. Dessutom var det stora problem förbundna med att böcker var försvunna på grund av bristfälliga lånerutiner och dålig säkerhet. Möjligen var det denna bild som låg till grund för beskrivningen av institutionsbiblioteken i citatet ovan.

I den överenskommelse som tecknades i oktober 1997 mellan Området för humaniora och teologi och biblioteksnämnden för FINN-nätverket nämns fem åtgärder som ska vidtas i samverkan med Universitetsbiblioteket.²⁹² Tillsammans ska man: 1) planera biblioteket vid Språkcentrum, 2) utveckla fastare former för samarbete och samråd kring förvärvsfrågor, 3) utarbeta en avvecklingsplan för institutionslån och depositioner, 4) fastställa vad som gäller för kurslitteraturen och 5) verka för god tillgång till läsplatser. Vad gäller Språkcentrum, eller Språk- och litteraturcentrum som det kommer att kallas, framhåller Friström i sin skrivelse att den kommande integreringen innebär att:

- det svenska och utländska trycket tillhörigt UB kan göras tillgängligt på SoL-biblioteket
- institutionsbibliotekens exemplar gallras mot UBs samlingar
- UB 1:s avdelningschefer arbetar aktivt inom projektet utan att arvode debiteras
- Kvalificerade katalogisatörer arbetar inom projektet på ograverad tid (kostnader för sjukdom, semester o.a. ligger helt på UB 1)
- UB har, utan kostnad, tagit på sig arbetsgivar- och utbildningsansvar för två projektanställda katalogisatörer
- UB planerar för kostnadsfri retrokatalogisering av material som skulle placeras på SoL-biblioteket
- UB har accepterat ansvaret att samordna förvärv inom språkvetenskapliga sektionen.

Skulle integreringen av SoL-biblioteket utebli innebär detta att:

- tidigare utgallrat material från institutionsbiblioteken måste utvärderas ännu en gång med andra förutsättningar
- allt svenskt material och utländskt material förvärvat t.o.m. år 2000, stannar i huset UB 1
- HT måste bygga upp en parallell biblioteksorganisation för att tillgodose alla servicebehov

- SoL-organisationen blir sårbar, förlust av specialiserade medarbetare förödande
- det blir svårt att upprätthålla bred kompetens i den lilla SoL-organisationen
- UB måste ta ut arvoden (350 – 500.-/tim) för alla tjänster utöver basservice
- det blir omöjligt att samordna lokaler.²⁹³

Friströms skrivelse ger vidare en bild av de fördelar som en samordning av biblioteksverksamheten inom Området för humaniora och teologi i Universitetsbibliotekets regi skulle medföra. Chefen för Universitetsbiblioteket föreslås bli chef för områdets bibliotek men med föreståndare eller motsvarande vid biblioteken på Språk- och litteraturcentrum och Teologiska biblioteket. Dessa föreståndare ska i likhet med avdelningscheferna på Universitetsbiblioteket ingå i en ledningsgrupp. För de mindre institutionsbiblioteken finns olika alternativ, som att hysa mindre handbibliotek med den mest använda litteraturen ute på institutionerna eller att institutionsbiblioteken får en gemensam föreståndare på samma villkor som Språk- och litteraturcentrums bibliotek och Teologiska biblioteket. Skrivelsen tyder på att man fann det angeläget att gå vidare med den framtida biblioteksverksamheten vid Området för humaniora och teologi och utveckla den med Universitetsbiblioteket som huvudman. Det är dock viktigt att ha i åtanke att den nya organisationen ännu inte trätt i kraft och varken universitetsbibliotekarie eller chef för Universitetsbiblioteket har rekryterats.

Området tvekar

Efter beslutet om biblioteksstruktur våren 2001 stod det klart att alla fakulteter utom Området för humaniora och teologi skulle ta över ansvaret för de egna biblioteksverksamheterna. I områdets remissvar på Tove Perssons förslag till biblioteksstruktur framskyntade dock en viss tvekan vad gällde driften av Språk- och litteraturcentrums bibliotek. Tankar om samordning mellan det planerade Humanistlaboratoriet och biblioteket

diskuterades och området hänvisar i sitt remissvar till att man ska utreda styrfunktionerna för verksamhet och finansiering.

I september 2001 fattade områdesstyrelsen beslut om att inte bara det kommande biblioteket på Språk- och litteraturcentrum utan hela områdets biblioteksstruktur skulle utredas. Syftet var att få ett underlag som kunde ligga till grund för överväganden av hur strukturen skulle se ut från och med den 1 januari 2003. I utredningsdirektivet gavs en bakgrund:

Historiskt sett har Universitetsbiblioteket (UB1, numera UB Helgonabacken) varit områdets centrala bibliotek, ett huvudbibliotek inom humaniora och teologi. Institutionsbiblioteken har utgjort komplement för att täcka institutionernas mest närliggande behov av biblioteksservice. De har ofta vuxit upp med mycket begränsade personalresurser, och varit beroende av stöd från UB för exempelvis ordnande och katalogisering av samlingarna. Institutionsbiblioteken har i huvudsak haft sin verksamhet riktad inåt mot sina institutioner och endast i begränsad omfattning kunnat betjäna externa användare.

Under senare år har förändringar skett som inverkar på områdets biblioteksstruktur. Till exempel har bibliotek inom historisk-filosofiska sektionen expanderat och fått professionell bibliotekspersonal. Det teologiska biblioteket är etablerat i samlade lokaler. De större institutionsbiblioteken har därmed en större litteraturvolym och utökad service än tidigare. Områdets biblioteksnämnd har i samarbete med UB Helgonabacken med små medel planmässigt arbetat för att rusta upp institutionsbibliotek med kraftigt eftersatt skötsel.²⁹⁴

Beskrivningen tyder på att förbättringar kommit till stånd inom områdets bibliotek, och i den kartläggning som gjordes inom ramen för utredningsuppdraget under våren 2002 framkom att antalet biblioteksenheter blivit färre genom institutionssammanslagningar, som även inneburit att bibliotek hade slagits samman. Det gällde Institutionen för konst- och musikvetenskap samt Institutionen för kulturvetenskaper som flyttat och fått mer ändamålsenliga lokaler även för sina bibliotek. Vidare hade avdelningen för antikens kultur- och samhällsliv flyttat från Klassiska institutionen till Institutionen för arkeologi. Den stora flytten till Språk- och litteraturcentrum närmade sig dessutom, vilket innebar

att ytterligare 9 institutionsbibliotek skulle komma att slås samman inom ett par år. Trångboddheten för vissa av institutionsbiblioteken var fortsatt problematisk och Etnologiska institutionens bibliotek utpekades som det mest eftersatta. Institutionen för östasiatiska språk hade fått sin biblioteksservice på Asienbiblioteket, och dessutom förväntades Teologiska biblioteket och Historiska institutionens bibliotek kunna nå upp till kriterierna för att bli LUB-bibliotek.

Enligt utredningsdirektivet skulle verksamheten beskrivas vad gällde både organisation och finansiering samt analyseras utifrån ”olika alternativ till organisering av HT-områdets bibliotek (den fakultetsfinansierade delen av UB och institutionsbiblioteken) utifrån möjligheterna att samordna, styra och effektivisera verksamheten”.²⁹⁵ I uppdraget ingick även att göra en jämförelse mellan en samordning i Universitetsbibliotekets regi och motsvarande med Området för humaniora och teologi som huvudman.

EN FÖRSTA UTREDNING

Utredningsuppdraget gick till den dåvarande chefen för Social- och beteendevetenskapliga biblioteket vid Samhällsvetenskapliga fakulteten, Catta Torhell.²⁹⁶ En rapport överlämnades till områdesstyrelsen i början av maj 2002.²⁹⁷ Här gavs en bakgrund till nätverksorganisationen vid Lunds universitets bibliotek med en beskrivning av Biblioteksdirektionens och Universitetsbibliotekets uppdrag samt fakulteternas ansvar för sina respektive bibliotek. Vidare gavs en nulägesbeskrivning av biblioteken inom området. Ett hinder i utredningsarbetet hade varit svårigheten att få en tydlig redogörelse för vilka tjänster som erbjöds inom ramen för kulturarvsuppdraget och för Universitetsbibliotekets roll som kvalificerat studiecenter.

För att se vilka konsekvenserna blir av att HT-området utnyttjar universitetsbiblioteket som fakultetsbibliotek krävs en redogörelse av universitetsbibliotekets verksamhet som kulturarvsbibliotek. Under utredningsarbetet har det varit omöjligt att få svar på hur en centralfinansierad verksamhet vid universitetsbiblioteket utan någon som

helst fakultetsfinansiering kan se ut. Universitetsbiblioteket har valt en organisationsmodell där all verksamhet är helt integrerad. Det går från universitetsbibliotekets organisationsskiss inte att utläsa att universitetsbiblioteket har uppdrag gentemot vissa fakulteter utöver sitt centrala uppdrag gentemot hela universitetet.

Att försöka göra sig en bild av hur universitetsbibliotekets roll som kulturarvsbibliotek ser ut är nödvändigt för att kunna diskutera bibliotekets roll som fakultetsbibliotek för HT-området. Utifrån universitetsbibliotekets centralfinansierade uppdrag att ta hand om de historiska samlingarna, dvs. material före 2000, att ta hand om det svenska trycket, handskrifter, arkiv etc. går det att konstatera att universitetsbiblioteket i princip inte har någon roll som förvärvare av ämnesanknuten litteratur.²⁹⁸

Vid tidpunkten för utredningen uppgick kostnaderna för biblioteksverksamheten på Området för humaniora och teologi till 23,5 miljoner, vilket utgjorde 6 % av områdets totala omslutning. Av dessa uttaxerades drygt 6 miljoner enligt universitetets modell för kostnadsfördelning till de centrala enheterna Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket. Av resterande medel gick 5,5 miljoner till områdets egna bibliotek, exklusive lokaler och utrustning, och 12 miljoner till finansiering av Universitetsbibliotekets uppdrag som fakultetsbibliotek för området. Sammantaget fanns strax under 7,5 bibliotekarietjänster på områdets egna bibliotek.

Fyra förslag

Utredaren lade fram fyra alternativa scenarier. Det första innebar en utbyggnad av fakultetens egna bibliotek, där Teologiska biblioteket och biblioteket vid Språk- och litteraturcentrum skulle komma att ha en tillräcklig storlek för att ombesörja verksamheten inom respektive område. För övriga 6 institutionsbibliotek skulle det krävas omfattande satsningar för att uppfylla kriterierna för att bli godkända biblioteksenheter inom nätverket Lunds universitets bibliotek. Här diskuteras även möjliga samordningsfördelar inom kvarteret Hyphoff, där tre av institutionerna var belägna (etnologi, konst- och musikvetenskap samt kulturvetenskaper). Fördelarna var att verksamheten skulle vara placerad nära

användarna, att Området för humaniora och teologi skulle ansvara för sin egen verksamhet på samma sätt som övriga fakulteter, och att en tydligare rollfördelning etablerades mellan vad som erbjöds centralt och vad det egna området skulle bidra med. Detta förde dock med sig stora investeringar, höga kostnader för bemanning av fler fysiska enheter samt kostnader för transportsystem mellan enheterna.

Ett andra scenario byggde på att de 6 mindre institutionsbiblioteken samlokaliserade på Universitetsbiblioteket men fortsatt drevs i områdets egen regi. Vid tidpunkten för utredningen pågick planering av sambibliotek på flera håll i landet. Exempel kunde också hämtas från Helsingfors universitet. Fördelen skulle vara att området samlades i 3 bibliotek (Teologiska biblioteket, Språk- och litteraturcentrums bibliotek och Universitetsbiblioteket). Å andra sidan skulle den omedelbara närheten till 6 av områdets institutioner gå förlorad även om avståndet till Universitetsbiblioteket på Helgonabacken inte var stort.

Ett tredje scenario hade stora likheter med det förslag som lagts fram i Universitetsbibliotekets skrivelse ”Utveckling av biblioteksservicen vid humanistiska och teologiska fakulteterna – en möjlighet i svångremstider?”. Detta innebar att biblioteksverksamheten inom Området för humaniora och teologi skulle bedrivas med Universitetsbiblioteket som huvudman och vara lokalmässigt placerad på Universitetsbiblioteket på Helgonabacken och på Språk- och litteraturcentrum. Övriga bibliotek skulle omvandlas till mindre handbibliotek i Universitetsbibliotekets regi. Fördelarna skulle vara att områdets litteratur- och informationsförsörjning ingick i en välorganiserad, professionell och väletablerad biblioteksorganisation och användarna skulle få tillgång till all service, inklusive kulturarvsbiblioteket, i samma lokaler. Nackdelarna skulle vara att inblick i och styrning av områdets biblioteksverksamhet försämrades, närheten till institutionerna förlorades samt att modellen skulle skapa oklarheter gentemot övriga fakulteter vad gällde fakultetsfinansierad och centralfinansierad verksamhet.

Ett fjärde scenario, och det som utredaren förordade, innebar att områdets biblioteksverksamhet skulle samlas på två enheter, Språk- och litteraturcentrum och Universitetsbiblioteket. Verksamheterna skulle

bedrivs helt i områdets regi medan den del som placerades på Universitetsbiblioteket skulle utgöra ett sambibliotek med tydliga avtal och överenskommelser kring ansvarsområden och verksamheter.

Arbetsutskottet tar ställning

Vid ett möte i arbetsutskottet för Styrelsen för humaniora och teologi beslutades att utredningen skulle skickas på remiss till områdets institutioner, fakultetsråd och biblioteksnämnd samt till studerandeorganisationerna, Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket.²⁹⁹ Vid samma möte bestämdes även att den katalogiseringsprocess som pågick på Universitetsbiblioteket för Språk- och litteraturcentrums bibliotek skulle avbrytas tills vidare. Kostnaderna för att katalogisera och samordna institutionernas bokbestånd med Universitetsbiblioteket hade visat sig vara höga. Hitintills hade de uppgått till 4 miljoner, och om katalogiseringen skulle fortsätta i samma omfattning skulle den totala kostnaden bli 12 miljoner. Vidare beslutade arbetsutskottet att delegera till ledningsgruppen för Språk- och litteraturcentrum uppgiften att utforma arbetsbeskrivning, anställningsform och tidsomfattning för en bibliotekschef för centrums bibliotek.

I slutet av juni gick utredningen på remiss och i samband därmed påpekades speciellt risken att Universitetsbiblioteket kunde komma att betraktas som ett ekonomiskt ansvarsområde för Området för humaniora och teologi.

Övriga fakulteter har från och med den 1 januari 2003 relation till UB endast beträffande central service och kulturarv, medan HT:s relation till UB beträffande fakultetsbiblioteksdelen inte har klargjorts. Risken är stor att HT kommer att förknippas med UB i den meningen att hela UB är HT:s ansvar, vilket inte är fallet. Det är därför viktigt att HT:s relation till UB blir klar beträffande t ex verksamhet, ekonomi och styrning.

Den disparata organisationen på biblioteksområdet som präglar HT gör att styrningen beträffande biblioteksfrågorna är otydlig och ojämn. AU menar att området, inte minst av ekonomiska skäl, måste ha en

direkt styrande funktion över sina samlade biblioteksresurser. För när läggs drygt 6 %, motsvarande 23,5 miljoner kronor, av den samlade omsättningen på bibliotek, vilket är klart högre än vad som gäller vid andra områden. Andra fakulteter har kostnader motsvarande 3–5 % av den ekonomiska omslutningen. Därför måste en noggrann ekonomisk genomgång göras.³⁰⁰

I utskicket framgick även att arbetsutskottet ställde sig bakom det av utredaren förordade förslaget, det vill säga scenario fyra, samt att detta innebar att ”samlokalisering sker med UB i nuvarande lokaler på ett sätt som närmare får utredas i samverkan med UB”.³⁰¹

Remissvar

Rapporten fick en del kritik och den komplexa situationen med den nya biblioteksorganisationen från 2001 hade varit svår att förhålla sig till. Önskemål fanns om en fylligare beskrivning av de olika scenarierna samt en utförligare konsekvensanalys. Framför allt i Universitetsbibliotekets svar uppmärksammades vad man menade var ett antal faktafel. Remissvaren visade upp en splittring inom området. Biblioteksnämnden för humaniora och teologi förordade att Universitetsbiblioteket skulle vara fakultetsbibliotek för området, och att de bibliotek som inte uppfyllde kriterierna för att ingå i nätverket skulle knytas dit genom associationsavtal. Inom den historisk-filosofiska delen av området gavs blandade svar, där både Institutionen för arkeologi och antikens historia och Filosofiska institutionen förordade det första scenariot eftersom de såg möjligheter att utveckla sina bibliotek så att de kunde uppnå nätverksstatus. Filosofiska institutionen skriver i sitt remissvar att det finns planer på att inrätta ett bibliotek i Carolinasalen på bottenvåningen i Lundagårdshuset, även kallat Kungshuset. Detta kom också att förverkligas. Historiska institutionen gick till kraftfullt försvar för sitt institutionsbibliotek och menade att utredningen ”sett utifrån Historiska institutionens perspektiv, [är] att betrakta som en fientlig handling mot institutionsmiljön, såväl mot forskarvärlden som mot undervisningen. *Vi tar följaktligen helt avstånd från det förordade förslaget och insisterar på att få behålla vårt institutions-*

bibliotek.”³⁰² Institutionen för konst- och musikvetenskap, Institutionen för kulturvetenskaper och Etnologiska institutionen såg både möjligheter och problem i det förordade förslaget om samlokalisering på Universitetsbiblioteket. Försvårande omständigheter var att det pågick diskussioner om lokalutveckling inom kvarteret Hyphoff, där alla tre fanns och att man inte omedelbart kunde se hur en samlokalisering skulle förverkligas.

Språk- och litteraturcentrums biblioteksreferensgrupp under ledning av professorn i grekiska, Jerker Blomqvist, var starkt kritisk till utredningen eftersom den inte hade tagit hänsyn till tidigare beslut och överenskommelser om det kommande biblioteket på centret. Till skillnad från referensgruppen, som ville fortsätta på den tidigare inslagna vägen med Universitetsbiblioteket som huvudman, var majoriteten av språkinstitutionerna och Litteraturvetenskapliga institutionen positiva till att biblioteket skulle drivas i egen regi.

Teologiska institutionen förordade ett fakultetsbibliotek inom Universitetsbiblioteket men såg svårigheter för det egna biblioteket som hade en sådan omfattning att det inte kunde läggas ner eller omvandlas till ett handbibliotek. En del av samlingarna hade tillkommit genom donationer med villkor som stipulerade att de placerades på Teologiska biblioteket.

Biblioteksdirektionen tillstyrkte utredarens förslag men ansåg att samlokalisering på Universitetsbiblioteket skulle kräva vidare utredning och att det även kunde vara möjligt med tre enheter i områdets egen regi, det vill säga Språk- och litteraturcentrums bibliotek, Teologiska biblioteket och som den tredje en eventuell samlokalisering av områdets övriga bibliotek i kvarteret Hyphoff. Universitetsbiblioteket påpekade att en samlokalisering med delar av områdets verksamhet med annan huvudman vore olämplig och att erfarenheter från tidigare samlokaliseringar var negativa. Det framhölls också att en biblioteksverksamhet i områdets regi förmodligen skulle bli mer kostsam.

Efter att remissvaren kommit styrelsen tillhanda i början av oktober 2002 bereddes frågan av arbetsutskottet, som förordade att områdesstyrelsen fattade beslut i enlighet med utredningens förslag.³⁰³ Kanslichefen anmälde avvikande mening främst med hänsyn till den otillräckliga organisatoriska och ekonomiska konsekvensanalysen.³⁰⁴ Sten Hidal, biblioteksstyrelsens ordförande, reserverade sig skriftligen mot beslutet på delvis samma grunder och menade att scenario tre, det vill säga med Universitetsbiblioteket som huvudman, borde ha förordats av arbetsutskottet.³⁰⁵

Vid områdesstyrelsens sammanträde några veckor senare, det möte som Göran Bexell beskriver i det inledande citatet, fattades beslut om att biblioteksfrågan skulle utredas ytterligare, och att den nya utredningen även skulle presentera förslag till praktiska lösningar.³⁰⁶ Huvudalternativet var att Området för humaniora och teologi skulle bli huvudman för den egna biblioteksverksamheten. Vidare beslutades att biblioteket vid Språk- och litteraturcentrum skulle bli ett institutionsgruppsbibliotek inom området samt att en områdesbibliotekarie med huvudansvar för hela områdets biblioteksverksamhet skulle rekryteras.

Före detta biblioteksrådet vid Kungliga biblioteket, Margareta Törngren, utsågs till ny utredare.³⁰⁷ Till uppdraget knöts en referensgrupp.³⁰⁸

I den synnerligen komplexa situation som råder

Margareta Törngren överlämnade sin rapport med titeln ”Fortsatt utredning av biblioteksfrågorna inom HT-området” till områdesstyrelsen den 30 april 2003.³⁰⁹ I inledningen till rapporten skriver Törngren:

Det uppdrag som jag åtog mig har visat sig vara mycket komplext och svårbemästrat. Den främsta orsaken är att den process som startade i och med beslutet om organisationsförändring [2000-02-28] fortfarande söker sina former. Genom det stabiliseringsarbete som pågår inom biblioteksverksamheten vid Lunds universitet påverkas också utgångspunkten för direktiven. Dessa kan tyckas begränsande och instrumentella men har kommit att omfatta grundläggande frågeställningar, där mycket skilda uppfattningar och starka känslor tydligt kommit till

uttryck, inte minst i referensgruppen. Det gäller synen på värdet över huvud taget av den biblioteksutvecklingsprocess som inleddes i och med att den nya organisationen startade i januari 2001, synen på Universitetsbibliotekets roll som fakultetsbibliotek inom HT-området, på upprättande av självständiga centrumbildningar inom HT-området och värderingen av närhet till samlingar på ett institutionsbibliotek i relation till samlingar och service på Universitetsbiblioteket. Under utredningens gång har dessutom flera skeenden direkt eller indirekt påverkat utredningsarbetet. [...] Till detta kan läggas min uppfattning om att det finns en olycklig förkärlek för allt för många beslutsnivåer inom HT-området, vilket stundtals skapat administrativa oklarheter. [...]

Sammantaget innebär det att den tillsatta utredningen bara till en del kan komma tillrätta med de problem som uppstått.³¹⁰

Törngren slår i sin rapport fast att en fortsatt utveckling av Torhells scenario fyra, det vill säga att områdets bibliotek skulle bestå av biblioteket vid Språk- och litteraturcentrum och ett sambibliotek på Universitetsbiblioteket, inte är en möjlighet. Främst beror det på att Universitetsbiblioteket avfärdat förslaget men även på att starkt stöd för de egna institutionsbiblioteken framkommit i remissvaren på Torhells utredning. Törngren riktar i stället in sig på ett förslag som innebär tre centrumbildningar: Centrum för teologi och religionsvetenskap, som bildats 1 januari 2003 men där de ingående institutionerna och biblioteket varit samlokaliserade sedan 1990; Språk- och litteraturcentrum med bibliotek och humanistlaboratorium som var på väg att förverkligas under 2004; och en eventuell ytterligare centrumbildning för övriga institutioner, till exempel i kvarteret Hyphoff. När Språk- och litteraturcentrums bibliotek invigs hösten 2004 kommer resurser motsvarande cirka 5 miljoner kronor för det områdesfinansierade uppdraget på Universitetsbiblioteket att överföras till det nya biblioteket. När motsvarande överföring till biblioteket vid Centrum för teologi och religionsvetenskap skulle kunna ske måste utredas vidare, liksom förutsättningarna för ett samlat centrum för övriga institutioner. Processen borde kunna vara fullföljd inom 5–8 år. ”Konsekvensen blir att UB koncentrerar sig på uppgifterna som kulturarvsbibliotek och kvalificerat studiecentrum.”³¹¹

I utredningen redogörs för de olika avtal och överenskommelser som hittills slutits med Universitetsbiblioteket och här pekas på brister som måste ses över. ”För att få bättre insyn i användningen av resurser bör området sluta flera olika avtal med UB där man är tydlig vad gäller förväntade prestationer.”³¹² En framtida roll för Universitetsbiblioteket föreslås bli som resurscentrum för områdets bibliotek.

I rapportens sammanfattning framgår att området avsatt ”något väl generösa resurser för de tjänster man hittills fått från UB/HT. Orsaken till bristen på ekonomisk genomskinlighet ligger i den totalintegration med de centralfinansierade uppgifterna som råder.”³¹³ Törngrens kritik av områdets splittring på olika beslutsnivåer leder även till förslaget att biblioteksnämnden bör avskaffas. Dessutom kritiserar Törngren den planerade tillsättningen av en områdesbibliotekarie. I stället borde tre nya bibliotekschefer rekryteras, en för respektive centrumbildning.

Törngren kommenterar de digitala tjänsterna:

I referensgruppen har framförts synpunkter på att det finns en övertro på ”det virtuella”. Jag har noterat att det fortfarande finns en förvånansvärt stor diskrepans mellan dem som med självklarhet utnyttjar nätbundna resurser och dem som inte helt bemästrar de tekniska möjligheterna. Enligt diskussionen i referensgruppen kan skillnaden förklaras med att humanister värnar om de gamla samlingarna, därför att den pappersbundna informationen är central för dem. Därför har man haft en alltför låg förväntan på vad som kan erbjudas i digital form.³¹⁴

Avslutningsvis uppmanas universitetsledningen att slå samman de två centralfinansierade enheterna till *en* organisation under *en* ledning och *en* styrelse. Vi har tidigare sett att det våren 2003, det vill säga vid samma tid som utredningsarbetet pågick, även inkommit ett gemensamt förslag från Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket om en sammanslagning av de två enheterna.

I *Lunds universitet meddelar* intervjuades Margareta Törngren om sin utredning och passar då på att åter lyfta fram sin kritik av områdets många beslutsnivåer, som hon menar skapar administrativa oklarheter.³¹⁵

Under rubriken "Splittrade bibliotek hotar humaniora" skriver Andreas Önnersfors, doktorand i idé- och lärdoms historia och representant i utredningens referensgrupp, en debatterande insändare i *Lunds universitet meddelar*.³¹⁶ Här kritiserar han i hårda ordalag områdets inrättande av centrumbildningar med tillhörande bibliotek. Han ser det som ett sätt att försvaga Universitetsbiblioteket och därmed den humanistiska forskningen. Jan Svensson hade nu ersatt Göran Bexell som dekan för Området för humaniora och teologi och blev den som svarade. Han påpekar bland annat att det snarare är så att resurser överförs från de tidigare små institutionsbiblioteken till Språk- och litteraturcentrum, vilket alltså inte innebär splittring. I övrigt fattas inga beslut utan utredningsarbetet fortgår. Debatten fördes även i *Sydsvenskan* där Önnersfors under rubriken "Humanisterna förlorar forskarresurser" upprepar sin oro för att Universitetsbiblioteket monteras ner när resurser förs över till Språk- och litteraturcentrum. "Det är en enkel ekvation att räkna ut hur UB kommer att påverkas av att HT inte längre finansierar vissa delar av verksamheten."³¹⁷ Återigen går Jan Svensson i svaromål med samma argument som tidigare.³¹⁸

Även övriga berörda enheter inom området samt Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket fick tillfälle att yttra sig över Törngrens rapport. Remissvaren skulle vara områdesstyrelsen tillhanda senast den 23 maj 2003. Som flera remissinstanser konstaterar innebär det en mycket kort remisstid, vartill kom att processen blev forcerad genom att områdesstyrelsen planerade att fatta beslut redan vid sitt sammanträde 18 juni.

Biblioteksnämnden för humaniora och teologi ifrågasatte förslaget att knyta områdets bibliotek till centrumbildningarna. Man menade att det fortsatt fanns oklarheter inte minst vad gällde utvecklingen av institutionerna inom den historisk-filosofiska sektionen och framtiden för kvartaret Hyphoff. Biblioteket på Språk- och litteraturcentrum skulle invigas först 2004 och är närmast att betrakta som ett experiment för hur verksamheten framgent kan komma att bedrivas, så därför bör beslut inte tas i förväg med risk för att detta bibliotek blir stilbildande för hela området. Relationen till Universitetsbiblioteket bör dessutom klargöras.

Vid Centrum för teologi och religionsvetenskap är man fortsatt angelägen om att ha Universitetsbiblioteket som sitt forskningsbibliotek och menar att man inte ändrat uppfattning sedan den tidigare utredningen. Remissvaret sammanfattas i tre punkter: 1) Universitetsbiblioteket bör även i framtiden vara forskningsbibliotek för Centrum för teologi- och religionsvetenskap men rollfördelningen mellan Universitetsbiblioteket och det egna centrumbiblioteket måste renodlas, 2) Biblioteksnämnden för området bör finnas kvar och beslutet om att tillsätta en områdesbibliotekarie bör inte rivas upp, och 3) Biblioteksdirektionens verksamhet bör genomlysas och utvärderas. Den tredje punkten motiveras av de stora summor som man menar att direktionen tar i anspråk och bristen på transparens vad gäller uppdrag och resursanvändning. Frågan ställs om medel till Biblioteksdirektionen i stället borde gå till Universitetsbiblioteket.

Ledningsgruppen för Språk- och litteraturcentrum liksom Språk- och litteraturvetenskapliga fakultetsrådet tog även i denna remiss ställning för en fortsatt utveckling av det egna centrumbiblioteket. Färre av de enskilda institutionerna inom språk- och litteraturvetenskap svarar den här gången och endast Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier uttrycker en delvis annan åsikt. Man beklagar att integreringen med Universitetsbiblioteket är överspelad och uttrycker samtidigt farhågor för att tre centrumbibliotek inom området kan leda till onödiga gränsdragningar.

Inom den historisk-filosofiska sektionen var bilden fortsatt splittrad och tätt sammankopplad med lokalmässiga och organisatoriska frågor. Fakultetsrådet inom sektionen menade att det inte gick att sitta och vänta på att dessa frågor skulle lösas, utan de egna biblioteken måste utvecklas under tiden. Historiska institutionen upprepar det angelägna i att fortsätta ha ett eget bibliotek på institutionen.

En majoritet av remissvaren menar, liksom Centrum för teologi- och religionsvetenskap, att det vore olyckligt att riva upp beslutet att tillsätta en områdesbibliotekarie. Vad gäller biblioteksnämndens vara eller inte vara finns delade meningar.

Universitetsbiblioteket vänder sig mot Törngrens beskrivning av biblioteket som en passiv och samrådande part. Det bör i stället ses som

en fjärde enhet tillsammans med centrumbildningarna, aktiv och drivande i utvecklingen av områdets biblioteksverksamhet. Att de tjänster som Universitetsbiblioteket utför för området skulle vara orimligt dyra är svårt att verifiera och man menar att de höga kostnaderna i stället berott på att området haft både centraliserad och decentraliserad verksamhet utan samordning. Både Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket, liksom en del av de övriga remissinstanserna, avstår uttryckligen från att kommentera Törngrens förslag om en sammanslagning av de båda enheterna.

Beslut om vägen framåt

Områdesledningen stod åter i en svår situation med en delvis splittrad syn på möjliga vägval. Vid arbetsutskottets möte i början av juni fick områdesdekanen i uppdrag att sammanställa ett förslag till beslut som kunde gå ut med handlingarna inför det kommande styrelsemötet. I förslaget identifierades tre olika frågekomplex: det framtida ansvaret för biblioteksfrågorna, relationen mellan området och övriga delar av biblioteksorganisationen och Språk- och litteraturcentrums bibliotek.³¹⁹

Vid sitt sammanträde 18 juni 2003 fattade områdesstyrelsen följande beslut som kom att få en avgörande betydelse för områdets inriktning framöver, varför det återges här i sin helhet:

- att stå fast vid det beslut som fattades vid sammanträdet 2002-10-29 och att tillsätta en områdesbibliotekarie snarast möjligt;
- att uppdra åt områdesbibliotekarien 1) att samordna biblioteksverksamheten inom området, 2) att ta ett särskilt ansvar för den fortsatta utvecklingen av biblioteksverksamheten inom den historisk-filosofiska sektionen, 3) att fungera som kontaktperson mellan HT-området å ena sidan och UB och övriga delar av universitetets biblioteksorganisation å den andra, 4) att verka för att bibehålla och vidareutveckla professionaliteten och kompetensen hos områdets bibliotekarier/biblioteksansvariga;
- att områdesbibliotekarien tillsammans med de verksamhetsansvariga för CTR:s bibliotek och SOL-biblioteket och tillsammans med

representanter utsedda av områdesstyrelsen utgör en beredande grupp för biblioteksfrågor inom området;

- *att* områdesbibliotekarien skall arbeta i nära samverkan med områdesstyrelsen.

Vidare beslutar områdesstyrelsen

- *att* avtal sluts med UB (och i förekommande fall Biblioteksdirektionen) angående tjänster för HT-området på UB eller till enskilda bibliotek inom området;
- *att* dessa avtal omfattar ett ramavtal och därtill specificerade avtal med SOL-biblioteket, CTR:s bibliotek och de olika biblioteksenheterna inom det historisk-filosofiska området;
- *att* avtalen förbereds i samarbete mellan den ovan nämnda biblioteksgruppen och HT-områdets ekonomichef;
- *att* formella beslut om avtalen fattas av områdesstyrelsen eller dess AU.

Med hänseende till SOL-biblioteket beslutar områdesstyrelsen

- *att* en biblioteksansvarig för SOL-biblioteket tillsätts 2004-01-01;
- *att* områdesstyrelsen anvisar medel för verksamheten vid SOL-biblioteket i budgeten för 2004;
- *att* inriktningen ska vara att utveckla SOL-biblioteket till ett forskningsbibliotek.

Slutligen beslutar områdesstyrelsen

- *att*, i nära samarbete med områdesbibliotekarien samt områdets sektionsorgan, utarbeta en policy för biblioteksverksamheten inom HT-området med särskild hänsyn tagen till dels framtida relationer till UB och dels frågorna kring den elektroniska biblioteksförserjningen.³²⁰

I ett reportage i *Lunds universitet meddelar* i början av 2004 presenteras arbetet med Språk- och litteraturcentrums bibliotek.³²¹ Flytten ska påbörjas 1 juli och invigning ske några månader senare. I samma artikel meddelas även att Området för humaniora och teologi rekryterat en

områdesbibliotekarie, Tommy Johansson. Han kom dock att stanna bara en kort tid och återgick nästan omedelbart till sin tjänst vid Växjö universitet. I stället blev det Catta Torhell, som under en period varit projektanställd för arbetet med planeringen av Språk- och litteraturcentrums bibliotek och delat sin tid mellan projektet och tjänsten som områdesbibliotekarie vid Samhällsvetenskapliga biblioteket, som ersatte Tommy Johansson. Inledningsvis arbetade 9 bibliotekarier vid Språk- och litteraturcentrums bibliotek med att bygga upp verksamheten i nära samarbete med institutionerna. I ett rikt illustrerat reportage i tidskriften *DIK-forum* beskrivs verksamheten och lokalerna.³²²

Utvecklingen av övriga bibliotek inom Området för humaniora och teologi fortsatte liksom samordningen mellan biblioteken. 2008 hade utvecklingen kommit så långt att området beslutade att från och med 2009 säga upp kvarvarande avtal med Universitetsbiblioteket.

Dysfunktionell och djupt uppsplittrad

På detta område liknar situationen i Lund inledningsvis situationen vid en lång rad andra stora, gamla och komplexa universitet både i Europa och USA – med många parallellt fungerande biblioteksenheter i en löst sammanlänkad biblioteksorganisation med svag gemensam ledning. Den generella utvecklingen både i Sverige och internationellt går mot en koncentration av universitetens bibliotek med färre enheter under en gemensam, kraftfullt centraliserad ledning. Avgörande för denna utveckling är i hög grad de resursmässiga förhållandena och den allmänna pressen från IT- och webbutvecklingen samt inte minst framväxten av digitala tidskrifter och böcker.

Utredarna konstaterar att LU verkar ha intagit en särställning i detta sammanhang: i "systemet" finns starka krafter för att bibehålla en löst sammanlänkad biblioteksstruktur med parallellt fungerande bibliotek och en svag gemensam ledning. Det är inte utredarnas uppgift att förhålla sig till detta. Utredarna vill bara påpeka att den mycket decentraliserade strukturen upprätthåller ett starkt fokus på traditionella bibliotekstjänster som är "synliga" för de lokala beslutsfattarna och finansörerna, medan fokus på att utveckla det stora, gemensamma digitala biblioteket, som till sin natur inte är "synligt", är relativt svagt.³²³

Michael Cotta-Schönberg & Jan Nilsson i "Visionsarbete för
biblioteksverksamheten vid Lunds universitet"

Efter beslutet i december 2010 att genomföra utredningen ”Visionsarbete för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet” kom en första delrapport från utredarna Michael Cotta-Schönberg och Jan Nilsson redan i mars 2011. Rapporten innehöll en nulägesbeskrivning, en problemanalys samt en beskrivning av utmaningar och trender för både Lunds universitets bibliotek och globalt. Utredarnas uppdrag var att tillhandahålla ”en framåtsyftande utredning som ska fokusera på hur biblioteksverksamheten kan möta framtidens utmaningar inom forskningen och utbildningen nationellt och internationellt samt att undersöka bibliotekens framtida roll i en lärandemiljö”.³²⁴ Delrapporten uppmärksammades i en artikel av Marielouise Samuelsson i *Biblioteksbladet* under rubriken ”Organisationen är helt galen”.³²⁵ Inledningsvis refereras den stormiga debatten om ELIN@Lund. Den bildar ett slags fond till beskrivningen av organisationen, men här tonas motsättningarna kring Libhub ner och det blir i stället den decentraliserade verksamheten som står i centrum:

För även om det finns motsättningar, kring Libhub och annat, råder det å andra sidan en stor samstämmighet kring bristerna i den decentraliserade organisationsmodellen.

Organisationen är helt galen, det är inbyggt att det blir trubbel, säger Christina Friström, chef för universitetsbiblioteket.³²⁶

Artikeln refererar Cotta-Schönbergs och Nilssons delrapport där biblioteksorganisationen beskrivs som dysfunktionell och djupt uppsplittrad och med oklara mandat för ”vem som får bestämma vad och över vem”. Även om vi redan belyst ledningsstrukturen vid flera tillfällen illustrerar referatet i *Biblioteksbladet* problematiken i ett nötskal:

Biblioteksstyrelsen har ”övergripande ansvar och leder utvecklingen av Lunds universitets bibliotek”, men områdesbiblioteken kan säga nej till något som Biblioteksstyrelsen har beslutat. Tvingande beslut kan endast fattas av rektor. Biblioteksstyrelsen får inte heller delegera beslut till universitetsbibliotekarien.

Universitetsbibliotekarien har i sin tur ett överordnat samordningsansvar för LUB, men inte mandat att fatta beslut gällande områdesbiblioteken. Dessa är organisatoriskt och finansiellt inlemmade i fakulteterna och fungerar därför oberoende både av varandra och BD.

Det finns vidare ett Biblioteksråd, bestående av universitetsbibliotekarien och en bibliotekschef från varje fakultet. Rådet ska fungera rådgivande till universitetsbibliotekarien och förbereda strategiska ärenden inför Biblioteksstyrelsen.

Men samordningsorganen, Biblioteksstyrelsen och Biblioteksrådet har enligt rapporten, allt för diffusa mandat för att kunna kallas ledningsorgan för den samlade biblioteksfunktionen.³²⁷

Den slutrapport som kom i juni samma år överlappar till stora delar rapporten från i mars men innehåller även ett förslag till strategi för Lunds universitets bibliotek 2011–2015 samt en handlingsplan för perioden 2011–2012. I slutrapportens inledning är Cotta-Schönberg och Nilsson noga med att påpeka att deras uppdrag var att arbeta med en vision som kan ligga till grund för Lunds universitets framtida beslut om en biblioteksstrategi. Rapporten ska alltså inte läsas som en utvärdering av biblioteksorganisationen även om de speciella vägval som gjorts i Lund får stort utrymme i texten.

Lunds bibliotekslandskap 2011

Vi använder rapportens nulägesbeskrivning för en redogörelse över vilka fakultets-, institutions- och centrumbibliotek som fanns inom Lunds universitets bibliotek våren 2011, det vill säga ungefär tio år efter Tove Perssons motsvarande beskrivning i underlaget till biblioteksstruktur.

På Lunds tekniska högskola fanns nu 7 bibliotek: Biblioteket för arkitektur och design, E-husets bibliotek, Fysik- och astronomibiblioteket som bestod av 3 delar (Fysikbiblioteket, Astronomibiblioteket och Biblioteket för teoretisk fysik), Kemicentrums bibliotek, LTH Studiecentrums bibliotek, Matematiska biblioteket och V-husets bibliotek. Vid Naturvetenskapliga fakulteten fanns 5 bibliotek, varav 3 delades med Lunds tekniska högskola: Fysik- och astronomibiblioteket, Geobiblioteket,

Kemicentrums bibliotek, Matematiska biblioteket och Biologibiblioteket. Medicinska fakultetens Biblioteks- och IKT-enhet bestod av 3 serviceställen, 2 i Lund och 1 i Malmö. Juridiska fakulteten hade 1 bibliotek. Inom Samhällsvetenskapliga fakulteten fanns Social- och beteendevetenskapliga biblioteket och Statsvetenskapliga institutionens bibliotek. Ekonomihögskolan hade 1 bibliotek. Inom Området för humaniora och teologi fanns 6 bibliotek: Arkeologiska biblioteket, Biblioteket vid Centrum för teologi och religionsvetenskap, Filosofiska biblioteket, Historiska biblioteket, Språk- och litteraturcentrums bibliotek och Wrangelbiblioteket. Vid de konstnärliga högskolorna i Malmö fanns 2 bibliotek: Biblioteket vid Konsthögskolan och Biblioteket vid Musikhögskolan. Campus Helsingborg hade 1 bibliotek och utanför fakultetsstrukturen fanns även Asienbiblioteket, Internationella miljöinstitutets bibliotek och Raoul Wallenberginstitutets bibliotek.³²⁸

Inom organisationen fanns vid tidpunkten för rapportens publicering 5 arbetsgrupper, 4 referensgrupper, 4 projektgrupper och 6 funktionsgrupper som arbetade på Biblioteksrådets uppdrag. Totalt var 111 av de cirka 190 medarbetarna engagerade i de olika grupperna, och den ”enskilde medarbetaren deltar i en eller flera grupper, som mest åtta stycken. Detta är biblioteksnätverkets kärna, här sker den mesta av kommunikationen mellan BD och de olika biblioteken.”³²⁹

Rapportens redovisning av kostnaderna för Lunds universitets bibliotek grundade sig på 2009 års siffror. Totalkostnaden uppgick till cirka 216 miljoner varav 94,5 miljoner var personalkostnader, 49 miljoner mediakostnader, 45,5 miljoner lokalkostnader och övriga kostnader 27 miljoner. Vad gäller mediakostnader gjordes en uppdelning mellan elektroniska resurser, där kostnaderna uppgick till lite drygt 35,5 miljoner, och tryckta media som uppgick till drygt 13,3 miljoner. Rapportens kostnadsanalyser är detaljerade och en del jämförelser görs också med andra bibliotek av vilka det bland annat framgår att Lunds universitets bibliotek vid den här tidpunkten förvärvade e-media för 6 miljoner mer än Uppsala universitet. Båda organisationernas kostnader för tryckta medier låg på ca 13,5 miljoner. Andelen e-media av den totala mediabudgeten var 72,4 % i Lund och 68,8 % i Uppsala. Detta visade att Lund jämfört med Uppsala

låg i framkant vad gäller utvecklingen av det digitala biblioteket, men utredarna fokuserar i stället på jämförelser med lärosäten med betydligt högre andel digitala medier, som Karolinska institutets bibliotek med 95,5 %, Chalmers bibliotek med 93,6 % och Luleå tekniska universitets bibliotek med 89,5 %. De senare jämförelserna kan tyckas vara mindre relevanta, men eftersom utredarna menar att framtidens bibliotek i första hand är digitala vill de på detta sätt visa vägen framåt. De höjer även ett varningens finger för en form av inlåsningsseffekt i Lund, där det är svårt att flytta medel för tryckt material till e-media eftersom huvuddelen av det tryckta materialet köps till fakultetsbiblioteken och det digitala till det gemensamma, och i huvudsak centralfinansierade, e-biblioteket.

Problemanalys

Cotta-Schönberg och Nilsson menar att bakgrunden till införandet av den förra biblioteksorganisationen, den som trätt i kraft 2001, hade varit fakulteternas missnöje med kostnaderna för och kvaliteten på den centrala biblioteksservicen. Genom den omfattande decentraliseringen hade fakulteterna fått full kontroll över de egna biblioteksverksamheterna samtidigt som Universitetsbiblioteket delats upp i två enheter. Fakulteternas förhoppning hade varit att de skulle få inflytande över Biblioteksdirektionens verksamhet. Så krasst hade syftet med decentraliseringen inte uttryckts tidigare. Missnöje med Universitetsbiblioteket har framskymtat tidigare men inte varit lika uttalat som hos Cotta-Schönberg och Nilsson. Tove Persson pekar dock på samma sak när hon på vår direkta fråga om varför hon trodde att vissa delar av Universitetsbiblioteket hade lyfts ut till en ny enhet svarar att det saknades förtroende för Universitetsbiblioteket.³³⁰ Oavsett anledningarna till de vägval som gjordes efter Höiseths och Heseltines utredning menade Cotta-Schönberg och Nilsson att den nuvarande organisationen präglades av ett stort antal problem. De nämner följande punkter:

- sammantaget är biblioteksorganisationen bristfällig och dysfunktionell
- de centrala bibliotekssystemen (LOVISA och ELIN) har blivit otidsenliga och suboptimala
- servicenivån är inte likvärdig inom biblioteksnätverket
- satsningen på studiemiljöer för studenterna är otillräcklig
- det finns onödiga parallella backoffice-processer
- utvecklingen av de digitala samlingarna hämmas av besluts- och finansieringsstrukturen på detta område
- satsningen på konkret kvalitetsstyrning är otillräcklig i förhållande till LUs generella ambitionsnivå på kvalitetsområdet.³³¹

Förhoppningarna från 2001 om en kraftfull biblioteksstyrelse med ett tydligt mandat, hade nu helt krossats. I en intervju i *Biblioteksbladet* konstaterar de båda utredarna:

Det råder knappast något tvivel om att samarbetet i hög grad präglas av de medverkande aktörerna. Enligt vår uppfattning beror dock den dysfunktionella organisatoriska situationen vid LUB främst på den icke ändamålmässiga organisationsformen som medför att aktörerna, som försvarar olika delintressen, neutraliserar varandra. Organisationsformen hämmar en gemensam, dynamisk utveckling av LUs biblioteksfunktion i riktning mot ett övergripande digitalt bibliotek och främjar en fortsatt fokusering på de separata, fysiska biblioteken.³³²

Trender

De påverkansfaktorer och utvecklingstendenser som kommer att forma universiteten och därmed den framtida biblioteksutvecklingen i ett tioårsperspektiv, sammanfattas i sju punkter. Utredarna menar att universitetens ökade internationalisering kommer att ställa nya krav på att biblioteken ska tillmötesgå de internationella forskarnas behov, vilket bland annat medför att det måste finnas engelskspråkiga ingångar till tjänster och samlingar. Vidare anser de att den traditionella indelningen

i vetenskapsområden och fakultetsområden utmanas genom utvecklingen av mer tvärvetenskapliga forskningsområden, något som också kommer att påverka biblioteken. Distansutbildning är ett tredje område som kommer att bli viktigt, och där måste också bibliotekens tjänster finnas. I nära anslutning till detta nämns för det fjärde digitala undervisningsformer och lärplattformar i vilka bibliotekens tjänster måste integreras och vara närvarande. Ett femte område som lyfts fram handlar om nya former för kvalitetsstyrning i takt med att även stödverksamheterna, till exempel biblioteken, utvärderas. Här måste biblioteken utveckla kvalitetsprogram och säkerställa att deras tjänster stöder forskning och utbildning. Biblioteken har även ett direkt uppdrag som rör kvaliteten i forskningen genom sina bidrag till bibliometrisk analys. Ett sjätte område rör spridningen av forskningsresultat där biblioteken har i uppdrag att registrera och tillgängliggöra lärosätenas forskningsproduktion. Det sjunde och sista området gäller tillgängliggörandet av forskningsdata.

Det är lätt att känna igen sig.

Den digitala utvecklingen

E-bokens genombrott kommer att få en avgörande betydelse under de följande tio åren på samma sätt som e-tidskrifterna hade förändrat villkoren för bibliotekens tjänster och verksamhet tio år tidigare. Utredarna ser dock en del svårigheter vad gäller hur läsningen kommer att ske. Vi påminns här om att till exempel iPaden såg dagens ljus ungefär samtidigt som rapporten publicerades. Problemen med att hitta välfungerande affärsmodeller för hur biblioteken ska kunna köpa tillgång till e-böcker uppmärksammas också, en fråga som fortfarande inte fått någon stabil lösning. Utredarna varnar för att Google och Google Scholar prioriteras på bekostnad av bibliotekens egna discoverysystem, och det förs en ojämn kamp mellan Google och de olika frågetjänster på webben som biblioteken erbjuder, till exempel "Fråga en bibliotekarie". Digitalisering av de egna samlingarna är ett annat område som biblioteken måste ta tag i. Utredarna menar att biblioteken inte längre kan räkna med att det är självklart att användarna kommer till de fysiska biblioteken för att ta del

av informationsresurser. Nya tjänster och nya vägar att söka information innebär stora utmaningar. Mot bakgrund av denna utveckling konstaterar utredarna att biblioteken alltid fungerat som förmedlingsinstitutioner genom att arbeta för att informationsresurser ska nå användarna. Framför allt har institutionsbiblioteken tidigare haft denna roll genom att se till att materialet fanns nära forskare, lärare och studenter. I den digitala tidsåldern når resurserna användarna genom den egna datorn. Även om rapporten är tydlig med att lärosätesbiblioteken måste förbereda sig för en framtid som i första hand är digital finns en förståelse för att fysiska samlingar måste tas om hand och att övergångsperioden kommer att bli lång. Biblioteken har även framgent en roll som studiemiljö och en plats där användarna kan få personlig service, menar de.

Strategi 2011–2015

Utredarnas uppdrag var att föreslå en strategi och en handlingsplan för Lunds universitets samlade biblioteksorganisation.³³³ Deras vision ska läsas utifrån förutsättningen att lärosätesbiblioteken i framtiden är digitala:

Det framtida universitetsbiblioteket är inte en institution utan en funktion; det kommer inte att vara en plats med fysiskt vetenskapligt material utan en samling servicefunktioner nära integrerade med den vetenskapliga miljön på universitetet.

De vetenskapliga kunskapsresurserna kommer att vara av digital karaktär och de kommer att vara

- lokaliserade ”in the cloud”, dvs i det stora globala nätverket av webbservrar och resurser
- sökbara genom internationella system
- tillgängliga överallt (ubiquitous) via användarnas egna datorer
- kostsamma, åtminstone så länge det vetenskapliga kommunikationssystemet i vid bemärkelse bygger på kommersiella lösningar.³³⁴

Service nära användarna är fortsatt viktig och kan erbjudas både i det fysiska och i det digitala mötet. De förutspår att ”forskarservice kommer

att tillhandahållas av informationsspecialister som tjänstgör på institutioner, forskningsavdelningar osv”. I analogi med detta kommer student-service att ”tillhandahållas av informationsspecialister placerade i de stora studiemiljöerna och i nära samarbete med övrig student-service som är knuten till dessa miljöer”.³³⁵

Övergången till det digitala biblioteket kommer att gå olika fort inom olika vetenskapsområden och man måste även i framtiden ta särskild hänsyn till kulturarvet, ”såvida man inte hittar en nationell lösning”. Med kulturarvet avser de ansvaret för det nationella reservexemplaret av det svenska trycket.

Organisationen i sig är inget ”strategiskt mål” men utredarna väljer att nämna den eftersom den kan komma att få betydelse för genomförandet av deras vision. Den framtida organisationen ska stödja utvecklingen och driften av det digitala biblioteket, samtidigt som den samlade övriga biblioteksservicen ska finnas nära användarna genom fakulteternas biblioteksenheter. De skriver vidare:

Den kommande organisationen av LUB ska alltså ha både en lokal fakultetsdel och en gemensam övergripande del. Detta finns sedan tidigare, men den kommande organisationen ska inrättas så att delarna fungerar bättre tillsammans än hittills. Detta för att dels säkra bästa möjliga service och resursanvändning, dels för att möjliggöra löpande omprioriteringar som ska säkra övergången till en biblioteksservice övervägande baserad på digitala resurser. Denna övergång ska vara flexibel och ta hänsyn till fakulteternas behov men riktningen ska vara tydlig och organisationsformen ska stödja denna utveckling.³³⁶

För att uppnå detta föreslås dels att Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket slås samman, dels att all verksamhet leds av universitetsbibliotekarien och på en överordnad nivå av biblioteksstyrelsen. Vidare ska all personal vara anställd på och rekryteras av Universitetsbiblioteket oavsett om tjänstgöringen sker där eller på ett fakultetsbibliotek. Att fakulteterna emellertid också fortsättningsvis ska finansiera den personal som tjänstgör på fakultetsbiblioteken samt att de ska finansiera tryckta medier, lokaler och utrustning, är förslagets svagaste länk och kommer,

inte helt oväntat, att bli den del av rapporten som utsätts för mest kritik.

I handlingsplanen för vad som måste åtgärdas i närtid för att visionen ska kunna uppfyllas måste upphandling av system som ska ersätta ELIN@Lund och LOVISA ske snarast och därefter kommer frågan om den framtida organisationen:

Den förmodat kontroversiella delen av förslaget handlar om ifall det ska införas en enhetsorganisation som innefattar dels ett antal fakultetsbibliotek, dels en gemensam biblioteksenhet placerad på Helgonabacken, eller om den nuvarande parallella organisationen med områdesbibliotek ska finnas kvar.

Det är lämpligt att beslutet om framtida organisation fattas innan anställningen som universitetsbibliotekarie tillsätts. Detta för att möjliga kandidater ska känna till karaktären och omfattningen av ledningsuppdraget samt begränsningarna i ansvarsområdet.

Det bör dock överlätas på den framtida universitetsbibliotekarien att implementera den nya organisationen.³³⁷

Rapporten avslutas med konstaterandet att det är ”utredarnas bedömning att ordningen vad gäller svenskt tryck sammantaget är en fördel för LU men utvecklingen bör dock följas och utvärderas med jämna mellanrum”.³³⁸

OCH SÅ VAR DET REMISSDAGS

I början av juli 2011 gick rapporten ut på internremiss. Enligt sammanställningen av remissvaren finns en samsyn om den beskrivna inriktningen mot det digitala biblioteket och att övergången från det analoga måste ske på ett genomtänkt sätt och få ta tid.³³⁹ Universitetsbiblioteket menar dock att utredningen ger uttryck för en övertro på det digitala biblioteket och framhåller att användarna vill ha både digitala och fysiska bibliotek. Att digitala medier finansieras centralt medan tryckta medier finansieras av fakulteterna medför, enligt flera av remissvaren, en obalans som missgynnar de vetenskapsområden som främst förlitar sig på tryckt material.

En sammanslagning av Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblio-

teket välkomnas i remissvaren, medan en centralisering av all bibliotekspersonal med fortsatt finansiering av fakulteterna avvisas.

Även remissvaren uppmärksammas av *Biblioteksbladet* som noterar att "frågan är hur och i vilken omfattning universitetsledningen vill och kan förändra en organisation som många är missnöjda med och samtidigt värna om den nätverksstruktur kring vilken arbetet hittills organiserats".³⁴⁰ Catarina Carlsson på Juridiska fakultetens bibliotek uttalar sig i artikeln om utredningens förslag att personal på fakultetsbiblioteken ska vara anställd centralt men finansieras av fakulteterna. "Den motsättning- en i sig tycker jag gör att Visionsutredningens hela organisationsförslag faller."³⁴¹

Tore Torngren på Biblioteksdirektionen kommenterar också fakulteternas roll och menar att en "samlad organisation som utredarna föreslår skulle däremot riskera att äventyra det stora arbete som har lagts ner på att förankra biblioteksverksamheten i fakulteterna och därmed försvaga biblioteken".³⁴² Robin Gullstrand på Geobiblioteket ser fördelar med en centralisering även av bibliotekspersonalen men menar att detta bara är möjligt om även finansieringen blir central. Fakulteternas inflytande bör kanaliseras genom biblioteksstyrelsen, menar han. "Genom sina representanter i den nya biblioteksstyrelsen kommer de få det inflytande de behöver."³⁴³ Eftersom en centralisering inte önskas av alla menar Robin Gullstrand att en "förändring till centraliserad organisation kräver därför att rektor och universitetsledningen vågar ta obekväma beslut".³⁴⁴

Parallellt med att universitetsledningen skulle ta ställning till remissvaren hade processen med rekrytering av en ny universitetsbibliotekarie påbörjats. Förhoppningen var att ha en ny person på plats i början av 2012.

ARBETSORDNINGEN VISAR VÄGEN

Något enskilt beslut om den framtida biblioteksorganisationen efter Cotta-Schönbergs och Nilssons utredning fattades inte. I stället ingår organisation, ledning och ledningsorgan för Lunds universitets bibliotek

i universitetets beslut om ny arbetsordning för hela universitetet, daterad 11 november 2011.

Vid Lunds universitet ska biblioteksverksamheten vara samlad i en organisation benämnd Lunds universitets bibliotek (LUB) med ett universitetsbibliotek (UB) och fakultetsbibliotek. Det ska finnas en universitetsbibliotekarie. [...]

Universitetsbibliotekarien har övergripande ansvar för biblioteksverksamheten och dess utveckling vid Lunds universitet. Universitetsbibliotekarien anställs av rektor. Universitetsbibliotekarien är chef för UB. Rektor fattar beslut om universitetsbibliotekariens övriga uppdrag.

Verksamheten vid Lunds universitets bibliotek ska ledas av en styrelse. I styrelsen ska ingå en ordförande som utses av rektor, tre externa ledamöter samt en representant för varje fakultet utsedd av fakultetsstyrelserna. De externa ledamöterna utses av rektor efter förslag från LUB. Studenterna har rätt att vara representerade med tre ledamöter. [...] Härutöver har företrädare för personalorganisationerna närvaro-, yttrande- och förslagsrätt i styrelsen och utses på det sätt som anges i personalföreträdarförordningen. Mandattiden för ledamöterna i styrelsen för LUB är, med undantag för studentrepresentanterna, tre år.

Närmare föreskrifter om utseende av styrelseledamöter och styrelsens uppdrag utfärdas av rektor.³⁴⁵

Beslutet innebar att sammanslagningen av Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket fullföljdes och att Lunds universitets bibliotek nu åter hade en styrelse där representanter för alla fakulteter ingick till skillnad från den mer slimmade styrelse som inrättats efter 2008. Någon förändring av anställningar och huvudmannaskap för biblioteksmedarbetarna på fakulteterna genomfördes däremot inte.

Jan Svensson fick i uppdrag att identifiera vilka följdbeslut och åtgärder som behövde göras utifrån den nya arbetsordningen.³⁴⁶ Ledamöter till den nya biblioteksstyrelsen skulle utses av fakulteterna och Svensson föreslog att den tidigare styrelsen vars mandatperiod gick ut 31 december 2011, skulle ge förslag på externa ledamöter. Vidare behövde instruktionen för biblioteksstyrelsen ses över, och här poängterar Jan Svensson att

arbetsuppgifter och befogenheter ”måste preciseras så långt som möjligt”. Förmodat vis av alla otydligheter som präglat den tidigare styrelsens arbete, där han själv varit vice respektive tillförordnad ordförande, listar han följande områden som kräver klargörande:

Ansvarsfördelningen mellan rektor och biblioteksstyrelsen.

Principerna för biblioteksstyrelsens rapportering till rektor.

Relationen mellan biblioteksstyrelsen och universitetsbibliotekarien.

Relationerna mellan biblioteksstyrelsen och fakulteterna.³⁴⁷

I samband med att rektors delegationsordning skulle revideras menade Svensson att alla beslut som rörde den övergripande biblioteksverksamheten borde delegeras från rektor till biblioteksstyrelsen. Som en konsekvens av detta måste det även framgå att biblioteksstyrelsen kunde delegera uppgifter vidare till universitetsbibliotekarien. Just detta hade även Cotta-Schönberg och Nilsson påpekat i sin rapport där de uppmärksammat att biblioteksstyrelsen inte kunde delegera arbetsuppgifter till universitetsbibliotekarien. En sådan delegation kunde bara komma från rektor.

I arbetsordningen framgår att det ska finnas fakultetsbibliotek och Svensson menar att den enda rimliga tolkningen av detta är att det ska finnas minst ett bibliotek per fakultet. I styrelsens instruktion måste det klargöras i ”vilken utsträckning biblioteksstyrelsen kan fatta beslut som är bindande för fakulteterna (t.ex. vad avser servicenivå). Det är viktigt att dessa delar av instruktionen arbetas fram av biblioteksstyrelsen och fakulteterna gemensamt.”³⁴⁸

Universitetsbibliotekariens instruktion måste ses över inte minst mot bakgrund av att uppdraget framöver skulle omfatta även Universitetsbibliotekets verksamhet. Att föra samman Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket till en gemensam organisation och att samlokalisera denna på Helgonabacken borde överlämnas till den tillträdande universitetsbibliotekarien. En fråga som också måste få sin lösning var att förordnandet för chefen för Universitetsbiblioteket löpte ut först i slutet av 2013.³⁴⁹

Angående fakultetsbiblioteken gällde det att ”klargöra en ordning där varje fysisk biblioteksenhet antingen är ett fakultetsbibliotek eller uppfattas som en del av ett fakultetsbibliotek”. Svensson fortsätter på detta tema:

Det gäller också att reda ut förhållandena för de biblioteksenheter som idag tillhör 10:e området samt för de bibliotek som delas mellan flera fakulteter. Det bör vara möjligt att organisatoriskt föra in vart och ett av dessa fyra bibliotek i något av fakultetsbiblioteken. Detta är naturligtvis en fråga som inte kan åtgärdas bara med ett enkelt beslut. Det lämpliga vore att rektor uppdrar åt den nya biblioteksstyrelsen att ansvara för att den nya fakultetsbiblioteksorganisationen sätts på plats så snart det går under nästa mandatperiod, helst med utgången av år 2012.

En instruktion för fakultetsbiblioteken måste utarbetas av biblioteksstyrelsen. Denna instruktion ska inte reglera de fakultetsspecifika uppgifterna, men väl de frågor som är av universitetsövergripande karaktär, t.ex. servicenivåer, open access-frågor och back office-tjänster.³⁵⁰

Framtiden för Biblioteksrådet hänsköts till den tillträdande biblioteksstyrelsen och universitetsbibliotekarien. Svensson menar dock att i och med beslutet om den nya sammansättningen av biblioteksstyrelsen med representation från respektive fakultet minskar rimligen behovet av ett sådant organ. Han menar vidare att ”inrätta en regelrätt styrgrupp bestående av universitetsbibliotekarien och företrädarna för fakultetsbiblioteken, vilket diskuterades i utredningen, skulle bara leda till oklarheter i beslutsordningen”.³⁵¹ Det Jan Svensson här uppmärksammade var de problem som uppstår när företrädare för respektive fakultetsbibliotek och ledamöterna i biblioteksstyrelsen verkar i parallella styrsystem.

Avslutningsvis uppmärksammas de ekonomiska frågorna och Jan Svensson menar att finansieringen bör ske enligt samma principer som tillämpats under den senaste tioårsperioden, det vill säga att Universitetsbiblioteket finansieras centralt. Borta är den argumentation som tidigare präglade diskussionen där olika former av central finansiering framhölls som ett hinder för en sammanslagning av Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket. Fakultetsbiblioteken finansieras av fakulteterna

även fortsättningsvis men i ”framtida beslut om finansieringen måste man ta hänsyn till de beslut som rör fördelningen av uppgifter mellan universitetsbiblioteket och fakultetsbiblioteken vad gäller universitetsgemensamma åtaganden”.³⁵² Här förväntar sig Jan Svensson uppenbarligen att det i framtiden kommer att finnas mer av gemensam service som utförs för hela biblioteksnätverket. Denna utveckling kommer dock inte att ske.

Uppenbarligen hade man dragit lärdom av alla oklarheter som präglade den tidigare organisationen där beslut och delegationer inte utgick från biblioteksstyrelsen. Kommer den nya organisation som trädde i kraft 1 januari 2012 att ha bättre förutsättningar att lyckas?

9

Förändring är normen

– 2012–2019

Allt är i rörelse. Förändring är normen. Ett större skifte än det vi är med om just nu har väl knappast tidigare ägt rum. Vi befinner oss i en hastigt föränderlig värld som kommer att vända upp och ner på vårt sätt att arbeta.

Nya publiceringsformer, krav på öppen och fri tillgång till forskningsresultat och forskningsdata och nya utbildningsformer [...] är alla utvecklingstrender inom högre utbildning och forskning. Dessa trender kommer utan tvekan att påverka biblioteksverksamheten och vi måste hitta effektiva och långsiktiga lösningar för förändring.

Samtidigt kommer det lång tid framöver att finnas behov av klassiska bibliotekstjänster som till exempel smidig och heltäckande tillgång till fysiska såväl som virtuella samlingar. Lunds universitets bibliotek utmärker sig genom att vara närvarande på många olika platser inom universitetet. Det ger oss god möjlighet att ha en kontinuerlig dialog med dem som använder bibliotekets tjänster. Stora och unika specialsamlingar lockar forskare och andra från när och fjärran. Att tillgängliggöra dessa samlingar genom digitalisering så fler kan få glädje av dem står högt på vår önskelista inför de kommande åren.³⁵³

Jette Guldborg Petersen, ”Universitetsbibliotekarien har ordet”

OMSTART – NY UNIVERSITETSIBLIOTEKARIE,
NY BIBLIOTEKSSTYRELSE

Björn Wittenmark hade axlat rollen som tillförordnad universitetsbibliotekarie sedan sommaren 2011. Jette Guldborg Petersen tillträdde som ny universitetsbibliotekarie 1 mars 2012. Hon kom då närmast från Malmö

högskola där hon varit bibliotekschef. Prorektor Ingalill Rahm Hallberg, professor i vårdvetenskap, blev efter att Eva Åkesson lämnat Lund för att bli rektor vid Uppsala universitet, under en kort period biblioteksstyrelsens ordförande. Hon efterträddes därefter av prorektor Eva Wiberg, professor i italienska.

Nu inleddes ännu en period. Den största förändringen jämfört med perioden 2001–2011 var att Biblioteksdirektionen helt upphört som organisatorisk enhet, och verksamheten uppgått i eller, kanske mer rättvisande uttryckt, slagits samman med Universitetsbiblioteket. En första uppgift för den tillträdande universitetsbibliotekarien blev att leda arbetet med denna sammanslagning.

Jette Guldborg Petersen intervjuas i *Lunds universitets magasin* och talar om vikten av relationer och att skapa en vi-känsla i organisationen. ”Det innebär en tät dialog mellan fakultetsbibliotekarierna och avdelningscheferna.”³⁵⁴ Inriktningen mot helheten och en nystart för Lunds universitets bibliotek kom även till uttryck i en intervju i *Biblioteksbladet* i samband med hennes tillträde.

Det som utmanar mig är processer med människor, det som försiggår mellan individer intresserar mig mycket. Omorganisationer tar långre tid än vad man ibland vill tro, helt enkelt eftersom människor är inblandade, och som individer rör vi oss i olika hastigheter, våra förväntningar ser olika ut, alla har sin historia, sin idé om hur verksamheten ska vara.

Därför vill hon börja med att lyssna, upptäcka möjligheter och öppningar, starta i det positiva och skapa ett ”Vi” kring biblioteken vid Lunds universitet.³⁵⁵

Nytt uppdrag för biblioteksstyrelsen

I juni 2012 fattade rektor beslut om ett nytt uppdrag för biblioteksstyrelsen. Av beslutets totalt tio punkter rör de sju första ansvaret för Lunds universitets bibliotek. Även i detta uppdrag känns en hel del igen från tidigare beslut. Styrelsens uppdrag innebar att: 1) ha övergripande ansvar för kvalitet och kvalitetsutveckling i den samlade biblioteksverksamheten,

2) besluta om mål och riktlinjer för den del av universitetets informationsförsörjning som är knuten till biblioteksverksamheten, 3) besluta om övergripande regler som syftar till att ge anställda och studenter likvärdiga och goda förutsättningar vid Lunds universitets bibliotek, 4) besluta i frågor som gäller den samlade biblioteksverksamheten med avseende på kvalitetsmål och biblioteksverksamhetens övergripande inriktning, 5) fastställa strategiska planer och årsberättelser för Lunds universitets bibliotek och för Universitetsbiblioteket, 6) följa upp det löpande riskarbetet inom Lunds universitets bibliotek och Universitetsbiblioteket samt fastställa beslut om åtgärder och 7) utarbeta planer för kompetensförsörjning inom Lunds universitets bibliotek. För Universitetsbiblioteket har biblioteksstyrelsen ytterligare två uppdrag: 8) att vara styrelse för Universitetsbiblioteket och 9) att besluta om förslag till totalbudget utifrån underlag från universitetsbibliotekarien. Biblioteksstyrelsens tionde och sista uppdrag innebär att: "samverka med fakulteterna, universitetets särskilda verksamheter, kultur- och museiverksamheten, utbildningsnämnden och forskningsnämnden samt andra universitetsgemensamma organ".³⁵⁶ Just denna sista punkt kom till i samband med att biblioteksstyrelsen diskuterade förslaget vid sitt sammanträde i maj 2012 strax innan rektor skulle fatta beslutet.³⁵⁷

Vi påminner om att biblioteksstyrelsen nu åter består av en representant för varje fakultet. Principen om en mer begränsad representation, som hade införts 2008, har därmed frångåtts. Den vacklande praxis vad gäller styrelsens sammansättning som kunnat iakttas sedan införandet av den första nätverksorganisationen 1994 speglar olika syn på huruvida ledamöterna representerar sina fakulteter eller har ett uttryckligt ansvar för helheten, vilket inte behöver innebära någon motsättning men i realiteten ofta gör det. Utöver en representant från varje fakultet, utsedd av respektive fakultetsstyrelse och inte som tidigare av rektor på förslag av fakulteterna, består styrelsen av ordförande, tre externa ledamöter, tre studeranderepresentanter samt företrädare för personalorganisationerna med närvaro-, yttrande- och förslagsrätt. Universitetsbibliotekarien ingick inledningsvis inte i styrelsen men detta ändrades i en senare arbetsordning, och från och med hösten 2016 var Jette Guldborg Petersen

ordinarie ledamot.³⁵⁸ Även synen på universitetsbibliotekariens roll har alltså växlats. Var denne föredragande tjänsteman eller ledamot?

Föresatserna var goda och förhoppningsvis även förutsättningarna. Biblioteksstyrelsen, Universitetsbiblioteket och fakultetsbiblioteken definierades nu klart i arbetsordningen för Lunds universitet, och under 2012 gjordes även en översyn av delegationsordningen.³⁵⁹ Jan Svenssons uppmaning att tydliggöra delegationen från rektor till biblioteksstyrelsen hade hörsammats och styrelsen kunde nu fastställa regler och arbetsinstruktioner för Universitetsbiblioteket. Med avseende på ekonomin delegerade rektor till biblioteksstyrelsen: 1) att besluta om fördelning av gemensamma medel, 2) att besluta om totalbudget för Universitetsbiblioteket samt 3) att fastställa Universitetsbibliotekets resultat- och balansräkning samt övrig ekonomisk rapportering som kvartalsbokslut, prognoser och ekonomisk bedömning. Vad gällde infrastruktur med avseende på IT, lokalvård, vaktmästeri, posthantering, tryckeriverksamhet med mera delegerade rektor till biblioteksstyrelsen att för Universitetsbiblioteket besluta om: 1) underlag inför beslut om lokalförsörjning, 2) utrustning och inredning vid ny- och ombyggnadsprojekt, 3) organisation av IT-verksamhet och övrig infrastrukturell verksamhet samt 4) omfattning av lokalvård och övriga servicetjänster. Någon delegation från rektor till universitetsbibliotekarien finns inte med i delegationsordningen från december 2012. Allt gick nu genom biblioteksstyrelsen utom personalfrågorna som i stället delegerades till förvaltningschefen som gav vidaredelegation till universitetsbibliotekarien.

Perioden 2012–2019 inleddes alltså med att biblioteksstyrelsen fick ett nytt uppdrag och att Universitetsbiblioteket och Biblioteksdirektionen slogs samman. Som i ett evigt kretslopp kommer perioden att avslutas på samma sätt som den inleddes, det vill säga med ett nytt uppdrag för styrelsen, en ny sammansättning av dess ledamöter och en ny organisation.

Strax efter att Jette Guldborg Petersen tillträtt sin tjänst drabbades hon av allvarlig sjukdom. Björn Wittenmark, som precis avgått från sitt uppdrag som tillförordnad universitetsbibliotekarie efter att Lars Bjørns-hauge lämnat organisationen sommaren 2011, ombads att åter träda in. Guldborg Petersen och Wittenmark arbetade därefter sida vid sida fram till och med mars 2013. Guldborg Petersen lade huvuddelen av sin kraft och tid på arbetet med en ny organisation för Universitetsbiblioteket. Efter en intensiv höst 2012, då diskussioner fördes bland personalen, i Universitetsbibliotekets ledningsgrupp, i Biblioteksrådet och i biblioteksstyrelsen, fanns i slutet av januari 2013 ett färdigt förslag. Här ser vi att Biblioteksrådet fanns kvar även efter 2012, trots att Jan Svensson menat att konstellationen förmodligen skulle bli överflödigt när det fanns full representation i biblioteksstyrelsen. Framöver kommer vi att se att en kommande motsvarighet till Biblioteksrådet snarare stärks.

Vid Universitetsbiblioteket skapades fem avdelningar: 1) Forsknings- och studieservice, 2) Samlingar, 3) Samverkan, 4) IT-support samt 5) Stab och administration. Avdelningen för samverkan hade vissa likheter med det FINN-kansli som införts i mitten av 1990-talet. Avdelningen ansvarade för samverkan, samordning av service inom hela LUB, kvalitetsuppföljning, utvärdering, statistik (både nationell och övrig) samt enkäter. Avdelningen ansvarade även för kompetensutveckling och kommunikation för hela biblioteksnätverket.

I inledningen till organisationsförslaget beskrivs den förväntade effekten av förändringarna i ett antal punkter:

- att skapa ett tydligt ”vi” på såväl UB som i hela LUB-nätverket
- att skapa en organisation som är dimensionerad i relation till arbetsuppgifter och personella och ekonomiska resurser
- att få en tydlig organisationsstruktur med utgångspunkt i uppdraget och med beredskap inför framtiden
- att hitta ännu effektivare arbetsflöden, undvika parallella arbetsprocesser och dubbla spår.³⁶⁰

Den nya organisationen infördes successivt under våren 2013. Vid den tidpunkten bestod Universitetsbiblioteket av motsvarande 86 heltids-ekvivalenter. Spännvidden mellan antalet medarbetare inom avdelningarna var stor, med den minsta bestående av 6 heltidsekvivalenter (Avdelningen för samverkan) och den största av 39 (Avdelningen för samlingar). Det föreslogs att även en representant från Biblioteksrådet skulle adjungeras till Universitetsbibliotekets ledningsgrupp. Inledningsvis skulle detta ske under en period på sex månader. Eftersom ledningsgruppen möttes varje vecka skulle det ha inneburit ett nära samarbete. Denna försöksperiod genomfördes dock aldrig men förslaget visar på en beredvillighet från universitetsbibliotekariens sida att skapa kontaktytor och knyta ihop den numera tudelade organisationen: fakultetsbiblioteken och Universitetsbiblioteket.

I en intervju med Jette Guldborg Petersen under rubriken "Mindre dubbelarbete på UB efter omorganisationen" uppmärksammar *Lunds universitets magasin* återigen händelser och förändringar inom biblioteksorganisationen.³⁶¹ Här fokuseras speciellt på processen som lett fram till den nya organisationen, där medarbetarna på Universitetsbiblioteket har fått lämna önskemål om vad de helst vill arbeta med. I artikeln vittnar Guldborg Petersen om att det nu råder stor lättnad över att allt äntligen är klart. Med "allt" avser hon sammanslagningen av Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket. Dock kvarstår en del ombyggnationer på Helgonabacken innan alla medarbetare från den tidigare Biblioteksdirektionen kommer att kunna få plats. Hösten 2014 var lokalerna klara och personalen kunde lämna Tornavägen.³⁶²

Uppföljning

av Universitetsbibliotekets organisation

Redan två år efter att Universitetsbibliotekets nya organisation trätt i kraft utvärderades den av före detta riksbibliotekarien Gunnar Sahlin.³⁶³ Vid biblioteksstyrelsens sammanträde i början av december 2015 presenterade Sahlin sitt förslag, som bland annat innebar att Avdelningen för samverkan skulle slås samman med Avdelningen för stab och administration.

I samband med presentationen ägde även en mer generell diskussion rum där ledamöterna ”uppmärksammar risken för dubbelarbete och poängterar vikten av att koordinera och komma fram till var centrala respektive decentrala lösningar ger bäst resultat. Man tar också upp betydelsen av hur beslutsvägar utformas och formaliseras, liksom metoder för att prioritera och ta ansvar för processer och aktiviteter som går på tvärs i organisationen.”³⁶⁴

Sahlins hade även genomfört intervjuer med fakultetsbibliotekarierna och konstaterar:

Vid intervju med fakultetsbibliotekscheferna framkom både positiva synpunkter på den organisation som varit verksam i drygt två år men också förbättringsförslag. UB var tidigare en brokig organisation som det gick åt mycket tid till att hantera. Det sitter mycket historia kvar i väggarna. Det har blivit bättre med nuvarande UB och utvecklingen fortsätter, men det återstår en del koordineringsarbete. Uppfattningen är att det är på väg mot ett funktionellare samarbete och det gäller att fortsätta att fokusera på det arbetet. Det finns både synpunkter på vad och hur UB arbetar men också uppskattning av dess arbete och fakultetsbiblioteket ser vikten av uppdraget. Det finns synpunkter från fakultetsbiblioteket av generell karaktär men också mer detaljerade. En av de viktigaste härvidlag är hur kommunikationen fungerar inom hela LUB.³⁶⁵

Sahlins uppdrag var att utvärdera Universitetsbibliotekets organisation men han fann det relevant att ställa frågor om hur den påverkade samarbetet inom hela biblioteksnätverket. Av sammanfattningen och formuleringarna framgår att fakultetsbibliotekarierna har detaljerade synpunkter på verksamheten vid Universitetsbiblioteket.

Biblioteksstyrelsen gav universitetsbibliotekarien i uppdrag att gå vidare med organisationsförslaget som därefter beslutades stegvis.³⁶⁶ Vid sammanträdet i maj 2016 pekade styrelsen på att det rädde oklarheter kring Universitetsbibliotekets samordningsansvar som man menade blivit mer otydligt genom de organisationsförändringar som skett. Jette Guldborg Petersen svarar att ”samordning sker inom många olika delar

av verksamheten, att det inom många områden inte har blivit någon förändring och att samordningen ska diskuteras närmare inom LUB:s ledningsgrupp”.³⁶⁷ Denna ledningsgrupp återkommer vi till.

Ny arbetsstruktur inom Lunds universitets bibliotek

Strax efter att Universitetsbibliotekets organisation kommit på plats 2013, alltså före den justering som följde på Gunnar Sahlins utredning 2015, påbörjades arbetet med en arbetsstruktur för hela biblioteks nätverket. Ett stort antal arbetsgrupper hade även tidigare arbetat på tvärs inom nätverket på uppdrag av Biblioteksrådet. Det fanns dock behov av att se över detta arbete inte minst mot bakgrund av att Biblioteksdirektionen upphört, och att förutsättningarna ändrats i och med den nya organisationen från 1 januari 2012. I slutet av februari 2014 fattade universitetsbibliotekarien, i samråd med Biblioteksrådet, beslut om den nya strukturen.³⁶⁸ Arbetsstrukturen kopplades till målen i den strategiska planen för Lunds universitets bibliotek, och förhoppningen var att den skulle ge ”förutsättningar för en lärande, dynamisk och beslutsför verksamhet”.³⁶⁹ Först och främst inrättades en ny ledningsgrupp för Lunds universitets bibliotek (LUB:s ledningsgrupp). Gruppen, som ersatte det tidigare Biblioteksrådet, var rådgivande till universitetsbibliotekarien och bestod, förutom av universitetsbibliotekarien som också var ordförande, av ställföreträdande universitetsbibliotekarie och åtta fakultetsbibliotekari-er. Till gruppen adjungerades två personer från Avdelningen för samverkan och ytterligare personer kunde adjungeras vid behov. Gruppen träffas ungefär en gång per månad och hade vid minst ett tillfälle per termin ett gemensamt möte med Universitetsbibliotekets ledningsgrupp. Till ledningsgruppen knöts två permanenta arbetsgrupper, en för kompetensutveckling och en för kommunikation. Under ledningsgruppen tillsattes strategiska grupper för olika fokusområden med koppling till den strategiska planen (Media och system, Pedagogik, service och miljö samt Forskning och forskningsprocesser). Under dessa fanns olika arbets- och projektgrupper. Utöver denna struktur inrättades även så kallade professionella medarbetarnätverk för specifika arbetsprocesser i syfte att

främja erfarenhetsutbytet och knyta samman personer som arbetade med samma arbetsuppgifter inom hela nätverket.

I och med inrättandet av Universitetsbibliotekets ledningsgrupp å ena sidan och LUB:s ledningsgrupp å den andra, byggdes två parallella strukturer upp. Möjligen ledes tankarna fel när även den senare gruppen, den som var rådgivande till universitetsbibliotekarien, benämns "ledningsgrupp".³⁷⁰ Av universitetsstyrelsens beslut från februari 2000 om den framtida biblioteksorganisation vid Lunds universitet framgår att: "ett `biblioteksråd` skall inrättas som ett kollegialt samrådsorgan för universitetsbibliotekarien och cheferna för de olika biblioteken inom LUB".³⁷¹ Någon motsvarande grupp fanns inte med i universitetsstyrelsens beslut från november 2011, vilket som nämnts uppmärksammades av Jan Svensson i hans analys av vad som borde göras efter att den nya organisationen trätt i kraft. Han lät universitetsbibliotekarien och biblioteksstyrelsen avgöra frågan. Uppenbarligen var bedömningen att det även fortsättningsvis fanns behov av någon form av permanent gruppering. Mot bakgrund av att gruppen ersatte det tidigare Biblioteksrådet hade möjligen en sammansättning med begreppet "råd" varit mer korrekt, till exempel LUB-rådet. Oavsett benämning ställs det alltid stora krav på ett ledarskap som inte är kopplat till ett formellt chefskap. Universitetsbibliotekariens insikter vad gäller utmaningen att leda människor med olika idéer om verksamheten och att verka för ett gemensamt "vi" inom biblioteksnätverket skulle komma väl till pass.

Finansiering av e-media

Ett område som återkommande varit föremål för diskussioner mellan fakulteterna och Universitetsbiblioteket gällde fördelningen av kostnader för finansiering av e-media. Ett förslag till fördelningsmodell presenterades för biblioteksstyrelsen i början av 2014.³⁷² Förslaget utgår från den vision som Cotta-Schönberg och Nilsson målat upp i sin utredning där informationsförsörjningen i framtiden i första hand är digital. Detta var framsynt men visionen verkar inte ha påverkat arbetet med digitalisering av övriga tjänster. Möjligen är Medicinska fakultetens bibliotek ett undantag.

Vad gäller fördelningen av kostnader för e-media är utgångspunkten att ”den centrala potten för e-media, som hanteras av UB, fördelas så rättvist som möjligt efter ämnesinnehåll och storlek på universitetets fakulteter” men även utifrån medvetenheten om att fakulteterna måste skjuta till medel enligt en form av fördelningsnyckel för att täcka kostnaderna. Dessutom måste i vissa fall specifika önskemål finansieras av en eller flera fakulteter.³⁷³ Styrelsen uppfattade förslaget som välformulerat och menade att ”gamla orättvisor mellan fakulteternas finansiering av e-media kan rättas till”.³⁷⁴ Modellen förutsatte även en årlig uppräknings på 5 % för den centralfinansierade delen av e-media. I samband med att biblioteksstyrelsen skulle fatta beslut, presenterade Lunds tekniska högskola ett något förenklat förslag där man menade att principerna för fördelningen var onödigt komplicerade.³⁷⁵ Det var dock det ursprungliga förslaget som vann styrelsens gillande och modellen har därefter gällt sedan 1 januari 2015. Till modellen fogades dokumentet ”Föreskrifter för förnyelser, nyförvärv och uppsägningar av e-media inom LUB”.³⁷⁶ Modellen förefaller arbetskrävande men är kanske ett nödvändigt redskap för att uppnå transparens i hur de centrala medlen används och därmed även skapa en beredvillighet från fakulteternas sida att bidra till finansieringen. Med synen att en rättvisepincip ska råda är det emellertid svårt att göra strategiska satsningar då dessa kan uppfattas som ”orättvisa”. Skapandet av ett mer förtroendefullt ”vi” blir också vanskligt.

SAMSYN OCH FÖRSTÅELSE

– UNIVERSITETSBIBLIOTEKETS UPPDRAG

Efter att ha genomfört de justeringar av Universitetsbibliotekets organisation som följde på Gunnar Sahlins utvärdering initierade universitetsbibliotekarien en diskussion om Universitetsbibliotekets uppdrag. Att skapa samsyn och förståelse för bibliotekets roll ingår i ledarrollen och blir extra angeläget i en organisation som nyligen slagit samman två enheter med olika kulturer och uppdrag. Samsyn behövde även skapas i ett bredare sammanhang, inom Lunds universitets bibliotek. Hösten 2016 och våren 2017 genomfördes ett antal personalmöten och workshoppar

internt på Universitetsbiblioteket och under senhåret involverades även LUB:s ledningsgrupp. I slutet av maj samlades både Universitetsbibliotekets och LUB:s ledningsgrupp, biblioteksstyrelsen och en representant från universitetsledningen för en gemensam diskussion.³⁷⁷

Diskussionerna kretsade kring tre områden: 1) kulturarvet och digitalisering, 2) tillgång till vetenskapliga informationsresurser, tillgängliggörande av vetenskapligt material och stöd till vetenskaplig publicering samt 3) virtuell referenstjänst, tillgänglighet för alla, Universitetsbiblioteket som informationscenter och som lärandemiljö.³⁷⁸ Det rådde en del oenighet mellan fakultetsbiblioteken och Universitetsbiblioteket kring gränsdragningarna mellan de olika enheternas ansvarsområden, men ganska snart kom diskussionen att främst handla om definitionen av Universitetsbibliotekets samordningsuppdrag. Mot bakgrund av detta tillsatte LUB:s ledningsgrupp i september 2017 en arbetsgrupp med uppdrag att fundera vidare utifrån följande frågeställning: "Vad är det som ska samordnas och hur ska det hanteras ekonomiskt för att samordningen ska bli så effektiv och kvalitetsmässig som möjligt?"³⁷⁹ Arbetsgruppen presenterade sina rekommendationer för LUB:s ledningsgrupp i april 2018.³⁸⁰ I rapporten ges en beskrivning av Biblioteksdirektionen vars tidigare verksamhet bedömdes utgöra cirka 30 % av Universitetsbibliotekets nuvarande uppdrag och samlade finansiering. Gruppen menade att detta kan ge en "fingervisning om hur stor del av UB:s nuvarande budget som utgörs av medel ursprungligen öronmärkta för gemensamma och samordnande verksamheter".

Gruppen identifierade ett antal uppgifter som med fördel skulle kunna samordnas inte bara av Universitetsbiblioteket utan av medarbetare inom hela Lunds universitets bibliotek och därmed cirkulera mellan olika biblioteksenheter. Det gällde i första hand katalogisering och metadata, fjärrlån, öppen vetenskap och kommunikation. Möjligen skulle även samordning av tillgänglighet, likabehandling och kvalitetsarbete kunna cirkulera inom hela nätverket, men det behövde utredas ytterligare. Ett mål med att samordningsuppdragen läggs på medarbetare i hela nätverket var att det skulle medföra kompetensutveckling för enskilda medarbetare och samtidigt stärka nätverksandan. Lägg dock

märke till att det inte handlade om att utföra arbetsuppgifter för hela nätverket utan bara om att samordna dem. Till förslaget fogades en sammanställning där det framgick hur arbetstiden fördelades mellan Universitetsbiblioteket och fakultetsbiblioteken för gemensamma och samordnande uppdrag. Arbetsgruppen föreslog att modellen med cirkulerande uppdrag skulle införas från och med 2019.

Behov av ett klargörande

Det är svårt att avgöra om den organisation som trädde i kraft 2012 var mindre dysfunktionell än den tidigare, men här fanns i alla fall fortsatt stora spänningar. Perioden präglades också av universitetsbibliotekariens svåra sjukdom som ledde till hennes bortgång i december 2017. Vi har även sett återkommande byten av ordförande i biblioteksstyrelsen, där Eva Åkesson efterträddes av Ingalill Rahm Hallberg innan hon ganska snart därefter i maj 2012 ersattes av Eva Wiberg. Våren 2015 ersattes Eva Wiberg i sin tur av Olov Sterner, professor i organisk kemi och dekan för Naturvetenskapliga fakulteten.

2018 fick biblioteksstyrelsen återigen en ny ordförande, vicerektor Bo-Anders Jönsson, professor i medicinsk strålningsfysik. Vid den här tidpunkten hade diskussionerna om Universitetsbibliotekets uppdrag pågått sedan hösten 2016. Vid biblioteksstyrelsens första möte under den nye ordföranden uttryckte den tillförordnade universitetsbibliotekarien Eva Nylander förhoppning om att uppdraget skulle komma att förtydligas. Från fakultetshåll påpekades vikten av att hela biblioteksnätverket involveras i processen.³⁸¹ I början av maj samma år fattade rektor därefter beslut om en översyn och betonade speciellt att samordningsuppdraget skulle klargöras.

Det faktum att det inte finns ett samlat och väldefinierat uppdrag för UB leder till att verksamheten idag präglas av otydlighet, och olika tolkningar leder till oenighet i samarbetet biblioteken emellan, vilket i förlängningen gör att verksamheten inte kan bedrivas på bästa möjliga sätt.

Av relevans i sammanhanget är också Biblioteksstyrelsens uppdrag och sammansättning. Styrelsen är styrelse för såväl Universitetsbiblio-

teket som för LUB. På fakulteterna styrs bibliotekens verksamheter i olika organ, av biblioteksnämnder, biblioteksstyrelser, områdesstyrelser och fakultetsledning. Dessutom har fakulteterna representanter i Biblioteksstyrelsen. Biblioteksstyrelsen är satt att styra över ett nätverk utan att den bereds möjlighet att få insyn i hela nätverkets prioriteringar, strategiska överväganden, samlade resurser och insatser, vilket ofta påtalas av styrelsen som ett problem.³⁸²

Mot denna bakgrund beslutade rektor att:

ge tillförordnad universitetsbibliotekarie Eva Nylander i uppdrag att, i samråd med biblioteksstyrelsens ordförande, vicerector Bo-Anders Jönsson, ta fram ett förslag till ett definierat uppdrag för Universitetsbiblioteket i Lund. Häri ska ingå att precisera ansvar och uppgifter för Universitetsbiblioteket. I uppdraget ingår även att se över uppdraget från 2012 för styrelsen för Universitetsbiblioteket och biblioteksnätverket Lunds universitets bibliotek (LUB) i förhållande till Arbetsordning för Lunds universitet.

Det som två år tidigare inletts som en diskussion med både bibliotekets personal och inom biblioteksnätverket om Universitetsbibliotekets uppdrag, övergick därmed till ett formaliserat rektorsuppdrag. Detta ledde till ökade spänningar inom organisationen.

I väntan på eventuella nya beslut med anledning av Jönssons och Nylanders kommande rekommendationer avbröts rekryteringen av ny universitetsbibliotekarie, där arbetet med en kompetensprofil just påbörjats.³⁸³ Det skulle komma att dröja till augusti 2020 innan en ny universitetsbibliotekarie var på plats och då med titeln överbibliotekarie, en konsekvens av utredarnas förslag om titelbyte.

Styrelsen får en skrivelse

Vid sitt möte några veckor efter att rektor fattat beslut om en översyn av Universitetsbibliotekets uppdrag informerades biblioteksstyrelsen. Till detta möte hade även en skrivelse från tre av fakultetsbibliotekarierna inkommit.³⁸⁴ Utgångspunkten var förslaget om det cirkulerande samordnings-

uppdraget, men de tre fakultetsbibliotekarierna hade även sett behov av att vidga diskussionen till hela den arena som de definierade som gemensamma verksamhetsområden, uppdrag och samarbeten. De bifogade samma sammanställning över de olika verksamheterna och arbetsinsatserna som tidigare fogats till rapporten "En samverkande biblioteksorganisation". Efter en bakgrundsbeskrivning av utvecklingen sedan 2001 redogör de dels för vad de menar med samverkan inom Lunds universitets bibliotek, dels för vad de menar med Universitetsbibliotekets samverkansuppdrag. Även i detta dokument hänvisas till uppgiften att cirka 30 % av Universitetsbibliotekets budget härrör från den tidigare finansieringen av Biblioteksdirektionen, och att dessa medel således var ämnade för gemensamma och samordnande verksamheter. De tre fakultetsbibliotekarierna använder begreppet LUB-samverkan som ett samlingsnamn för gemensam verksamhet, samarbete och samordning inom biblioteksnätverket med förtydligandet att "LUB-Samverkan är de resurser som ligger inom UB:s samverkansuppdrag såväl som de resurser fakultetsbiblioteken ställer till nätverkets förfogande". Beskrivningen av verksamheten delas därefter upp i det som kan betecknas som gemensam infrastruktur och det som kan betecknas som samarbete. Dokumentet är mycket detaljerat och ger bland annat en beskrivning av hur IT-verksamheten vid Lunds universitet är organiserad, varifrån en del inspiration hämtats för de avslutande rekommendationerna.

Skrivelsen är intressant av flera anledningar, inte minst utifrån synen att biblioteken har verksamheter som omfattar både en intern, egen del och en gemensam del. Detta innebär en begränsning där samarbetet utspelar sig endast på den gemensamma arenan för LUB-samverkan. Annan biblioteksverksamhet, inklusive Universitetsbibliotekets övriga 70 %, ses som konstanter som inte berörs. Här lever uppenbarligen det tidigare Universitetsbiblioteket som kulturarvsbibliotek och Biblioteksdirektionens uppdrag kvar som helt separata delar. Detta blir tydligt i de tre fakultetsbibliotekariernas skrivelse där de föreslår att "UB ges ett tydligt formulerat uppdrag avseende LUB-samverkan, bredvid UB:s eget uppdrag".³⁸⁵

Det råder delade meningar i styrelsen om skrivelsen:

Agneta Olsson ger uttryck för besvikelse och bestörtning över ärendehanteringen och påpekar att man ska "följa linjen". Styrelsen har inte bett om detta dokument och arbetet med uppdraget har inte ens påbörjats. Hon undrar vad avsikten med denna skrivelse är och påtalar också att universitetsbibliotekarien inte är nämnd i dokumentet. Även ordföranden ifrågasätter hur ärendet hanterats. Kristian Jensen ifrågasätter dokumentets status och menar att det faktum att det har skickats till styrelsen utan att ha diskuterats bland fakultetsbibliotekarierna och UB:s avdelningschefer är i sig mer intressant än innehållet; hanteringen visar tydligt på att samarbetet inom nätverket är svagt och inte fungerar som det borde. LTH:s representant konstaterar också att ärendet inte förankrats i LUB:s ledningsgrupp.³⁸⁶

Agneta Olsson, överbibliotekarie emerita vid Göteborgs universitet, och Kristian Jensen, Head of Collections and Curation, British Library, båda externa ledamöter, reagerade uppenbarligen negativt på ägerandet, medan flera av fakulteternas ledamöter stödde sina bibliotekschefer och menade att skrivelsen var ett viktigt inspel till det kommande arbetet. Juridiska fakultetens representant menar att "det finns en rädsla från fakultetshåll att processen med översynen av UB:s uppdrag ska förbise fakulteterna och att det är viktigt att ta denna rädsla på allvar. Han menar att bilaga 27c [skrivelsen] är ett lovligt initiativ som ger ytterligare perspektiv till processen." SACO:s representant i styrelsen fick sista ordet och "konstaterar att det finns splittringar inom LUB:s ledningsgrupp". Mot bakgrund av detta framstår organisationen som fortsatt polariserad och fakulteternas förtroende för Universitetsbiblioteket framstår som lågt.

UTREDARNAS FÖRSLAG

Bo-Anders Jönsson och Eva Nylander lämnade sitt förslag "Översyn av uppdragen för Universitetsbiblioteket och Biblioteksstyrelsen vid Lunds universitet" i oktober 2018.³⁸⁷ Rapporten omfattar fem delar: 1) ett preciserat uppdrag för Universitetsbiblioteket, 2) en ny styrelse för Universitetsbiblioteket, 3) ett avslutat uppdrag för den dåvarande biblioteksstyrelsen och, som en konsekvens av detta, ett avslut för LUB som

organisation, 4) en formalisering av ett samarbetsforum och 5) en delvis ny roll och titelbyte för universitetsbibliotekarien.

Utredarna föreslår följande uppdrag formulerat i 14 punkter för Universitetsbiblioteket:

- vara en universitetsgemensam resurs och en del av universitetets infrastruktur samt samverka med övriga bibliotek vid Lunds universitet
- samverka med det omgivande samhället och medverka i lokala, nationella och internationella samarbeten för att utveckla och förbättra verksamhet och service
- administrera och tillgängliggöra Lunds universitets samtliga e-resurser (databaser, e-tidskrifter och e-böcker). Häri ingår att administrera finansiering, inköp, licenshantering och användningsstatistik
- äga, förvalta och utveckla biblioteksrelaterade IT-system enligt Lunds universitets förvaltningsmodell och, inom ramarna för systemförvaltningen, ansvara för utbildning och support
- äga och/eller förvalta samt utveckla system för att stödja och utveckla den vetenskapliga kommunikationen vid Lunds universitet och, inom ramarna för systemförvaltningen, ansvara för utbildning och support
- stödja universitetet med expertis i frågor som rör Open Access, bibliometri och forskningsdata
- ansvara för administrationen av de samarbeten som rör de universitetsgemensamma delarna av biblioteksverksamheten
- ta emot, tillgängliggöra och bevara det nationella reservexemplaret för samtid och framtid
- förvärva, tillgängliggöra och bevara handskrifter, äldre tryck, specialsamlingar och arkiv
- verka för att digitalt tillgängliggöra bibliotekets fysiska samlingar
- organisera och förvalta depåer för tryckt material för biblioteken vid Lunds universitet
- tillhandahålla anpassad biblioteksservice i form av öppna samlingar och fysisk och digital informationsservice

- erbjuda en funktionell och attraktiv publik studie- och forskningsmiljö med läsplatser och grupprum
- ingå i Lunds universitets kultursamverkan.³⁸⁸

Till förslaget sjunde punkt, ”ansvara för administrationen av de samarbeten som rör de universitetsgemensamma delarna av biblioteksverksamheten”, fogas en not som rör finansieringen av delar av denna verksamhet:

För närvarande administrerar och (till viss del) finansierar UB följande områden och aktiviteter: Biblioteksstyrelsen, LUB:s ledningsgrupps aktiviteter och verksamheter, fakulteternas depåläggning, kompetensutveckling, kvalitetsarbete, nationell och lokal statistik, fakturering enligt finansieringsmodellen för e-media, publiceringsfonden, boktransporter, fjärrlån, likabehandling och registervård. Det aktuella förslaget till uppdrag för UB innebär att UB fortsätter att administrera men inte finansiera de nämnda områdena och aktiviteterna. Vad gäller områdena e-media, system och vetenskaplig kommunikation innebär det aktuella förslaget inga förändringar gentemot idag vad gäller resursättning.³⁸⁹

Formuleringarna i noten beskriver i lika hög grad vad som *inte* ska vara Universitetsbibliotekets uppdrag som det som ska vara det. Dock föranledde de en hel del upprädda kommentarer när förslaget så småningom gick på remiss och även universitetsledningen hade synpunkter. Vad gäller utredarnas förslag till uppdrag för biblioteksstyrelsen ges inledningsvis en bakgrund till den aktuella situationen. Här utgår man från de förhållanden som rådde 2010 och citerar Cotta-Schönbergs och Nilssons påpekanden att biblioteksstyrelsen inte kan ge uppdrag till universitetsbibliotekarien, vilket dock hade rättats till i delegationsordningen från 2012. Detta säger något om snårigheten rörande ledning, styrning och delegationer i den komplexa biblioteksorganisationen.³⁹⁰ Vad gäller styrelsens uppdrag utgår man från gällande arbetsordning och rektorsbeslut.³⁹¹ Utredarna föreslår att biblioteksstyrelsen framgent endast ska vara styrelse för Universitetsbiblioteket och inte för Lunds

universitets bibliotek, och som en konsekvens därav följer det nya namnet "Universitetsbibliotekets styrelse". Resonemanget bygger på tanken att Universitetsbiblioteket behöver en egen styrelse precis som fakultetsbiblioteken som har egna nämnder eller styrelser. Delar av biblioteksstyrelsens uppdrag ska enligt förslaget föras över till den tilltänkta nya styrelsen medan andra ska gå till universitetsbibliotekarien.³⁹² Vissa av universitetsbibliotekariens uppdrag föreslås alltså ligga utanför styrelsens mandat. Man konstaterar vidare att organisationen Lunds universitets bibliotek saknar egen ekonomi och personal. Detta medför att "behovet av en styrelse för de områden som återstår och som rör *organisationen* Lunds universitets bibliotek för vilka en styrelse av strukturella skäl inte kan fatta beslut, ser vi som ringa".³⁹³ I och med att Lunds universitets bibliotek fördes in som "organisation" i arbetsordningen 2011, fick den en ny status och betraktas inte längre som ett nätverk. Å andra sidan är det, precis som utredarna påpekar, alltså en organisation utan egen ekonomi och egen personal. Försöken att definiera "organisationen" Lunds universitets bibliotek kan möjligen ha bidragit till en del av de missförstånd och spänningar som fanns även efter 2012. Fakultetsbibliotekariernas strävan att rama in en arena för den gemensamma och samordnande delen av Universitetsbibliotekets verksamhet är kanske en önskan att synliggöra "organisationen" Lunds universitets bibliotek medan andra uppfattar Lunds universitets bibliotek som endast ett nätverk som omfattar alla delar av biblioteksverksamheten. Oavsett vilket befinner vi oss återigen långt från den samarbetande helhet och de noder med starka länkar som det fanns förhoppningar om i de tidigare nätverksorganisationernas mer idealistiska barndom. Utredarna föreslår att biblioteksstyrelsen, som inte kan styra över en organisation som inte finns om man ska uttrycka det enkelt och lite drastiskt, läggs ner och, som en följd därav, bör även begreppet Lunds universitets bibliotek upphöra.

Jönsson och Nylander föreslår följande uppdrag för Universitetsbibliotekets nya styrelse:

- besluta om mål och övergripande riktlinjer för Universitetsbibliotekets verksamhet
- verka för Universitetsbibliotekets utveckling som stöd för forskning och utbildning i enlighet med det uppdrag som Universitetsbiblioteket fått från rektor
- fastställa verksamhetsplaner och årsberättelser för Universitetsbiblioteket
- följa upp arbetet med det löpande riskarbetet inom Universitetsbiblioteket samt fastställa beslut om åtgärder
- besluta om totalbudget för Universitetsbiblioteket efter underlag från Överbibliotekarien
- samverka med fakulteterna, universitetets särskilda verksamheter, kultur- och museiverksamheten, utbildningsnämnden, forskarutbildningsnämnden och forskningsnämnden samt andra universitetsgemensamma organ
- besluta om frågor som Överbibliotekarien förelägger styrelsen.³⁹⁴

Styrelsen föreslås nu bestå av en ordförande som representerar ledningen för Lunds universitet, universitetsbibliotekarien, högst fyra representanter för Lunds universitet, högst två externa ledamöter, representanter för de studerande och företrädare för personalorganisationerna med närvaro-, yttrande-, och förslagsrätt. Ledamöterna, förutom studenternas och personalorganisationernas, ska åter utses av rektor. Pendeln svänger fram och tillbaka med avseende på antalet ledamöter, i vad mån det finns en representant för alla fakulteter och sättet på vilket dessa representanter utses.

De uppdrag som föreslås ligga direkt på universitetsbibliotekarien är följande:

- ha övergripande ansvar för kvalitet och kvalitetsutveckling i den samlade biblioteksverksamheten
- ha övergripande ansvar för mål och riktlinjer för den del av universitetets informationsförsörjning som är knuten till biblioteksverksamheten

- ha övergripande ansvar för att säkerställa att anställda och studenter ges likvärdiga och goda förutsättningar vid biblioteken vid Lunds universitet
- vara chef för Universitetsbiblioteket
- ansvara för verkställandet av beslut från Universitetsbibliotekets styrelse
- representera biblioteken vid Lunds universitet i relevanta organ lokalt, nationellt och internationellt.³⁹⁵

Vad gäller ett formaliserat samarbete biblioteken emellan menar Jönsson och Nylander att även om Lunds universitets bibliotek avslutas som ”organisation” bör samarbetet biblioteken emellan fortsätta. De föreslår att ett forum inrättas som ersätter nuvarande LUB:s ledningsgrupp och som i förslaget går under namnet SamLib. För den grupperingen föreslås följande uppgifter:

- vara ett till Överbibliotekarien rådgivande organ och för medlemmarna ett kollegialt forum för samarbete
- föreslå och bereda ärenden av övergripande strategisk natur inför vidare hantering i andra relevanta organ. Samarbeten som kräver finansiering anmäls till relevant nämnd inom Lunds universitet eller till rektor
- i samarbete med bibliotekens kompetensutvecklingsgrupp ansvara för kompetensutveckling ur ett strategiskt perspektiv
- vara en referensgrupp för projekt, utredningar, gemensamma uppdrag och remisser inom biblioteksområdet
- utse medlemmar till berednings- och arbetsgrupper inom biblioteken vid Lunds universitet
- arbeta för att biblioteksverksamheten vid Lunds universitet är representerad i relevanta beredande organ inom och utom universitetet.³⁹⁶

Grupperingen föreslås bestå av universitetsbibliotekarien, de åtta fakultetsbibliotekarierna, Universitetsbibliotekets avdelningschefer samt en planeringskoordinator för administrativt stöd.

Rapporten avslutas med en kommentar om samordningsuppdraget:

Utredarnas förslag innebär att Universitetsbiblioteket inte ska ha ett samordningsuppdrag. Samarbete ska växa ur behov och inledas och utvecklas i ett klimat av förtroende. Genom ett klargörande och förtydligande av ansvar och ekonomi inom samarbetsområden, ges biblioteken goda förutsättningar att, för Lunds universitets bästa, inom sig bygga upp en stark och framåtblickande verksamhet.³⁹⁷

Allt går på remiss

Alla fakulteter, Max IV, studenterna (LUS), de särskilda verksamheterna (USV) och Internrevisionen fick möjlighet att yttra sig i en remissrunda under perioden 26 oktober–29 november 2018. Samtliga fakulteter och studenterna inkom med synpunkter. Vi har främst tagit del av remissvaren genom den sammanställning som gjordes av universitetsledningens kansli.³⁹⁸

Synpunkterna på den del av förslaget till nytt uppdrag för Universitetsbiblioteket som gällde ansvaret för kulturarvet och det lagstadgade uppdraget för reservexemplaret av det svenska trycket, var förhållandevis få. Naturvetenskapliga fakulteten skriver till exempel att "UBs nuvarande uppdrag avgränsas tydligt i två delar där den ena vänder sig till LU (fakulteterna och fakultetsbiblioteken), medan den andra delen är ett nationellt uppdrag från regeringen".³⁹⁹ Lunds tekniska högskola menar att biblioteksstyrelsen skulle kunna befrias från att vara styrelse för Universitetsbiblioteket: "UB bör då ha en egen styrelse ansvarig för dess biblioteksverksamhet samt kulturarvsbiten. Med tanke på UB:s samlingar bör HT och S i vart fall ha representanter i UB:s interna styrelse."⁴⁰⁰ Flera fakulteter för fram förslag om att åter dela upp Universitetsbibliotekets uppdrag och föra de avdelningar som tidigare tillhört Biblioteksdirektionen, e-media, systemadministration och vetenskaplig kommunikation, till en ny eller redan existerande enhet, exempelvis inom den centrala förvaltningen. Det är uppenbarligen samma arena som enligt de tre fakultetsbibliotekariernas skrivelse motsvarade 30 % av Universitetsbibliotekets finansiering, som i första hand väcker fakulteternas engagemang

och intresse. Denna verksamhet beskrivs i flera av remissvaren som renodlat stöd och gemensam infrastruktur. Önskan om grundlig kontroll och omfattande inflytande över dessa delar av Universitetsbibliotekets uppdrag präglar remissvaren. Till detta kommer även resonemanget om samordningsuppdraget. Förslaget att det endast skulle finnas fyra interna representanter i styrelsen, och att en del av samordningsuppdraget skulle föras över till universitetsbibliotekarien, får skarp kritik. Termen ”interna representanter” visar sig vara ett olyckligt valt uttryck som missuppfattas i flera av remissvaren. Här ser vi ett exempel från Naturvetenskapliga fakulteten:

Det är också oklart vad som menas med LU-interna ledamöter. Vi tolkar detta som att författarna inte har intentionen att ha lärarrepresentanter i UBs nya styrelse. Konsekvensen blir i sådana fall att LU får en ny biblioteksstyrelse med representanter från LUs ledning, UBs ledning, studenterna, fackliga organisationer samt LU-externa ledamöter, men helt utan företrädare för forskningen vid LU. Liggande förslag skulle alltså innebära att fakulteterna och fakultetsbiblioteken får obefintlig insyn i UBs prioriteringar, strategiska överväganden, samlade resurser och insatser. Det är i sammanhanget dags att påminna författarna om vilka som är UBs primära målgrupper; studenter *och* forskare.⁴⁰¹

Även synpunkterna från Lunds tekniska högskola berör representation och insyn:

Begränsas fakultetsrepresentationen enligt förslaget begränsas fakultetskunskapen i styrelsen. Än mindre är det rimligt att låta en Överbibliotekarie ensam fatta beslut avseende gemensam finansiering vilket blir konsekvensen i det nya förslaget. I annat fall ska det tydligt skrivas att gemensam finansiering endast är möjlig i varje enskild fråga där samtliga fakulteter är överens. Alternativet är att tydliga och transparenta och av Rektor beslutade kriterier utifrån proportionalitet för gemensam finansiering kan tas fram. Utvärdering vart tredje år för att se att utfallet (t.ex. köpta medier) tillfallit respektive fakultet i motsvarande proportionalitet till finansiering.⁴⁰²

Utredarnas förslag vad gäller ledning, styrning och inflytande över de delar som fakulteterna definierar som gemensamma, eller som "sina", accepteras således inte. Den krångliga diskussionen kring arbetsordningens beskrivning av Lunds universitets bibliotek som "organisation" och denna "organisations" vara eller icke vara gör det inte lättare att komma fram till en gemensam syn på vad som kan bli nästa steg för biblioteken vid Lunds universitet. Det råder dock stor enighet om att det måste finnas någon form av fortsatt samarbete för en gemensam utveckling av biblioteksverksamheten. Här infinner sig en känsla av déjà vu när universitetsledningen ännu en gång står med en utredning, ett antal remissvar och stor oenighet i biblioteksfrågan.

Universitetsledningens diskussioner

Efter remissomgången sammanställdes en promemoria till rektors ledningsråd. I den redogörs för vilka av utredningens förslag som universitetsledningen önskar gå vidare med.⁴⁰³ Den ovan refererade fotnoten i utredarnas förslag, vilken varit föremål för många synpunkter, uppmärksammas inledningsvis. Universitetsledningen menar att den är olyckligt formulerad men att den de facto bara avser en enda förändring av ekonomisk karaktär som innebär att det inte längre ska avsättas en tjänst för kvalitetsarbete, likabehandling och kompetensutveckling. Promemorian går därefter igenom utredningen punkt för punkt. Vad gäller förslaget till Universitetsbibliotekets uppdrag, formulerat i de fjorton punkterna ovan, finns en samsyn i remissvaren om att dessa även fortsättningsvis bör ligga centralt. Att e-media, systemadministration och vetenskaplig kommunikation skulle vara svåra att förena med Universitetsbibliotekets övriga uppdrag och därför borde hanteras av en ny eller annan befintlig enhet inom förvaltningen håller universitetsledningen inte med om.

Universitetsledningen anser inte att uppdragen nämnda ovan för Universitetsbiblioteket är svårförenliga. Med transparens och god dialog mellan Biblioteksstyrelsen för och biblioteken vid Lunds universitet genom bland annat det föreslagna nätverket, gällande de universitetsgemensamma tjänster som Universitetsbiblioteket utför, såväl innehåll

som ekonomi, är universitetsledningens uppfattning att uppdragen inte ska delas upp utan hållas samman i det breda Universitetsbiblioteket.⁴⁰⁴

Vad gäller biblioteksstyrelsens sammansättning förtydligar universitetsledningen att den ska ha fyra ledamöter från fakulteterna. Dessa ska ha läraranställning och utses av rektor efter förslag från fakulteterna.

Till skillnad från hur det såg ut i utredarnas förslag vill universitetsledningen att biblioteksstyrelsen även får ansvar för strategiska frågor av universitetsövergripande karaktär med tillägget att det gäller frågor som inte kan beslutas på fakultetsnivå. Vidare föreslås att namnet även framgent ska vara "biblioteksstyrelsen" och alltså inte, som utredarna föreslår, "Universitetsbibliotekets styrelse".

Lunds universitets bibliotek hade införts i arbetsordningen som "organisation" 2011. Universitetsledningen föreslår att den läggs ner och att ett samarbetsforum inrättas i dess ställe. Uppfattningen är att "ett fortsatt samarbetsforum mellan universitetets alla bibliotek är av största vikt för Lunds universitets utveckling" och ska ha en beredande funktion gentemot biblioteksstyrelsen och överbibliotekarien.⁴⁰⁵ Ledningen föreslår alltså även ett titelbyte från universitetsbibliotekarie till överbibliotekarie.

Avslutningsvis sammanfattar universitetsledningen sitt förslag och här vill vi speciellt uppmärksamma att "den nya biblioteksstyrelsen är styrelse för Universitetsbiblioteket och har ett övergripande ansvar för biblioteksverksamheten och dess utveckling vid Lunds universitet".⁴⁰⁶

Denna "nya" biblioteksstyrelse med sitt universitetsövergripande uppdrag är i princip identisk med de ledningsorgan som funnits sedan 1994 och oenigheten kring inflytande, representation, mandat och beslutsfähighet kommer att kvarstå.

Beslut

I slutet av september 2019 fattar så rektor beslut om ett nytt uppdrag för biblioteksstyrelsen efter ändringar i arbetsordningen för Lunds universitet från 2019-06-18, där det nu framgår att "organisationen" Lunds universitets bibliotek lagts ner och biblioteksstyrelsen blir styrelse för

Universitetsbiblioteket men även får ett övergripande ansvar för den samlade biblioteksverksamheten (Universitetsbiblioteket, fakultetsbiblioteken samt de fristående bibliotek som inte tillhör ett fakultetsbibliotek).⁴⁰⁷ Biblioteksstyrelsen ska:

- Vara styrelse för Universitetsbiblioteket
- Besluta om förslag till total budget för Universitetsbiblioteket efter underlag från Överbibliotekarien
- Fastställa strategiska planer och årsberättelser för Universitetsbiblioteket
- Följa upp arbetet med det löpande riskarbetet inom Universitetsbiblioteket samt fastställa beslut om åtgärder
- Utarbeta plan för kompetensförsörjning inom Universitetsbiblioteket
- Samverka med fakulteterna, universitetets särskilda verksamheter, kultur- och museiverksamheten, utbildningsnämnden och forskningsnämnden samt andra universitetsgemensamma organ
- Ansvara för strategiska frågor som på grund av sin universitetsövergripande karaktär inte ska beslutas på fakultetsnivå eller på biblioteksnivå
- Besluta om övergripande regler som syftar till att ge anställda och studenter likvärdiga och goda förutsättningar vid Universitetsbiblioteket, fakultetsbiblioteken och de bibliotek som inte tillhör någon fakultet.⁴⁰⁸

Jämfört med det föregående uppdraget från juni 2012 som refereras i inledningen till detta kapitel, har det tidigare ansvaret för att följa upp hela biblioteksverksamheten vid Lunds universitet nu snävtats in till att endast gälla Universitetsbiblioteket, men ett ansvar för helheten kvarstår.⁴⁰⁹ Punkt sju, ”strategiska frågor som på grund av sin universitetsövergripande karaktär inte kan beslutas på fakultetsnivå eller på biblioteksnivå”, kan bli svåra att identifiera. Detsamma kan gälla för den sista punkten där det kan vara svårt att avgöra vad som menas med ”regler som syftar till att ge anställda och studenter likvärdiga och goda förutsättningar” vid de olika biblioteksenheterna.

Biblioteksstyrelsen består hädanefter av ordförande som utses av rektor, överbibliotekarien, fyra ledamöter med läraranställning från fakulteterna som utses av rektor efter förslag från fakulteterna, två externa ledamöter som utses av rektor efter förslag från Universitetsbiblioteket, två studeranderepresentanter samt företrädare för personalorganisationerna med närvaro-, yttrande- och förslagsrätt. Den nya styrelsen, under fortsatt ledning av vicerektor Bo-Anders Jönsson, utses för perioden september 2019 till och med januari 2021 då mandatperioden ska löpa ut samtidigt som övriga universitetsgemensamma nämnder. Därefter blir det treåriga uppdrag för alla utom studenterna, som endast har ettåriga mandatperioder.

Vad gäller uppdraget till Universitetsbiblioteket beslutar rektor helt i enlighet med förslaget i Jönssons och Nylanders rapport.⁴¹⁰

Ett samarbetsforum för biblioteken inrättas formellt i december 2019. Mer om detta i nästa kapitel.⁴¹¹

Det har åter skapats nya – eller kanske nygamla – förutsättningar för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet. "Organisationen" Lunds universitets bibliotek har avslutats. Universitetsbiblioteket har fått ett mer eller mindre klart definierat uppdrag. Biblioteksstyrelsen har fått två universitetsövergripande uppdrag utöver sin roll som styrelse för Universitetsbiblioteket och dessutom har styrelsen åter en ny sammansättning. Biblioteksrådet, som ersattes av LUB:s ledningsråd 2014, har nu i sin tur ersatts av en samverkansgrupp och det finns numera, återigen, en överbibliotekarie vid Lunds universitet.

Vi tar nu berättelsen vidare till ett avslutande kapitel där vi ska se vart dessa förutsättningar leder oss, och vi ska även titta närmare på hur organisationen ser ut idag. De förhoppningar som Jette Guldborg Petersen hade om att skapa "en lärande, dynamisk och beslutsför verksamhet" infriades inte under perioden 2012–2019, en period som i stället präglades av fakulteternas behov av att säkerställa att var och en fick sin rättmätiga del av de gemensamma resurserna eller med Håkan Westlings ord i "Sagan om Karlsgården": Men ändå ville ingen broder avstå något till någon av de andra; var och en vill ha precis den mark han en gång fått.⁴¹²

Förändringsmotstånd – biblioteken vid Lunds universitet efter 2020

Men det är en fragmenterad organisation där det är svårt att arbeta strategiskt, det finns risk för dubbelarbete och biblioteken har en svag synlighet. Det finns förändringsmotstånd.⁴¹³

Eva Åkesson vid biblioteksstyrelsens
sammanträde i december 2025

NÅGRA ORD BYTER PLATS

Efter rektorsbeslutet i september 2019 inledde den nya biblioteksstyrelsen sitt arbete, och ett första möte ägde rum i slutet av oktober.⁴¹⁴ På mötet beskriver styrelsens ordförande Bo-Anders Jönsson bakgrunden till förändringen av styrelsens sammansättning och gör en genomgång av det nya uppdraget. Han poängterar att styrelsen har ledamöter och inte fakultetsrepresentanter, som varit fallet tidigare. ”Ambitionen är att man inom biblioteken ska komma dit där de universitetsgemensamma nämnderna befinner sig idag vad gäller tillit och förtroende.” Begreppet Lunds universitets bibliotek (LUB) har ersatts av samlingsnamnet Biblioteken vid Lunds universitet. I augusti 2020 fick Universitetsbiblioteket en ny överbibliotekarie, Håkan Carlsson, och 2021 blev vice-rektorn och professorn i integrerade elektroniksystem, Viktor Öwall, biblioteksstyrelsens ordförande.

LUB:s ledningsgrupp hade avvecklats i och med att ”organisationen” Lunds universitets bibliotek hade lagts ner, och i stället har Samverkans-

gruppen för bibliotekscheferna vid Lunds universitet, hädanefter benämnd Samverkansgruppen, inrättats.⁴¹⁵ Gruppen består av nio chefer, överbibliotekarien och cheferna vid de åtta fakultetsbiblioteken. Enligt beslutet ska gruppen vara Lunds universitets samverkansorgan för övergripande och gemensamma biblioteksfrågor. Detta är i analogi med biblioteksstyrelsen som, förutom att vara styrelse för Universitetsbiblioteket enligt arbetsordningen för Lunds universitet, ”har ett övergripande ansvar för biblioteksverksamheten och dess utveckling vid Lunds universitet”.⁴¹⁶ Respektive fakultetsstyrelse har det yttersta ansvaret för biblioteken inom sin fakultet. Uppdraget för Samverkansgruppen är att inom biblioteksområdet:

- Initiera och driva utvecklings- och kompetensfrågor
- Diskutera och lyfta strategiska biblioteksfrågor till relevant organ

Gruppen ska ledas av en ordförande och detta uppdrag ska cirkulera inom gruppen. Universitetsbiblioteket ska stå för det administrativa stödet. De arbetsformer som hade etablerats i och med beslutet om arbetsstruktur inom Lunds universitets bibliotek i februari 2014 finns i stor utsträckning kvar, nu under ledning av Samverkansgruppen.⁴¹⁷ Även beslutet om finansieringsmodell för e-media från april samma år gäller fortfarande.⁴¹⁸ Sedan 2022 finns också en gemensam strategi för samlingsbyggande och sedan 2024 en gemensam gallringspolicy.⁴¹⁹ Möjligen ser vi nu en plattare organisation med nio bibliotekschefer, vars uppgift är att fastställa vilka gemensamma frågor man ska samverka kring, och med ett tydligare uppdrag att, vid behov, föra dessa frågor till rätt beslutsinstans. En fråga som är relevant att ställa i detta sammanhang är i vilken mån det går att bedriva ett mer framåtsyftande förändringsarbete i en organisation, där varje ingående enhet råder över ”sin” del och där det finns olika syn på vad som är det gemensamma som det ska samverkas kring.

Vi har svårt att se några tecken på att Biblioteken vid Lunds universitet kraftsamlar kring gemensamma expertfunktioner dit forskare, lärare och studenter kan vända sig direkt. Vi ser inte heller några tecken på effektivisering genom att till exempel vissa funktioner utförs samlat för

alla.⁴²⁰ En förhoppning om att detta skulle kunna ske verkar ha funnits när den förra organisationen trädde i kraft 2012. Möjligen har diskussionerna kring ”centraliserat” respektive ”decentraliserat” i stället lett till olika former av mentala låsningar. Rädslan för att det centrala ska ”ta över” skymmer sikten för, och möjligheterna till, en mer kvalificerad och djuplodande diskussion om var olika tjänster görs bäst och mest effektivt.

Arbetsstruktur inom Biblioteken vid Lunds universitet

Under ledning av Samverkansgruppen finns i januari 2026: 5 arenagrupper, 5 infrastrukturgrupper, 7 grupper för olika expertområden samt referensgrupper. Samverkansgruppen kan också vid behov tillsätta olika projektgrupper. Dessutom finns olika medarbetarnätverk för erfarenhetsutbyte mellan personer vid de olika biblioteken som arbetar med samma saker.⁴²¹ Vi såg redan i Cotta-Schönbergs och Nilssons visionsutredning från juni 2011 att en omfattande andel av medarbetarna var involverade i de grupper som ingick i den dåvarande arbetsstrukturen, och antalet har knappast blivit mindre i den nuvarande. Exklusive Samverkansgruppen och utan att räkna med de olika medarbetarnätverken finns cirka 140 namn listade som deltagare i olika grupper eller som kontaktpersoner för grupperna på de olika biblioteken. Vissa namn återkommer i flera grupper vilket innebär att antalet personer är något lägre men oavsett detta är det svårt att bortse från att det är många medarbetare som är involverade, och att detta måste leda till en tidskrävande mötesverksamhet och en omfattande administration.

Arenagrupperna har ett generellt uppdrag att ansvara för mötesplatser och kommunikationskanaler, kartlägga behovet av samverkan och samordning, omvärldsbevaka och stödja den gemensamma utvecklingen. Vidare ska grupperna tillvarata och förmedla kompetens mellan biblioteken i samarbete med infrastrukturgrupperna för kompetensutveckling. De 5 arenagrupperna är: AI, användarservice, forskningsstöd, hållbarhetsfrågor/Agenda 2030 samt lärande och pedagogik. *Infrastrukturgrupperna* har ett generellt uppdrag att utföra eventuella gemensamma löpande arbetsuppgifter inom verksamhetsområdet, fungera som bollplank för

utvecklingsfrågor, formulera utvecklingsbehov samt föra dem till lämplig instans för hantering. De 5 infrastrukturgrupperna är: e-media, forskningsdata/Data Access Units (DAU), kommunikation, kompetensutveckling samt låneansvar. Generellt uppdrag för *expertgrupperna* är att bistå kolleger med specialkunskaper, att i samarbete med kompetensutvecklingsgruppen möta kompetensbehov, att underhålla expertområdets kommunikationskanaler, att informera kolleger om förändringar samt att, efter behov, bistå med introduktion för nya kolleger och vara representanter för biblioteken vid Lunds universitet nationellt. De 7 expertgrupperna är: biblioteksstatistik, fjärrlån, katalogisering, lässtöd/tillgänglighet, monografier, periodika samt upphovsrätt. Vidare finns 3 *referensgrupper*: söksystemet Finn (samlad ingång för bibliotekens databaser, e-tidskrifter, e-böcker, kataloger med mera och till denna referensgrupp finns även ett antal undergrupper), LibGuides (tjänst för att samla resurser inom olika kurser och områden) och LUP Student Papers (Lunds universitets publiceringssystem för studentuppsatser).

Vad gäller projekt initieras och ägs dessa av Samverkansgruppen. Gruppen, eller delar av gruppen, blir då även styrgrupp och vid behov kan en arbetsgrupp fungera som referensgrupp. Deltagare i projektgrupper tillsätts av Samverkansgruppen efter intresseanmälan från bibliotekens medarbetare. Samverkansgruppen ger ett skriftligt uppdrag till projektgruppen som rapporterar tillbaka till Samverkansgruppen.

22 BIBLIOTEK VID LUNDS UNIVERSITET

Från uppgiften att det i mitten av 1990-talet fanns 166 bibliotek vid Lunds universitet har vi genom nedslag vid olika tidpunkter kunnat följa hur dessa slagits samman eller uppgått i nya sammanhang. I januari 2026 finns 22 bibliotek av varierande storlek, varav flera ingår i en sammanhållen fakultetsbiblioteksorganisation. Biblioteken har en samlad ingångssida, framför allt för söktjänsten Finn, men där det också går att söka sig vidare till andra tjänster och till de olika bibliotekens webbplatser. Universitetsbiblioteket har en egen webbplats medan fakultetsbiblioteken ingår i respektive fakultets webbplats. Matematiska biblio-

teket utgör dock ett undantag och nås i stället genom Matematikcentrums webbplats. Bibliotek utan fakultetstillhörighet har sin webbplats inom respektive organisation. Det gäller Internationella miljöinstitutet och Raoul Wallenberginstitutet. Alla de 22 biblioteken har egna ingångar även om vissa leder direkt till en samlad sida för fakultetens olika bibliotek, varifrån man söker sig vidare till det specifika biblioteket.⁴²² Vi räknar till 13 olika webbplatser (fakulteterna, Campus Helsingborg, Universitetsbiblioteket samt biblioteken utanför fakulteterna) där biblioteken är mer eller mindre synliga på de övergripande sidorna. Vi ger här en kort beskrivning av respektive fakultets bibliotek och uppger fakulteternas storlek utifrån antalet helårsstudenter (HST), forskarstuderande och personal omräknade till heltidsekvivalenter (HTE) samt fakultetens intäkter. Samtliga uppgifter är hämtade ur Lunds universitets årsredovisning 2024.⁴²³

Ekonomihögskolans bibliotek

Vid Ekonomihögskolans bibliotek arbetar 9 personer.⁴²⁴ Organisatoriskt är biblioteket placerat under kansliet och bibliotekschefen ingår även i prefektrådet. Sedan hösten 2023 är Daniel Gunnarsson bibliotekschef.⁴²⁵ Biblioteket flyttade 2020 till sina nuvarande lokaler i nära anslutning till Ekonomihögskolans så kallade Learning Hub. Ekonomihögskolan har 4027 helårsstudenter, 84 forskarstuderande och 329 personal samt 463 miljoner kronor i intäkter.

HT-biblioteken

Inom Humanistiska och teologiska fakulteterna finns 3 bibliotek. Tidigare har vi beskrivit de processer och utredningar som ledde fram till att området från och med 2009 bedriver sin biblioteksverksamhet helt i egen regi och inte längre köper bibliotekstjänster av Universitetsbiblioteket. 2004 invigdes Språk- och litteraturcentrums bibliotek, SOL-biblioteket. 2007 inrättades HT-biblioteken som en sammanhållen organisation och 2014 lokaliserades övriga bibliotek till byggnaden LUX. Från 2018 ingår

även Asienbiblioteket som ett av de 3 HT-biblioteken. De 3 biblioteken har gemensam personal och enligt HT-bibliotekens webbplats arbetar 25 personer inom organisationen, inklusive 1 språkpedagog, 1 arkivarie och 1 ekonom.⁴²⁶ HT-biblioteken ligger organisatoriskt direkt under dekanen, och bibliotekschefen ingår i områdets ledningsgrupp tillsammans med prefekterna. Viktoria Hörnlund är sedan 2012 chef för HT-biblioteken.⁴²⁷ Humanistiska och teologiska fakulteterna har 4 635 helårsstudenter, 168 forskarstuderande och 731 personal samt 841 miljoner kronor i intäkter.

Juridiska fakultetens bibliotek

Juridiska fakultetens bibliotek är även ett Europeiskt dokumentationscentrum (EDC).⁴²⁸ Vid biblioteket arbetar 10 personer.⁴²⁹ Bibliotekschef sedan 2004 är Catarina Carlsson som är organisatoriskt placerad under juridiska institutionens prefekt.⁴³⁰ Biblioteket har en rådgivande biblioteksnämnd och är även representerat i grundutbildningsnämnden. Juridiska fakulteten har 2 112 helårsstudenter, 14 forskarstuderande och 161 personal samt 210 miljoner kronor i intäkter. Fakulteten är den minsta vid Lunds universitet. Sedan 1996 finns biblioteket i sina nuvarande lokaler centralt i Lund.⁴³¹

Konstnärliga fakultetens bibliotek

Inom Konstnärliga fakulteten, belägen i Malmö, finns 3 bibliotek, Musikhögskolans, Konsthögskolans och Teaterhögskolans bibliotek med sammanlagt 5 medarbetare.⁴³² Organisatoriskt är Konstnärliga fakultetens bibliotek placerat inom kansliet och bibliotekschefen Åse Lugnér, som tillträdde sin tjänst 2012, ingår även i fakultetens prefektforum.⁴³³ Konstnärliga fakulteten har 793 helårsstudenter, 25 forskarstuderande och 150 personal samt 242 miljoner kronor i intäkter.

LTH:s bibliotek

Vid Lunds tekniska högskola finns sedan 2025 de tidigare husbiblioteken samlade i ett gemensamt bibliotek, LTH:s bibliotek.⁴³⁴ Lokalmässigt befinner sig biblioteket i det förutvarande Biblioteket för arkitektur och design. Här arbetar 5 bibliotekarier. På högskolans Studiecentrum finns även ett kursboksbibliotek som bemannas 4 timmar per vecka. Sedan 2025 ansvarar en tillförordnad bibliotekschef, Hanna Dahlin, för verksamheten som organisatoriskt ligger under kansliet. Inom Lunds tekniska högskola finns ytterligare 3 bibliotekarier som ansvarar för stöd till forskare och ingår i avdelningen ledningsstöd tillsammans med övrigt forskarstöd. Dessa bibliotekarier är alltså inte längre knutna till LTH:s bibliotek.⁴³⁵ Lunds tekniska högskola har 7 529 helårsstudenter, 468 forskarstuderande och 1 575 personal samt 2 468 miljoner kronor i intäkter. LTH utgör cirka 25 % av Lunds universitet och är omsättningsmässigt den näst största fakulteten.

Ansvaret för Matematiska biblioteket, som delas med Naturvetenskapliga fakulteten, ligger inom Lunds tekniska högskola men intar en särställning som ett mer fristående bibliotek, där de 3 medarbetarna är direkt knutna till Matematikcentrum.

Medicinska fakultetens bibliotek

Vid Medicinska fakulteten finns två fysiska bibliotek, det ena i Lund och det andra i Malmö. Utmärkande för fakulteten är den konsekvent uppbyggda digitala ingången till bibliotekstjänsterna. På webbplatsen finns tydliga ingångar uppdelade på forskare, doktorander och studenter samt till kontaktformulär för bibliotekets alla tjänster.⁴³⁶ Vid biblioteket arbetar 16 personer och verksamheten leds sedan 2019 av bibliotekschefen Carola Tilgmann.⁴³⁷ Sedan 1 januari 2026 ingår biblioteket organisatoriskt i verksamhetsstödet och bibliotekschefen är direkt underställd verksamhetsstödet chef, som i sin tur ligger direkt under dekanen. Medicinska fakulteten har 3 119 helårsstudenter, 481 forskarstuderande och 1 552 personal samt 3 374 miljoner kronor i intäkter. Fakulteten är den största vid Lunds universitet.

Naturvetenskapliga biblioteket

Naturvetenskapliga biblioteket är samlingsnamnet för Biologibiblioteket, Fysik- och astronomibiblioteket, Geobiblioteket och Kemacentrums bibliotek med sammantaget 15 medarbetare. En rådgivande referensgrupp är knuten till respektive bibliotek. Biblioteket ger även visst stöd till den nationella infrastrukturen MAX IV. Kristina Holmin Verdozzi är sedan 2013 fakultetsbibliotekarie med ett samordningsansvar och sedan 2021 bibliotekschef.⁴³⁸ Naturvetenskapliga biblioteket inrättades som en gemensam organisation 2021 och i samband med detta fördes medarbetarna över till biblioteket efter att tidigare varit anställda på olika institutioner.⁴³⁹ Organisatoriskt ligger bibliotekschefen under dekanen och deltar i fakultetsledningens arbetsmöten. Våren 2026 är Naturvetenskapliga biblioteket i färd med att slå samman sina 4 enheter i gemensamma lokaler i det tidigare Astronomihuset, numera Universum. Geobiblioteket har redan flyttat in och övriga enheter ska vara på plats inom en tvåårsperiod. I samband med flytten kommer cirka 85 % av samlingarna att depåläggas på Universitetsbiblioteket, gallras och, i vissa fall, komplettera samlingar vid andra bibliotek. Naturvetenskapliga fakulteten har 1 744 helårsstudenter, 252 forskarstuderande och 974 personal samt 1 394 miljoner kronor i intäkter. Fakulteten är omsättningsmässigt den tredje största vid Lunds universitet.

Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek

Inom fakulteten finns 2 bibliotek, Sambib i Lund och sedan 2012 även biblioteket på Campus Helsingborg. Biblioteken har sammantaget 20 medarbetare varav 2 språkpedagoger och 2 forskningsingenjörer.⁴⁴⁰ 5 av medarbetarna är verksamma i Helsingborg och övriga i Lund. Sedan 2024 är Maria Ohlsson bibliotekschef.⁴⁴¹ Organisatoriskt ligger bibliotekschefen under dekanen och ingår i prefektrådet. Samhällsvetenskapliga fakulteten har 5 785 helårsstudenter, 133 forskarstuderande och 644 personal samt 890 miljoner kronor i intäkter.

Universitetsbiblioteket

Universitetsbiblioteket är sedan 1907 beläget på Helgonabacken i Lund. De publika miljöerna är nyligen renoverade och återinvigdes i augusti 2025. De tryckta samlingarna omfattar drygt 125 hyllkilometer som förutom i byggnaden på Helgonabacken är placerade i magasin och på depåer. Sedan hösten 2020 är Håkan Carlsson överbibliotekarie. Biträdande överbibliotekarie och chef för staben är Karin Jönsson. Vid Universitetsbiblioteket finns sex avdelningar: Avdelningen för bevarande och digitalisering under ledning av Kathleen Mühlen Axelsson, Avdelningen för IT under ledning av Åsa Forsberg, Avdelningen för metadata och katalogisering under ledning av Ewa Giniewska, Avdelningen för publik verksamhet under ledning av Jenny Hallström, Avdelningen för samlingar under ledning av Miriam Björkhem och Avdelningen för vetenskaplig kommunikation under ledning av Kristoffer Holmqvist. Avdelningarna varierar i storlek mellan 10 och 22 medarbetare. Vid staben arbetar 6 personer.⁴⁴² Kostnaderna uppgick 2024 till 192 miljoner kronor.⁴⁴³

Biblioteksmedarbetare

Enligt sammanställningen ovan varierar antalet medarbetare vid de olika fakultetsbiblioteken mellan 5 och 25 personer medan det vid Universitetsbiblioteket finns drygt 100 medarbetare. Därutöver har huvuddelen av biblioteken under terminstid studenter anställda som amanuenser med uppgift att bemanna informationsdiskar, utföra bokuppsättning med mera. Av den årliga nationella biblioteksstatistiken, som sammanställs av Kungliga biblioteket, framgår att antalet heltidsekvivalenter vid biblioteken inom Lunds universitet 2024 uppgick till 213,5. Motsvarande siffra för Uppsala universitet var 173. I Lund var antalet serviceställen vid samma tidpunkt 24 och i Uppsala 10. Generellt är det vanskligt att jämföra lärosäten utifrån den nationella biblioteksstatistiken men siffrorna skulle kunna vara utgångspunkt för en diskussion om resursanvändning vid de två universitetsbiblioteken.⁴⁴⁴

AUDIT – MODELL FÖR KVALITETSSÄKRING

Ett av biblioteksstyrelsens uppdrag är att ”besluta om övergripande regler som syftar till att ge anställda och studenter likvärdiga och goda förutsättningar vid Universitetsbiblioteket, fakultetsbiblioteken och de bibliotek som inte tillhör någon fakultet”. Mot bakgrund av detta presenterade Samverkansgruppen en modell för kvalitetssäkring för biblioteksstyrelsen i december 2021.⁴⁴⁵ Modellen bygger på ett antal kriterier för en basnivå utifrån vilken en så kallad auditgrupp gör en granskning, som sedan sammanfattas i en rapport. Vad gäller förutsättningar ska följande punkter beaktas:

- Tydligt uppdrag och fastställd verksamhetsplan
- Lämplig finansiering för verksamhet och fortsatt utveckling
- Organisatorisk placering med nära anknytning till fakultetens/universitetets strategiska diskussioner, samt representation i relevanta grupper på fakultets- och universitetsnivå
- Personal med adekvat kompetens
- Ändamålsenliga fysiska lokaler och lärmiljöer
- Tillgång till adekvat verksamhetsstöd

Auditgruppen ska granska ett antal processer:

- Ett systematiskt utvecklingsarbete baserat på användarnas behov
- Välutvecklade biblioteksprocesser inom service, mediahantering, forskarstöd och undervisning
- God fysisk och digital tillgänglighet
- Relevanta processer integrerade med kärnverksamheten
- Aktuell samverkan med andra delar av organisationen och andra lärosäten

Avslutningsvis ska auditgruppen bedöma resultat genom att påvisa:

God upplevd resultatbild hos olika typer av användare

God effekt (*impact*) och påtaglig skillnad hos bibliotekens primära målgrupper

Auditgruppen ska ha följande sammansättning:

- en person med akademisk ledningsfunktion från en annan fakultet vid Lunds universitet,
- en medlem i bibliotekens Samverkansgrupp från en tredje fakultet,
- en chef eller avdelningschef från ett annat lärosätesbibliotek med expertis passande den utvärderade verksamheten,
- en studentrepresentant, utsedd från berörd studentkår, utan tidigare uppdrag för det aktuella biblioteket, samt
- ett administrativt stöd (återkommande samma person).⁴⁴⁶

Efter en första diskussion i biblioteksstyrelsen presenterades modellen i Rektors ledningsråd. Här uppfattade man modellen som alltför ambitiös och formalistisk och ansåg att man i stället borde ”få till mer samarbete inom nätverket, och detta kommer man inte åt genom en audit”.⁴⁴⁷ Trots dessa invändningar beslutade biblioteksstyrelsen att ställa sig positiv till modellen.

En första audit

Naturvetenskapliga fakulteten blev först att granskas utifrån kvalitetssäkringsmodellen och fick därmed även rollen som pilot. Anneli Janred, chef för Biomedicinska biblioteken vid Göteborgs universitet, var auditgruppens ordförande och arbetet genomfördes under hösten 2023.⁴⁴⁸ Auditgruppen fick tillgång till relevanta styrdokument, gjorde ett platsbesök under en dag då fyra intervjuer genomfördes med följande grupper: biblioteksledningen (dekan och bibliotekschef), bibliotekspersonalen, studenter och doktorander samt forskare och lärare. Därefter träffades auditgruppen digitalt vid två tillfällen för att diskutera sina intryck och tankar inför rapportskrivningen. Rapporten är strukturerad utifrån de

tre områdena som beskrivs ovan, det vill säga förutsättningar, processer och resultat.⁴⁴⁹ Som så ofta när användare av bibliotekstjänster tillfrågas är nöjdheten stor, och så var även fallet med de 14 personer (forskare, lärare och studenter/forskarstuderande) som intervjuades. Auditgruppen gör följande reflektion:

Styrkan hos biblioteket är det plats- och verksamhetsnära stödet. Det är tydligt att de olika primära målgrupperna främst värderar olika aspekter av denna närhet: för lärare och forskare gäller det virtuell närhet till tidskrifter, databaser och stöd kring exempelvis publiceringsavgifter och open access medan studenter och doktorander uppskattar undervisningen som är inbäddad i utbildningarna, bibliotekspersonalens ämneskompetens, studiemiljön och den nära tillgången till referens- och kurslitteratur.⁴⁵⁰

I rapporten kommenteras flytten till Universum med att detta inte bör ”kringskära de viktiga aspekterna av ett nära biblioteksstöd”. Den ”virtuella närheten” lär knappast påverkas. I rapporten uppmärksammas vidare att det finns utmaningar vad gäller tidsbrist för personalen och att bemanningen är ”i underkant”.

I den utvärdering som följde på granskningen av Naturvetenskapliga fakulteten fanns ingenting som tydde på att modellen borde förändras, däremot kunde en del information förtydligas, till exempel att auditen ska ses som ett komplement till annan utvärdering. Med tanke på den samverkan som biblioteket har med övrigt stöd till studenter, till exempel språkstöd, föreslås att utbildningsansvariga borde ingå i de grupper som intervjuas i kommande utvärderingar.

Ytterligare fem utvärderingar

Medicinska fakultetens bibliotek utvärderades våren 2024. Här uppmärksammades främst den organisatoriska placeringen av biblioteket som begränsade förutsättningarna för deltagande i strategiska diskussioner eller representation i relevanta grupper inom fakulteten. Som framgår av presentationen av Medicinska fakultetens bibliotek finns en ny

organisation sedan 1 januari 2026. I utvärderingen kommer man även fram till att Medicinska fakultetens bibliotek bör undersöka behoven hos sina ”icke-användare”. Att det skulle finnas forskare, lärare eller studenter som inte använder bibliotekstjänster, till exempel vetenskapliga artiklar i databaser, förefaller osannolikt. Här handlar det om en önskan från auditgruppens sida att användarna ska känna till att det är biblioteksorganisationen som ansvarar för dessa tjänster, vilket naturligtvis är helt ointressant ur användarnas perspektiv. I rapporten beskrivs det enligt följande:

En ytterligare reflektion är att forskare, lärare och studenter många gånger tycks använda bibliotekets tjänster utan att vara medvetna om det. Detta då tjänsterna är sömlöst integrerade i den digitala kommunikationsmiljön på fakulteten och att det inte alltid står tydligt att biblioteket är ansvarigt. Ur användarsynpunkt är denna sömlöshet önskvärd, men baksidan är att bibliotekets tjänster blir mer anonyma för forskare, lärare och studenter.⁴⁵¹

Näst i tur stod Universitetsbiblioteket och inte helt oväntat uppmärksammades att modellen inte var helt lämpad för ett bibliotek av Universitetsbibliotekets storlek. ”Det finns en grundläggande problematik i att applicera samma modell för en verksamhet med 5 anställda och en med närmare 100 anställda.”⁴⁵² Till skillnad från de flesta av de utvärderingar som hittills genomförts för fakulteternas bibliotek står här gränsdragningsproblematiken i fokus vad gäller Universitetsbibliotekets uppdrag och fakultetsbibliotekens ansvarsområden.

Reflektioner återkom i princip i samtliga grupper över förhållandet mellan fakultetsbiblioteken och UB. Förändringar över tid skapar en osäkerhet i ansvarsfördelning. För att överbrygga skapas många tvärgrupper som riskerar att skapa en tidskrävande administration och kanske inte alltid tydliggör roller och ansvar.⁴⁵³

Universitetsbibliotekets tjänster bedöms vara av god kvalitet av representer för användare och besökare (studenter/forskare/forskande allmänhet, totalt 7 personer). Vidare har 10 medarbetare vid fakultetsbiblioteken

tillfrågats angående Universitetsbibliotekets tjänster. En lämpligare ordning hade möjligen varit att ett större antal slutanvändare fått komma till tals.

I rapporten uppmärksammas Universitetsbibliotekets finansiering och auditgruppen menar att den ”är i underkant och har inte justerats i takt med kostnadsökningar. Man har i princip lagt på nya arbetsområden men inte gjort en riktig omställning vilket lett till en upplevd resursbrist.” Begreppet ”upplevd resursbrist” väcker frågor och vi menar att det är svårt att göra effektiva omställningar i en organisation som har olika huvudmän.

Juridiska fakultetens bibliotek utvärderades under våren 2025 och fick positiva omdömen. Dock uppmärksammas att vissa kompetenser kan vara svåra att rekrytera.⁴⁵⁴ Det gäller främst personer som ska arbeta med forskningsdata och har förmodligen sin bakgrund i att universitetsledningen givit biblioteken i uppdrag att tillsätta så kallade ”data stewards”. Medel för uppdragen har fördelats till fakulteterna och personerna samverkar inom Enheten för forskningsdata som leds av Sven Lidin, tidigare dekan för Naturvetenskapliga fakulteten.⁴⁵⁵

Hösten 2025 utvärderades både Ekonomihögskolans bibliotek och Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek. Föga förvånande anses båda hålla hög kvalitet.⁴⁵⁶ Viss kritik framförs dock vad gäller studenternas kännedom om Ekonomihögskolans biblioteks existens och verksamheten får rådet att öka marknadsföringsinsatserna. Vidare uppmärksammas att biblioteket kan behöva öka sin bemanning för att klara framtida utmaningar.

Vad gäller Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek påpekas att biblioteket i Lund och biblioteket vid Campus Helsingborg har olika styr- och finansieringssystem. Auditgruppen föreslår att finansieringssystemet för biblioteket på Campus Helsingborg ses över. I rapporten uppmärksammas vidare att ”bibliotekets personal ser brister i samordningen av UB och fakultetsbiblioteken vilket minskar utvecklingspotentialen i vissa frågor”.⁴⁵⁷ Auditgruppen menar att om motsvarande synpunkter framkommer i andra utvärderingar, så som det hittills gjort i rapporten om Universitetsbiblioteket, bör detta ses över.

Nu har 6 bibliotek av 9 granskats enligt modellen. Näst i tur står Konstnärliga fakultetens bibliotek och Lunds tekniska högskolas bibliotek, som kommer att utvärderas under 2026. Därefter kvarstår biblioteken inom Humanistiska och teologiska fakulteterna som inte har preciserat något datum för sin granskning. Det innebär en fyraårig cykel innan alla granskningar är genomförda och sammantaget närmare fem år sedan biblioteksstyrelsen fattade beslut i februari 2022. Det är lång tid för en styrelse med treåriga mandatperioder. Det blir svårt att hålla samman arbetet och hinna agera om det skulle visa sig att ”likvärdiga och goda förutsättningar” inte föreligger. Auditgrupperna tycks även prioritera och lyfta fram den fysiska biblioteksverksamheten och det personliga mötet med bibliotekens medarbetare på bekostnad av det digitala stödet.

Auditgruppernas rapporter påminner om den utredning som genomfördes av Bengt Lundell 2007, där han menar att de olika enheterna är ”var för sig väl fungerande”. Nöjdheten med respektive bibliotek förefaller stor även om vi ännu saknar rapporter från tre av fakulteterna. Svårigheten att styra och leda helheten verkar dock bestå, liksom oförmågan att skapa effektiva universitetsövergripande tjänster.

NY UTREDNING?

Det är över 35 år sedan en första arbetsgrupp tillsattes för att se över biblioteksorganisationen vid Lunds universitet. Gruppens förslag ledde till beslutet om den första nätverksorganisationen, FINN-nätverket. Nya utredningar har genomförts, nya nätverksbeslut har fattats, nya biblioteksstyrelser med nya uppdrag har tillsatts. Beslutet att lägga ner Lunds universitets bibliotek som ”organisation” verkar inte ha löst frågan om hur helheten ska ledas, styras och samordnas. Att kalla det nya nätverket Biblioteken vid Lunds universitet har inte heller bidragit till någon förändring. Universitetet verkar ohjälpligt fast i ett evigt kretslopp, där delarna styr helheten utifrån bibliotekschefernas mer eller mindre konsensuspräglade överenskommelser. I denna situation funderar universitetsledningen åter på att göra en översyn av biblioteksverksamheten vid Lunds universitet. Under hösten 2025 har Eva Åkesson, som vi stiftade

bekantskap med som biblioteksstyrelsens ordförande 2009–2011, haft universitetsledningens uppdrag att föra diskussioner med fakultetsledningarna. Vid biblioteksstyrelsens sammanträde den 11 december 2025 redogjorde hon för vad som framkommit dittills. Vi väljer att citera sammanfattningen av Eva Åkessons presentation från biblioteksstyrelsens protokoll i sin helhet:

Eva har hitintills iakttagit att hennes arbete sprider oro, vilket manar till reflektion över vilken organisationskultur som råder. Hon konstaterar att det finns en rörelse på många fakulteter mot en centralisering av biblioteksverksamheten och att fakulteterna organiserar sina bibliotek olika; de kan ligga under prefekten, dekanen eller kanslichefen. Det råder även olika syn på vad som ingår i ett bibliotek. Det saknas en gemensam diskussion om strategiska frågor.

Frågor som den hitintills gjorda sonderingen väcker: Hur kan vi samordna utan att tappa användarstödet? Hur kan vi samordna och effektivisera det lokala? Vad bör vi göra likartat? Är fördelningen rättvis? Är rollfördelningen otydlig? Vilken kompetens behövs på biblioteken kring AI och digitalisering? Kan erfarenhetsutbytet mellan fakultetsbiblioteken och UB utvecklas? Tar biblioteken vid LU den position man bör ta och kan biblioteken axla rollen som man har genom nätverkets tradition, erfarenhet och kompetens bättre?

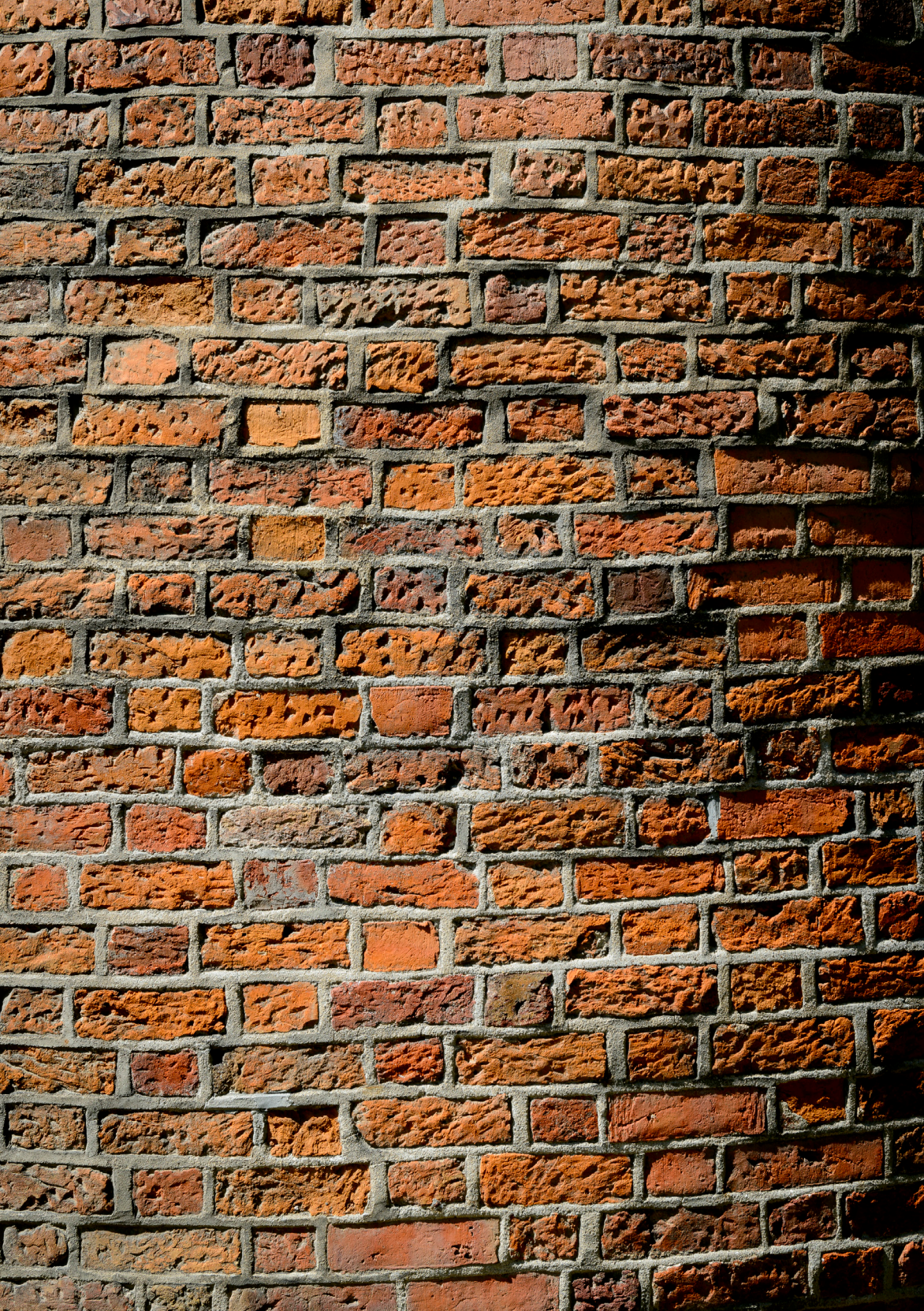
Eva ser att biblioteken har rört sig sedan visionsutredningen, till exempel har UB och den tidigare Biblioteksdirektionen slagits samman. Men det är en fragmenterad organisation där det är svårt att arbeta strategiskt, det finns risk för dubbelarbete och biblioteken har en svag synlighet. Det finns förändringsmotstånd.

Eva kommenterar för- och nackdelar med en centraliserad organisation: den kan ge möjligheter till effektiv resursanvändning, snabbare beslutsvägar, enklare förändringsprocesser och tydligare ansvar. Men det finns även risk att förlora delar, det kan finnas internt motstånd och det nära stödet kan försvagas.

Eva har inte uppfattat en enhetlig uppfattning om nuvarande organisation från fakulteternas sida. Hon betonar vikten av att vara tydlig med vad man vill. Det går att välja vilken väg man vill men alla har ett pris.⁴⁵⁸

Visionsutredningen syftar på den utredning som Eva Åkesson tillsatte under sin tid som biblioteksstyrelsens ordförande och som genomfördes av Michael Cotta-Schönberg och Jan Nilsson. Iakttagelserna i citatet ovan kretsar kring samma frågor som präglat biblioteksverksamheten de senaste 40 åren. Vad ska göras nära användarna, vad kan göras gemensamt? I en informationsförsörjningsvärld, där det mesta är digitalt och stöd i stor utsträckning kan ges virtuellt, finns numera stora möjligheter att förändra arbetssätt, tjänster och, inte minst, uppdragen för de fysiska biblioteken. Inom biblioteken för medicin, naturvetenskap och teknik omvandlas successivt de fysiska samlingarna till mindre handbibliotek med främst kurslitteratur. Inom humanvetenskaperna, och även inom design och arkitektur, finns fortsatt behov av en mer omfattande tillgång till tryckta samlingar nära användarna. Den geografiska spridningen kvarstår och ställer krav på bibliotek för verksamheterna i Malmö och på Campus Helsingborg. Studieplatser har varit nära knutna till biblioteksverksamhet men det är kanske dags att utöka begreppet till att inkludera alla de miljöer och tjänster som Lunds universitet vill erbjuda sina studenter i form av ett samordnat lärandestöd.

Att titta på biblioteksverksamheten utifrån de förutsättningar som gäller anno 2026 skulle säkert vara värdefullt, även för ett anrikt universitet som Lunds. Vi ger inga råd och målar inte upp någon vision om hur universitetet ska organisera sina bibliotek, sin informationsförsörjning, sitt stöd till forskare eller sitt stöd till studenter. Vi hoppas dock att vi med vår historiska tillbakablick och närläsning av beslut och utredningar som speglar miljöer, stämningar och politiska vägval ska bidra med kunskap och insikter som kan bli en del i en kvalificerad och prestigelös diskussion om vägen framåt.

Slutord

I januari 2026 sätter vi punkt för arbetet med boken om biblioteken vid Lunds universitet. Vår önskan att försöka förstå de större skeenden som präglat tiden före, under och efter de perioder då vi själva varit verksamma inom olika delar av organisationen, har delvis infriats. Mycket har varit positivt och fungerat väl under en dynamisk och föränderlig period i bibliotekens historia. Men vi har också sett hur det under drygt 40 år har ägnats mycket tid och möda åt olika försök att styra, leda och hålla samman en fragmenterad biblioteksverksamhet. Det är tid och möda som vi menar hade kunnat användas mer konstruktivt och framför allt mer kraftfullt. Varje omorganisation har väckt förhoppningar om att nästa nätverk ska bli mer framgångsrikt, att nästa biblioteksstyrelse ska få det rätta uppdraget och den optimala sammansättningen. Ömsom ingår representanter utsedda av fakulteterna, ömsom ledamöter utsedda av rektor. Oavsett vilket har banden till den egna fakulteten varit starka. Det egna trumfar det gemensamma vid ett universitet där den decentraliserade organisationskulturen är en stark isärhållande kraft. Brist på förtroende och tillit har varit hinder för att uppnå samsyn och enighet om de mer långsiktiga, strategiska vägvalen.

På 1980-talet fanns en förhoppning om att all litteratur vid Lunds universitet skulle kunna samlas i en gemensam bibliotekskatalog. Att synliggöra alla resurser oavsett var de fanns var en insiktsfull och klok ambition. De gryende möjligheterna med en digital informationsförsörjning började skönjas. Dåvarande överbibliotekarien Kari Marklund hade en vision om att Universitetsbiblioteket och de många seminarie-, institutions- och institutionsgruppsbiblioteken skulle fungera som en ”samarbetande helhet”. Nästa överbibliotekarie, Göran Gellerstam, byggde under 1990-talet vidare på den tanken. Takten i den digitala utvecklingen

ökade. Universitetsbiblioteket organiserades om för att bredda kontaktytorna och fördjupa samarbetet med fakulteterna. Studenterna trädde in på biblioteken som den största användargruppen med önskemål om kvalificerade studieplatser, uppkopplade datorer, handledning och annat stöd. Idén om den första nätverksorganisationen, FINN-nätverket, föddes och förverkligades 1994. Biblioteksnämnden hade som huvuduppgift att skriva avtal och göra överenskommelser med fakulteterna om vilken verksamhet de själva byggde upp och vad Universitetsbiblioteket skulle utföra på deras uppdrag. Biblioteken ute på fakulteterna slogs samman till större enheter och det skapades kreativa studiemiljöer i bibliotekslokalerna. Universitetsbiblioteket var fortfarande centralbibliotek och ansvarade för tjänster till hela nätverket.

Den 28 februari 2000 fattade universitetsstyrelsen ett ödesmättat beslut, ett yxhugg som klöv organisationen i tre delar. Beslutet hade föregåtts av en utredning av Terje Høiseth, Luleå tekniska universitet, och Richard Heseltine, University of Hull. Nätverksorganisationen Lunds universitets bibliotek (LUB) trädde i kraft 2001. Vid samma tidpunkt lämnade Göran Gellerstam sitt uppdrag och efterträddes av Lars Bjørnshauge. Biblioteken på fakulteterna fick nu det fulla ansvaret för all service till de egna forskarna, lärarna och studenterna. Universitetsbiblioteket fick ansvar för kulturarvet och Biblioteksdirektionen för samordning av biblioteksnätverket och för det elektroniska biblioteket. En biblioteksstyrelse tillsattes med det dubbla uppdraget att ansvara för hela biblioteksnätverket och specifikt för Biblioteksdirektionen. Universitetsbiblioteket hade inledningsvis en egen styrelse men efter ett antal år blev biblioteksstyrelsen även styrelse för Universitetsbiblioteket, en av flera organisatoriska egendomligheter. Nu var det inte längre överenskommelser om vad som görs bäst var som formade verksamheten. De bibliotek som ville ingå i nätverket skulle i stället uppfylla ett antal kriterier. Detta innebar i princip att all service måste finnas lokalt på alla bibliotek. System och ett gemensamt elektroniskt bibliotek skulle dock vara centrala. Motsättningarna blev snart uppenbara.

När biblioteksnätverket i sin tredelade form upphörde 2011 hade åtskilliga justeringar skett vad gällde ledning och styrning. 2007 hade

ytterligare en utredning genomförts som bland annat lett till att biblioteksstyrelsens ordförande nu skulle hämtas från universitetsledningen som önskade knyta detta svårskötta pastorat närmare sig. Perioden avslutades med ytterligare en utredning och denna gång gick uppdraget till Michael Cotta-Schönberg, Köpenhamns universitet, och Jan Nilsson, Malmö högskola.

När ett nytt nätverk sjösattes 2012 var det med bibehållet namn, Lunds universitets bibliotek (LUB). Biblioteksdirektionens saga var all och Universitetsbiblioteket och direktionen slogs samman till en enhet, Universitetsbiblioteket. Nu bestod nätverket av fakultetsbiblioteken å ena sidan och Universitetsbiblioteket å den andra. Ny universitetsbibliotekarie blev Jette Guldborg Petersen. Skulle det fungera bättre den här gången? Det visade sig snart att Universitetsbiblioteket önskade se över och förtydliga de egna uppgifterna och ansvarsområdena. Biblioteksstyrelsen och universitetsbibliotekarien försökte på olika sätt hitta former för styrning och ledning av både den interna organisationen och biblioteksnätverket. Rektor gav 2018 biblioteksstyrelsens ordförande Bo-Anders Jönsson och tillförordnad universitetsbibliotekarie Eva Nylander i uppgift att utarbeta förslag till uppdrag för både Universitetsbiblioteket och biblioteksstyrelsen. Det är uppenbart att de båda utredarna ansåg att Universitetsbiblioteket borde ha sitt uppdrag under ledning av biblioteksstyrelsen liksom fakultetsbiblioteken hade sina under ledning av fakultetsstyrelserna. Det fanns förhoppningar om en lyckad skilsmässa. I samband med utredningsarbetet framkom att "ett nätverk" inte kan vara en "organisation", så som det var formulerat i arbetsordningen för Lunds universitet. Som en konsekvens av detta lades Lunds universitets bibliotek som "organisation" ner och det informella nätverket Biblioteken vid Lunds universitet inrättades. Universitetsbiblioteket fick ett nytt uppdrag men biblioteksstyrelsen hade kvar ett ansvar för hela biblioteksverksamheten.

Beslutet att lägga ner Lunds universitets bibliotek som "organisation" löste inte frågan om hur helheten ska ledas, styras och samordnas. Att kalla det nya nätverket Biblioteken vid Lunds universitet bidrog inte heller till någon förändring. Universitetet är ohjälpligt fast i en evighetsmaskin där delarna styr helheten.

Organisationen har beskrivits som ”oklar”, ”otydlig”, ”dysfunktionell” och ”helt galen”. Att vara ordförande för biblioteksstyrelsen är ett omöjligt uppdrag i en organisation där stora delar av verksamheten och resurserna ligger under fakulteternas rådighet. Samtidigt ska biblioteksstyrelsen ta ansvar för helheten. Det går inte.

Noter

1. Jönsson, Christer, "Måtte nätet verka", i *Människan i centrum: vänbok till Göran Gellerstam*, Univ.-bibl., Lund, 2001, s. 10–11.
2. För en beskrivning av lärosätesbibliotekens utveckling, se t ex Lidman, Tomas, "För forskning och den högre utbildningen – en historisk återblick", i *Stöd för forskning och utbildning: lärosätesbiblioteken i Sverige*, Göteborgs universitet, [Göteborg], 2024; <https://hdl.handle.net/2077/82531>, s. 15–30.
3. Oredsson, Sverker, "Välkommen UB, till övriga universitetet", *StUBinen – On-line från LundsUniversitetsBibliotek*, 1986:2, s. III.
4. Se t ex Gellerstam, Göran, "Biblioteksnätverkets framväxt", i Nilsson, Berit, Ohrt, Karin & Torhell, Catta (red.), *Från centralbibliotek till nätverk: Lunds universitets bibliotek*, Biblioteksdirektionen, Lunds universitet, Lund, 2005, s. 15–30.
5. För en beskrivning av utvecklingen vid Uppsala universitetsbibliotek, se Burman, Lars, "Vägen till ett samlat universitetsbibliotek", i Frängsmyr, Carl (red.), *Frihet, kollegialitet, studentinflytande, Uppsala universitet under Eva Åkessons rektorat 2012–2020*, Uppsala universitet, [Uppsala], 2020, s. 247–262.
6. *Svenska Dagbladet* 2000-02-08.
7. *Dagens forskning* 27–28 maj 2002.
8. Doktor Gormander, "Fantomsmärtor i Lund", *Biblis*, 22 (2003), s. 62–63.
9. För ytterligare fördjupning kring lärosätesbibliotekens uppdrag och utveckling se t ex *Stöd för forskning och utbildning: lärosätesbiblioteken i Sverige*, 2024.
10. Marklund, Kari, "Visa mig ditt bibliotek och jag ska säga dig vem du är", *StUBinen – On-line från LundsUniversitetsBibliotek*, 1986:2, s. II–III.
11. Biblioteksstyrelsens protokoll 1987-09-22.
12. Gerle, Eva, *Lunds universitetsbiblioteks historia fram till år 1968*, Almqvist & Wiksell international, Stockholm, 1984, <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-520012>, s. 193–194.
13. Gerle, 1984, s. 152.
14. Gerle, 1984, s. 152.
15. Gerle, 1984, s. 187–189.
16. Gerle, 1984, s. 188.
17. Nelson, Walter W., "Tack och farväl till institutionstjänsten", *StUBinen – on-line från LundsUniversitetsBibliotek*, 1986:2, s. XI–XII.

18. Diskussions-PM 27 september 1988 s. 1. Biblioteksstyrelsens protokoll 1988-10-11, bilaga 9.
19. Biblioteksstyrelsens protokoll 1986-09-30, bilaga 4. Vid den här tidpunkten var biblioteksstyrelsen endast styrelse för Universitetsbiblioteket.
20. Humaniora och teologi, juridik och samhällsvetenskap, medicin och odontologi samt naturvetenskap och teknik.
21. Rektorsbeslut 1986-12-10.
22. *StUBinen – on-line från Lunds Universitetsbibliotek*, 1987:3, s. II-III.
23. *Lunds universitet meddelar*, 1989:2, s. 13.
24. Gellerstam, Göran, "Lunds universitet och dess bibliotek", *Biblioteksbladet* 1991:4, s. 113.
25. *Lunds universitet meddelar*, 1989:1, s. 24.
26. Bilaga till Biblioteksstyrelsens protokoll 1989-11-09. Dokumentet hade föregåtts av ett diskussions-PM daterat 1988-09-27, som förelagts biblioteksstyrelsen redan året innan. Se biblioteksstyrelsens protokoll 1988-10-11, bilaga 9.
27. Dnr VI A 9 9340/90. Gruppens medlemmar var följande: Göran Gellerstam (Universitetsbiblioteket), Birgitta Olander (Universitetsbiblioteket, gruppens sekreterare), Tore Torngren (Geobiblioteket), Göte Hansson (professor i internationell ekonomi), Bengt Hansson (professor i teoretisk filosofi), Lennart Thörnqvist (professor i energihushållning), Urban Swahn (kansli Medicinska fakulteteten) och Arne Sundström (Lunds Datacentral).
28. Studier gjordes av Litteraturvetenskapliga, Zoologiska och Ekologiska institutionerna samt Institutionen för miljö- och energisystem i syfte att även få med en tvärvetenskaplig miljö. Se bilaga 2 i arbetsgruppens rapport.
29. Dnr I A 23 13966/92.
30. Yttrande, 1992-11-19. Samtliga yttranden återfinns under Dnr I A23 13966/92. I de fall det framgår vem som haft uppdraget att formulera yttrandet noterar vi detta.
31. Persson, Tove, *Medicinsk informationscentral i Lund: en förstudie : utarbetad på uppdrag av Lunds universitets nätverksgrupp*, Lunds universitetsbibliotek, Lund, 1992.
32. Yttrande, 1992-11-17, professorerna Lars Rutberg, Lennart Eberson, Lars Hedin och kanslichef Bengt Streijffert.
33. Yttrande, 1992-11-18, professorerna Willy Persson och Göran Magnusson samt högskolelektor Anders Ardö.
34. Ardö, Anders, "NetLab och det digitala bibliotekets utveckling: de första åren" i *Människan i centrum: vänbok till Göran Gellerstam*, Univ.-bibl., Lund, 2001, s. 19-38.
35. Yttrande, 1992-11-17, ordföranden i biblioteksnämnden professor Sigvard Åkerman.
36. Yttrande, 1992-11-18, bibliotekschef Bibi Eriksson för medieteksnämnden.
37. Yttrande, 1992-11-17, professorn i offentlig rätt Hans-Heinrich Vogel.
38. Yttrande, 1992-11-18, professorn i allmän språkvetenskap Bengt Sigurd.

39. Här åsyftas BIVIL (Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet) som var under uppbyggnad. Utbildningen startade 1994 vid Området för humaniora och teologi.
40. Yttrande, 1992-11-10, dekan Lars-Göran Stenelo, professor i statsvetenskap, och tf kanslichef Knut Norborg.
41. Yttrande, 1992-11-18, Kerstin Dahl, Christina Friström, Ann-Sofi Green, Bengt Mellberg och Louise Petersson.
42. Yttrande, 1992-11-20, Marina Thorborg och bibliotekarie Pirjo Elovaara.
43. Yttrande, 1992-11-02, Helena Klein, biblioteket vid Väg- och vatten (LTH), Siw Kourtzman, Ekonomiska biblioteket, och Yvonne Özek, Forskningspolitiska institutets bibliotek.
44. Yttrande, 1992-11-19, ordföranden för VBT-Lund, Jan Nilsson.
45. Heseltine, Richard, "Report on Proposals for the Creation of a Library Network in the University of Lund", 1994, s. 3. Biblioteksstyrelsens protokoll 1994-02-10, bilaga 5f.
46. I mellantiden, dvs under 1993, har även ett antal skarpa tester genomförts på två så kallade modellbibliotek, Pedagogisk-psykologiska biblioteket och Geobiblioteket, för att pröva olika nätverkslösningar. Testerna finansierades av Rektorsämbetet.
47. Heseltine, 1994, s. 3.
48. *Joint Funding Council's Libraries Review Group: Report (The Follett Report)*, 1993.
49. Sverige Högskoleutredningen. Arbetsgruppen för högskolans biblioteksfunktioner, *En kreativ studiemiljö: högskolebiblioteket som pedagogisk resurs : förslag till synpunkter från Högskoleutredningens arbetsgrupp för högskolans biblioteksfunktioner*, Allmänna förl., Stockholm, 1991, (SOU 1991:72).
50. Universitetsstyrelsens protokoll 1994-03-21.
51. *Lunds universitet meddelar*, 1994:5, s. 8-9.
52. *LUB info*, 1994-04-11, (opaginerad).
53. Gellerstam, Göran, "Bilder av ett bibliotek" i Håkansson, Håkan, Nilsson Nylander, Eva & Dal, Björn (red.), *"Här får intet arbete utföras": Universitetsbiblioteket 100 år på Helgonabacken*, Universitetsbiblioteket i Lund, Lund, 2007, s. 108.
54. Gellerstam, Göran, "Biblioteksnätverkets framväxt" i Nilsson, Berit, Ohrt, Karin & Torhell, Catta (red.), *Från centralbibliotek till nätverk: Lunds universitets bibliotek*, Biblioteksdirektionen, Lunds universitet, Lund, 2005, s. 20.
55. Gellerstam, 2007, s. 110.
56. "Utvärderingsrapport", Habberstad Consulting, december 1988. Rapporten återfinns som bilaga till Biblioteksstyrelsens arbetsutskotts protokoll 1989-01-11.
57. "Ny organisation vid universitetsbiblioteket fr o m den 1 juli 1989 – organisation, ledningsorgan och chefs- och specialistuppdrag", 1989-04-04, Dnr A 15/89.
58. Beslutsunderlag till biblioteksstyrelsen Dnr A 15/89.
59. *Lunds universitet meddelar*, 1989:8, s. 6-7.

60. Promemorian är daterad 18 maj 1994, det vill säga innan den nya nätverksorganisationen formellt hade trätt i kraft, vilket sker 1 juli samma år. Bilaga 4B Biblioteksstyrelsens protokoll 1994-06-02.

61. Promemoria daterad 2 december 1994. Bilaga 7A till Biblioteksnämndens sammanträde 1995-01-31.

62. *Lunds universitet meddelar*, 1996:7, s. VI.

63. Biblioteksnämndens protokoll 1995-01-31, bilaga 7A. Sammanställningen är daterad 1994-10-07 och är gjord av bibliotekarierna Gudrun Rydell och Louise Petersson Brunes.

64. I sammanställningen nämns även biblioteket vid Skissernas museum som tillhörigt Området för humaniora och teologi, dock ej medräknat här.

65. Biblioteksnämndens protokoll 1995-01-31, bilaga 7A.

66. Gellerstam, Göran, "Förberedelser för organisationsförändringar inom UB inför budgetåret 1995/96", 18 maj 1994. Dokumentet ger en bakgrund till diskussionerna som pågått i biblioteksstyrelsens arbetsutskott under hösten 1994.

67. *Lunds universitet meddelar*, 1995:10, s. 2.

68. Biblioteksnämndens protokoll 1995-06-07, bilaga 4C.

69. Biblioteksnämndens protokoll 1995-09-28, bilaga 5B.

70. Biblioteksnämndens protokoll 1995-12-14, bilaga 5B.

71. Biblioteksnämndens protokoll 1996-05-14, bilaga 6A.

72. *Lunds universitet meddelar*, 1996:7, s. VI.

73. Biblioteksnämndens protokoll 1996-02-15, bilaga 7B.

74. *Lunds universitet meddelar*, 1996:13, s. XII.

75. Biblioteksnämndens protokoll 1995-06-06, bilaga 6B. Arbetsgruppen bestod av Lotta Westerhäll (professor i socialrätt, ordf), historikern Lars M Andersson samt från biblioteksidan Christina Friström, Jan Nilsson och Tore Torngren. Vidare var Mats Lindquist adjungerad till gruppen.

76. Biblioteksnämndens protokoll 1996-10-03, bilaga 10. Arbetsgruppen bestod av Sigvard Åkerman (ordf), Göran Gellerstam, Susanne Madsen, Anders Nilsson, Hans Näslund och Tove Persson.

77. *Lunds universitet meddelar*, 1992:7, s. 16.

78. Se t ex Lena Liepe, vice ordförande i centrala doktorandrådet, som under rubriken "Vill LUB fortsätta vara ett forskningsbibliotek?" debatterar frågan, *Lunds universitet meddelar*, 1993:9, s.16.

79. Arbetsgruppen för högskolans biblioteksfunktioner, *En kreativ studiemiljö: högskolebiblioteket som pedagogisk resurs : förslag till synpunkter från Högskoleutredningens arbetsgrupp för högskolans biblioteksfunktioner*, Allmänna förl., Stockholm, 1991, (SOU 1991:72). Arbetsgruppen bestod av Göran Gellerstam (ordf), Elisabeth Andersson, Sigbrit Franke-Wikberg, Magnus Hägg, Gunnar Lager, David Lewis, Barbro Svenner och Anders Tengstrand.

80. *Studenternas bibliotek*, BIBSAM, Stockholm, 1995–1996.
81. ”Studenternas bibliotek – biblioteksnämndens utvecklingsplan för förbättrad informations- och biblioteksservice till studenterna vid Lunds universitet 1996–1998”. Biblioteksnämndens protokoll 1996-10-03, bilaga 10.
82. *Lunds universitet meddelar*, 1996:1, s. 18–19.
83. Biblioteksnämndens protokoll 1997-04-10, bilaga 7. Arbetsgruppen bestod av Lars M Andersson, IT-chefen på Universitetsbiblioteket Per Andersson samt Christina Friström, Göran Gellerstam, Susanne Madsen och Ingegerd Rabow. Vidare var Tore Torngren behjälplig i att utforma texten.
84. Biblioteksnämndens protokoll 1996-12-05, bilaga 4.
85. ”Årsredovisning för FINN för verksamhetsåret 1997”, Biblioteksnämndens protokoll 1998-09-24, bilaga 7.
86. ”Överenskommelse för biblioteksverksamheten vid institutionsbiblioteken vid humanistiska och teologiska fakulteterna vid Lunds universitet”, Biblioteksnämndens arbetsutskotts protokoll 1997-09-15, bilaga 6.
87. För en inblick i verksamhetsåret 1997 har vi framför allt använt oss av ”Årsredovisning för FINN”, 1998-09-14.
88. Edebalk, Per Gunnar, ”Från självständig högskola till etablerad universitetsinstitution”, i Andersson, Gunnar & Jerneck, Magnus (red.), *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund: en vital 50-åring : en jubileumsskrift*, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet, Lund, 2015, s. 207.
89. Jönsson, Karin, ”Fakultetens biblioteksverksamhet 1999–2015”, i Andersson & Jerneck, 2015, s. 148–151.
90. *Lunds universitet meddelar* 1998:11, s. 12–14.
91. ”FINNs och universitetsbibliotekets budget 1998 samt åtgärder i samband med medelsbrist inom universitetsbibliotekets ansvarsområde”, Biblioteksnämndens protokoll 1998-04-02, bilaga 5.
92. ”För anställda vid UB: Information om UBs besparingsbehov och planerade åtgärder”, 1998-03-12.
93. *Lunds universitet meddelar*, 1998:4, s. 14–15.
94. ”Årsredovisning för FINN Biblioteken vid Lunds universitet verksamhetsåret 1998”, Biblioteksnämndens protokoll 1999-04-12, bilaga 7B.
95. Se t ex *Lunds universitet meddelar* 1997:1, s. III, 1997:5, s. XVIII, 1998:4, s. V–VI, 1998:5, s. IX, 1998:8, s. I.
96. Chartier, Roger, *Böckernas ordning: läsare, författare och bibliotek i Europa mellan 1300-tal och 1700-tal*, 1. uppl., Anamma, Göteborg, 1995, s. 81–82.
97. Se t ex Jonsson, Gunilla, ”En kär plikt. Det nationella reservexemplaret och Universitetsbiblioteket i Lund”, i Håkansson, Håkan, Nilsson Nylander, Eva & Dal, Björn (red.), *”Här får intet arbete utföras”: Universitetsbiblioteket 100 år på Helgonabacken*, Universitetsbiblioteket i Lund, Lund, 2007, s. 189–200; Larsson, Boel, ”Från censur-

instrument till stöd för forskningen och den svenska kulturens bevarande. Den svenska pliktexemplarslagstiftningens betydelse för samhällets framsteg och identitet”, *Biblis* 55 (2011), s. 29–43; Lidman, Tomas, ”Pliktlagen före 1700. En kortfattad översikt”, *Biblis* 55 (2011), s. 23–27; Konstenius, Göran, *Plikten under lupp! : En studie av plikttagstiftningens roll, utformning och relevans i förhållande till medielandskapets utveckling*, Kungliga biblioteket, Stockholm, 2017; Nordin, Jonas, ”Från censur till tryckfrihet”, i *Kungliga biblioteket i ord och bild*, s. 109–111, 2018; Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva, *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*, Kungliga biblioteket, Stockholm, 2019; Nordin, Jonas, ”KB – det svenska nationalbiblioteket”, i *Biblioteksgeografien: en antologi om biblioteksväsende och biblioteksforskning*, s. 245–268, 2022; Berger, Gertrud, ”Mer av plikt än lust, men till mycken glädje – nedslag i svensk pliktinsamling”, i Nilsson Nylander, Eva & Larsson, Mats (red.), *Nuets närhet, det förflutnas samtid: en antologi om vardagens tryck*, Universitetsbiblioteket i Lund, 2025, s. 328–334.

98. *Papper, poddar och ... : pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial*, SOU 2021:32, Regeringskansliet, Stockholm, 2021.

99. SOU 2021:32, s. 22.

100. För en internationell utblick och en kartläggning av förekomsten av plikttagstiftning gjord av Unesco 1977, se Thomas, Barbro, ”Morgondagens kulturarv skapas idag”, *Biblis* 55 (2011), s. 45–49.

101. Med vardagstryck, även kallat efemärt tryck, småtryck, okatalogiserat tryck eller accidenstryck, avses tryckprodukter som till exempel postorderkataloger, restaurangmenyer, reklam, föreningstryck och årsredovisningar tänkta att leva en kort tid och därefter kastas bort men som, om de sparas, utgör en viktig del av nationens minne.

102. Styffe, Carl Gustaf (red.), *Samling af instructioner rörande den civila förvaltningen i Sverige och Finnland*, Hörberg, Stockholm, 1856. s. 362–363.

103. Jonas Nordin resonerar kring den tidiga periodens pliktleveranser i ”Plikten bakom allt: pliktleveranshanteringen vid det kungliga biblioteket under 1700-talet”, i *Information som problem: medieanalytiska texter från medeltid till framtid*, 2014, s. 10–43.

104. SFS 1949:166.

105. Se lagtexten SFS 1949:166. Se även Larsson, 2011, s. 31.

106. SFS 1978:487.

107. Sammanfattningsvis: Lagen om pliktexemplar av dokument (SFS 1993:1392), ändrad t o m SFS 2018:1914, reglerar pliktleverantörens skyldigheter, och i viss mån rättigheter, i förhållande till pliktexemplarsmottagarna. Förordning om pliktexemplar av dokument (SFS 2008:1420, som föregicks av förordningen SFS 1993:1439) förtydligar delvis pliktexemplarslagen och beskriver pliktmottagande biblioteks uppdrag och roll. I Zack Fritzens examensarbete i biblioteks- och informationsvetenskap för masterexamen inom ABM-masterprogrammet i Lund, 2025 ”*Det som blir bevarat är*

det som finns kvar efter normal biblioteksanvändning”: om pliktlagstiftningens utveckling och reservexemplarets tillstånd vid Lunds universitetsbibliotek | *LUP Student Papers*, finns en klar översikt över pliktleveranslagens tillkomst och omfattning, se s. 18–36. Se även Sofia Burmans uppsats vid juridiska fakulteten i Lund, *Från censur till bevarande. Om svensk pliktexemplarslagstiftning för tryckt material från år 1661 till idag*, VT 2025.

108. Lag (2012:491. I artikeln ”Bada inte med svenska trycket”, *Lunds universitet meddelar* 2001:3 ondgör sig en bibliotekarie på Universitetsbiblioteket över låntagarnas hantering av det svenska trycket: utrivna sidor, utskurna kapitel, märken av vinglas och av ostförtäring, kaffebläckor, söndertuggat av hundar, understrykningar med märkpennor osv.

109. Se SOU 2021:32, s. 85–88.

110. Se Förordning om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar (SFS 1978:779). Wennergren, Bertil, *Pliktexemplar av skrift*, LiberFörlag/Allmänna förl., Stockholm, 1977. För en sammanfattning, se s. 9–16 (särskilt s. 12) och för ett författningsförslag, se s. 23–24. För frågor som rör leveranserna till Lunds universitetsbibliotek, se särskilt avsnitt 2.5.4.3, s. 130–132.

111. Wennergren, 1977, s. 130–131.

112. Wennergren, 1977, s. 12. Se även Fritzon, 2025, s. 26–29.

113. Wennergren, 1977, s. 12. Vid tidpunkten för Wennergrens utredning levereras de pliktexemplar till KB, Uppsala, Lund och Göteborg. Enligt Tryckfrihetsförordningen (TF) skulle ett granskningsexemplar också levereras. Sedan 1967 disponerades det av Umeå. Den 1 januari 1979 ändrades TF och skyldigheten att leverera granskningsexemplar upphörde.

114. Wennergren, 1977, s. 16; se även s. 236–240.

115. Vid slutet av 1980-talet erhöll biblioteket en tredelad budget: medel för 1) bokinköp, 2) tjänster, baserat på önskemål från fakulteterna samt för 3) IT, handskriftsavdelningen och fjärrlånet av det svenska trycket (se även Fritzon, 2025, s. 30–31). Se Göran Gellerstams egen berättelse om denna tid, ”Bilder av ett bibliotek”, i Håkansson, Nilsson Nylander & Dal (red.), 2007, s. 113.

116. Utredningen skulle enligt direktivet utgå från 1986 års lokalutredning och beakta alla enheter inom Universitetsbiblioteket men lokalfrågorna på UB2 skulle prioriteras. Se sammanfattande artikel av Thörnqvist, Lennart, ”UB2s lokalfrågor prioriteras”, *Lunds universitet meddelar* 1989:13, s. XII.

117. *Plats för kunskap: en utredning om Lunds universitetsbiblioteks lokalfrågor*. Bil. 3 Plats för kunskap : utredningen för universitetsbibliotekets lokalfrågor, Lunds universitetsbibliotek, Lund, 1991, s. 6.

118. *Plats för kunskap*, 1991, s. 8.

119. Pliktleveransutredningen, *Pliktleverans: slutbetänkande*, Allmänna förl., Stockholm, 1992, (SOU 1992:92).

120. SOU 1992:92, s. 10–11.

121. SOU 1992:92, s. 89–91. Se även s. 28.

122. ”Den vetenskapliga och pedagogiska informationsförsörjningen inom Lunds universitet inför år 2000. Anslagsframställning för perioden 1993/94–1995/96”, s. 4–5. Till biblioteksstyrelsen 2 april 1992, Dnr B 115/91. Den SOU som nämns i citatet är den så kallade Biblioteksexemplarsutredningen gjord av ensamutredaren riksbibliotekarie emeritus Lars Tynell: Biblioteksexemplarsutredningen, Översyn av lagen om pliktexemplar: betänkande, Allmänna förl., Stockholm, 1989, (SOU 1989:89).

123. *Lunds universitet meddelar* 1992:9 s. 24. Intervjun gjordes innan regeringen fattat beslut i ärendet.

124. Lagrådsremissen ser inga skäl att ändra regelverket och säger inget om finansieringsfrågan. Göran Gellerstam yttrar sig för bibliotekets och universitetets räkning: ”Det är i detta sammanhang inte rätt tillfälle att återkomma till den diskussion som förts i samband med utredningsförslaget och som gällt behovet av det nationella reservexemplaret vid Lunds universitetsbibliotek och kostnaderna för detta uppdrag. Det är emellertid uppseendeväckande att lagrådsremissen konsekvent förbigått denna fråga, såväl i föredragande statsråds diskussion om förslaget till lag som i redovisningen av remissyttrandena över pliktleveransutredningens förslag, dvs i de texter man skulle förvänta sig en sakdiskussion och motiveringar till lagens bestämmelser. Med tanke på att denna fråga utgjorde ett kontroversiellt inslag i pliktleveransutredningens förslag och i remissinstansernas yttrande förefaller det märkligt att den inte ens berörs i lagrådsremissen och dess bilagor.” Yttrande till Utbildningsdepartementet 19 april 1993, Dnr LU I Ä1 13137/92 samt Dnr H 52/93. Universitetsbiblioteket 1986–2001, vol. F1H:4.

125. *Lunds universitet meddelar* 1993:5, s. 4.

126. Lag (1993:1392) om pliktexemplar av dokument. Ändrad t.o.m. SFS 2018:1914 Lag om ändring i lagen (1993:1392) om pliktexemplar av dokument. Till lagen hör Förordning (2008:1420) med föreskrifter bland annat om bevarande.

127. Persson, Tove, ”Lunds universitetsbiblioteks tillkommande kostnader för att samla in, bevara och låna ut reservexemplaret av det svenska trycket”, 1997-11-04, Dnr B 160/97.

128. Universitetsstyrelsens protokoll 1998-11-13, s. 15.

129. Persson, Tove, 1998-03-06, Universitetsbiblioteket 1986–2001, Handlingar rörande medel, vol. F1B:4.

130. Lunds universitet, Universitetsbiblioteket 1998-03-18, Dnr B 31/98.

131. *Lunds universitet meddelar* 1998:7, s. 4.

132. *Lunds universitet meddelar* 1999:3, s. 4. Här åsyftas den utredning som ska komma att genomföras av Höiseth och Heseltine.

133. Dal, Björn & Paulsson, Åse, ”Svensktrycket. Utredning för biblioteksstyrelsen”, Lund 2002-06-06, Biblioteksstyrelsens protokoll 2002-05-08, bilaga 6.

134. Utredningens direktiv finns i en version daterad 2001-10-01, där arbetsgruppen

ges fyra uppdrag: 1) att inventera de samlade kostnaderna för hanteringen av det svenska trycket; 2) att jämföra Lunds kostnader för hanteringen av det svenska trycket med Kungliga bibliotekets; 3) att utforma underlag för förhandlingar om finansieringen med Kungliga biblioteket och/eller departementet; 4) att utforma rekommendationer för central/decentraliserad deponering och hantering av det svenska trycket. I gruppen skulle två representanter för forskarna ingå, en från Område för humaniora och teologi och en från Juridiska fakulteten. I den version av uppdraget som kom att gälla, daterad 2001-11-16, fanns forskarna inte längre med och uppdragspunkterna var nu två.

135. Dal & Paulsson, 2002, s. 2.

136. Logiken bakom sättet att räkna förefaller inte helt glasklar: ”De följande beräkningarna är inte baserade på samma scenario som tidigare beräkningar (Tove Perssons). I stället omfattar beräkningarna de *direkta merkostnader* UB har för hanteringen av reservexemplaret förutsatt att UB skulle *välja att behålla allt pliktmaterial* även om skyldigheten att hålla reservexemplaret upphörde. I motsats till tidigare utredningar beräknas således inte några förändringar för hyreskostnaden och kostnaden för katalogisering, och bortses från de relativt marginellt ökande bokvårdskostnaderna.” Dal & Paulsson, 2002, s. 9.

137. Dal & Paulsson, 2002, s. 11–13.

138. Dal & Paulsson, 2002, s. 13–16.

139. Dal & Paulsson, 2002, s. 15. Gunilla Jonsson kommenterar detta i sin artikel om plikten: ”Från bibliotekets sida har man, som ovan redovisats från början försökt ställa krav på utökade resurser för att klara av ansvaret för det nationella utlånings-exemplaret, klart och tydligt ett nytt uppdrag. Reservexemplaret sade man inget om. I remissvar och utredningar gör man emellertid ingen klar skillnad på utlåningsuppgiften och reservexemplarsansvaret. När beslutet om det nationella reservexemplaret fattades 1977 hade man förmodligen inte konsekvenserna av de nya finansieringsmodellerna inom högskolan klara för sig. Efter högskolereformen 1977 detaljreglerades universitetsbudgeten inte av staten på samma sätt som tidigare och från och med budgetpropositionen för 1975/76 försvann de särskilt specificerade anslagen till universitetsbiblioteken ur statsbudgeten. Strängt taget har inte ansvaret för det nationella reservexemplaret medfört större ekonomisk belastning än under de tidigare pliktlevnadsförhållandena – det är de fem andra universitetsbiblioteken som fått minskade kostnader.”, Jonsson, 2007, s. 196.

140. Dal & Paulsson, 2002, s. 16.

141. Förfrågan 03-09-16, Dnr A9 69-03. Kungliga biblioteket har inget att invända mot gallringsförslaget men ber Universitetsbiblioteket att dröja så att man hinner tänka igenom vilka konsekvenserna skulle bli. Något senare meddelar Kungliga biblioteket ett undantag från gallringen: årgångarna 1979–1981 bör behållas som ett reservbestånd inför en eventuell framtida om-mikrofilmning. Universitetsbiblioteket

genomför gallringen, huvudupplagan (oftast sista tryckningen av tidningen) sparas, ingen lokal sägs upp men tillväxtutrymmet ökar och biblioteket behöver inte bygga till.

142. Rapport 2003-03-03, Dnr LUB B9 48-03.

143. Vissa "vanliga" pliktbibliotek gallrar idag betydligt mer än 30 %. se SOU 2021:32, s. 115-116.

144. Biblioteksstyrelsens protokoll 2013-05-29, punkt 36 samt en promemoria från universitetsbibliotekarie Jette Guldborg Petersen till rektor Torbjörn von Schantz om kostnaden för pliktleveranserna 2013-05-30.

145. Hemställan om ersättning för hantering av pliktexemplar vid Lunds universitet, 2015-05-04, Dnr V 2015/789.

146. *Sydsvenskan*, 24 maj 2015 och *Skånska dagbladet* 26 maj 2015.

147. "Det går inte att avgöra om universitetets anslag i statsbudgeten har inbegripit någon uppräknings för att bestrida kostnaderna för det nationella reservexemplaret, men det har uppenbarligen varit omöjligt för biblioteket att få kompensation för de ökade kostnaderna, trots att det svenska trycket ökade kraftigt i omfång under 1980- och 1990-talet. [...] Det nödvändiga resurstillskottet hade beräknats till 3,5 miljoner kronor för budgetåret 1993/94". Av detta fick Universitetsbiblioteket 500 000 kronor. Om de 3 miljonerna man inte fick säger Jonsson: "En utomstående betraktare kan inte undgå reflektionen att tre miljoner måste ha varit 'felräkningspengar' i förhållande till Lunds universitets budget och att universitetet försökte skjuta ifrån sig ansvaret", Jonsson, 2007, s. 197.

148. "År 1998 försökte universitetet också få öronmärkta pengar för att klara av uppdraget. Om man försöker se problematiken utifrån statsmaktens synvinkel kan man förstå att öronmärkning inte tedde sig meningsfull. Pengarna skulle med säkerhet ändå ha försvunnit från universitetets anslag", Jonsson, 2007, s. 199.

149. För 2025 budgeterade Universitetsbiblioteket 34 372 000 kronor för hanteringen av det svenska trycket, varav 22 % kom från grundutbildningsanslaget och 78 % från forskningsanslaget.

150. Lag (2012:491) om ändring i lagen (1993:1392) om pliktexemplar av dokument.

151. Se till exempel den så kallade KB-utredningen (ensamutredare Gunnel Stenqvist) *KB ett nav i kunskapssamhället*, SOU 2003:129, s. 318-319, 495-496. Kompensationen per nettoutlån uppgick 2003 till cirka 90 kronor.

152. 2024 var kompensationen per nettolån cirka 160 kronor per bok under det att den reella kostnaden för Lunds räkning beräknats till cirka 195 kronor. Kungliga biblioteket redovisar årligen summorna för de bibliotek som erhållit kompensation. För beräkningsredovisning 2024 se Dnr KB 2024-1065: <https://www.kb.se/download/18.7f5eb6619a52902067c6a1/1763707152425/Beräkningsredovisning%202025.pdf> [2025-04-03]. Lund fick då den största summan, 1 736 084 kronor varav 187 779 kronor slussades vidare från Universitetsbiblioteket ut till fakultetsbibliote-

ken. Kungliga biblioteket redovisar också det beslut och de nya regler som gäller från 2015-07-01 (KB Dnr 6.8-2015-171, se <https://www.kb.se/download/18.5b5507eb-18cedffd1a440451/1611762564984/Beslut%20regler%20ofjarrl%C3%A4nkekompensation%2020150421%20undertecknat.pdf> [2025-04-03]).

153. För en klargörande begreppsdiskussion på vilken det följande bygger, se G  netay, Cissela & Lindberg, Ulf, *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval [Elektronisk resurs] grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2014, s. 64–84. Diskussionen rör primärt byggnadsminnen och kulturmiljövård men är lika relevant för bibliotek och arkiv. Se   ven Svensson, Birgitta, ”Kulturarvets betydelser. Minnespolitiken och det förflutna”, *Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens   rsbok*, Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, Stockholm, 2024, s. 155–168.

154. G  netay & Lindberg, 2014, s. 72.

155. Konstenius, Göran, *Plikten under lupp! : En studie av pliktlagstiftningens roll, utformning och relevans i förhållande till medielandskapets utveckling* [Elektronisk resurs], Kungl. biblioteket, 2017; Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva, *Demokratiens skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*, Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi, [Stockholm], 2019, s. 30–31.

156. Konstenius, 2017, s. 4–5, 8, 15–16, 20, f  r en heltäckande sammanfattning, se kapitel 9, ”Plikten och medieutvecklingen – vad är problemet”, s. 24–33.

157. Kulturarw3, tillgängligt enbart på Kungliga biblioteket.

158. Sverige Pliktmaterialutredningen, *Papper, poddar och ...: pliktmateriallagstiftning f  r ett tryggt källmaterial*, Regeringskansliet, Stockholm, 2021, (SOU 2021:32).

159. SOU 2021:32, s. 21.

160. SOU 2021:32, s. 108–109.

161. Nilsson, Matilda, ”Vad ska hända med plikten?”, *Biblioteksbladet*, 2026:1, s. 20–23.

162. F  r en gedigen genomgång av hur Lunds universitetsbibliotek förhållit sig till hanterandet av det nationella reservexemplaret, se Fritzon, Zack, ”Bevarandefr  gan måste alltid komma i andra hand’: Något om reservexemplaret och materialhantering vid Lunds universitetsbibliotek efter 1978”, *Biblis*, 111 (2025), s. 57–68.

163. SOU 2021:32, s. 346.

164. SOU 2021:32, s. 146.

165. ”Yttrande över betänkandet *Papper, poddar och... Pliktmateriallagstiftning f  r ett tryggare källmaterial*, SOU 2021:32”, Dnr V2021/1863. Förslaget att ha egna digitala förlagor i Lund förefaller förvånansvärt med tanke på att tillgång till dessa skulle kunna erbjudas genom Kungliga biblioteket när och om rättighetsfrågorna kunnat l  sas.

166. Se portalparagrafen, SOU 2021:32, s. 22: ”Vi föreslår därför att lagen ska inledas med en bestämmelse som tydliggör att pliktmaterial   r en demokratisk resurs

som samlas in för att bevara uttryck för det offentliga samtalet och tillgodose rätten att ta del av och skapa kunskap, åsikter och andra uttryck.”

167. Chartier, 1995, s. 109.

168. Chartier, 1995, s. 110.

169. Höiseth, Terje & Heseltine, Richard, ”Utvärdering av biblioteksverksamheten vid Lunds universitet”, Rapport 1999-07-30, s. 9–10. Rapporten omfattar 20 sidor. I det som följer hänvisas till den utan upprepade sidhänvisningar. Till rapporten finns en bilaga av Heseltine, ”Report on an evaluation of library services at the University of Lund”, opaginerad. Bilagan innehåller i huvudsak samma text som den svenska rapporten men har delvis en annan inledning, där Heseltine refererar till den rapport som lämnades i samband med beslutet om den första nätverksorganisationen 1994.

170. Rektorsbeslut 1999-04-15, Dnr I A 5 2128/99.

171. Övriga i referensgruppen var: Thomas McNeil, Medicinska fakulteten; Jerker Blomqvist och Eva Haettner Aurelius, Området för humaniora och teologi; Eva Hansson och Christer Larsson, Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten; Göte Hansson och Solveig Mårtensson, Samhällsvetenskapliga fakulteten; Gunilla Jönson och Leif Svensson, Lunds tekniska högskola; Britt-Marie Lindahl, Universitetsbiblioteket; Åse Paulsson, Ekologiska biblioteket; Torsten Sandström, Juridiska fakulteten, samt två representanter för personalorganisationerna och tre studeranderepresentanter. Dessutom adjungerades Tore Torngren, biblioteksnämnden, och Karl-Axel Nilsson, utvärderingsenheten.

172. Rektorsbeslut 1999-04-15, Dnr I A 5 2128/99.

173. Rektorsbeslut 1999-04-15, Dnr I A 5 2128/99.

174. Dnr I A 5 2128/99.

175. All dokumentation kring utvärderingen inklusive remissvaren finns samlad i en akt, Dnr I A 5 2128/99.

176. *Lunds universitet meddelar*, 1999:4, s. XII.

177. Remissvaret är sammanställt av kanslichef Hans Modig och antaget av Samhällsvetenskapliga fakultetsstyrelsen 1999-10-14.

178. Remissvaret är undertecknat av biblioteksnämndens ordförande Carl Hampus Lyttkens.

179. Remissvaret är undertecknat av biblioteksnämndens ordförande Per Gunnar Edebalk och bibliotekschef Catta Torhell.

180. Juridiska fakultetens remissvar är sammanställt av kanslichef Kerstin Engstrand.

181. Teologiska fakultetsrådets remissvar är undertecknat av biblioteksnämndens ordförande Sten Hidal.

182. Humanistiska doktorandrådets remissvar är undertecknat av Mariah Larsson. Teologiska doktorandrådets remissvar är undertecknat av Sinikka Neuhaus och Kristina Alveteg. Humanistkårens remissvar är undertecknat av Harriethe Bengtsson.

183. Remissvaret från Konstnärliga området är undertecknat av Håkan Lundström och Ulf Nordström.
184. Remissvaret är undertecknat av Per Belfrage och Sten Wennerström.
185. Fakultetens remissvar är undertecknat av Eva Hansson och Britt Lindén.
186. Utredningen genomfördes av Tore Torngren.
187. LTH:s remissvar är undertecknat av Thomas Johannesson och Gerd Olsson.
188. Skrivelsen är undertecknad av Finn Werne och Krister Wiberg.
189. Även denna kompletterande skrivelse är undertecknad av Thomas Johannesson och Gerd Olsson.
190. Biblioteksnämndens remissvar är undertecknat av Lennart Thörnqvist.
191. UB1:s svar är undertecknat av Christina Friström.
192. UB2:s svar är undertecknat av Mats Lindquist.
193. IT-avdelningens svar är undertecknat av Snorre Rufelt.
194. Kansliets svar är undertecknat av Göran Gellerstam.
195. FINN-kansliets svar är undertecknat av Tore Torngren.
196. *Lunds universitet meddelar*, 1999:7, s. XVI-XVII.
197. *Lunds universitet meddelar*, 1999:9, s. VI.
198. *Lunds universitet meddelar*, 1999:10, s. XVII.
199. *Lunds universitet meddelar*, 1999:10, s. VI.
200. Westling, Håkan, "Sagan om Karlsgården", i *Människan i centrum: vänbok till Göran Gellerstam*, Univ.-bibl., Lund, 2001, s. 13-17.
201. Begynnelsebokstäverna i sönerns namn hänvisar alltså till Teologiska, Medicinska, Juridiska, Humanistiska, Matematisk/Naturvetenskapliga, Samhällsvetenskapliga, Odontologiska fakulteterna och Lunds tekniska högskola (LTH).
202. Rektorsbeslut 1999-04-15, Dnr I A 5 2128/99.
203. Rektorsbeslut 1999-04-15, Dnr I A 5 2128/99, s. 2.
204. Rektorsbeslut 1999-04-15, Dnr I A 5 2128/99, s. 5.
205. *Lunds universitet meddelar*, 2000:9, s. IV.
206. Gellerstam, Göran, "Vad händer vid de gamla universitetsbiblioteken?", *Biblioteksbladet* 2000:10, s. 13.
207. Styrelsen bestod av 13 ledamöter inklusive ordförande och universitetsbibliotekarien, fem ledamöter från fakulteterna/områdena, tre studeranderepresentanter och tre externa ledamöter. Konstituerande styrelsemöte ägde rum 2001-02-02.
208. Rektorsbeslut 2000-09-14, Dnr I A 1 4185-2000.
209. I och med den nya organisationen som trädde i kraft den 1 januari 2001 betecknar namnet Universitetsbiblioteket all verksamhet vid de tidigare biblioteken UB1, UB2 och UB4. Byggnaden på Helgonabacken respektive på det norra campusområdet benämns UB Helgonabacken respektive UB Norr.
210. Rektorsbeslut 2001-08-17, Dnr I A1 4185/200.

211. Det har i källmaterialet inte gått att belägga universitetsbibliotekariens deltagande. På en fråga 2025-10-12 svarar dåvarande universitetsbibliotekarie Lars Bjørnshauge att han inte har några minnesanteckningar som rör deltagande i rekryteringar eller inbjudningar/kallelser till biblioteksnämndsmöten på fakulteterna.

212. "Kriterier för bibliotek inom nätverket Lunds universitets bibliotek, LUB", Biblioteksstyrelsens protokoll 2001-02-02.

213. Det gällde Asienbiblioteket, biblioteket på Centrum för genusvetenskap, biblioteket på Campus Helsingborg, Ekologiska biblioteket, Ekonomiska biblioteket, Historiska institutionens bibliotek, Internationella miljöinstitutets bibliotek, Juridiska fakultetens bibliotek, Kemicentrums bibliotek, Social- och beteendevetenskapliga biblioteket, Teologiska biblioteket, Universitetsbiblioteket och Vårdvetenskapliga biblioteket.

214. Det gällde Geobiblioteket, Musikhögskolans bibliotek, Raoul Wallenberg-institutets bibliotek och Statsvetenskapliga biblioteket.

215. Asienbiblioteket, biblioteket vid Campus Helsingborg, biblioteket vid Centrum för genusvetenskap, Ekologiska biblioteket, Ekonomiska biblioteket, Geobiblioteket, Juridiska fakultetens bibliotek, Kemicentrums bibliotek, Social- och beteendevetenskapliga biblioteket, Statsvetenskapliga institutionens bibliotek, Vårdvetenskapliga biblioteket och Universitetsbiblioteket (beslut 2001-11-26), Internationella miljöinstitutets bibliotek och Matematikcentrums bibliotek (beslut 2002-02-13).

216. Biblioteksstyrelsens protokoll 2002-05-08.

217. Utöver Medicinska fakultetens bibliotek på Universitetssjukhuset i Lund har även Fysik- och astronomibiblioteket tillkommit och även Biblioteksdirektionen räknas in i förteckningen.

218. Biblioteksstyrelsens beslut 2001-11-26, Dnr LUB A9 104/2001.

219. Biblioteksstyrelsens protokoll 2004-11-15.

220. Persson, Tove, "Förslag till biblioteksstruktur inom LU", 2001-04-10, Dnr I A 1 4185/2000. Remissen gick ut 2001-04-19.

221. Friström, Christina, "Utveckling av biblioteksservicen vid Humanistiska och teologiska fakulteterna – en möjlighet i svångremstider?", 2000-08-07, Dnr J 74/00.

222. McNeil, Tom, "Förslag till en `Medicinsk Informations-Service` (MIS) för Medicon Valley Området: användarperspektivet i Lund-Malmö-området", rapport, september 1998, 12 s, Dnr M 1998/869.

223. Siffrorna grundar sig på beräkningar från 2000 och i något fall från 1999. Tove Perssons underlag till förslag till biblioteksstruktur 2001-04-10, Dnr I A 1 4185/2000.

224. Brev till rektor daterat 2000-10-26, Dnr I A5 2128/99.

225. Uppdraget som är svårt att kostnadsberäkna eftersom det är oklart hur mycket material som fakulteterna önskar depålägga.

226. Se Snow, C. P., *De två kulturerna*, Studentfören. Verdandi, Uppsala, 1961.

227. "Biblioteksstruktur inom Lunds universitet", förslag till beslut 2002-05-31,

Dnr I A 1 4185/2000. Universitetsstyrelsens beslut 2001-06-08, Rektorsämbetets kansli 1977-2008 arkiv, vol. A2A:104-105.

228. Lindberg-Sand, Åsa, *Biblioteksbarometer* 2000, Utvärderingsenheten, Lunds universitet, Lund, 2001.

229. Lindberg-Sand, 2001, s. 8.

230. Lindberg-Sand, 2001, s. 11-12.

231. Se t e x annons i *Sydsvenska Dagbladet* 2000-12-03.

232. Rektorsbeslut 2000-11-23, Dnr I A 1 4185/2000.

233. *Lunds universitet meddelar*, 2004:4, s. 9.

234. Rektorsbeslut 2001-05-08, Dnr I A 1 4185/2000.

235. En ledamot skulle utses efter samråd med Området för humaniora och teologi och två ledamöter efter samråd med övriga fakulteter. Två ledamöter skulle företräda kulturarvsfrågor, varav en skulle vara extern, och studenterna hade två representanter.

236. Universitetsbibliotekets styrelses protokoll 2001-05-29.

237. Skrivelse till personalenheten vid Lunds universitet 2001-09-17, Dnr LUB F89 73-01.

238. Bjørnshauge, Lars, "Utvecklingen av de digitala bibliotekstjänsterna", i Nilsson, Berit, Ohrt, Karin & Torhell, Catta (red.), *Från centralbibliotek till nätverk: Lunds universitets bibliotek*, Biblioteksdirektionen, Lunds universitet, Lund, 2005, s. 31-36.

239. I början av 2000-talet uppgick kostnaderna för de tryckta tidskrifterna som betalades av institutioner och enskilda forskare till ca 5-6 miljoner per år.

240. Electronic Library Information Navigator (ELIN). Inledningsvis användes endast namnet ELIN men det visade sig att det fanns en sökmotor med samma namn på Naturvårdsverket varvid tillägget @Lund gjordes. I en artikel i *Sydsvenskan* 2002-06-26 beskrivs detta under rubriken "UB i tvist om sökmotorn Elin". Detta vittnar även om att det inte var lätt för utomstående att förstå att UB inte hade med saken att göra eftersom ansvaret var Biblioteksdirektionens.

241. LU:research ersattes 2007 av ett nytt system. Även det systemet hade utvecklats lokalt. Se *Lunds universitets magasin* 2007:8, s.10.

242. Den första konferensen var ett samarrangemang mellan Danish Research Library Association, Denmark's Electronic Research Library, Lund University Libraries och Nova Nordisk Library and Information Centre, 22-24 oktober 2002. Konferenserna 2004, 2006 och 2008 genomfördes i Lunds universitets egen regi.

243. *Lunds universitet meddelar*, 2001:7, s. 7.

244. *Lunds universitet meddelar*, 2002:4, s. 10.

245. Directory of Open Access Journals – DOAJ [2025-10-24].

246. *Lunds universitet meddelar*, 2001:6, s. 23.

247. Lunds universitet, Biblioteksdirektionen, verksamhet 2001-2002.

248. Lunds universitet, Biblioteksdirektionen, verksamhet 2003.

249. *Lunds universitet meddelar*, 2002:1, s. 5.
250. *Lunds universitet meddelar*, 2002:2, s. 8.
251. "Förslag till uppdrag av översyn av biblioteksorganisationen vid Lunds universitet", Biblioteksstyrelsens protokoll 2003-02-24, bilaga 8.
252. Reviderat diskussionsunderlag, Biblioteksstyrelsens protokoll 2003-08-29, bilaga 4.
253. Bjørnshauge, Lars och Friström, Christina, "Förändring av biblioteksstrukturen", 2003-09-10, 2 s.
254. Styrelsen för Universitetsbiblioteket protokoll 2003-09-30.
255. Rektorsbeslut 2004-02-26, Dnr 1054/2004.
256. Sammansättningen blir från 2004-04-01 följande: ordförande, tre ledamöter från verksamheten, universitetsbibliotekarien (ex officio), två externa ledamöter samt två studenter.
257. *Lunds universitet meddelar* 2004:3, s. 5 och 2004:4, s. 4.
258. Jönsson, Christer, "Närvaro och distans – en biblioteksorganisation i förändring" i Nilsson, Berit, Ohrt, Karin & Torhell, Catta (red.), *Från centralbibliotek till nätverk: Lunds universitets bibliotek*, Biblioteksdirektionen, Lunds universitet, Lund, 2005, s. 11.
259. Biblioteksstyrelsens protokoll 2004-11-15.
260. I biblioteksstyrelsens protokoll 2005-03-07 nämns 32 enheter men då är förmodligen även Biblioteksdirektionen inräknad.
261. Jönsson, 2005, s. 11.
262. Redogörelser för de olika kompetensutvecklingsinsatserna finns i Biblioteksdirektionens och Lunds universitets biblioteks verksamhetsberättelser 2001–2011.
263. Delvis finansierad genom medel från Europeiska socialfonden, ESF-rådet i Skåne.
264. *Biblioteksbarometern* 2005, Utvärderingsenheten, Lunds universitet, Lund, 2006.
265. Skrivelse daterad 2007-02-06, Dnr 2007/58.
266. Biblioteksstyrelsens protokoll 2007-03-07.
267. Biblioteksstyrelsens protokoll 2007-05-21.
268. Bjørnshauge, Lars, "Till BD's medarbetare", brev daterat 2007-07-04.
269. Håkansson, Håkan, Nilsson Nylander, Eva & Dal, Björn (red.), "*Här får intet arbete utföras*": *Universitetsbiblioteket 100 år på Helgonabacken*, Universitetsbiblioteket i Lund, Lund, 2007.
270. *Lunds universitets magasin*, 2007:8, s. 16–17.
271. Rektorsbeslut 2007-06-28, Dnr R Å 2007/192.
272. Lundell, Bengt, "Biblioteksorganisationen – några noteringar inför ett sammanträde den 5 november 2007", 2007-11-04, Dnr R Å 2007/192.
273. Rektorsbeslut 2007-12-20, Dnr R Å 2007/192.

274. Information om områdesbibliotekariegruppen 2007-11-20, Dnr LUB 2007/31. Skrivelsen är även bifogad biblioteksstyrelsens protokoll 2007-12-10.
275. Rektorsbeslut 2008-04-03, Dnr RÅ 2007/192.
276. Bjørnshauge, Lars, "Behov av en revision av inriktningsbeslutet – Dnr I A 5 2128/99", 2009-04-24, biblioteksstyrelsens protokoll 2009-05-04, bilaga 15.
277. Wickberg, Carina, "Genomgång av beslut avseende biblioteksverksamheten vid Lunds universitet", 2010-02-22, Dnr LS 2010/173.
278. Biblioteksstyrelsens protokoll 2009-09-14, bilaga 13, Dnr UB 2009/60, samt bilaga 14.
279. Biblioteksstyrelsens protokoll 2009-04-17 (per capsulam).
280. Larsson, Christina, Torngren, Tore & Åslund, Henrik, "Kartläggning av arbetsfördelning i LUB-nätverket", Rapport 2009-11-24, 9 s. samt tabeller, Dnr LUB 2009/23.
281. Biblioteksstyrelsens protokoll 2009-12-07.
282. Rektorsbeslut 2010-12-09, Dnr LS 210/835.
283. För enkelhetens skull använder vi begreppet utredare för dem båda framöver.
284. *Sydsvenskan*, 2011-03-27-03-30.
285. *Lunds universitets biblioteks verksamhetsberättelse* 2011, s. 28.
286. Bexell, Göran, *Akademiska värden visar vägen*, Atlantis, Stockholm, 2011, s. 26.
287. Språkcentrums bibliotek, 1999-02-09, Dnr A 26/99.
288. Styrelsen för humaniora och teologi, Arbetsutskottet, protokoll 1998-10-16.
289. Friström, Christina, "Utveckling av biblioteksservicen vid Humanistiska och teologiska fakulteterna – en möjlighet i svängremstider?", 2000-08-07, Dnr J 74/00. Skrivelsen är adresserad till Styrelsen för humaniora och teologi, biblioteksnämnden HT.
290. Friström, 2000, s.1.
291. Åstrand, Charlotte, "Undersökning av institutionsbiblioteken inom humaniora och teologi", Rapport 1996-06-03, 11 s. + 2 bilagor. Sedan sammanställningen 1994 hade även biblioteket vid utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap tillkommit.
292. "Överenskommelse för biblioteksverksamheten vid institutionsbiblioteken vid humanistiska och teologiska fakulteterna vid Lunds universitet", 1997-10-31.
293. Friström, 2000, s. 2-3. Bilaga 4 som åsyftas i citatet gäller "Samordning av litteraturinköp inför sammanflyttningen i Språk- och litteraturcentrum", 2000-02-03.
294. Utredningsdirektiv för biblioteksfrågorna inom HT-området, 2001-10-03, s. 1.
295. Utredningsdirektiv, 2001, s. 2.
296. Till uppdraget knöts en referensgrupp bestående av professorn i filmvetenskap Erik Hedling, professorn i nordiska språk Christer Platzack, professorn i gamla testamentets exegetik tillika biblioteksnämndens ordförande Sten Hidal och professorn i

lingvistik Sven Strömqvist. Tre av professorerna representerade samtidigt områdets tre olika delar: den historisk-filosofiska sektionen, den språkvetenskapliga sektionen och Teologiska fakulteten. Vidare ingick avdelningschefen vid Biblioteksdirektionen Ingegerd Rabow, avdelningschefen vid Universitetsbiblioteket Monica Knutsson, studeranderepresentanten Amelie Larsson samt doktoranderepresentanten Andreas Önnersfors i referensgruppen.

297. Torhell, Catta, "Utredning om HT-områdets biblioteksorganisation", maj 2002, 33 s.

298. Torhell, 2002, s. 16.

299. Styrelsen för humaniora och teologi, Arbetsutskottet, protokoll 2002-06-17.

300. Remiss 2002-06-26, Dnr HT A1 311/2002, s. 1.

301. Remiss 2002-06-26, Dnr HT A1 311/2002, s. 2.

302. Historiska institutionen svarar genom ordföranden i institutionens biblioteks-nämnd Dick Harrison.

303. Styrelsen för humaniora och teologi, arbetsutskottet, protokoll 2002-10-15.

304. Styrelsen för humaniora och teologi, arbetsutskottet, protokoll 2002-10-15, bilaga 188A.

305. Styrelsen för humaniora och teologi, arbetsutskottet, protokoll 2002-10-15, bilaga 188B.

306. Styrelsen för humaniora och teologi, protokoll 2002-10-29. Att det är detta möte som beskrivs i det inledande citatet bekräftas av Göran Bexell i samtal 2025-09-11.

307. Styrelsen för humaniora och teologi, protokoll 2002-12-18.

308. I referensgruppen ingick Lars Bjørnshauge, universitetsbibliotekarie, Bo Frid, universitetslektor Centrum för teologi och religionsvetenskap, Christina Friström, bibliotekschef Universitetsbiblioteket, Sten Hidal, ordförande i biblioteksnämnden, Marie Hoen, studeranderepresentant, Kim Salomon, prefekt Historiska institutionen, Ann Tobin, bibliotekarie vid Institutionen för Arkeologi och Institutionen för filosofi, Catta Torhell, 1:e bibliotekarie, konsult för Språk- och litteraturcentrums bibliotek, och Andreas Önnersfors, representant för doktorandrådet.

309. Törngren, Margareta, "Fortsatt utredning av biblioteksfrågorna inom HT-området", rapport 30 april 2003, 21 s., Dnr HT AI 311/2002.

310. Törngren, 2003, s. 2-3.

311. Törngren, 2003, s. 6.

312. Törngren, 2003, s. 11.

313. Törngren, 2003, s. 17.

314. Törngren, 2003, s. 17.

315. *Lunds universitet meddelar*, 2003:6, s. 8.

316. *Lunds universitet meddelar*, 2003:3, s. 16.

317. *Sydsvenskan*, 2003-03-15.

318. *Sydsvenskan*, 2003-03-18.
319. Svensson, Jan, "Angående biblioteksfrågorna inom HT-området", 2003-06-11.
320. Styrelsen för humaniora och teologi, protokoll, 2003-06-18.
321. *Lunds universitet meddelar*, 2004:1, s. 7.
322. *DIK-forum*, 2005:10, s. 20-22. För en beskrivning av Språk- och litteraturcentrums bibliotek, se även Strömqvist, Sven & Torhell, Catta, "Språk- och litteraturcentrum – en plats för samverkan", i Nilsson, Berit, Ohrt, Karin & Torhell, Catta (red.), *Från centralbibliotek till nätverk: Lunds universitets bibliotek*, Biblioteksdirektionen, Lunds universitet, Lund, 2005, s. 53-58.
323. Cotta-Schönberg, Michael & Nilsson, Jan, "Visionsarbete för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet : endelig rapport", Lund juni 2011, s. 9-10. Rapporten är skriven på både svenska och danska. I de fall den ursprungliga texten är på danska har vi valt att göra en översättning.
324. Rectorsbeslut 2010-12-09, Dnr LS 2010/835.
325. Samuelsson, Marielouise, "Organisationen är helt galen", *Biblioteksbladet*, 2011:4, s. 10-12.
326. Samuelsson, 2011:4, s. 11.
327. Samuelsson, 2011:4, s. 12.
328. I rapporten används både begreppet bibliotek och serviceställen, se s. 15-16. Totala antalet enheter, inklusive Biblioteksdirektionen och Universitetsbiblioteket, anges till drygt 30.
329. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 22.
330. Samtal med Tove Persson 2024-10-04.
331. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 41.
332. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 43.
333. Visionsarbete för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet – översättning av utredarnas förslag till strategi och handlingsplan (kap 5 och 6), 2011-06-30, 12 s., Dnr LS 2011/446. I samband med att utredarnas förslag skulle skickas ut på remiss översattes de två sista kapitlen i rapporten från danska till svenska.
334. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 1-2.
335. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 2.
336. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 3-4.
337. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 10.
338. Cotta-Schönberg & Nilsson, 2011, s. 12.
339. "Sammanfattning av remissvar – Visionsarbete för biblioteksverksamheten vid LU", 2011-09-21, Dnr LS 2011/446.
340. Samuelsson, Marielouise, "Lunds universitetsbibliotek – ingen tidplan satt för ny organisation", *Biblioteksbladet*, 2011:8, s. 10-12.
341. Samuelsson, 2011:8, s. 11.
342. Samuelsson, 2011:8, s. 11.

343. Samuelsson, 2011:8, s. 12.
344. Samuelsson, 2011:8, s. 12.
345. Arbetsordning Lunds universitet 11 november 2011, Dnr LS 2010/625.
346. Svensson, Jan, "Angående biblioteksverksamheten vid Lunds universitet", underlag daterat 2011-11-23, 9 s.
347. Svensson, 2011, s. 4.
348. Svensson, 2011, s. 5.
349. Christina Friström lämnade Universitetsbiblioteket i februari 2012 och stod därefter till förfogande för utredningsuppdrag inom Lunds universitet.
350. Svensson, 2011, s. 6.
351. Svensson, 2011, s. 6.
352. Svensson 2011, s. 7.
353. Guldborg Petersen, Jette, "Universitetsbibliotekarien har ordet" i *Lunds universitets bibliotek verksamhetsberättelse* 2012, s. 3.
354. *Lunds universitets magasin*, 2012:1, s. 40.
355. Samuelsson, Marielouise, "Vill skapa en 'vi'-känsla", *Biblioteksbladet*, 2012:1, s. 4-6.
356. Rektorsbeslut 2012-06-14, Dnr 2012/406.
357. Biblioteksstyrelsens protokoll 2012-05-30.
358. Biblioteksstyrelsens protokoll 2016-09-22.
359. Rektorsbeslut, "Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet", 2012-12-20, Dnr LS 2012/167.
360. Guldborg Petersen, Jette, "Nya UB – Organisation", PM 2013-01-17, ärende 13, Biblioteksstyrelsens protokoll 2013-02-11.
361. *Lunds universitets magasin*, 2013:4, s. 13.
362. Se t ex *Lunds universitets magasin*, 2014:2, s. 17.
363. Sahlin, Gunnar, "Utvärdering av Universitetsbiblioteket vid Lunds universitet", 2015-10-29, 31 s.
364. Biblioteksstyrelsens protokoll 2015-12-07.
365. Sahlin, 2015, s. 23.
366. Biblioteksstyrelsens protokoll 2016-02-15.
367. Biblioteksstyrelsens protokoll 2016-05-23.
368. "Ny arbetsstruktur inom LUB", beslut 2014-02-20, Dnr STYR 2014/314.
369. "Ny arbetsstruktur inom LUB", s. 2.
370. Se t ex Granberg, Otto & Wallenholm, Harry, *Ledningsgruppen*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2025.
371. Beslut 2000-02-28, Dnr I A 5 2128/99.
372. Biblioteksstyrelsens protokoll 2014-02-04.
373. Biblioteksstyrelsen fattade beslut om modellen vid sitt sammanträde 2014-04-01, Dnr V2015/833.

374. Biblioteksstyrelsens protokoll 2014-02-04. Med "gamla orättvisor" avses det faktum att de naturvetenskapliga vetenskapsområdena fått en större andel av de centrala medlen på grund av ett tidigt stort utbud av digitalt material inom dessa områden.
375. Biblioteksstyrelsens protokoll 2014-04-01.
376. "Föreskrifter för förnyelser, nyförvärv och uppsägningar av e-media inom LUB", 2015-09-15. Dokumentet revideras återkommande.
377. Mötet ägde rum 2022-05-22.
378. Presentationsmaterial från personalmöte 2017-03-29.
379. Arbetsgruppen bestod av Catarina Carlsson, Juridiska biblioteket, Karin Jönsson, Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek, Kristina Holmin Verdozzi, Naturvetenskapliga fakultetens bibliotek och Elisabet Stålesjö, Universitetsbiblioteket.
380. "En samverkande biblioteksorganisation", 2018-04-20.
381. Biblioteksstyrelsens protokoll 2018-02-12.
382. "Översyn av uppdrag för Universitetsbiblioteket", Beslut 2018-05-09, Dnr STYR 2018/846.
383. Biblioteksstyrelsens protokoll 2018-05-21.
384. Carlsson, Catarina, Jönsson, Karin & Holmin Verdozzi, Kristina, "Biblioteken i organiserad samverkan – ett diskussionsunderlag", 2018-05-03, 5 s., Biblioteksstyrelsen protokoll 2018-05-21, bilaga 27c.
385. Carlsson, Jönsson & Holmin Verdozzi, 2018, s. 4.
386. Biblioteksstyrelsens protokoll 2018-05-21.
387. Jönsson, Bo-Anders & Nylander, Eva, "Översyn av uppdragen för Universitetsbiblioteket och Biblioteksstyrelsen vid Lunds universitet", 2018-10-22.
388. Jönsson & Nylander, 2018, s. 6-7.
389. Jönsson & Nylander, 2018, s. 6.
390. Rektorsbeslut, "Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet", 2012-12-20, Dnr LS 2012/167.
391. Rektorsbeslut 2012-06-14, Dnr 2012/406.
392. I förslaget benämns universitetsbibliotekarien som överbibliotekarie eftersom Jönsson och Nylander föreslår ett titelbyte. Vi kommer dock att använda universitetsbibliotekarie tills titelbytet beslutats.
393. Jönsson & Nylander, 2018, s. 10.
394. Jönsson & Nylander, 2018, s. 9.
395. Jönsson & Nylander, 2018, s. 12.
396. Jönsson & Nylander, 2018, s. 11.
397. Jönsson & Nylander, 2018, s. 14.
398. Universitetsledningens kansli, "Sammanställning av synpunkter över "Översyn av uppdragen för Universitetsbiblioteket och Biblioteksstyrelsen vid Lunds universitet", PM 2018-12-10, Dnr STYR 2018/846.
399. Universitetsledningens kansli, 2018, s. 5.

400. Universitetsledningens kansli, 2018, s. 12.
401. Universitetsledningens kansli, 2018, s. 8–9.
402. Universitetsledningens kansli, 2018, s. 7.
403. Universitetsledningens förslag till förändringar avseende uppdragen för Universitetsbiblioteket och Biblioteksstyrelsen, PM 2019-04-16, Dnr STYR 2018/446.
404. Universitetsledningens förslag, 2019, s. 2.
405. Universitetsledningens förslag, 2019, s. 2.
406. Universitetsledningens förslag, 2019, s. 4.
407. Arbetsordning för Lunds universitet, Dnr STYR 2019/907.
408. Uppdrag för biblioteksstyrelsen, Beslut 2019-09-26, Dnr STYR 2019/1535 samt Utseende av ordförande och ledamöter i biblioteksstyrelsen, Beslut 2019-09-26, Dnr STYR 2019/1536.
409. Fakulteterna behöver inte längre skicka in verksamhetsplaner och årsredovisningar till biblioteksstyrelsen. Det kommer heller inte längre att skrivas några gemensamma årsberättelser för hela Lunds universitets biblioteksverksamhet.
410. Uppdrag till Universitetsbiblioteket, Beslut 2019-09-26, Dnr STYR 2019/1534.
411. Inrättande av och uppdrag för Samverkansgruppen för bibliotekscheferna vid Lunds universitet, Beslut 2019-12-12, Dnr STYR 2019/2055.
412. Westling, Håkan, "Sagan om Karlsgården", i *Människan i centrum: vänbok till Göran Gellerstam*, Univ.-bibl., Lund, 2001, s. 14.
413. Biblioteksstyrelsens protokoll 2025-12-11.
414. Biblioteksstyrelsens protokoll 2019-10-23.
415. Inrättande av och uppdrag för Samverkansgruppen för bibliotekscheferna vid Lunds universitet, Beslut 2019-12-12, Dnr STYR 2019/2055.
416. Arbetsordning för Lunds universitet. Dnr STYR 2019/907. Biblioteksstyrelsens uppdrag refereras i kapitel 9.
417. "Ny arbetsstruktur inom LUB", Beslut 2014-02-20, Dnr STYR 2014/314. Även begreppet arbetsgruppsstruktur förekommer under perioden från 2020.
418. "Beslut om finansieringsmodell för e-media", 2014-04-01, Dnr V2015/833.
419. "Strategi för samlingsbyggande för biblioteken vid Lunds universitet 2022–2027", 2022-02-28, Dnr STYR 2023/2576. "Överenskommelse om gallring för biblioteken vid Lunds universitet", 2024-10-04, Dnr V 2025/414.
420. Lunds tekniska högskola genomförde 2024 en omfattande genomlysning av sin biblioteksverksamhet där det bland annat fanns ett förslag om att till exempel inköp, katalogisering och fjärrlån skulle kunna ske samlat för hela Lunds universitet. Se Branting, Jacob, "LTH:s framtida biblioteksverksamhet", 2024, Dnr STYR 2024/1478, s. 4.
421. Informationen är hämtad från Organisation | LUBintra [2026-01-06].
422. Våra bibliotek | Biblioteken vid Lunds universitet [2026-01-11].
423. <https://www.ekonomiwebben.lu.se/sites/ekonomiwebben.lu.se/files/2025-02/>

Lunds-universitets-årsredovisning-2024.pdf [2026-01-28]. I årsredovisningen används begreppet intäkter.

424. Medarbetare – Ekonomihögskolan vid Lunds universitet | Ekonomihögskolan vid Lunds universitet 2026-01-11.

425. Samtal med Daniel Gunnarsson 2024-05-16.

426. Personal | HT-biblioteken [2026-01-12].

427. Samtal med Viktoria Hörnlund 2024-05-15.

428. Europeiskt dokumentationscentrum – EDC | Juridiska fakulteten [2026-01-13].

429. Bibliotek | Juridiska fakulteten [2026-01-13].

430. Samtal med Catarina Carlsson 2024-05-08.

431. I samband med flytten till de nya lokalerna fick biblioteket en stor donation från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse för att bekosta inredningen, *Lunds universitet meddelar*, 1995:3, s. 19.

432. Kontakt och öppettider | Konstnärliga fakulteten [2026-01-14].

433. Samtal med Åse Lugnér 2024-05-17.

434. Bibliotek | LTH, Lunds Tekniska Högskola [2026-01-15]. Husbiblioteken i E-huset och V-huset är de enheter som slagits samman med A-husets bibliotek.

435. Samtal med Hanna Dahlin 2026-01-16.

436. Medicinska fakultetens bibliotek | Medicinska fakulteten [2026-01-14].

437. Samtal med Carola Tilgmann 2024-05-16.

438. Samtal med Kristina Holmin Verdozzi 2024-05-24 och 2026-01-23.

439. Beslutet hade bland annat föregåtts av en utredning under ledning av före detta Riksbibliotekarien Gunilla Herdenberg. Herdenberg, Gunilla et al, "Utredningsuppdrag – Naturvetenskapliga fakultetens biblioteksverksamhet", 2020.

440. Personal | Samhällsvetenskapliga fakulteten och Personal | Campus Helsingborg [2026-01-17].

441. Samtal med Maria Ohlsson 2024-05-23.

442. I januari 2026 pågår diskussioner kring eventuella organisationsjusteringar.

443. Enligt årsredovisningen för Lunds universitet 2024 uppgår personalen på Universitetsbiblioteket till 98 helårsekvivalenter men redovisas felaktigt som antalet personal vid Biblioteken vid Lunds universitet och kostnaderna för biblioteksverksamheten omfattar bara Universitetsbiblioteket, se s. 14. Notera att begreppet "intäkter" används för fakulteterna medan "kostnader" för Universitetsbiblioteket och övrig gemensam förvaltning.

444. Se till exempel Demker, Marie, "Vad är ett bibliotek – en orättvis jämförelse av fem svenska universitetsbibliotek", Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, april 2024.

445. Biblioteksstyrelsens protokoll 2021-12-06.

446. "Kvalitetssäkring av biblioteksverksamheten vid Lunds universitet", odaterad.

447. Biblioteksstyrelsens protokoll 2022-02-28.

448. Auditgruppen bestod av: Kristofer Modig, vicerektor LTH, Catarina Carlsson, bibliotekschef Juridiska fakultetens bibliotek, Annelie Janred, chef Biomedicinska biblioteken vid Göteborgs universitet, Tyr Häggström, studeranderepresentant Lunds naturvetarkår samt Lena Landgren, administrativt stöd Universitetsbiblioteket.

449. "Utvärdering av naturvetenskapliga fakultetens bibliotek – auditgruppens rapport", 2023-10-23, Dnr STYR 2026/170.

450. "Utvärdering av naturvetenskapliga fakultetens bibliotek", s. 3.

451. "Utvärdering av Medicinska fakultetens bibliotek – auditgruppens rapport", 2024-04-22, Dnr STYR 2024/1226, s. 9. Auditgruppen bestod av: Miriam Nauri, bibliotekschef Karolinska institutet, Charlotta Turner, vicedekan Naturvetenskapliga fakulteten, Håkan Carlsson, överbibliotekarie Universitetsbiblioteket, Martin Ringsten, doktoranderepresentant, Irina Fransson, studeranderepresentant samt Lena Landgren, administrativt stöd Universitetsbiblioteket.

452. "Utvärdering av Universitetsbiblioteket – auditgruppens rapport", 2024-10-08, Dnr STYR 2024/2486, s. 13. Auditgruppen bestod av: Per Persson, dekan Naturvetenskapliga fakulteten, Daniel Gunnarsson, bibliotekschef Ekonomihögskolan, Karin Grönvall, riksbibliotekarie, Axel Simonsson, studentrepresentant LUS samt Lena Landgren, administrativt stöd Universitetsbiblioteket.

453. "Utvärdering av Universitetsbiblioteket", s. 6.

454. "Utvärdering av Juridiska fakultetens bibliotek – auditgruppens rapport", 2025-02-04, Dnr STYR 2025/465. Auditgruppen bestod av: Agnes Andersson, dekan Samhällsvetenskapliga fakulteten, Hilde Westbye, chef för det juridiska biblioteket vid Oslo universitet, Viktoria Hörnlund, bibliotekschef Humanistiska och teologiska fakulteterna, Amanda Svalin Skog, student Juristprogrammet samt Lena Landgren, administrativt stöd Universitetsbiblioteket.

455. Enheten för forskningsdata | Lunds universitet [2026-01-28].

456. "Utvärdering av Ekonomihögskolans bibliotek – auditgruppens rapport" 2025-11-03, Dnr STYR 2025/2597. Auditgruppen bestod av: Marianne Dube, bibliotekschef Svenska Handelshögskolan, Helsingfors, Patrik Lindskoug, vicedekan, Juridiska fakulteten, Kristina Holmin Verdozzi, bibliotekschef Naturvetenskapliga fakulteten, Gillis Leander, vice kårordförande, LundaEkonomerna samt Lena Landgren, administrativt stöd Universitetsbiblioteket. "Utvärdering av Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek – auditgruppens rapport", 2026-02-04, Dnr STYR 2026/409. Auditgruppen bestod av: Anette Eliasson, bibliotekschef Samhällsvetenskapliga biblioteken, Göteborgs universitet, Ulrika Wennersten, vicerektor, Ekonomihögskolan, Lunds universitet, Kristina Holmin Verdozzi, bibliotekschef Naturvetenskapliga fakultetens bibliotek, Linus Kihl, Samhällsvetarkåren samt Lena Landgren, administrativt stöd Universitetsbiblioteket.

457. "Utvärdering av Samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek", s. 16–17.

458. Biblioteksstyrelsens protokoll 2025-12-11, Dnr STYR 2026/81.

Rektorer, ordföranden i biblioteks- styrelsen, överbibliotekarier vid Lunds universitet

REKTORER

Håkan Westling 1983–1992
Boel Flodgren 1992–2003
Göran Bexell 2003–2008
Per Eriksson 2009–2014
Torbjörn von Schantz 2015–2020
Erik Renström 2021–

ORDFÖRANDE I BIBLIOTEKSNÄTVERKET BIBLIOTEKSNÄMND/BIBLIOTEKSSTYRELSE

Lennart Thörnqvist 1994–2000
Christer Jönsson 2001–2006
Jan Svensson 2007
Ann Numhauser-Henning 2008
Eva Åkesson 2009–2011
Ingalill Rahm Hallberg 2012
Eva Wiberg 2012–2015
Olov Sterner 2015–2017
Bo-Anders Jönsson 2018–2020
Viktor Öwall 2021–

ÖVERBIBLIOTEKARIER/
UNIVERSITETSBIBLIOTEKARIER

Kari Marklund 1983–1987

Göran Gellerstam 1988–2001

Lars Bjørnshauge 2001–2011

Björn Wittenmark, tf 2011–2013

Jette Guldborg Petersen 2012–2017

Eva Nilsson Nylander, tf 2017–2020

Håkan Carlsson 2020 –

Utredningar, utvärderingar och översyner

Här följer en kronologisk förteckning över dokument som varit relevanta för utvecklingen av biblioteken vid Lunds universitet. Förteckningen är inte heltäckande utan ska endast ses som ett stöd vid läsningen.

- 1977 Högskolereformen, Regeringens proposition 1976/77:59
- 1977 Bertil Wennergren *Pliktexemplar av skrift*, Ds U 1997:12
- 1986 Universitetsbiblioteket, Lokalutredning, saknar titel
- 1988 Habberstad Consulting, "Utvärderingsrapport"
- 1989 UB1 och UB2, Lokalutredning, saknar titel
- 1989 Lars Tynell, Biblioteksexemplarsutredningen, *Översyn av lagen om pliktexemplar: betänkande* SOU 1989:89
- 1989 Göran Gellerstam, "En kreativ universitetsmiljö – en plan för universitetets informationsförsörjning under 90-talet"
- 1991 Högskoleutredningen, *En kreativ studiemiljö: högskolebiblioteket som pedagogisk resurs : förslag till synpunkter från Högskoleutredningens arbetsgrupp för högskolans biblioteksfunktioner* SOU 1991:72
- 1991 *Plats för kunskap : utredningen för universitetsbibliotekets lokalfrågor*
- 1992 Sven Lundkvist, *Pliktleveransutredningen* SOU 1992:92
- 1992 Göran Gellerstam et al., "Lunds universitets bibliotek – ett nätverk"
- 1993 *Joint Funding Council's Libraries Review Group: Report (The Follett Report)*
- 1994 Universitetsbiblioteket, "Proposal for the Expansion and Upgrading of Computer-based Library Systems at the University of Lund"

- 1994 Richard Heseltine, "Report on Proposals for the Creation of a Library Network in the University of Lund"
- 1995–1996 *Studenternas bibliotek*, BIBSAM
- 1996 Arbetsgruppen för utvärdering, rapport
- 1996 Arbetsgruppen för studenternas bibliotek, rapport
- 1997 Arbetsgruppen för IT-strategi, rapport
- 1996 Charlotte Åstrand, "Undersökning av institutionsbiblioteken inom humaniora och teologi"
- 1997 Tove Persson, "Lunds universitetsbiblioteks tillkommande kostnader för att samla in, bevara och låna ut reservexemplaret av det svenska trycket"
- 1998 Tom McNeil, "Förslag till en 'Medicinsk Informations-Service' (MIS) för Medicon Valley Området: användarperspektivet i Lund-Malmö-området"
- 1999 Tore Torngren, Utredning LTH:s biblioteksverksamhet
- 1999 Terje Höiseth & Richard Heseltine, "Utvärdering av biblioteksverksamheten vid Lunds universitet"
- 2000 Christina Friström, "Utveckling av biblioteksservicen vid Humanistiska och teologiska fakulteterna – en möjlighet i svångremstider?"
- 2001 Åsa Lindberg-Sand, Biblioteksbarometern 2000
- 2002 Björn Dal & Åse Paulsson, "Svensktrycket. Utredning för biblioteksstyrelsen"
- 2002 Catta Torhell, "Utredning om HT-områdets biblioteksorganisation"
- 2003 Margareta Törngren, "Fortsatt utredning av biblioteksfrågorna inom HT-området"
- 2003 KB-utredningen (Gunnel Stenqvist) *KB ett nav i kunskapssamhället* SOU 2003:129
- 2003 Lars Bjørnshauge & Christina Friström, "Förändring av biblioteksstrukturen"
- 2006 Margareta Nilsson Lindström, Biblioteksbarometern 2005
- 2007 Bengt Lundell, "Biblioteksorganisationen – några noteringar inför ett sammanträde den 5 november 2007"

- 2010 Carina Wickberg, "Genomgång av beslut avseende biblioteksverksamheten vid Lunds universitet"
- 2011 Mikael Cotta-Schönberg & Jan Nilsson, "Visionsarbete för biblioteksverksamheten vid Lunds universitet, endelig rapport"
- 2015 Gunnar Sahlin, "Utvärdering av Universitetsbiblioteket vid Lunds universitet"
- 2017 Göran Konstenius, *Plikten under lupp – En studie av plikttagstiftningens roll, utformning och relevans i förhållande till medielandskapets utveckling*
- 2018 Catarina Carlsson, Karin Jönsson, Kristina Holmin Verdozzi & Elisabeth Stålesjö, "En samverkande biblioteksorganisation"
- 2018 Bo-Anders Jönsson & Eva Nylander, "Översyn av uppdragen för Universitetsbiblioteket och Biblioteksstyrelsen vid Lunds universitet"
- 2019 Erik Fichtelius, Christina Persson & Eva Enarson, *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*
- 2020 Gunilla Herdenberg et al., "Utredningsuppdrag – Naturvetenskapliga fakultetens biblioteksverksamhet"
- 2021 *Papper, poddar och ... : pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial* SOU 2021:32
- 2023 Audit Naturvetenskapliga fakulteten
- 2024 Jacob Branting, "LTH:s framtida biblioteksverksamhet"
- 2024 Marie Demker, "Vad är ett bibliotek – en orättvis jämförelse av fem svenska universitetsbibliotek"
- 2024 Audit Medicinska fakulteten och Universitetsbiblioteket
- 2025 Audit Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten

Personregister

- Alveteg, Kristina 292
Andersson, Lars M 284, 285
Andersson, Agnes 304
Andersson, Elisabeth 284
Andersson, Gunnar 285
Andersson, Per 285
Andreasson, Kerstin 81
Ardö, Anders 49, 282
Arnborg, Beata 21
- Barke, Anne-Beate 63
Belfrage, Per 293
Bengtsson, Harriethe 292
Bergentz, Sven-Erik 37
Berger, Gertrud 286
Bexell, Göran 25, 175, 184, 195, 206,
209, 297, 298, 305
Björkhem, Miriam 267
Bjørnshauge, Lars 25, 105, 107–108,
167–168, 171–172, 174–175, 179–181,
184, 188, 190, 278, 294, 295, 296,
297, 298, 306, 308, 313
Blomqvist, Jerker 146–147, 205, 292
Branting, Jacob 302, 309
Burman, Lars 281
Burman, Sofia 287
- Carlsson, Catarina 225, 264, 301, 303,
304, 309
Carlsson, Håkan 14, 26, 259, 267, 304,
306, 313, 315
Chartier, Roger 91, 285, 292
- Cotta-Schönberg, Michael 26, 190,
193, 215–217, 219, 225, 227, 239, 247,
261, 275, 279, 299
- Dahl, Kerstin 283
Dahlin, Hanna 265, 303
Dal, Björn 106–107, 283, 285, 287, 288,
289, 296, 308
Demker, Marie 303, 309
Doktor Gormander 21
Dube, Marianne 304
- Ebersson, Lennart 282
Edebalk, Per Gunnar 83–84, 285, 292
Eide Jensen, Inger 177
Eliasson, Anette 304
Elovaara, Pirjo 283
Enarson, Eva 286, 291, 309
Engstrand, Kerstin 292
Ericsson, Kai 77
Eriksson, Bibi 282
Eriksson, Per 187, 305
- Fichtelius, Erik 286, 291, 309
Flodgren, Boel 25, 56, 87, 105, 121,
123, 147–148, 175, 305
Forsberg, Åsa 267
Franke-Wikberg, Sigbrit 284
Fransson, Irina 304
Frid, Bo 298
Friström, Christina 25, 107–108, 167,

- 172, 174–175, 179–180, 184, 187–188,
196–198, 216, 283, 284, 285, 293,
294, 296, 297, 298, 300, 308
Fritzon, Zack 287, 291
Frängsmyr, Carl 281
- Geijer, Ulrika 113
Gellerstam, Göran 24, 38, 40, 43–45,
55–56, 57, 59–62, 64–66, 69, 73,
78–79, 85–86, 99, 101–102, 104, 123,
132, 143, 146–147, 149, 153, 157, 184,
277–278, 281, 282, 283, 284, 285,
287, 288, 293, 302, 306, 307, 313
Génétay, Cissela 291
Gerle, Eva 281
Giniewska, Ewa 267
Granberg, Otto 300
Green, Ann-Sofi 283
Grönvall, Karin 304
Guldborg Petersen, Jette 26, 231–233,
235–237, 256, 279, 290, 300, 306, 313
Gullstrand, Robin 225
Gunnarsson, Daniel 263, 303, 304
- Haettner Aurelius, Eva 292
Hallström, Jenny 267
Hansson, Bengt 282
Hansson, Eva 292, 293
Hansson, Göte 52, 282, 292
Harrison, Dick 298
Hedin, Lars 282
Hedling, Erik 297
Hemberg, Jarl 37
Herdenberg, Gunilla 303, 309
Heseltine, Richard 8, 25, 56–58, 78,
121, 123–128, 130–131, 133–134, 136,
138, 140–144, 146–148, 159, 168, 278,
283, 288, 292, 307, 308
Hidal, Sten 206, 292, 297, 298
Hoen, Marie 298
Holmin Verdozzi, Kristina 266, 301,
303, 304, 309
Holmqvist, Kristoffer 267
Håkansson, Håkan 283, 285, 287, 296
Hägg, Magnus 284
Häggström, Tyr 304
Höiset, Terje 8, 25, 58, 121, 123–128,
130–131, 133, 136, 138, 140–144,
146, 147–148, 159, 168, 219, 278,
288, 292, 308
Hörlund, Viktoria 264, 303, 304
- Iwenstam, Robert 315
- Janred, Anneli 269, 304
Jensen, Kristian 245
Jerneck, Magnus 285
Johannesson, Thomas 293
Johansson, Tommy 213
Jonsson, Gunilla 285, 289, 290
Jonsson, Hans 100–101
Jönson, Gunilla 292
Jönsson, Bo-Anders 242–245, 248,
250, 256, 259, 279, 301, 305, 309
Jönsson, Christer 17–18, 157, 176–177,
179, 183–184, 281, 296, 305
Jönsson, Karin 267, 285, 301, 309
- Kihl, Linus 304
Klein, Helena 283
Knutsson, Monica 52–53, 76, 298
Konstenius, Göran 286, 291, 309
Kourtzman, Siw 52–53, 283
- Lager, Gunnar 284
Landgren, Lena 304
Larsson, Amelie 298
Larsson, Boel 285, 286
Larsson, Christer 292
Larsson, Christina 77, 297
Larsson, Mariah 292
Larsson, Mats 286

- Lavin, Rune 37
 Leander, Gillis 304
 Lewis, David 284
 Lidin, Sven 272
 Lidman, Tomas 104, 107, 146, 281, 286
 Liepe, Lena 284
 Lindahl, Britt-Marie 292
 Lindberg, Ulf 291
 Lindberg-Sand, Åsa 165, 295, 308
 Lindén, Britt 293
 Lindquist, Mats 284, 293
 Lindsoug, Patrik 304
 Lugné, Åse 264, 303
 Lundell, Bengt 184, 186, 273, 296, 308
 Lundkvist, Sven 97, 100, 307
 Lundström, Håkan 292
 Luthersson, Peter 168
 Lyttkens, Carl Hampus 292

 Madsen, Susanne 284, 285
 Magnusson, Göran 282
 Marklund, Kari 31–32, 36, 38, 40, 43, 61–62, 183, 277, 281, 306, 313
 McKenzie, Donald 117
 McNeil, Thomas (Tom) 161, 292, 294, 308
 Mellberg, Bengt 283
 Mettinger, Tryggve 105
 Modig, Hans 180, 292
 Modig, Kristofer 304
 Munkhammar, Lars 21
 Mühlen Axelsson, Kathleen 267
 Mårtensson, Solveig 292

 Nauri, Miriam 304
 Nelson, Walter W 281
 Neuhaus, Sinikka 292
 Nilsson Lindström, Margareta 178, 308
 Nilsson Nylander, Eva 242–243, 245, 248, 250, 256, 279, 283, 285, 286, 287, 296, 301, 306, 309
 Nilsson, Anders 284
 Nilsson, Anna 106–107
 Nilsson, Berit 77, 281, 283, 295, 296, 299
 Nilsson, Jan 26, 190, 193, 215–217, 219, 225, 227, 239, 247, 261, 275, 279, 283, 284, 299, 309
 Nilsson, Karl-Axel 292
 Nilsson, Kjell 84
 Nilsson, Matilda 291
 Norborg, Knut 283
 Nordin, Jonas 286
 Nordström, Ulf 292
 Numhauser-Henning, Ann 197, 305
 Näslund, Hans 284

 Ohlsson, Maria 266, 303
 Ohrlander, Gunnar 21
 Ohrt, Karin 281, 283, 295, 296, 299
 Olander, Birgitta 282
 Olsson, Agneta 245
 Olsson, Gerd 293
 Oredsson, Sverker 19, 281
 Oscarsson, Ingemar 99, 101

 Paulsson, Åse 76, 106, 288, 289, 292, 308
 Persson, Christina 286, 291, 309
 Persson, Per 304
 Persson, Tove 47, 73, 77, 100–102, 104, 153, 159–160, 162–164, 198, 217, 219, 282, 284, 288, 289, 294, 299, 308
 Persson, Willy 282
 Petersson Brunes, Louise 283, 284
 Platzack, Christer 297

 Rabow, Ingegerd 170, 285, 298
 Rahm Hallberg, Ingalill 232, 242, 305
 Ringsten, Martin 304

- Rufelt, Snorre 293
 Rutberg, Lars 282
 Rydell, Gudrun 284
 Rydén, Per 99, 101
- Sahlin, Gunnar 236–238, 240, 300, 309
 Salomon, Kim 298
 Samuelsson, Marielouise 216, 299, 300
 Sandström, Torsten 292
 Schantz, Torbjörn von 305
 Sigurd, Bengt 282
 Simonsson, Axel 304
 Sjöberg, Paul-Christian 38
 Snow, C. P. 294
 Stendahl, Sandra 191
 Stenelo, Lars-Göran 76, 283
 Stenqvist, Gunnel 308
 Sterner, Olov 242
 Streijffert, Bengt 282
 Strömqvist, Sven 297
 Styffe, Carl Gustaf 286
 Stålesjö, Elisabeth 301, 309
 Sundström, Arne 282
 Svalin Skog, Amanda 304
 Svenner, Barbro 284
 Svensson, Birgitta 291
 Svensson, Jan 184, 209, 226–229, 234–235, 239, 298, 300, 305
 Svensson, Leif 292
 Swahn, Urban 282
- Tell, Björn 148
 Tengstrand, Anders 284
 Tersmeden, Fredrik 315
 Thomas, Barbro 286
 Thorborg, Marina 283
 Tilgmann, Carola 265, 303
 Tobin, Ann 298
 Torhell, Catta 200, 207, 213, 281, 283, 292, 295, 296, 298, 299, 308
- Torngren, Tore 76, 225, 282, 284, 285, 292, 293, 297, 308
 Turner, Charlotta 304
 Tynell, Lars 288, 307
 Thörnqvist, Lennart 37, 76, 221, 282, 287, 293, 305
 Törngren, Margareta 206–211, 298, 308
- Ullstad, Henrik 315
- Vogel, Hans-Heinrich 282
- Wallenholm, Harry 300
 Wennergren, Bertil 95, 287, 307
 Wennersten, Ulrika 304
 Wennerström, Sten 293
 Werne, Finn 293
 Werneryd, Olof 37
 Westbye, Hilde 304
 Westerhäll, Lotta 284
 Westling, Håkan 38, 45, 149, 256, 293, 302, 305, 313
 Wiberg, Eva 232, 242, 305
 Wiberg, Krister 293
 Wickberg, Carina 188, 190, 297, 308
 Wittenmark, Björn 193, 231, 235, 306
- Zettervall, Helgo 34
- Åkerman, Sigvard 284
 Åkesson, Eva 187–190, 192–193, 232, 242, 259, 273–275, 281, 305
 Åslund, Henrik 297
 Åstrand, Charlotte 196, 297, 308
- Önnerfors, Andreas 209, 298
 Öwall, Viktor 26, 259, 305, 315
 Özek, Yvonne 283

Bildförteckning

- Sid. 16 Lundagårdshuset/Kungshuset, fotograf: Mikael Risedal.
- Sid. 30 Överbibliotekarie Kari Marklund och ambassadör Gunnar Jarring, fotograf: Firma Haglund foto.
- Sid. 39 Rektor Håkan Westling och överbibliotekarie Göran Gellerstam, invigning av LOLITA, 1989, fotograf: okänd.
- Sid. 42 Överbibliotekarie Göran Gellerstam framför Universitetshuset, fotograf: Firma Haglund foto.
- Sid. 68 Statsvetenskapliga institutionen, fotograf: Kennet Ruona.
- Sid. 75 FINN-kortet.
- Sid. 90 "Om kriget kommer", ur Universitetsbibliotekets vardagstryckssamling, bildproduktion: Universitetsbiblioteket, Avdelningen för bevarande och digitalisering.
- Sid. 116 Universitetsbibliotekets bokbinderi, fotograf: Johan Bävman.
- Sid. 120 Lunds tekniska högskola, LTH, campus, E-huset, fotograf: Kennet Ruona.
- Sid. 156 Universitetsbibliotekarie Lars Bjørnshauge, fotograf: okänd.
- Sid. 194 Språk- och litteraturcentrum, SOL, fotograf: Charlotte Carlberg Bärge.
- Sid. 214 Universitetsbiblioteket, fotograf: Johan Persson.
- Sid. 230 Universitetsbibliotekarie Jette Guldborg Petersen, foto: Universitetsbiblioteket.
- Sid. 258 Överbibliotekarie Håkan Carlsson, foto: Universitetsbiblioteket.
- Sid. 276 Tegelvägg, fotograf: Kennet Ruona.

Omslagsbild:

Detalj från golvet i Universitetshuset, fotograf: Johan Laserna.

Tack

Denna bok, initierad 2023, kan skrivas in i ett större sammanhang av studier som lyfter fram biblioteken vid universitet och högskolor och den roll de spelar. Vi vill särskilt framhålla och ansluta till antologin *Stöd för forskning och utbildning: lärosätesbiblioteken i Sverige* från 2024 som i sin tur utgick från *Biblioteksgeografen: en antologi om biblioteksväsende och biblioteks-forskning* från 2022 där bredden i det svenska bibliotekslandskapet visades upp. Den här föreliggande volymen vill i stället synliggöra utvecklingen vid ett specifikt lärosäte under en period som av flera skäl varit avgörande.

För stöd och uppmuntran tackar vi överbibliotekarie Håkan Carlsson och biblioteksstyrelsens ordförande Viktor Öwall.

Likaså tackar vi våra kolleger vid biblioteken vid Lunds universitet vars intresse för och förväntningar på vad som kan tyckas vara ett smalt ämne varit betydelsefullt och bärande. Inte minst var den presentation vi fick tillfälle att hålla i december 2024 och det engagemang vi då mötte inspirerande.

Vi tackar också de hjälpsamma och snabba arkivarierna på Lunds universitetsarkiv, Fredrik Tersmeden, Robert Iwenstam och Henrik Ullstad som bistått oss i letandet efter och framtagandet av många av de dokument som ligger till grund för framställningen.

Ett alldeles särskilt tack riktar vi till våra kritiska vänner – ingen nämnd men heller ingen glömd – som gjort framställningen klarare och bättre.

För att ha förvandlat vår text till en vacker bok tackar vi formgivare Johan Laserna.

Arbetet och framställningen av boken har finansierats av Einar Hansens Allhemsstiftelse, Magnus Bergvalls Stiftelse, Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur, Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen,

Stiftelsen Lars Hiertas Minne, Stiftelsen Längmanska kulturfonden,
Thora Ohlssons Stiftelse och Åke Wibergs Stiftelse. För detta stöd är vi
varmt tacksamma.

Catta Torhell & Eva Nilsson Nylander

LUNDS
UNIVERSITET